

చెన్నపట్టణము, మే ౧౯౨౯ 1929

సంపుటము ౬ — శుక్ల సంవత్సరము వైశాఖమాసము — సంఖ్య ౫

సందేశము

ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు

తల్లీ! యేమిటికమ్మ నీకు బహుసంతానాస్థ? నీకున్న సొ
మ్మెల్లన్ జెల్లకపోవునన్ భయమొ, నీయిల్లెల్లఁ బాడారుచున్
గుల్లంబోవు నటంచు భీతియొ, నినుం బోషింపఁగా దక్షులౌ
పిల్లల్లేరను చింతయో తెలుపు సంప్రీతిన్ నినుం గోరెదన్.

ఇందఱు బిడ్డలఁ గనుచుంటిం-దగ నే ధన్య నని తలఁచకు వీరల్
ముందిఁక నేమగుదురొ యను-సందేహమువలదె కడుపుచల్లని తల్లీ!

పుట్టినవారికే కడుపు పోసికొనన్ దగుదారి లేక యె
ట్టెట్టులొ జీవయాత్రఁ జరియించుచుఁ గాలము వెళ్లఁబుచ్చికో
వెట్టయి యుండ నీ వకట! వెఱ్ఱివొ వెంగలివో యెఱుంగ! ని
ట్టిట్టి నవప్రసూతి భరియింతువు భారతమాత! యేమనన్?

ఆణిముత్తియములఁ బోలునట్టి సుతులఁ-గొందఱంగాంచి పరితృప్తి నొందరాదె
కడుపు చుమ్మలుపోవ నీగతి నభాగ్య-హేతువుగ నింతసంతాన మేల నమ్మ?

కడుపెదు బిడ్డలఁ గనినఁగాని నివృత్తినిఁగోర వెంతప్రే
ముడిగల తల్లివో, పొగడఁబోలు భవత్ప్రియలానురక్తి యె
ల్లెడల; నదట్లెకాని, యొక యించుకయైన గణింపకుంటి నీ
యొడలికిఁ గల్గు చేటు; తగునో యిది నీ కుచితప్రవర్తనీ!

పరిమితంబయి యారోగ్యభాగ్య గరిమ-గలిగి నిన్నుద్ధరించు యోగ్యతఁ దనర్చు
సముచితాపత్యలాభంబు చాలదమ్మ?-లిరియ నీకుక్కమాతి పిందియ లిఁకేల?

అడ్డక నీవిటు పెక్కురు-బిడ్డలఁ గనుచుంటివేనిఁ బేద లగుచు వా
రెడ్డతనంబునఁ గూటికి-గుడ్డకు దవుగారె పంచి కుడిచెడు పట్లన్.

ఒక్కనికే సరిపడు కూ-డొక్కొక కబళముగఁ బంచియొసఁగదె? యకటా!
పెక్కండ్రు సుతులు; కెవ్వని డొక్కయు నిండదుగదా? యిటుల్ తగు నమ్మా?

పెంపఁ, బ్రేమింప, విద్యఁజెప్పింప, బ్రదుకు-తెరవు చూపింప నీకెంతొ భరము గాదె
యపరిమితమైన సంతతి యయ్యెనేని-భరతమాతృక! తెలియు మీపాటిమైన.

అల్పాయుష్కులు నంగవిక్లబులు నష్టారోగ్యభాగ్యుల్ దరి
ద్రుల్ పీడాకరులైన దుర్బలులు పుత్రుల్ పుట్టరే నీ కనే
కుల్ పుట్టన్ సుఖమేమి యున్నయది? నీ గోడెంత? నీకేమి సం
కల్పం బున్నదొ తెల్పుమించుక యెఱుంగన్ గోరితిన్ దల్లిరో!

సత్యానిబద్ధమైన యొకసద్విషయం బిదిగాదె? సంతతా
పత్యఫలానుభూతి తలఁపన్ భవదీయ సముజ్జ్వలాల స్మహా
స్సత్య వినాశహేతువనినన్; దలపోయుము! నీవునన్ బర
ప్రత్యయనేయబుద్ధి వనరాదు గదమ్మ, యథార్థదర్శనీ!

ఉత్తరహిందూస్థానభాషలు—దేశి*

కోరాడ రామకృష్ణయ్య గారు

ప్రస్తుతము హిందూదేశమున వ్యవహారములో నున్న భారతీయభాషలు మూడు తెగలై యున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. అందు నుత్తరహిందూస్థానము నందలి భాషలు మరాటీ, ఉరియా మొదలగు వానితో గూడి ప్రాకృతభాషాజన్యము లగుటచే నార్య భాషాకుటుంబమునకు జెందినవిగా నెంచబడుచున్నవి. ఇక దక్షిణహిందూదేశమునందలి భాషలన్ననో, యివియు, వీనిలో గొన్ని భాషలయందు విశేషముగా సంస్కృత పదజాలము చేరియుండిన కారణమునను, సంస్కృత భాషా వాఙ్మయనిష్ణాతు లగువారే మొట్టమొదట నీభాషలను వ్యాకరించి లక్షణగ్రంథములను రచించినవా రగుటచేతను, సంస్కృతభాషాజన్యములే యనియు, ప్రాకృతాన్వయము లనియు పలువురచే తలంపబడినను, ఆధునిక భాషాతత్త్వవేత్తల విమర్శనపూర్వకంబులగు పరిశీలనా ఫలితములనుబట్టి చూడగా నీభాష లార్యకుటుంబమునకు జెందినవి కావనియు, నొక ప్రత్యేకకుటుంబముగ నెంచదగియున్న వనియు దెలియవచ్చుచుండుటె కాక వీని కార్యభాషాకుటుంబముతో కంటె సిథియన్ కుటుంబమునకు జెందిన భాషలతో నెక్కుడు సంబంధ మున్నట్లును దెలియుచున్నది. ఈ దక్షిణదేశభాషలను ద్రావిడభాషలని చెప్పుచున్నారు. ఇవి కాక హిందుదేశ మధ్యభాగమున వ్యవహరింపబడు ననాగరకజాతుల భాషలు మరికొన్ని గలవు. అవి ముండాశాఖకు జెందినవిగా దెలుపబడుచున్నవి.

ద్రావిడభాష లనబడు దక్షిణదేశభాషలు సంస్కృతభాషాజన్యములు కావని తలంచుట కాధారమేమి? ఉత్తరహిందూస్థాన మందలి ప్రాకృతభాషలు ప్రాచీనార్యభాషనుండి బయలుదేరుటకును, ఆ ప్రాకృతములనుండి యాధునికభాషలు బయలుదేరుటకును గల కారణము అంతకు పూర్వమునుండియు నీదేశమున వ్యవహారములో నుండిన దేశీయభాషలతోడి సంసర్గమే యయియుండును, కేవల మార్యభాషయే కాలక్రమమున నిన్ని విధములగ ప్రాకృతములక్రింద మారినదా యను విషయ మొకటి విచారింపదగుచున్నది. ప్రాచీనార్యభాష ప్రాకృతభాషలుగా మారుటకు కాలక్రమమున నొకభాషలో స్వతస్సిద్ధముగా బయలుదేరు మార్పులే కారణమని చెప్పుట కనకాశము కనబడదు. ఏల యనగా, నార్యజనసంఘము మీదేశమునకు వచ్చుసరికీదేశము నిర్జనంబగు శూన్యదేశముగా నుండెనని తలంపదగదు. ఈదేశ మార్యులచే దస్యులు, నిషాదులు, మ్లేచ్ఛులు నని పేర్కొనబడిన యనాగరకులగు ననార్యజాతులకు నివాసభూమియై యుండె ననుట నిర్వివాదాంశము. వీ రచ్చటచ్చట గ్రామము లేర్పఱచుకొని, రాజ్యములను స్థాపించికొని తమభూముల నాక్రమించుకొన వచ్చుచుండిన యార్యులతో పోరుచు, వారి యజ్ఞయాగాదికర్మధ్వంసము చేయుచు ననేకవిధముల బాధింప జొచ్చిరి. కాని యార్యులు బలవంతు లగుటచే వారితో ననేకములగు యుద్ధములు సల్పి, యీ యనార్యులను వారి సుక్షేత్రములనుండి వెడలగొట్టి వాని నాక్రమించుకొనుచు వారిని క్రమక్రమముగా తూర్పు దక్షిణభాగముల నరణ్యప్రదేశములకు తరుముచు వచ్చిరి. ఇది కొన్ని శతాబ్దముల కాలము పట్టియుండును. ఈకాలమునం దనవరతము యుద్ధములే జరుగుచుండెనని తలంప దగదు. ఆర్యులీయాదిమనివాసులకంటె నాగరకులును, సంపూర్ణమైన భాష కలవారు నగుటచే దమకంటె నధికసంఖ్యాకులై యుండిన యీ యనార్యులను దమ కధీనులుగా జేసికొని వారితో గలసి యుండుటయు సంభవించెను. అప్పుడు వారిపై తమయధికారమునే గాక భాషాప్రభావమును గూడ నెఱపిరి. ఇట్లన్యోన్యసంపర్కము గలిగిన సందర్భమున నీ యనార్యజనులు నాగరకులగు నార్యులభాష నభ్యసింప యత్నించియుందురు. వీ రీ నూతనభాషను

* ఈ వ్యాసము ౩౧-౧-౧౯౨౧న నాడు మా కార్యాలయమును జేరినది.—సంపాదకుడు: భారతి.

[illegible] రీతినే యభ్యసించిరి. [illegible] సులభమైన రీతిని మృదు [illegible] సులభమైన రీతిని పలుకజొచ్చిరి. [illegible] క్రొత్తగా నుండుటచే తమ కను [illegible] యుచ్చారణ పరిపాటి ననుసరించి యా [illegible]లను, పదములను నుచ్చరింప జొచ్చిరి. ఈకారణముచే గొంతకాలమున కార్యభాషా ధ్వనులయందును, [illegible]రూపమునందును విశేషములగు మార్పు లేర్పడినవి. ఈ రీతిగా ప్రాచీన ప్రాకృతభాష వైదికయుగముననే యేర్పడినది. తరువాత పాళీభాషయు జనుల యుచ్చారణరీతులయందలి యాయా దేశభేదమును బట్టి మాగధి, శౌరసేని, మహారాష్ట్రి మొదలగు ప్రాకృతభేదము లేర్పడినవి. ఇట్లార్యభాష దేశీయజనుల నోళ్లలో బడి నలిగి, మారురూపు జెంది వేరుభాషలుగా నేర్పడినను, ఈ జనులతోడను, వారి భాషలతోడను గలిగిన సంపర్కముచే నార్యభాషయు గొంత మార్పు చెందకపోలేదు. ప్రాచీన ప్రాకృతభాషకును లేదా పాళీభాషకును, సంస్కృతమునకును గల భేదములు ముఖ్యముగా స్వరములకు సంబంధించినవే(Phonology). వాక్యసంవిధానము, విభక్తిప్రత్యయములు మొదలగువానిలో నీపాళీభాషకును సంస్కృతభాషకును విశేషము వ్యత్యాసమగపడదు. అచ్చులలో గొంచెము మార్పు కలిగినను, హల్లులలో విశేషము మార్పు లేదు. సంస్కృతమున గల హల్లు లన్నియు పాళీయందును గలవు. కాని తరువాతి ప్రాకృతభాషలలో అజ్మధ్యస్థ మగు హల్లు లన్నియు జారిపోయి వాని స్థానమున 'అ'కారములు వచ్చినవి. అనగా భాష జనసామాన్యమున బాగుగా వ్యాప్తి జెందినకొలది ఉచ్చారణ సౌలభ్యమునకై హల్లులు జారవిడువబడి యుండును విభక్తిరూపములలోను, క్రియారూపములలోను సంస్కృతమునకు, పాళీకి నంత విశేషవ్యత్యాస మేర్పడలేదు. కాని తరువాతి భాషలలో మార్పు లధికముగా వచ్చినవి. ఉదాహరణముగా నొక వాక్యమును గ్రహింతము.

"అతీతే బారాణసియం బ్రహ్మదత్తే రజ్జంకారితే బోధిసత్తో తస్స అమచ్చ రతనం అహోసి"

ఇందు 'వారాణస్యాం' అనుదానిలో 'వ'కారమునకు బకారము; సంయుక్తాక్షరమగు 'స్యాం' అనునది 'సియం' అని రెండక్షరములుగా నుచ్చారణసౌలభ్యము కొరకు విడగొట్టబడినది. ఇట్లు సంయుక్తాక్షరముల మధ్య నొక యచ్చు చేరి యొక యక్షరము రెండక్షరములుగా జేయబడినచో దానిని స్వరభక్తి(Anaptyxis) అని యందురు. (cf. Principles of Dravidian Syllabation). ద్రావిడభాషలలో పదమధ్యమున ద్విత్వాక్షరము తప్ప వేరే సంయుక్తాక్షర ముండదు. కావుననే సంయుక్తాక్షరములు గల సంస్కృతపదము లీభాషలలో తద్భవములుగా జేరునపుడా సంయుక్తాక్షరముల మధ్య యచ్చులు బయలుదేరి యవి రెండక్షరములుగా మారుచుండును.—సం. ఇంద్రం;త—ఇందిరం; కావ్యం—కాప్పియం; సూర్య=సూరియన్; చంద్ర=సందిరన్; దివ్యం=తివియం; రహస్యం=రకసియం; అహల్యా=అహలియ; గర్వ=కరువ.

రత్నం = రతనం - ఈరూప మీవాక్యములోనే ప్రాకృతరూపముగా నున్నది. ఇట్టిది ద్రావిడభాషలు మాటలాడు జనులకు సహజమైన యుచ్చారణరీతిగా గనబడుచున్నది.

రాజ్యపదము పైవాక్యములో 'రజ్జం' అయినది. ద్విత్వాక్షరమునకు పూర్వము దీర్ఘము హ్రస్వ మగుట, లేదా మొదటి దీర్ఘాక్షరము హ్రస్వమైనపుడు దాని తరువాతి యక్షరము ద్విత్వమును జెందుటయు గూడ ద్రావిడభాషలలో పరిపాటిగనె యున్నది. యకారము తద్భవరూపములలో 'జ'కార మగుటయు గలదు. కార్యము=కర్జము; అ + అది=అయ్యది; మూవురు=మువ్వురు; ఈయు=ఇచ్చు; కాపు=కప్పు: ఇదియు ద్రావిడభాషా సంప్రదాయానుసారముగనె యున్నట్లగపడుచున్నది.

సత్వపదము సత్తయైనది. బోధిసత్వ=బోధిసత్త. అమాత్య=అమచ్చ. తస్య=తస్స

ద్రావిడభాషలలో సంస్కృతపదములలోని సంయుక్తాక్షరములనువిడగొట్టి రెండక్షరములు(Syllables)

గా జేయనపుడు అంపలి పూర్వాక్షరమును ద్విత్వము చేసి పలుకుటయు గలదు. పదమధ్యమున ద్విత్వాక్షరములు గాని సంయుక్తాక్షరములను వీరు పలుకలేకుండుటయే దీనికి గారణమయియుండును.

పఠమం-ఇది సం. 'ప్రథమం' అనుదానికి ప్రాకృతరూపము. ఇచ్చట రేఫ థకార సంయోగము 'ఠ'కారోత్పత్తికి గారణమైనది. ప్రాచీనార్యభాషలలో మూర్ధన్యాక్షరములు లేవనియు, నవి సంస్కృతభాషలో నార్యులు హిందూదేశమునకు వచ్చిన, పిదప బయలుదేరిననియు, నవి ప్రాచీనార్యపదములలో రేఫదంత్యాక్షర సంయోగము కలిగినపుడే పొడముచు వచ్చిన వనియు పాశ్చాత్య శబ్దశాస్త్రవేత్త యగు "ఫార్చునెటోవ్" Fortunatov) అనునాయన కనిపెట్టినాడు. కావుననే యీమార్పు ఆతని పేరుతో నొక సూత్రముగా 'Fortunatov' law" అని ప్రసిద్ధి జెందినది. కానియీ సూత్రమున కతివ్యాప్తిదోషము పట్టుటచే నిది సరి కాదనియు, నీ మూర్ధన్యాక్షరములు సంస్కృతభాషలో గనబడుటకు ప్రాకృతభాషలతోడి సంసర్గమే కారణమనియు దలంపబడుచున్నది. ద్రావిడభాషలలో మూర్ధన్యాక్షరములతో గూడిన యనేకధాతువులు దంత్యాక్షరములతో గూడిన వానికంటె cf. ఓడు—ఓదు; కాడు కాదు; కుడి-కుది; కట్టు-కత్తు; మళ్లై-మన్నై; కొళ్-కొల్; కొట్టు—కొత్తు - భిన్నార్థసూచకము లగుటచే నీయక్షరములు ద్రావిడభాషలకు సహజములే గాని తెచ్చి పెట్టుకొనినవి కావు. ఇంతేగాక గ్రీకు, లాటిన్, గాథిక, జెండవెస్తా మొదలగు సింధునదికి పశ్చిమమున నున్న యార్యభాషలలో నీధ్వనులు కనబడక పోవుటచేతను, కఠినాక్షరములను పలుకలేని దక్షిణ హిందూదేశ జనుల భాషలలో నీధ్వనులు కనబడుచుండుటచేతను సంస్కృతమే యీభాషలనుండి యీధ్వనులను గ్రహించియుండును గాని వేరువిధమున గాదని కాల్డువేల్ మొదలగు వారు నిరూపించి యున్నారు. కావున 'ప్రథమం' అను సంస్కృతపదము అనార్యజనుల యుచ్చారణలో (వీరు మహాప్రాణముల-ఒత్తక్షరముల-యుచ్చారణ కలవాటు పడినవారు కాకుండుటచే) 'పడమం' అని కాగా, మూలరూపములో మహాప్రాణ ముండుటంజేసి మఱికొంతకాలమునకు, మఱికొంద ఱీపదమధ్యమున మహాప్రాణమునే చొనిపి యుందురు. తెలుగులో నిట్టి పదము లింకను గలవు. సం. పృథివీశబ్దము ప్రాకృతములో 'పృథవీ' యయి, తద్భవపదముగా దెనుగుభాషలోనికి వచ్చునప్పటికి 'పుడమి' యను రూపమును దాల్చినది. దీనినిబట్టి కాలమున నార్యజనసంఘమునకును ద్రావిడజనసంఘమునకును గలిగిన సమ్మేళన మెట్టిదో మన మూహింపవచ్చును.

పాళీభాషలో సంస్కృతములో నున్న ఋ, ౡ, ఐ, ఔలు జారవిడువ బడినవి. ఋ, ౡలు అ, ఇ, ఉలుగా మాఱినవి: గృహ=గహ; ఋణ=ఇణ; ఋషభ=ఇసభ; ఋత్విజ=ఇరిత్విజ. ద్రావిడభాషలను మాటలాడు జనులకీధ్వనులు పరిచితములు గాకుండుటే గాక, 'ఋత్విజ' శబ్దము 'ఇరిత్విజ' అను రూపమును జెందుట. సం. రక్త-త. ఇరత్తం; రాజన్=అరశన్. etc. ఈమొదలగు తద్భవరూపములను బోలియుండుటచే పాళీలో నీరూప మేర్పడుటకు ద్రావిడజనుల యుచ్చారణసంప్రదాయమే కారణమేమో యని తలంపదగియున్నది. ఐ, ఔలు ద్రావిడభాషలలో 'అవు' అని ద్వ్యక్షరములుగా బలుకబడుచుండుటచే నీద్రావిడవర్ణ సమామ్నాయమున నివి సంస్కృతభాషా సంసర్గము మూలమున జేర్పబడిన వని తలంపబడుచున్నది. ఇక పదమధ్యమందలి పరుషములు సరళము లగుట గూడ ద్రావిడభాషా సంప్రదాయానుసారమే యై యున్నది. అఱవమున పదమధ్యమున ద్విత్వాక్షరములైతే తప్ప సరళములే గాని పరుషము లుండవు.

సం. ఋత-ప్రా. రుద cf. తె. రొద.

సం. వ్యాపృత—ప్రా. వ్యావట. cf. తె. వ్యావర్తి

సం. ఉత—పా. ఉద. } cf. తె. అన్నదమ్ములు;
సం. పృషత—ప్రా. పసద. } కూరగాయలు.

ఇక నాధునికభాషల విషయము జూచినను అందు అనార్యసంప్రదాయములు, ముఖ్యముగా ద్రావిడభాషా సంప్రదాయములవలెనే కనబడుచున్నవి. 1. ఈ భాషలలో గూడ ఋ, ౡలు లేవు. 2. ఆర్యభాషలో లేని హ్రస్వ 'ఎ'కార 'ఒ'కారములు కలవు. ఇవి

ద్రావిడభాషలలో నుండుటచేతను, సంస్కృతమున లేకుండి యీ తరువాతిభాషలలో గనబడుటచేతను నిదియు ద్రావిడభాషా సంప్రదాయమే యనవలసియున్నది. 3. సంయుక్తాక్షరములకు బూర్వమున గల ఇ, ఉలు ఏ, ఓలుగా మారుట—సం. సిందూర—ప్రా. సిందూరో; మరాటీ; శేందూర. సం. పుస్తకం—ప్రా. పోత్థ; అం. హిందీ-పోథా; మరా; పోథీ; cf. తెలుగు-పొత్తము'

సం. తుండం-ప్రా. తుండ; తోండం; మరా' తోండ; cf. తె. తొండము. సం. తాంబూల—మరా. తాంబోళీ; cf. తాబోలము.

4. పరుషములు సరళము లగుట—సం. సకల—మరా. సగళ. సం. బక—మరా. బగళా. సం. లోక—మరా. లోగ్. cf. ఉలుగం (from ఉలో.)

సం. వాపీ—మరా. బావడి. cf. తె. బావి.

5. లకారము నకార మగుట.

సం. నింబ—మరా. లింబ.

సం. లాంగల—మరా., గుజ నాంగర cf ములు గోరింట-మునిగోరింట; తొల్ పది-తొంబది, etc.

6. మ కార మనునాసిక వకార మగుట—

సం. భ్రమర—ప్రా. భ్రవర (భ్రవఁర).

సం. నామ—మరా. నాంవ.

సం. గ్రామ—మరా. గాంవ. cf. తె. మామ-మావఁ; కామయ్య, కావఁయ్య, etc.

7. సంయుక్తాక్షరము లేకాక్షరములుగా విడగొట్టబడుట—

సం. వంధ్యా—సింధి-వంఝు. cf. తె. వంజ.

సం. విద్యుత్—మరా. వీజ.

సం. వర్ష—మరా. వరీస. cf. తె. శ్రీ-సిరి.

సం. శ్లోక—మరా. శిలోక.

ద్రావిడభాషలలో తద్భవపదము లిట్లే విశ్లేషమును బొందును.

8. ఈభాషలలో నార్యభాషలలో వలె నొక వాక్యమునందలి పదముల సంబంధమును సూచించుటకు విభక్తి ప్రత్యయ ముపయోగింపబడుటకు బదులుగా ప్రత్యేక పదములే యుపయోగింప బడుచున్నవి. ద్రావిడభాషలలో వలెనే యివి కొన్నిభాషలలో ప్రత్యేకపదములుగా గాక పదభాగములుగను, మఱికొన్నిటిలో నంగమునకు జేర్పబడిన స్వతంత్రపదములుగను గానవచ్చుచున్నవి.

9. ద్రావిడభాషలలో వలెనే యీభాషలలో ద్వివచనము లేదు.

10. కొన్నిభాషలలో మూడులింగము లున్నను, తూర్పుహిందీ, బెంగాలీలలో రెండు—అనగా స్త్రీపుంలింగములు మాత్రమే కలవు. ఇది ద్రావిడభాషలలోని మహ దమహ ద్భేదముతో సరిపోవుచున్నది.

11. బహువచనము 'సకల', 'లోక' మొదలగు పదముల నేకవచనరూపమునకు జేర్చుటవలన నేర్పడుచున్నది బెంగాలిలో కుక్కురసకల=కుక్కలు; బీహారీలో ఛోకరాలోక=పిల్లలు; మరాటీలో దోఘేజన; సర్వజన, etc.

ద్రావిడభాషలలోని ప్రాచీనస్థితి వీనియందు బొడసూపుచున్న దనవచ్చును. 'కళ్' అనుదాని యర్థమిప్పుడు తెలియకున్నను అది యొక్క కాలమున బహువచనమును సూచించు ప్రత్యేకపదమై యుండు ననుట నిశ్చయము. 'రు' అనునది 'అవర్' అను పదముయొక్క యవశిష్టభాగము. సంస్కృతభాషలో నాయా విభక్తుల కాయా బహువచనప్రత్యయము లుండుటయే గాని ప్రత్యేకముగా బహువచనప్రత్యయ మనునది లేకుండుట చేతను, ద్రావిడభాషలలో ప్రాచీనకాలమున బ్రబలియున్న సంప్రదాయమును బట్టియే యీభాషలలో వేరు పదములను జేర్చి బహువచనరూపములను జేయు నలవాటు కలిగియుండు నని తలంపవచ్చును.

12. కొన్ని భాషలలో నిలిచియున్న కొన్ని ప్రాచీనప్రత్యయములు, క్రొత్తగా బయలుదేరిన ప్రత్యయరూప పదములును ద్రావిడభాషలలో వలెనే షష్ఠ్యంతపదమునకు జేర్పబడుచున్నవి. ఇదియే ద్వితీయాది విభక్తి ప్రత్యయములు చేర్పబడు నంగము (oblique base).

ప్రాచీనప్రాకృతమునకు అపభ్రంశమునకు జెందిన పదములనుండి యేర్పడిన వని చెప్పుటకు వీలులేని విభక్తిప్రత్యయములలో ముఖ్యమైనది యొకటి 'క' యను చతుర్థీ ప్రత్యయము కలదు. అనేకములగు నాధునికభాషలలో గనబడుచున్న యీ 'క' ప్రత్యయము ద్రావిడభాషలలో చతుర్థీ లేక + షష్ఠీ ప్రత్యయముగా నున్న 'కు' నుండి వచ్చిన దని కాల్డువెల్ (Caldwell) పండితుడు చెప్పియున్నాడు. కాని భండార్కరు పండితు డిది యసంగత మనియు, తక్కిన విభక్తిప్రత్యయము లన్నియు ప్రాకృతరూపములనుండియే వచ్చినట్లుగా గనబడుచుండుటచే నీ చతుర్థీ విభక్తి ప్రత్యయ మగు నొక్క 'క' యనునది మాత్రమే ద్రావిడభాషలనుండి యెరవు తెచ్చుకొనబడిన దనుట తగ దనియు, నిది బహుశః అపభ్రంశపదమగు 'కేహిం' అనుదానినుండి యేర్పడియుండు ననియు దెలుపుచున్నాడు. గుణే పండితుడు గూడ నిట్లే తలంచుచున్నాడు. ఈ యాధునిక భాషలు, అందు ముఖ్యముగా మరాటీ మొదలగునవి, ద్రావిడ భాషలనుండికొంత పదజాలమును సంగ్రహించి యుండును గాని వ్యాకరణవిషయమున నట్టి సంగ్రహణము సంభవించియుండ దనియు, అందులో విభక్తు లన్నిటిలో నిది యొక్కటియే యెరవు తెచ్చికోబడిన దనుట సమంజసము కా దనియు, కొందరు దీనిని 'కృతే' అను పదము నుండి వచ్చిన దని తలంచుచున్నా రనియు, మొత్తము మీద భండార్కరు చెప్పినట్లుగా 'కేహిం'నుండి వచ్చిన దని చెప్పుటయే యుక్తముగా నున్నదని యభిప్రాయపడినాడు. ఏభాషకు సంబంధించిన వ్యాకరణవిశేషముల నా భాషాసంప్రదాయములను బట్టియు, తత్సన్నిహిత భాషలను బట్టియు సాధించుచు, వానికి దగిన రీతి నుపపత్తులను గల్పింపవలయు ననుట యుత్తమపద్ధతియే. కాని యీ యాధునికోత్తరహిందూస్థాన భాషలపై ద్రావిడ భాషా సంప్రదాయముల ప్రభావము (influence) కొంతవరకైన నుండె నని చెప్పక వీలు లేకుండుటచే నా 'క' ప్రత్యయమునకు ద్రావిడభాషలయందలి 'కు' ప్రత్యయముతో గల సంబంధమును గూర్చి కాల్డువేల్ పండితుని యభిప్రాయమే సరి యగు నేమో యని సందేహము కలుగక మానదు. ఇంతకు ద్రావిడభాషలలో నైన నీ 'కు' ప్రత్యయముయొక్క పూర్వచరిత్రము - వ్యుత్పత్తి తెలియవచ్చుట లేదు. ఏపదముయొక్క యవశిష్టభాగమో దేనినుండి యేర్పడినదో, యీభాషలలో నేదైన పదమునుండి యేర్పడినదో, లేక మఱి యే యితర భాషలనుండి యైన నీ ద్రావిడభాషలలో సంక్రమించినదో నిశ్చయముగా జెప్పుటకు వీలు లేకున్నది. ఈ ప్రత్యయమె 'సిథియన్' కుటుంబమునకు జెందిన భాషలు కొన్నింటిలో గూడ గానవచ్చుటంజేసియు, ద్రావిడ భాషల కార్యభాషలతో కంటె సిథియన్ కుటుంబమునకు జెందిన భాషలతో వ్యాకరణవిషయములందు గూడ నెక్కుడు సంబంధ మున్నట్లు గనబడుటం జేసియు నీ 'కు' ప్రత్యయ మతిప్రాచీనంబగు ప్రత్యయ మనియు, నార్య భాషలలో గూడ దీనిపూర్వచరిత్ర నన్వేషించుట కడు దుర్లభం బగుచుండుటచేతను. ఒకవేళ నిది యనార్య భాషాసంసర్గమువలననే భాషలలో సంక్రమించియుండు ననియు నూహించుటకు దగిన యవకాశము లేకపోలేదు.

మరాటీభాషలోని షష్ఠీవిభక్తి నిజమైన విభక్తియే కాదు. 'చ' అను నొకప్రత్యయమును నామమునకు జేర్చుటచే నది విశేషణ మగుచున్నది. తరువాతి నామముయొక్క లింగవచనవిభక్తు లన్నిటితో నీరూపమే యన్వయించుచున్నది. తెలుగులో నౌపవిభక్తికప్రత్యయముగా జెప్పబడుచుండిన 'ఇ' ప్రత్యయము నిట్టిదే. ఇది 'ఇన్'గా మారిన 'ఇల్' పదముయొక్క యవశిష్టభాగము. ఇదియే కన్నడమున 'ఇమ్' అను రూపమునను, తమిళమున 'ఇన్' అను రూపమునను ఔపవిభక్తికప్రత్యయమగు 'ఇ' అనుదాని ధర్మమునే నెరవేర్చుచున్నది. ఊరు, కాలు అను పదములకు 'ఇ' చేర్చుటచే 'ఊరి', 'కాలి' అని అవి విశేషణము లగుచున్నవి. ఈ 'ఊరి', 'కాలి' అనువానినే ద్వితీయాది విభక్తిప్రత్యయములు చేర్చబడు అంగముగా (oblique base) గ్రహించుచున్నాము. తమిళమున 'మరత్తు' అని 'అత్తు' అను నొకపదము చెప్పబడిన దానికే ఈ 'ఇన్' అనుదానిని చెప్పిఅంగముగా గ్రహించుచున్నారు. ఈ ఇన్నంతముపై విభక్తిప్రత్యయములు చేర్చబడుచున్నవి: మరత్తిన్ అనునది షష్ఠి, మర

త్తినాల్, మరత్తినోడు, మరత్తినదు, మరత్తిఇక్కాక్కా'. 'ఇక్కా' అనునది షష్ఠి లేక విశేషణద్యోతక ప్రత్యయమని మఱువబడుటచే షష్ఠీవిభక్తికి ఇన్నంతముపై మఱియొక్క ప్రత్యయము చేర్పబడుచున్నది. మరాటీభాషలో గూడ సంస్కృతాద్యార్యభాషలలోని పద్ధతికి విరుద్ధమగు నీపద్ధతియే యవలంబింపబడుటచే నిది ద్రావిడభాషా సంసర్గ ప్రభావ మనియే నిశ్చయింపవచ్చును.

13. ఉరియా బెంగాలీలలో తప్ప తక్కిన భాషలలో విశేషణములకు విశేష్యముల బోలె లింగభేదము సూచింపబడుచున్నది. కాని యీభాషలలో మాత్రము లింగవిషయముననే గాక, విభక్తివచనముల విషయమున గూడ విశేషణము లేవిధమైన మార్పులను బొందవు. ద్రావిడభాషలలోగూడ విశేషణములకు లింగవచనవిభక్తులు లేవు. ఉత్తరహిందూస్థానభాషలలో నీ పైరెండు భాషలలోమాత్రమే యట్లుండుటచే వీనికి ద్రావిడభాషలతోడి సంసర్గ మెక్కువ యగుటచే నట్లయ్యె ననియు, తక్కినవి మూలమగు సంస్కృత ప్రాకృత భాషా సంప్రదాయముననే యనుసరించిన వనియు తెలియుచున్నది. మఱియు విశేషణములలో తరతమభావము (comparison) అధిక, బహోత, సబసె అను ప్రత్యేక పదముల సహాయముచే వ్యక్తము చేయబడుచున్నదిగాని 'ఈయస్', 'ఇష్ఠ' ప్రత్యయములచే గాదు. ద్రావిడభాషలలోగూడ 'మిక్కిలి', 'చాలా' ఇత్యాది పదముల మూలముగా జెప్పవలసినదే గాని సంస్కృతమందువలె ప్రియ, ప్రేయస్, ప్రేష్ఠ అనునట్లు ఒక్క విశేషణపదమునుండియే యేర్పడిన రూపములు లేవు.

14. క్రియాపదప్రక్రియ విషయమును జూడగా ఒక్క వర్తమానార్థకరూపమే ప్రాచీనభాషలనుండి యేర్పడినది; ఈభాషలలో నుపయోగింపబడుచున్నది. కాని సామాన్యముగా ద్రావిడభాషలలోవలె ధాతుజన్య విశేషణములనుండి క్రియాపదములను నిష్పత్తిచేయు నలవాటు ఈభాష లన్నిటిలోను ప్రబలియున్నది. ప్రాకృతభాషలలోనే యంతరించిన వికరణభేదములు ఈభాషలలో బొత్తిగా కనబడవు. ద్రావిడభాషలలో వలె నొక్కటె వికరణము(conjugation)అని చెప్పవచ్చును.

ప్రాచీన వర్తమానార్థక రూపములు పలుభాషలలో గనబడుచున్నను ఇవిగాక క్రియావిశేషణమునకు లింగపురుషద్యోతక ప్రత్యయములను జేర్చుటచే నేర్పడిన రూపములు మఱికొన్నియు గలవు. ఈ రూపములు బెంగాలి, హిందీ మొదలగు వానిలో తద్ధర్మార్థకమును (habitual present) సూచించునదైయుండ, మరాటీలో ప్రాచీనవర్తమానార్థకరూపములు తద్ధర్మార్థబోధకం బగుచున్నది. భూతభవిష్యత్ క్రియారూపములు గూడ క్రియావిశేషణములనుండి యేర్పడినవి. ఇట్లీభాషలలో సంస్కృతప్రాకృత రూపములనుండి యేర్పడిన క్రియారూపము లుండియుండగా క్రియాజన్యవిశేషణములకు లింగపురుషద్యోతక ప్రత్యయాదులను జేర్చుటచే వేఱుగా క్రియారూపములను నిష్పత్తిచేయుట ద్రావిడభాషాసాంగత్యమువలన గలిగిన ఫలమే యని నిశ్చయించుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది. మరియొక విశేషము కలదు. మరాటీభాషలో భవిష్యదర్థసూచకములు 'నల' యను ప్రత్యయములుకలవు. ఇవి ప్రాచీనవర్తమానార్థక రూపములకు జేర్చబడుటచే నేర్పడిన రూపములు;భవిష్యదర్థద్యోతకము లగుచున్నవి. దీనినిబట్టి ప్రాచీనవర్తమానార్థరూపము భవిష్యదర్థమును గూడ సూచించినదై యుండ, తరువాతి కాలమున నొక రూపమును రెండర్థములయందు వాడుకొనుటవలన గలుగు చిక్కును దొలగించుటకు గావలయు, భవిష్యదర్థసూచకములుగ వేరు ప్రత్యయములు చేర్పబడినవి. ద్రావిడభాషలలోగూడ ప్రాచీనకాలమున రెండుకాలములను, మూడు కాలములనుగూడ సూచించు రూపములుండినవి. భవిష్యద్వర్తమానములకు విభేద మంతగా నుండెడిదికాదు. కాలక్రమమున నీభాషలలో ప్రత్యేకము వర్తమానకాలసూచకములు, భవిష్యత్కాల సూచకములునగు రూపములు బయలుదేరినవి. ప్రాకృతభాషలు, తజ్జన్యములగు మరాటీ మొదలగు నుత్తరహిందూస్థానభాషలును ఆర్యభాషా కుటుంబమునకు జెందిన వగుటచేతను, సంస్కృతాదిభాషలలో వర్తమానాదిరూపములు ప్రత్యేకముగా నుండుటచేతను ఒక రూపమే రెండుకాలములను సూచించు పద్ధతి యార్యభాషలనుండి వచ్చినదని చెప్పుట కవకాశము లేకుండు

ఁటచే, నిది యనార్యభాషాసంసర్గఫలమని చెప్పకపోలు లేదు.

ఈపైని జూపిన విషయములనుబట్టి యార్యభాషలలోని కొన్ని ద్రావిడభాషాసంప్రదాయములు-లేదా అనార్యభాషాసంప్రదాయములు వ్యాకరణవిషయములందైన గానవచ్చుచున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. సామాన్యముగా నొకభాష కితరభాషలతోడి సంబంధముకలిగినపుడెది యాభాషలనుండి కొంత నూతన పదజాలమును సంగ్రహించిన సంగ్రహించునుగాని తన వ్యాకరణపద్ధతిని వదలి యన్యభాషావ్యాకరణమార్గముల ననుసరించుట సంభవింపదని భాషాతత్త్వవేత్తల దృఢాభిప్రాయమై యున్నది. పదములవిషయమునగూడ నొకభాష మాటలాడు జనులు తమ కిదివరకు పరిచయములేని నూతనవస్తువులను, భావములను సూచించుపదములనుమాత్రమే సంగ్రహింపగోరకొందురుగాని, యితరభాషలలోని పదజాలమునంతను దెచ్చి తమభాషలలోగలిపికొనుట కొప్పుకొనరు. కావుననే భాషలసాజాత్యమును నిర్ణయించుపట్ల నాయాభాషలలో సామాన్యవ్యవహారమునను, నిత్యవ్యవహారమున నత్యావశ్యకముగ బ్రయోగింపబడుచుండు సామాన్యపదములలో సామ్యముగలదా లేదా యనియు, నాయాపదములకు మూలములగు మూలధాతువులు, లేదా మూలరూపములలో (roots or elemental forms) సామ్యము కలదా లేదాయనియు పరిశీలింతురు. ఇట్టి పదజాలమును సామాన్యముగా నొకభాష మరియొక భాషనుండి యెరువు తెచ్చికొనుట సంభవింపదు గావున వీనియందలి సామ్యమునుబట్టి భాషలసాజాత్యము నిర్ణయింపబడును. ఇట్లు పదములవిషయమున భాషలలో నిచ్చి పుచ్చుకొను నాచారము కొంతవరకు ప్రబలముగా నున్నను, వ్యాకరణవిషయమున మాత్ర మట్టిది లేదనియే నమ్మబడుచున్నది. అయితే పై యార్యభాషలలో ననార్య సంప్రదాయములకు సంబంధించిన వ్యాకరణాంశములు గనబడుచున్నవేయనుశంక బయలుదేరకమానదు. పైవిషయము అల్పసంబంధముమాత్రము గలిగిన భిన్నజాతీయములగు భాషలనుగూర్చి చెప్పబడినదని తలంపదగియున్నది. ప్రస్తుత మాంగ్లభాషకును దేశీయభాషలకును గల సంబంధ మట్టిదియ. ఇంతకుపూర్వము మహమ్మదీయుల రాజ్యపరిపాలన కాలమునుండియు ఉర్దూ, పరిషియన్ మొదలగు భాషలకును ద్రావిడభాషలకును గలసంబంధము నట్టిదే. కావుననే యాకాలమున నీదేశభాషలలో ననేకములగు రాజకీయపదములును (తహసీల్ దార్, గుమాస్తా, దఫేదార్, రోజు ఈ మొదలగునవియు), ఇటీవలికాలమున నింగ్లీషునుండి రాజకీయవ్యావహారికపదములును (మునసబు, రోడ్డు, లాంతరు, మొదలగునవియు) అనేకము లీభాషలలోనికి వచ్చిచేరినవి. కాని ఆయాభాషలవ్యాకరణ సంప్రదాయము లేమియు నీభాషలలో చేరియుండలేదు. ఇంతకాలమునుండి మహమ్మదీయులు దక్షిణదేశీయులతో గలసి యాయాప్రాంతముల నాయాదేశభాషలనే తాము నేర్చికొని వ్యవహరించుచు నచ్చటి జనులతో గలసి నివసించుచునున్నను, వారిస్వీయభాషాసంప్రదాయము లీదేశభాషలలోనికిగాని, ఈదేశభాషా సంప్రదాయములు వారి మాతృభాషలోనికిగాని సంక్రమించినట్లు కనబడదు. కావున ప్రాకృతభాష లేర్పడు కాలమున నార్యభాషను వ్యవహరించినజనులకును నచ్చటి యనార్యజనులకును గలిగిన సంబంధవిశేషమే యార్యకుటుంబమునకు జెందిన యీప్రాకృతభాషలలో ననార్యసంప్రదాయములు చొచ్చుటకుగల హేతువును నిరూపింపగలిగియుండునని తలంపదగియున్నది. దీనినిబట్టి ప్రాకృతభాషల యుత్పత్తి హేతువేగాక ద్రావిడభాషల ప్రత్యేకతయు నిర్ధారితంబగుచున్నది. ఇట్లీదేశమున నార్యానార్యజనులకు గలిగిన సంబంధస్వరూపము నందలి భేదమునుబట్టియే యీదేశమున నాయాప్రాంతములందలి యాయాభాషా వాఙ్మయములస్థితిగతు లేర్పడి నట్లగపడుచున్నది.

ఆర్యభాషలలోని యనార్య సంప్రదాయము లిట్లు ద్రావిడభాషా సంప్రదాయములను బోలియుండుటచే, హేమచంద్రాది ప్రాకృత వ్యాకరణకర్తలు ఆర్యభాషలకు సంబంధింపనిదిగా దెలిపిన దేశిపదజాలముకూడ కొంతవఱకు ద్రావిడభాషలకు జెందినదై యుండునని తలంపవచ్చును. ఇట్టి పదములనుగూర్చి కాల్డువెల్ పండితుడు విమర్శించుచు, నివి ద్రావిడభాషలకు సంబంధించిన పదములే యైనవో, నీయార్యభాషాపదజాల

ములలో సామాన్య ద్రావిడధాతువులు, నిత్యకృత్యముల నుపయోగములో నుండెడు కొన్ని పదములు నీ మొదలగు నవికూడ నుండవలసినదే యనియు, నట్టి వానిని తాము గాంచ గలుగ లేదనియు జెప్పుచు నివి ద్రావిడభాషాపదములయి యుండ వను నభిప్రాయమును తెల్పినాడు.—

"If the non-Sanskritic element contained in the northern vocabularies had been Dravidian, we might also expect to find in their vocabularies a few primary Dravidian roots such as the words for head, foot, eye, etc., but I have not been able to discover any reliable analogy in words belonging to this class. Few, if any, traces of distinctly Dravidian elements are discernible in the North Indian Vernaculars."

ఈభాషలలోని వ్యాకరణవిషయములందే ద్రావిడ సంప్రదాయముల ప్రభావము కనబడుచున్నప్పుడు సామాన్య వ్యవహారమునందలి పదములును గొన్నిగాన వచ్చిన నాశ్చర్యము లేదు. అయితే యీపదము లార్యజను లనార్యజనులనుండి సంగ్రహించి, తమభాషలో నాయా యర్థములను దెలుపు పదములు లేక, తెచ్చిపెట్టుకొని వ్యవహరింప జొచ్చినారని తలంపదగదు. ఏలయనగా నార్యులీదేశమునకు వచ్చునప్పటికే నాగరకులై సంపూర్ణమైన భాష గలవారగుటచే తాము నిత్యవ్యవహారమున నుపయోగించుకొను పదములకొఱకై సంబంధమే సహింపని యనార్యజాతులనుండి గ్రహించిరనుట సమంజసముకాదు. ఒకవేళ వారు తమకు పరిచితములుగాని వస్తువులు, జంతువులు, చెట్లు మొదలగువానిని దెలుపుపదములను స్వీకరించిన స్వీకరింతురేగాని, తమకు పరిచితములగు వస్తువులను దెలుపుటకుగా తా మిదివరకు నిత్యము వాడుకొనుచున్న పదములను మాని యన్యభాషాపదములను గ్రహింపనొల్లరు. కావున నీభాషలలో నట్టిపదములు దొరకుట దుర్లభమై యుండవలసినదే. కాని హేమచంద్రుని దేశినామమాలలోని పదములలో గొన్ని యట్టి నిత్య కృత్యముల నుపయోగపడునవిగా నుండుటయు, నవి ద్రావిడభాషలకు సంబంధించినవిగా గనబడుచుండుటయును బట్టి విచారింపగా, నివి యార్యజనులచే సంగ్రహింపబడియుండవు గావున వారితో గలసి వారిభాషను నేర్చికొని వారితో సమ్మేళనమును బొందిన యనార్యజనుల మూలముగా నిత్యకృత్యముల వ్యవహారములో నుండు వారిస్వీయభాషలలోని పదములగూడ కొన్ని యీ యార్యభాషలలోని కెక్కియుండునని మనము తలంపదగియున్నది. ఇట్టి పదజాలముకూడ నాయా జనసంఘములకు గలిగిన సంబంధ స్వరూపమును తేటపరుప గలుగుచున్న దనుటకు సందియము లేదు. ప్రస్తుతము హేమచంద్రుడు దెలిపిన 'దేశి' పదములలో ద్రావిడభాషలకు సంబంధించిన వెంతవరకు గలవో పరిశీలింతము. దేశినామమాల యను గ్రంథమున హేమచంద్రుడు తెలిపినపదము లాతని వ్యాకరణముచే సాధింపబడనివనియు, పూర్వపు కోశములలో దొరకనివియు, లక్షణార్థమును దెలుపునవి కావనియు, నట్టివానినె తా నిందు గ్రహించితిననియు దెలిపినాడు. ఇంతేగాక తరువాతిభాషలలో నింక ననేకపదములు చేరియున్నను, చిరకాలమునుండి ప్రాకృతభాషలో వ్యవహారములోనున్న పదములనుమాత్రమే తా నీ దేశి యను పదముచే దెలుపుచున్నట్లును చెప్పినాడు. అట్టి దేశిపదములలో గొన్నిటికిగల ద్రావిడ భాషా సంబంధ మీక్రింద దెలుపబడుచున్నది. అందు మొదటి అకారాదిపదములలోనే నాలుగైదుపదములు కుటుంబసంబంధమును దెలుపు పదములు కలవు.

1. ప్రా. అప్పో=తండ్రి ఇది 'అప్ప' యనురూపమున సామాన్యముగా ద్రావిడభాష లన్నిటియందును గానవచ్చుచున్నది.

2. ప్రా. అమ్మా, అవ్వా=తల్లి, తల్లితల్లి. ఈయర్థమున నివి ద్రావిడభాషలలోను కలవు. అమ్మ శబ్దము తుళుభాషలో తప్ప తక్కినభాష లన్నిటిలోను గలదు. 'అవ్వ'-అవు=అమ్మమ్మ. (Kittel) చిక్కవ్వ, దొడ్డవ్వ; ముత్తవ్వ etc. అని కన్నడభాషలో గలవు. తెలుగున భారతకాలములో 'అవ్వ' అను పదము అమ్మమ్మ (grandmother), ముసలమ్మ అను నర్థముననేగాక

తల్లులారా?

మీ బిడ్డకు "**లాక్టోజను**" నీయుడు.

మీ చంటిబిడ్డల ఆరోగ్యము, బలము విషయములో వృథాపరీక్షల నొనర్ప ప్రయత్నింపకుడు.

ఎవ్విధహేతువుచేతనో మీరు మీ బిడ్డకు, సహజముగా తల్లిపాలనిచ్చి పెంచజాలని యెడల, యితరులచే యిట్టి పరిస్థితులలో యివ్వబడు చున్న ఆహారమునే మీ బిడ్డకు నీయుడు. అది ఏదన "**లాక్టోజనే**"

ప్రపంచమందు విఖ్యాతిగాంచిన వైద్యశిఖామణులచేతను ఉపయోగింపబడి కొనియాడబడు చున్నది. వారి సలహాల వల్ల లాభమును పొందుడు.

తల్లులారా! ఒక కార్డు మాకు వ్రాసినంతనే యీ ఆహారముయొక్క నమూనా డబ్బిని అందుతో అల్యూమినియం చెంచాతో సహా ఉచితముగా పంపబడును.

LACTOGEN

Nestlé & Anglo - Swiss
Condensed Milk Co.,
P.O. Box 396, Calcutta.

☞ ఈ పేపరు పేరును ఉదాహరింపుడు.

స్త్రీమాత్ర పరముగా పూజ్యురాలు అను నర్థమునఁగూడ వాడబడుచుండెడిది.

౩. ప్రా. అక్కా=అప్ప- వృద్ధభగినీ- (sister). "అంబార్థస్తు సంస్కృతసమః"-సంస్కృతములో 'నమ్మ' యను నర్థము కలదు.-కాని ద్రావిడభాషలలో ప్రాకృత మందువలెనే 'భగినీ' అప్ప యనియే దీని కర్థము.

౪. ప్రా.'అత్తా'="పితృష్వసా-శ్వశురభార్యా". ద్రావిడభాషలలో, ముఖ్యముగ దెలుగున నిది యీయర్థమె కలిగియున్నది.

౫. ప్రా. అద్దాఓ=దర్పణం—తె. అద్దము.

౬. ప్రా.భావో=భాగినేయః; భాఓ= జ్యేష్ఠభగినీపతి: భావ, బావ అను పదములు ద్రావిడభాషలలో మిగుల వాడుకలో గలవు.

౭. ప్రా.మమ్మీ, మల్లాణీ, మామా=త్రయోపి మాతులానీ వాచకాః. దక్షిణదేశమున 'మామి' యను పదము, శ్వశ్రుభార్య యనునర్థమున వాడుకలో గలదు.

౮. ప్రా. వహుణీ="జ్యేష్ఠభార్యా-" తె. వదినె. తమి. మదిని. సంస్కృతములో 'వధుని' అను రూపమున జేరిన పదమునుండి ప్రాకృతములో నేర్పడియుండును. కన్నడమున వివాహము అనునర్థముగల 'మదిజె, మదువె' అనుదానికి సంబంధించియుండవచ్చును.

౯. ప్రా. ఉడిదో=మాషధాన్యం. కొన్నిప్రాంతములలో తెలుగున 'ఉద్దులు' అని చెప్పుటయు గలదు. కన్నడమున 'ఉద్దు–ఉద్దిన' అనగా 'మాషము'. తమిళమున, 'ఉళుందు' 'ఉఴుందు' అనియు, మళయాళమున 'ఉఴున్ను' అనియు, మహారాష్ట్రమున 'ఉడీద' యనియు పదములు గలవు. తమిళమునందలి 'ఴ' తక్కిన కొన్నిభాషలలో 'డ' అగుటకలదు.

౧౦. ప్రా. ఊరో=గ్రామః, సంఘశ్చ. తె. ఊరు, తమి. మళ. ఊర్. తుళు. ఊరు. ఇది 'ఉండు', 'నిలుచు', 'తగు' అను నర్థముగల "ఉర్" అను ద్రావిడధాతువునుండి వచ్చినది. తెలుగున 'to be fit'– తగియుండు: ఉర్—ఒర్ + పు='ఒప్పు'. ఉఱు=నిలిచిపోవు-వెనుదీయు. cf ఉఱుకు, ఉఱుక. ఈయర్థమొక్క వ్యతిరేకార్థరూపములయందే భాషలో నిలిచినది. తుళు-ఉన్తు-to stand, to stop, cease. cf. తె. "ఉండు."

౧౧. ఉచ్ఛిల్లి=ఛిద్రం—ఛిల్లశబ్దశ్ఛిద్రార్థే. ఛిల్ల ఉచ్ఛిల్లశబ్దాః స్వతంత్రాః. cf. తె. చిల్లి.

౧౨. ప్రా. కల్లా=కపిశం-మద్యం. cf. తె. కల్లు; కన్న. కళ్లు; త. కళ్; మళ. కళ్, కళ్లు; తుళు. కలి; సంస్కృతములోని 'కల్యం' అను రూపము దీనినుండి యేర్పడినదే యగును.

౧౩. ప్రా. కారం=కటు—తె. కన్న, కార. 'క్షార' శబ్దభవమయి యుండును. మహారాష్ట్రము-ఖార. అల్పప్రాణత్వము-ఖ-కయగుట ద్రావిడభాషా సంప్రదాయానుసారంబై యుండు

౧౪. ప్రా. కురుల = అదయనిపుణయోః- కుటిలకేశేచ. తె. కురులు. కన్న. కురుళ్; త. కురళ్; కురుళ్, చురుళ్; మళ. కురుళ్, కుఱుళ్; మహా. కురుళ. cf. తె. సురుళ్–చుట్టు.

౧౫. ప్రా. ఖడ్డం=శ్మశ్రు- తె.గడ్డము; కన్న. గడ్డ; తమి. కట్టై.

౧౬. చిచ్చీ=హుతాశనః. తె. చిచ్చు; కన్న. కిచ్చు; త. కిచ్చు.

౧౭. ప్రా. చించా=అమ్లికా. తె. చింతచెట్టు-పండు.

౧౮. ప్రా. గెండుఓ=కందుకః-తె. చెండు; కన్న. చెండు–సెండు.

౧౯. ప్రా. ణేసరో=రవిః-కన్న. నేసఱ్, నెసఱు; త. ఞాయిఱు, నాయిఱు; మళ. ఞాయఱు, ఞాయిఱు; (త. నీఱళ్=light cf. తె. నీడ).

౨౦. ప్రా. పడ్డీ=ప్రథమప్రసూతా. cf. తె. ఆవుపడ్డ.

౨౧. ప్రా. పసిండీ=కనకం—తె.పసిడి, పసిండి–పైడి. ధాతువు "పసుర్–పసిర్": కన్న. పసుర్ వణ్ణ=green, Yellowish colour తె. పసుపు.

౨౨. ప్రా. పావో=సర్పః. కన్న. పావు; తె. పాము; తమి. పామ్బు; మళ. పాముబ.

౨3. ప్రా. పోట్టం=ఉదరం. cf. తె. పొట్ట; కన్న. హొట్టె-పుట్టె.

౨౪. ప్రా. పోయంతో=శపథః cf. తె. పంతము.

౨౫. ప్రా. పుల్లీ=వ్యాఘ్రః, సింహశ్చ- తె. పులి; త. మ. పులి-పిలి; క. పులీ.

౨౬. ప్రా. పేండం=ఖండం, వలయశ్చ- cf. తె. పెండేరము, గండపెండేరము.

౨౭. ప్రా. బోందీ=రూపం, ముఖం, శరీరం, చేటీ. cf. తె. బొంది, బొందె; త. బొంది.

౨౮. ప్రా. మేరా=మర్యాదా. cf. తె. అంతమేరకు.

౨౯. ప్రా. ముంగుసూ, ముగ్గసో=నకులవాచకాః. cf. తె. ముంగిస; కన్న. ముంగిసి.

3౦. ప్రా. మాసురీ=శ్మశ్రుః. cf. తమి. మసిర్. మయిర్, మయిరు.

3౧. ప్రా. ముద్దీ=చుంబితం. cf. తె. ముద్దు; కన్న. ముద్దు, ముత్తు.

3౨. ప్రా. మడో=కంఠః. తె. మెడ,

33. ప్రా. మఇలో=కలకలో గతతేజాశ్చ. cf. తె. మయిల, మైల.

3౪. ప్రా. రద్దీ=ప్రధానం. cf. తె. రెడ్డి; క. రడ్డి, రెడ్డి; త. ఇరడ్డి.

3౫. ప్రా. రొట్టం=తణ్డులపిష్టం. cf. తె. రొట్టె; త. క. రొట్టి.

3౬. ప్రా. మాడియం=గృహం. cf. త. మాడం; తె. మేడ.

3౭. ప్రా. వాయణం = భోజ్యోపాయనం;- తె- వాయనము.

3౮. ప్రా. సేట్టి=గ్రామేశః- తె. క. సెట్టి, చెట్టి. తు. సెట్టి.

3౯. ప్రా. మొగ్గర=మల్లిక. cf. తె. మొగ్గ, మొగడ. (ధా) మొగడించు=ముకుళించు. ఇది వైకృతమని శ. రత్నా. కాని కన్న. మొగ్గె, మొగ్గు; తమి. మొగ్గు-అని ద్రావిడభాష లన్నిటిలో నీరూపము లుండుటచేతను, 'ముగు', 'మూగు', 'మూయు' _ మొగిల్, మొగిలు, మొయిలు (మేఘము = సూర్యని, ఆకాశము ను మూయునది.) మొదలగు ననేకరూపము లీధాతువునుండి బయలుదేరియుండుటచే ద్రావిడభాషలనుండియే యిది; సంస్కృతమున కెక్కియుండును.

౪౦. ప్రా. వెళ్లాం=ధవళం_తె. వెల్ల, వెలి, etc.; త. కన్న, వెళ్లి; తె. వెండి, etc.

౪౧. ప్రా. కావి=నీలివర్ణః. cf. తె. కావిరంగు; త. కావేరి.

౪౨. ప్రా. సూలా=వేశ్యా-కన్న. సూళె.

౪3. ప్రా. కురుడో=అదయనిపుణయోః cf. తమి. కురుడన్; కన్న. కురుడ; తె. గ్రుడ్డివాడు; అర్థభేదము గలిగినది.

౪౪. ప్రా. మేంఠో=హస్తిపకః. cf. తె. మావటీడు; కన్న. మావటిగ.

౪౫. ప్రా. కస్సో, కచ్ఛరో = పంకః. cf. తె. కసవు; కన్న. కస, కసు, కసవు.

వైదిక సంస్కృతభాషలనుండి నిష్పత్తిచేయుట కవకాశము లేని దేశీయపదములు అని హేమచంద్రు డిచ్చిన 'దేశినామమాల' యను పదపట్టికలోని యీ పైపదములు ద్రావిడభాషలలో నిత్యవ్యవహారమునగూడ నున్నవగుటచేతను, కొన్ని యీభాషలన్నిటిలోను గన బడుమూలధాతువులకు సంబంధించినవిగా నుండుటచేతను, ప్రాకృతములకు నుత్తరహిందూస్థానభాషలకు గలిగిన యనార్యసంపర్కము ద్రావిడభాషాసంపర్కమే యయి యుండునని నిశ్చయింపదగియున్నది. ఆంధ్రభాషాలక్షణ కర్తలందరు నీభాష వికృతియేయని చెప్పినను, "తాన కొంత గలిగె"యని దేశ్యమును ప్రత్యేకముగా విడదీసి తెలుపుచుండుటచే నీయుత్తర దక్షిణదేశభాషలకు పద పరికరవిషయమున నిచ్చిపుచ్చుకొనుట కొంత గలిగినను, సాజాత్యసంబంధముమాత్రము కలదని తలచుట కవకాశ మేమియు నగపడదు.

———

జట్కాతోట్లువి వాపోత్రి

నిడమర్తి ఈశ్వరప్పగారు

తోలుగప్పిన శుష్క-శల్యాలమీఁదఁ-జబుకు నేయకుమయ్య యో సాయబయ్య,
నిర్దయత నను నిముసమ్ము నిలువనీవ?-యుసురుఱు వెసలును నీకు నా యుసురు తగులు.

నేలఁబడుటయొ ప్రాణాలు నిలువ బిగువఁ-బట్టి పఱువులెత్తుటయొ దైవమున కెఱుక
యేదియుం జేయఁ జాల నాకేది తెరువు?-చచ్చెదను సుమ్మి నీకేమివచ్చుఁ బిదప?

బండిలోఁ గునుకుచుం బడియుండి యెడనెడఁ బగ్గాలజాడించి పఱతె నన్ను!
'చల్చలోకే' యంచుఁ జావుకేకలఁ బెట్టి పడఁదిట్టి యుంకించి పఱతె నన్ను!
కమ్మచ్చులం బోలు కంఖాణములతోడి పందెమ్ములను వైచి పఱతె నన్ను!
పావలా కాసించి పదిమంది నెక్కించి బండి పూటముఁ జేసి పఱతె నన్ను!
నాఁగి ప్రేవులుం దెగిపడఁ జచ్చుదాన-ముక్కుకొన నూపిరి న్నుర్వుఁ గ్రక్కుదాన
గసియఁ శ్రమఁదీర్చికోనిమ్ము బడుగుదాన-నుత్త జీవచ్ఛవంబనై యుంటిగాన.

అడుగు నడుగున మునికోలఁ బొడిచెదేల?-కారు రక్తముంగనఁ గనికరము రాదె?
కటికివాఁడైన నీకంటె కరము మేలు-జంతువుల నొక్క వ్రేటునం జంపునతఁడు.

ఉలవ లుద్ధరి యెన్నఁడే నున్నవయ్య?-గడ్డిపరకలకేఁ గడుం గఱవు నాకు
పాతు వెన్నెని కుండల బురదనీరు-బరువుచేటయ్యెఁ జుమి నాదు బానకడుపు

చ్చిన వేళ్క మోఁది బలవంతముగా ననుఁ దోలి నాను క
మ్మును సుంతయే నెఱుఁగఁజాలకె సాయబుగాని చేతిలో

కొమ్మవు నయ్యు నీకు పలుపోకలఁ దోఁకను ద్రిప్పి కస్సు క
స్సెమ్ములఁగూల్చెదో కొరడ! యేలకు నేలకుఁ దూలిరాలవో!

వంగి మెత్తమెత్తగను గన్పడెదుగాని-మొదటివలె గాక యాఁదోఁకఁ దుదకుఁదనువు(?)
సన్నగిలుచున్న నీశక్తి సాఁగునకట-సాధుపీడయె కొరడ నీ సాజగుణమ?

వెనుకనె నిక్కితక్కుచు గభీరముఁ జూపుచు నా మెయిన్ గబు
క్కునఁబడి నన్ను నేఁచెదవు కూళ! నినుం గనఁజాలఁ గాని నా
కనులకు గంతలున్న నిటుఁ గట్టులసందునఁ జిక్కియున్న ముం
దునఁ ద్రుటినిల్వుమా కొరడ! త్రుళ్లడఁగింపనె? పంటఁజీల్పనే?

నిముస మాశ్రయమును వీడి నిలువలేవు-ఆశ్రయంబుండియు నన్నతి మల్లలాడి
లెక్కసేయక నన్బాధ ద్రుక్కఁజేతె?-గుణము తనువుతోఁబాటుదే కొరడ, నీకు.

ఎట్టి జంతువులం జంపి పుట్టినావొ?-ఎన్నితోలుల కలయికన్మనుచునుందొ?
ఎన్ని సత్వంబులం గూల్ప నెంచినావొ?-కలనుఁ గనఁజాల నినుఁబోలు ఖలుని కొరడ!

చిరుగంటలన్ గంతసరులను బతకాల సింగారముల నీటు సేయువారు
ఇరుగడల న్నిల్చి యీగ్రవాఁగ సీక వీచోపుల న్మెల్ల వీచువారు
కాయంబు నించుకఁ గసుగందనీయక యంచెల నందందు నుంచువారు
ముఖమాలు దస్తుల ముస్తీబుఁగావించి తెమ్మెర న్వాహ్యాళిఁ ద్రిప్పువారు
అంతిపురి నా సురక్షితం బైనవసతి-వివిధమై రుచ్యమౌ వస్తు వితతి తిండి
మెత్తగానున్న మెత్తని క్రొత్తపాన్పు-స్వామికిన్ముద్దుబిడ్డవశ్వంబ! నీవు

మొగమును బారెఁడెత్తి మొగమోట మొకించుకయేనిలేక మ
న్నుఁగని 'యిహీంహీంహీం' యనుచు మూతిని ద్రిప్పెదుమోయి, కేలి సే
యుఁగఁ జనదోయి చూడు మఱి హాయినెటుంగుదు నోయి? నన్నుఁ బో
ఁగలుగుదోయి పెన్బరువుల న్వడి నెత్తుకఁ బఱ్ఱువాలెత్తఁగన్?

ఘూవార లేవార లేవార దూరానఁ బోవుచున్నను సంకుమూతినెత్తి
హాహోహా సాపగోహాక్రమ మంద్ర స్వరములతో నామంత్రణముల సేసి

చరణ సంస్పర్శతో స్వాగతం బొనరించి సంతసమ్మున బూదిఁ గొంత పొరలి
సరివారితోఁగూడి వరిచేనులోఁ దూఱి క్షేత్రపాలుని భిక్ష స్వీకరించి
దంపతుల చిత్రలీల కాదర్శమిడుచు-స్వైరవిహారణముం జేతె చాకి విడువ!
ఘోటకముతోటి సాటియ న్మాట లేదు-కలదె నీపాటి సుఖమైన ఖరము, నాకు?

ప్రీతిని దువ్వి తట్టుచును వెచ్చనియుల్వలఁ బోసి కమ్మగా
గోతము మూతికియ్యఁ దిని క్రొవ్వును గుఱ్ఱము; స్వేచ్ఛమించి పె
న్గూఁతలఁ గూసి ముచ్చిలుచుఁ గుక్షిని నింపును గర్దభంబు; నా
రీతియొ? 'రెంటికిం జెడిన రేవఁడ' నైతిని గాదె దైవమా?

ధాతయిచ్చిన రూపు నా దాతమాపు-దుస్థితిం దలపోయ నా దుఃఖమెల్లఁ
బోయి పక్కన న్నవ్వ ఉప్పొంగిరాగ-'నిహ్హిహిహి'యాదు సకిలింపు 'టిహిహిహి'గాదు.

ఇన శశాంకులున్గూడ నా కీడుగారు-వెదకిన న్వారు కనరారు విధులఁ దీర్చ
కలఁడె యెందేని నాబోఁటి కష్టజీవి?-లేఁడు యీరేడుజగముల లేఁడు లేఁడు.

అన్నా, నన్ క్షమియింపుమా మఱచి లేఁడన్నాను వేఱొక్కఁడీ
వున్నావే! నను బోలి రేఁబవళు లేయుద్యోగముల్లేసి యే
నెన్నోలక్షలఁగూర్చి పేర్చి దోకకానే స్నికుఁ గా దోరి నా
గన్నా! నీ మృతిఁ గోరువారలకె లుబ్ధాగ్రేసరా, సర్వమున్.

స్వామిపుష్టికై నే నుపవాసముందు-నుపవసింతువు పెరవారి కూడ్చిపెట్టి
నేఁ గృతజ్ఞను వారు నిన్నెట్టువారు-ధూర్వహులపరాచు మేనులఁ ద్రోతుమెటనో.

ముద్దుపళని

ఆంధ్ర శేషగిరిరావుగారు, బి. ఏ. (సారస్వతసమాజము)

ముద్దుపళని వారాంగన. ఈమె తెనుఁగున "రాధికాసాంత్వనము" అను పద్యకావ్యమును రచియించిన విదుషీరత్నము.

చోళరాజ్యరమకు తిలకమగు తంజాపూరునందు ఆంధ్రనాయక రాజ్యము అంతరించిన అనంతరము మహారాష్ట్రులు ప్రబలిరి. ఆమహారాష్ట్ర ప్రభువులు భోసలాన్వయులు. వారిలో ప్రతాపసింహుఁ డనువానికి ముద్దుపళని వలపునెలఁత. ఈమహారాష్ట్ర ప్రభువు క్రీస్తుశకము ౧౭౪౯ వ సంవత్సరము మొదలుకొని ౧౭౬౩ వ సంవత్సరమువఱకు తంజాపూరి రాజ్యమును పరిపాలించెను. అట్లగుట నాతనివలపు నెలఁతయగు ముద్దుపళని క్రీస్తుశకము ౧౭౬౩ వ సంవత్సర ప్రాంతమునందు తంజనగరమున జీవించియుండెనని నిర్ణయింపనగును.

తన యేలిక యగు ప్రతాపసింహమహారాజును ముద్దుపళని రాధికాసాంత్వనము కృత్యాదిని ఇట్లు కీర్తించినది:

సీ. ఏ రాజు కువలయంబెల్ల రంజిలఁ జేసి
జైవాతృకాఖ్య నిచ్చలుఁ దలిర్చు
నేలోకబాంధవుం డిలఁ దమంబు లడంచి
చక్రప్రమోదంబు సంఘటించు
నేఘనుండు శరంబు నేవేళ గురియించి
పరవాహినులనెల్ల భంగపఱచు
నేయాశుఁ డార్యవనాయత్తమతిఁ గాంచి
కీర్తింప సర్వజ్ఞమూర్తి యౌను[యాప్ర
తే. వాఁడు నృపమాత్రుఁడే రఘూద్వహాద
వాహవర్ధిత భోసలాన్వయపయోధి
సోమతుళజేంద్రవరతనూజుండు శ్రీ ప్ర
తాపసింహక్షమాపాల తల్లజుండు.

అట్టి "మహారాజుకృపఁ జెందినట్టి" తనకు భాగ్యములకుఁ గొదువ లేదని వచించుచున్నది. "చోళసింహాసనాధ్యక్ష ప్రతాపసింహ మహారాజ బహూకృతానేక చామీకరాంబరాభరణ"ములు కలదానని ముద్దుపళని తన కావ్యమునందలి ఆశ్వాసాంత గద్యములోఁ జెప్పుకొన్నది.

ముద్దుపళనితండ్రి ముత్యాలు.[1] ఇతఁడు బ్రహ్మవిద్యా ప్రవీణుఁ డగు తిరుమల తాతయాచార్యుని శిష్యుఁడు. ముత్యాలు భార్య పోటి. ఈదంపతులకు వేలాయుధుఁడు, ముద్దుకొమరయ్య, ముద్దయ్య, రామస్వామి అను నలుగురు పుత్రులును, ముద్దుపళని, ముద్దులక్ష్మి, పద్మావతి అను ముగ్గురు పుత్రికలును పుట్టిరి. వీరిలో ముద్దుపళని "సాహిత్యవిద్యావిశారద"యై వినుతికెక్కెను. రాధికాసాం

1. ముద్దుపళని తల్లి పేరు ముత్యాలని శ్రీ వీరేశలింగంపంతులు కవులచరిత్రలో వ్రాసినది పొరపాటు.

త్వనము కృత్యాదిని గల క్రిందిపద్య మావిష యములఁ దెలుపుచున్నది:

సీ. సాహిత్య విద్యావిశారద శారద
వై ముద్దుపళనినా నమరు నిన్ను
గురుతరంబై తగుగుణగణప్రౌఢి వే
లాయుతుండైన వేలాయుధాఖ్యు
భరతభావాభావభావజగురుఁడు నాఁ
గొమరు చెన్నొందెడు ముద్దుకొమరవరుని
రూపవిభ్రమకళారూఢి నెంతయు రతీ
దేవి యౌ ముద్దులక్ష్మీ వధూటి
బుద్ధి నల్లారు ముద్దైన ముద్దయాఖ్యు
దీటు లేనట్టి పద్మావతీ లలామఁ
దెలివిమీఱు రామస్వామి నెలమిఁ గాంచె
మేటిముత్యాలు పోటివధూటి వలన.

ఆంధ్రకవులు ప్రాయికముగా తమ గద్య లందు తమ తల్లులపేళ్లు చెప్పి తాము వారల గర్భశుక్తి ముక్తాఫలములమని వ్రాసికొందురు. కాని ఈగ్రంథకర్త్రి యీ మర్యాద నతిక్ర మించి తన గద్యయందు తండ్రినామ ముదా హరించి, "ముత్యాలు గర్భశుక్తి ముక్తాయ మాన" అని వ్రాసికొన్నది. ఇది యొక విశేషము. తంజాపూరి రఘునాథరాయలకు (౧౬౧౪-౧౬౩౦) విజయవిలాసము, సారంగ ధరచరిత్ర యను రసవత్ప్రబంధములను కృతి నిచ్చిన చేమకూర వేంకటకవికూడ తనగద్య యందు తండ్రిపేరే చెప్పకొన్నాఁడు. ఇట్టి నూతనమర్యాద నవలంబించుటలో వీరియుద్దే శ్య మెట్టిదో తెలియరాదు.

శృంగారమూర్తియగు చిన్నికృష్ణుఁ డీకవ యిత్రి యిష్టదైవతము. "సంగీతసాహిత్య భర తశాస్త్రాదివిద్యలు" ఈమెకు "శ్రీచిన్నికృష్ణ కరుణాకటాక్ష వీక్షణమున" లభించినట్లు రాధి కాసాంత్వన మందలి ఆశ్వాసాంత గద్యవలనఁ దెలియనగును. ఇష్టదైవతమగు చిన్నికృష్ణుఁ డీమెకు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి తనచిత్త మునకు సమ్మతమైన "రాధికా సాంత్వన ము"ను తనకు నంకితముగా రచియింపుమని వచియించెనఁట. ఇట్లని క్రిందిపద్యము తెలుపు చున్నది.

తే. చిన్నికృష్ణుఁడ నే నాదు చిత్తమునకు
సమ్మతం బైన రాధికాసాంత్వనంబు
తగ నొనర్పు మదీయాంకితముగ నీవు
లలితగుణపేటి ! శ్రీముద్దుపళని బోటి !

బ్రహ్మవిద్యావేత్తయుఁ, దనతండ్రికి దేశి కుఁడునైన తిరుమల తాతాచార్య వంశము నకుఁ జెందిన వీరరాఘవాచారి ఈమెకు విద్యా గురువు. "రాధికా సాంత్వనము" రచియించు టలో నీవిదుషీమణి తన దేశికుఁడగు వీరరా ఘవాచారి సహాయసంపత్తిని పొందియుండు నని బ్రౌనుదొర ఊహించుచున్నాఁడు.

రాధికాసాంత్వనము నాలుగాశ్వాసముల శృంగార ప్రబంధము. ఈర్ష్యాకషాయితమైన తనమేనత్త రాధికాదేవి ననునయించి దక్షిణ నాయకుఁడైన శ్రీకృష్ణమూర్తి ఆమెతోడను, ఆమె పెంపుడుకూఁతు రగు ఇళాదేవితోడను శృంగారవిహారములఁ దేలు కథ ఈకావ్యమున

ప్రస్తావిత విషయము. రాధికా సాంత్వనమున నాయకుఁడొక్కఁడు, నాయిక లిద్దఱు. ఆంధ్ర ప్రబంధముల నామములు ప్రాయికముగా నాయికలనుబట్టియే యేర్పడును. కావున నిందలి నాయికల నిరువురనుబట్టియు ఈకావ్యమునకు రెండు నామములు కలిగినవి. రాధను బట్టి "రాధికాసాంత్వన"మనియు, ఇళాదేవిని బట్టి "ఇళాదేవీయ" మనియు దీనికిఁ బేళ్లు వచ్చినవి. ఇందు రాధికాసాంత్వన మను నామమే బహుళప్రచారము నందినది. కావ్యమునందలి ఆశ్వాసాంతగద్యయందుకూడనీనామమేవాడఁబడినది. అగుటచే గ్రంథకర్త్రికిఁగూడ నీనామమే ప్రియతర మగుట నిశ్చయము.

చెన్నపురియందలి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమున నున్న రాధికా సాంత్వనము ముఖపత్రమున బ్రౌనుదొర ఆంగ్లభాషయందుఁ జిన్న యుపోద్ఘాతమును వ్రాసియున్నాఁడు. దానిసార మిచ్చుట తెనుఁగునఁ జెప్పెదను. "కావ్యమునంతను ఈ విదుషీమణియే రచియించె నన వలనుపడకున్నది. ఇందలికొన్ని భాగములు అతిశయపాండిత్యమును ప్రకర్షించుచున్నవి. ఆభాగములను వ్రాయుటలో నీమెకు ఈమె దేశికుఁడు వీరరాఘవాచారి తోడుపడియుండును. మిగిలిన భాగములందలి కవిత్వము స్త్రీరచనమగుట నిశ్చయము. కూర్పుటకు సులభమైన వృత్తములనే బహుళముగా ముద్దుపళని చేకొనియుండుట గమనింపఁ దగిన విషయము. అఖండయతి, వబయోరభేద యతి మొదలగు తేలికయతులనే ఈమె వాడినది."

రాధికాసాంత్వనమునుగాక ముద్దుపళని "సప్తపదులు"[2] అను నొక గేయ కావ్యమును గూడ రచించినది. "గోదా" అనుమాఱుపేరు గల చూడి కొడుత్తనాచ్చియారు రచియించి నట్లుగా వాడఁబడుచున్న "తిరుప్పావు" అను అఱవభాషలోని పాటకు ఈకావ్యము తెలుఁగు సేఁత. "సప్తపదుల"లోని క్రిందిభాగ మీవిషయమును వెల్లడించును.

"..............ముద్దుపళని
పూని సేయు ద్రవిడపాటలోని భావమూ
చెలగి తెలియగానునాదుజిహ్వాకొననునిలచి
[యిటుల
బలికె తిరుప్పావుసప్త పదిపదంబునా".

ఈగేయకావ్యము అముద్రితము. *గ్రంథము పూర్తిగ నుపలబ్ధమగుటలేదు. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమున నున్న గ్రంథమునందుఁ బదిపాటలు గలవు. ఇంకను నిరువదింటిచేఁగాని గ్రంథము సమగ్రము కానేరదు. ఉన్నంతవఱకు నిందలి పాటలు చాల మనో

2. శ్రీ వీరేశలింగముపంతులు కవులచరిత్ర రచియించునాఁటికి ఇది లోకమునకుఁ జేరుాఱలేదు. ఈగ్రంథము అసమగ్రప్రతి యొకటి చెన్నపురి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమున నున్నది. అముద్రితము.

* ఇది అముద్రితముకాదు; ముద్రితమే. అనుపలబ్ధభాగమును శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు పాటలుగనే అనువదించి గ్రంథమును పూరించినారు. గ్రంథము సంపూర్ణముగా 'స్వధర్మ ప్రకాశిని' యందు ౧౯౩౫వ సంవత్సరమున ప్రకటితమై దానినుండి పునర్ముద్రణమునుగాంచి ప్రచారమున నున్నది. సంపాదకుఁడు—భారతి.

హారముగ నున్నవి. ముద్దుపళని మధుర రచనములు తెలుఁగువారికిఁ గ్రొత్తలు కావు. ద్రవిడ గేయములకు భాషాంతరీకరణము లైనను నిందలిపాటలు స్వతంత్రరచనములవలె నొప్పుచున్నవి. శ్రీకృష్ణుని దేవేరులలో నిరువురి మనములఁ బొడసూపిన రవరవలు ఈగేయ కావ్యమున ప్రస్తావిత విషయము. తంజాపురి ఆంధ్రనాయక రాజులు గాన విద్యకు చక్కని పోషణ మిచ్చిరి. వారితరువాత నచ్చట రాజ్యాధికారము వహించిన మహారాష్ట్రులు కూడ గానవిద్యాపోషణమునకుఁ గృషి సల్పిరి. అట్టికృషికి ఫలముగా ముద్దుపళని "సప్తపదులు" పొడసూపినది. "సుప్వీసువ్వాలే" అను పాటనుబోలి వీనులవిందైయున్న ఇందలిపాటలు ముద్దుపళని రచనాపాటవమునకును, సంగీత పాండిత్యమునకును సాక్షిభూతములై యున్నవి. శైలి తెలియుటకై ఇందలి యొకగేయములోని కొన్ని చరణముల నిచ్చట నుదాహరించుచున్నాను.

"మాసములకునెల్ల మంచి మార్గశిరముపర్వ
యాసగలిగినట్టి చెలులుడాసిరా రే[మహహా
మంచినగలమించి కులము నెంచియవతరించి
చంచలాక్షులెల్లకూడ జనగరా రే [నట్టి
న్యాయశాలి యైననందనందనుండు శ్రీయశోద
తోయజాక్షిసింహ శిశువుతో సమానుఁ డే
నల్లమబ్బుచాయ మిగుల తెల్లనేయు మేని
ఫుల్లపుండరీకనయన పురుషవర్యుఁ డే [డాలు
కీరవాణులార! హరినికోరి చేరి తేరి సకల
పూరుషార్థములను తృప్తి బొందరా రే!"

ముద్దుపళని కవనమునుగూర్చి కవిచరిత్రకారుఁ డిట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు: "ఈమె కవిత్వము నాతికఠినమై మృదువుగా నుండినందుకు సందేహము లేదు. ఈమెకు మంచి సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యమును గలదు. అందందు తప్పులున్నవి. కాని యట్టితప్పులు పురుషకవిత్వమునందు సహిత మనేక గ్రంథములలోఁ గానఁబడుచున్నవి." రాధికాసాంత్వనములోని అనేక భాగములు అతిశయ శృంగార దూషితములై సభ్యలోకమునకు ఏవఁ బుట్టించుచున్నవి.

జాతీయములును, లోకోక్తులును సూటిగా నుపయోగించుటయందు పురుషులకంటె స్త్రీలే యెక్కుడు ప్రవీణురాండ్రనుట జగ మెఱిఁగిన సంగతి. స్త్రీలు మాట్లాడునెడ జాతీయములు, లోకోక్తులు అప్రయత్నముగ జాలువాఱుచుండును. అట్లే ముద్దుపళని కవిత్వమునం దంతటను జాతీయములు, సామెతలు యథోచితముగ వెల్లివిరిసి కావ్యమునకు శోభ తెచ్చినవి. ఉదాహరణమునకై రాధికాసాంత్వనమందలి పద్యములఁ గొన్నిటిని ఎత్తి వ్రాసెదను.

గీ. తనదుమట్టెంత? తానెంత? తానె యింత
చేయఁ జూచిన నే నెంత చేయరాదు?
వేలు వాచిన రోలంత విరివియైన,
రోలు వాచిన నది యెంత మేలు గనునొ?

గీ. కుట్టఁ దేలు కుట్టకున్నఁ గుమ్మరబూచి
తోసిరాజటంచుఁ ద్రోచెఁ జెలియ
దానివేలు దీసి దానికన్ను పొడిచి
నటులుచేయకున్న నగునె చిలుక?

గీ. తగరుకొండమీఁదఁ దాఁకఁ గోరినదారి
నెదిరిఁ దన్నుఁ దెలియ కింత పలికె
నెంతమీను వచ్చి యెంతమీనును మ్రింగెఁ
గానఁ ద్రుళ్ళి నెద్దె గంత మోచు.

గీ. కాని పదరకు మీఁకమీఁద దాని మొగము
కనఁగ వలదని శౌరికిఁ గట్టుపెట్టి
బింకములు కూలనటకాలఁ బెట్టి నేల
రాయకున్నను నాపేరు రాధ కాదు.

గీ. లేని పట్టింపులెల్లను బూని చాన
నేన యెమ్మరైనఁగాని యింతైనఁ జూడ
దల్పునకుఁ గిల్మి వచ్చిన నర్ధరాత్రి
గొడుగు తెమ్మన్న కతగాను గోమలాంగి!

ఇట్టిపద్యములు ముద్దుపళని లోకోక్తి సంఘటనాపాటవమును వెల్లడించుచు నిది స్త్రీ కవిత్వమని చెప్పక చెప్పుచున్నవి.

ముద్దుపళని మహారాష్ట్రవనిత యని బ్రౌనుదొర అనుమానించెను. రాధికాసాంత్వనము కృత్యాదిని పేర్కొనఁబడిన ఈ కవయిత్రి బంధుగులనామములు తెలుఁగు సాంప్రదాయమునకు విరుద్ధములై వారిమహారాష్ట్ర జాతీయతను సూచించుచున్నవి. "ముద్దుపళని" అను నామముకూడ మహారాష్ట్ర వాసన కొట్టుచున్నది. అగుటచే బ్రౌనుదొరయూహ సత్యమని నమ్మవచ్చును.

రాధికాసాంత్వనము ఆంధ్ర ప్రబంధము. అది వెలసినది తమిళదేశమున. గ్రంథకర్త్రి మహారాష్ట్రవనిత. గ్రంథకర్త్రి పోషకుఁడు మహారాష్ట్రప్రభువు. "దేశభాషలందు లెస్స"యైనది కావున మహారాష్ట్రప్రభువు ప్రతాపసింహుఁడు ఆంధ్రభాషకు మోహితుఁడయ్యెను. నేర్చుకొనుటకు అత్యంతసులభమైనది కావున మహారాష్ట్రవనిత ముద్దుపళని దానిని చక్కఁగ నేర్చుకొని అందలి మెఱుఁగుల నెఱిఁగి అందు కవనము చెప్పెను. విజాతీయులగు మహారాష్ట్రులచే విదేశమగు తమిళరాష్ట్రమున జననమొందినను రాధికాసాంత్వనకావ్యము నేటివఱకు నిలిచియుండి ఆంధ్రభాషప్రాశస్త్యమునకు, సౌలభ్యమునకుఁ దార్కాణమై యున్నది. ఆంధ్రభాషా మాధుర్యమునకుఁ జొక్కి విజాతీయులు కొందఱు ఈభాషయందు కావ్యములు రచియించిరి. అట్లు మనభాషయందు కావ్యములు రచియించిన విజాతీయులలో మహారాష్ట్రజాతికిఁ జెందినవారియందు ముద్దుపళని గాక చిదంబరకవి నామము నూతనముగ వినిపించుచున్నది. మహారాష్ట్రుఁడగు నీచిదంబరకవి తెనుఁగున "అంగదరాయబారము"[3] అను పద్యకావ్యమును వ్రాసెను.

ఆంధ్రవిదుషీమణిహారమున ముద్దుపళని యొక యనర్ఘరత్నము. సంస్కృతాంధ్రములందలి ఆమె సాహిత్యజ్ఞానమునకు రాధికాసాంత్వనరచనము సాక్షి. ఆమెకు తమిళభాషా పరిచయము కలదనుటకు "తిరుప్పావు" భా

3. ఇది అముద్రితము. నాకడ నొకవ్రాతప్రతియున్నది. రాజమహేంద్రవరము తాలూకా సీతానగరమందలి గౌతమీసత్యాగ్రహాశ్రమనివాసులును, కాంగ్రెసుపత్రిక సహకారిసంపాదకులునగు శ్రీ కొవ్విడిలింగరాజుగారిచ్చినది.

షాంతరీకరణము తార్కాణము. ఆమె సంగీత విద్యాపారంగతురా లనుటకు "సప్తపదులు" అను మనోహరగేయకావ్యరచనము నిదర్శనము. ఆమె భరతవిద్యాధురీణ యనుటకు ప్రతాపసింహ ప్రభువర్యుని మనసు కెక్కిన వెల్లాటకత్తె యగుట సాక్షి. జనించినది మహారాష్ట్రజాతియందైనను ఆంధ్రభాషయందు రసవంతమైన కవిత్వము చెప్పిన ముద్దుపళని వైదుష్యము కొలఁదులు వెట్టఁదరము కానిది.

—"ఆంధ్రవిదుషీమణుల" నుండి.

కలదె ముక్తి?

గుండిమెడ వేంకటసుబ్బారావు గారు

ఎట్టి నీచహృదయమేని యొక్కొకవేళ-నుచ్చమునకు స్థాన మొసఁగుచుండు!
అట్టివేళ నాత్మ స్వార్థవిదూరమై-పరుగులిడును స్వర్గపథమునందు!
కాలప్రవాహవైఖరి లెక్కఁగొనక దివాంధుఁడై యున్న పెద్దన్న యొకఁడు!
అరుణోదయ ప్రభాగరిమఁ గాంచఁగలేక నిద్రించుచున్న దరిద్రుఁ డొకఁడు!
భువన పూజ్యులు మహాత్ముల బోధనములకు బధిరుఁడైయున్న నిర్భాగ్యుఁ డొకఁడు!
శత్రుభయార్తయై జనని యేడ్చుచునున్న చలియింపనట్టి దుర్జాతి యొకఁడు!
అహహ! కల రింక దుష్టగ్రహప్రఘట్టి-తాత్ములై యున్న శుంఠ లీ యార్యభూమి!
కలుషితంబు లీ హృద్గుహాగర్భములను-వెలుఁగునే దివ్య తేజ మేవేళనైన!!

స్వర్గమార్గము లంటి జగదీశుఁ గీర్తించు కృష్ణపక్షుల కిరింకృతులతోఁడ,
అరుణోదయస్ఫూర్తి ధరణిఁజాటెడు వాయసముల కాకా నినాదములతోఁడ,
పంచమ స్వరమునఁ బరమాత్ము భజియించు కోకిలంబుల కుహూకుహూలతోఁడ,
అర్ధరాత్రుల పృథ్వి కరిగాపులైయుండు గ్రుడ్లగూబల హుటాఘుటులతోఁడ,
విధివిరామంబులేక, సావేశగతుల, బహుముఖంబుల బహువిధోపాయములను
ప్రకృతికాంత బోధించు కర్తవ్యపథము, క్షుద్రచిత్తంబులకు నెట్లు గోచరించు!!

ఆ నికృష్టమూర్ఖమానసంబు లికెప్డు, డుచ్చమునకు స్థాన మొసఁగునొక్కొ?
స్వార్థదూరము లయి యాయాత్మ లేనాఁడు, స్వర్గపథమునందుఁ బరుగులిడునో!
మేటి దురాచారమేఘముల్ తొలఁగి సుజ్ఞానార్కుఁ డేనాఁడు కానఁబడును,
అంతర్గతంబైన స్వార్థచింతా మహారోగ మేనాఁడు నిర్మూలమగును,
ప్రవిమల భావప్రవాహంబులేనాఁడు గిరినిర్ఝరములట్లు పొఱలిపాఱు,
ఆరిపోవుచునున్న స్వాభిమానజ్యోతి క్రమ్మఱ నేనాఁడు ప్రజ్వరిల్లు,
ఘోరము లగు సాంఘికదురాచారములకు-స్వస్తివాక్య మేనాఁడు దిక్సమితిమ్రోగు,
అంతదనుకను నామమాత్రావశిష్టము లగు మూర్ఖజాతుల కెందుఁ గలదె ముక్తి??

తిక్కన విరాటపర్వము

గుఱ్ఱం వేంకటసుబ్బరామయ్యగారు, యం. ఏ.

విమర్శకు సమాధానము

మాఘ "భారతి" యందు నా తిక్కన విరాట పర్వప్రశంసంగూర్చి యొక విమర్శనము వెలువడి నది. అందలి ముఖ్యాంశములకు యథోచిత సమాధాన మొసంగ నుద్దేశించినాఁడను. తిక్కన మూలమునకు మెఱుఁగువెట్టినాఁడనుట అసాధువని విమర్శమతము. అందుల కొసంగఁబడిన వాదములలోఁ బ్రధానములని నాకుఁ దోఁచినవాని నీక్రిందఁ బొందుపరుచుచు, వెనువెంటనే నా సమాధానమునుగూడఁ జెప్పికొనెదను.

"కేతన, యెఱ్ఱన మున్నగు కవులు తిక్కనను గొనియాడినది యతని యనితరసులభరచనావైదగ్ధ్యపై పుణ్యమునకుఁ గాని, కావ్యశిల్పదృష్టిచేఁ బరికించి కాదు" అని విమర్శ. కాని, తిక్కనంగూర్చి "చతురానన సన్నిభుఁడు", "కావ్యకళా జనిభూమి". "సారకవితా నిర్మాణ చతురుఁడు" అని కేతనయు, "తనకావించిన సృష్టి తక్కొరుల చేతంగా"దని, "కవిబ్రహ్మ" యని ఎఱ్ఱనయుఁ బ్రశంసించియున్నారు. ఈ స్తుతి కావ్యశిల్పదృష్టినే సూచించునట్లు నాకుఁ దోఁచును. తిక్కనయే తన్నుఁగూర్చి "అమలోదాత్త మనీష నే నుభయకావ్యప్రౌఢిఁ బాటించు శిల్పమునం బారగుఁడన్, కళావిదుఁడ" నని తెలిపి కొన్నాఁడుగదా.

'మాతృకకు మెఱుఁగువెట్టుట భాషాంతరీకరణమునకు సాధ్యముగానిపని. అనువాదము అసలులోని భావసౌందర్య సంపత్తిని తేఁ జాలదు' అని విమర్శ. ఈ సూత్రము శబ్దతః చేసిన భాషాంతరము (literal translation) నకుఁ జెల్లునని యొప్పుకొనెదను. కాని, యాంధ్రభారతము కేవలానువాదముగాక రూపాంతరీకరణమే యనియు, ప్రాయికముగ సంస్కృతభారతమునకును, తిక్కన కబ్బమునకును; శ్రవ్యదృశ్యప్రబంధములకుఁగల భేదము గాన నిచ్చునని యుఁ, గొలఁది మార్పులతో విరాట పర్వము నొకనాటకముగ మార్పవచ్చుననియు పూర్వమే మనవిచేసియుచున్నాఁడను. కాళిదాసు మూలమునందలి శకుంతలకథకు మెఱుఁగు పెట్టలేదని విమర్శకులు వాదింతురా? కావున, పై సూత్రము ఆంధ్రభారతమునకుఁ జెల్లదని తలంతును.

'ప్రపంచమున అప్రతిమాన ప్రతిభావంతులగు కవులను చేతివ్రేళ్లమీద లెక్కింపవచ్చును. అట్టి మహాకవి శ్రేణికిఁ జెందినవ్యాసుని కృతియేడ? తద్భాషాంతరీకరణమేడ?' అని విమర్శ. ఉత్తమకవులను చేతివ్రేళ్లమీద లెక్కింపవచ్చుననుట కాధారమెయ్యది? మనకు వినవచ్చిన యే రెండుమూడునాలుగు వాఙ్మయములనో ఆధారముచేసికొని యట్లనువుట న్యాయ్యమా? నానా దేశములలో మనకుఁ దెలియనిభాషలు వాఙ్మయములెన్ని లేవు? వానియందు మనదృక్పథమున నింతవఱకుఁబడని మహాకవు లెందఱుండరాదు? కావున ప్రపంచమందలి వాఙ్మయ సర్వస్వము నాకలించినఁగాని, లోకోత్తర ప్రతిభాశాలులగు కవుల 'చేతివ్రేళ్లపై లెక్కింప'వచ్చువారో, కోటానుకోట్లో నిర్ణయింప వలనుపడదని నా మనవి. మఱి తిక్కనయు తత్కవిశ్రేణికిఁ జెందినవాఁడే యని నుడువ సాహసించినాఁడను. కావున పారాశర్య కృతికిని తిక్కన తెలుఁగునకును నచింపరానియంత యంతర ముండ నవసరములేదు.

'తిక్కన యింతరసోదంచితముగ వ్రాయఁగల్గుటకు వారెకొక చక్కని మూలాధారముండియుండునని నలేదని యెట్లు ఋజువుచేసెదరు? సంస్కృతభారత ప్రతులలోఁ బరస్పరముసంబంధము లేనపుడు, తిక్కన యేప్రతి ననుసరించెనో తెలియనపుడు మూలముతో సరిపోల్చిచూచుట ముఖ్యమగు కపచారము చేయుటకాదా?' అని విమర్శకవాదము. నేను సంస్కృత భారతప్రతులను బోల్చిచూచుటయందు బరి శ్రమచేసినవాఁడను గాను. నాయొద్దనున్న గ్రంథముమీఁదనే ఆధారపడి,

పోల్చిచూచితిని. తిక్కన స్వయముగఁ గల్పించినవని నేను చూపినమార్పులకును కొండొక సంస్కృత భారతప్రతిలో మూలము కలదని రుజువుపరుచు భారము విమర్శకులది గాని నాదిగాదు. వారట్లు చూపఁగలుగుదురేని, కృతజ్ఞతా పూర్వకముగ గ్రహించి, యంతవఱకుఁ దిక్కన స్వకల్పనమునుగూర్చిన నావిమర్శను మార్చుకొనెదను. సంస్కృత పాఠభేదసమస్య పరిష్కరింపఁ బడువఱకుఁ, వ్యాస కృత మిదమిత్థమని నిర్ణయింపఁ బడువఱకును, ఆంధ్రవిమర్శకులు తెలుఁగు భారతమును మూలముతో సరిపోల్చు పని పెట్టుకొనక, చేతులు ముడిచికొని యుండవలయునను కట్టడ యెంతవఱకు సమంజసమో పాఠకులే నిర్ణయింపఁ గలరు.

'మూలమునందు తిక్కన వదలిన రసవత్తరములగు పట్టుల విషయమున వ్యాసకర్తలు "మాతృకయందట నటనేలకో తిక్కన తెనిఁగింపక వదలివేసె"నని చెప్పినపుడు, మూలమునుండి మార్చిన పట్టులకును ఆ "యేలకో" చెల్లదా? దీనికిమాత్రము కారణమారయుట సమంజసమా? మూలమునుండి వదలుటకును, మార్పులు చేయుటకును హేతువేమి, అధికారమేమి తిక్కనార్యునకు?' అని విమర్శకప్రశ్న. విమర్శకులు నావాక్యమును బూర్తిగ నుదరింపలేదు. "మాతృకయందటనట నేలకో తిక్కన తెలిఁగింపక వదలెను కొఱంతం బొడమించు శ్లోకరత్నములు మెఱయుచున్నవి" అని నేను వ్రాసినది. వదలుట 'కొఱంత' యని యొప్పుకొనియున్నాను. "ఏలకో" యను మహాకవింగూర్చి వినయోక్తి. ఇది కొఱంతయనుట యెట్లో, మార్పు గుణమనుట యునట్లే చెల్లునని యొప్పుకొనెదను. మఱి మూలమునుండి వదలివేయుటకును మార్చుటకును కాళిదాసమురారి భవభూత్యాదులకు ఎట్టి హేతువో, అధికారమో, అట్టిదే తిక్కనకును ఎట్లుకలుగకపోవును?

"పతంత్యయాపేషు యథా దత్యూఃషింకదాచన" శ్లోకమునకు నరులారులు దృశ్యములపైఁ బరఁగింపఁగఁ జూచుక్కలెట్లు వమఁదప్పక" యను తిక్కన తెలుఁగు మూలానువాదమని విమర్శకవాదము. ఇందు గూర్చి నేను మతుపూర్వవ్యాసముననే యిట్లు వ్రాసినాఁడను. "ఇది మాతృకయందలి నఞ్ద్వయప్రయోగసారస్యము దుహితృకయందుఁ దెనుఁగునుడికారమున కనువుగఁ ధ్వనింపఁబడెనను నిశ్చయద్యోతన ముభయములందుల్యమే" అని. దీనికి మించి యిప్పుడును నేను వ్రాయవలసినదిలేదు.

"య స్సభాయాం సపాంచాలీం క్లిశ్యమానాం దురాత్మభిః. దృష్టవానసి తస్యాద్య ఫల మాప్నుహి కేవలం" అను దానిని "అట్లు ద్రుపదపుత్త్రికిఁ బలుపంగఁ గాంచి నగిన ఫలముఁ గందుఁగాక" యని తిక్కన తెనిఁగించుటలో, మూలంపు "దృష్టి" యందే వ్యంగ్యమగు "నవ్వు" వాచ్యమగుటచే నది యొకవిశేషము గాదని విమర్శ. "దృష్టి"యందు ఏ మనోగతమేనియుఁ బ్రకటము గావచ్చుఁగదా? ఒక నవ్వుమాత్రము వ్యంగ్యమనుట యెట్లు? ప్రకరణముఁబట్టి మనమూహించి కొనవలయుఁగాక. కావున నిట వ్యంగ్యవాచ్య తారతమ్యమప్రసక్తమని నాతాత్పర్యము.

"బృహన్నళా యస్యయంతా కథం నసజయేద్యుధి" యనుచోట రథచోదక ప్రస్తావమెట్లు వాచ్యము గాలేదు? "యస్యయంతా" అనుటకు అచ్చట నుండగా" అను అర్థనివృత్తియెట్లు? చోదకత్వముగాక రథికత్వమే స్పష్టమయినఁ గదా సందర్భశుద్ధి నేకుఱును? అని విమర్శ. అచ్చటనుండఁగా" నను వ్రాఁత పొరఁబాటే "అచ్చట నిర్వహించుచు నుండఁగా" నని యుండవలయును. ఇట విమర్శనా భావమును చక్కఁగా గ్రహింపలేదు. మూలానువాదముల రెంటను, ప్రకరణమందు ధర్మజునకుఁ గిరీటియే యుద్ధమునేసి కౌరవులఁ గెలిచి యుండవలయునను నమ్మకము గలదు కాని దీని నప్పుడే స్పష్టముగ విరటునితో నుడువుట కాతని కిష్టము లేదు. కావున సారథ్యముచేఁ గాని, వేఱుమార్గముచేఁగాని ఉత్తరుని జయమునకు బృహన్నలయే కారణమని నొక్కిపలుకుట ధర్మజు నుద్దేశ్యము. తెలుఁగుకథలో, బిన్నమాట చలమురేఁగు సరికి ఆతఁడు వాచ్యభంగిగనే బృహన్నళారణకేళిని బ్రశంసించును. కాని సంస్కృతమునఁ దుదివఱకు యుధిష్ఠిరుఁడు తనభావము స్పష్టపరుపఁడని నాయూహ. ఈ దృష్టిచే నరసి "యంతృ" శబ్దప్రయోగమున నొకసారస్య మున్నదనుకొన్నాఁడను. "యంత" అనుటకు

"సారథి"యే గాక "మావటీవాఁ"డనియు రూఢ్యర్థము గదా. ఇవిగాక "పాలకుఁడు" ("A director, governor, ruler") అను వ్యుత్పత్త్యర్థమునుగూడ ఆప్టి (Apte) యిచ్చియున్నాఁడు. కావున "యంతృ" శబ్దప్రయోగమునఁ బ్రకరణముం బట్టి "సారథి" యని, విరటుఁడర్థము చేసికొనవలెననియు, "పాలకుఁడు" అనునది నిజగుప్తార్థముగ నుండవలయు ననియు ధర్మజుఁ డుద్దేశించినట్లు నేను గ్రహించితిని. మరల దీనినే ప్రస్తావించుచుఁ గంకభట్టు "తాదృశేన సహాయేన కస్మాత్త్వనవిజేష్యతే" అని "సహాయ" శబ్దమును వాడుటయందును ఇట్టి సారస్యమే కలదని నాయూహ. ఈసారస్యగ్రహణము భ్రమయో ప్రమయో నిర్ణయించుట పెద్దలకే వదలెదను.

"పరీక్ష్యచైనం ప్రమదాభి రాశువై అపుంస్త్వ మప్యస్య నిశమ్యచ స్థిరం" అనుటను "నైపుణంబున నుచితంబుమై నరసి పొచ్చెము లేమి" అని తిక్కన మార్చినను ఎట్లు పొచ్చెము లేమిఁ గనుఁగొనె ననుప్రశ్న కవకాశముకలుగుటచేతను, పాఠకులయూహ లనంతము లగుటచేతను, అశ్లీలత దూరీకృతముగా లే'దని విమర్శకవాదము. ఇట బృహన్నల "నేను పేడిని; నట్టువోజను; నా సేవఁ గైకొనవే దేదను" అని పలుకఁగా విరటుఁడు "వివర్ణమైన హృదయంబున గారవమంద, నైపుణంబున నుచితంబుమై పొచ్చెము లేమి నరసి, తదీయసేవఁ గైకొనుటకు నిశ్చయించెను" అని తిక్కన యనువాదము. బృహన్నల పలుకులందు పొచ్చెము, అనఁగాఁ గపటము లేదని విరటుఁడు "నైపుణంబున నుచితంబుమై" నరసెనట. ఎట్లరయుట నైపుణమో, ఉచితమో, తిక్కన పాఠకులకే వదలినాఁడు. ఒకరికి స్త్రీలచేఁ బరీక్షింపించుట నిపుణము, ఉచితమని తోఁచునెడల, మఱియొకరికి రూపురేఖ, మాటపొందు, అనుభావము–ఇత్యాదులఁ గనిపెట్టి పొచ్చెము లేమి నెఱుఁగుటయే "నైపుణంబున నుచితంబుమై నరయుట" యని తోఁపవచ్చును. కావున నిందు కవి అశ్లీలతాదూరుఁ డగుటయేగాక, పాఠకుల యౌచిత్యనైపుణ్యపరిజ్ఞానముం బరీక్షించుచున్నాఁడని గూడఁ దలఁపనగును.

'సైరంధ్రి నిద్రించుచుండు వలలుని కౌఁగిలించుకొని నిద్రలేపెనను మూలమును "పాంచాలి పాణిస్పర్శనంబున మేల్కని" యని తిక్కన మార్చుటలో, కౌఁగిలి యొక్క ప్రమాతిశయసారస్యము పాణిస్పర్శచే ద్యోతకమగునా? మస్తుగమెక్కి కుంభకర్ణునివలె నిద్రించు భీముని కరస్పర్శచే మేల్కొల్పుట సాధ్యమా? ' అని విమర్శకప్రశ్న. పాంచాలిపూనికతో నిజపాణిస్పర్శనంబున వలలుని మేల్కొల్పెననికాదు. పాంచాలిపాణి స్పర్శమాత్రముననే వలలుఁడు మేల్కొనెనని తిక్కన హృదయము. కావున నిట "ప్రేమాతిశయసారస్య" ప్రస్తావము సంగతము. "మస్తుగమెక్కి కుంభకర్ణునివలె నిద్రించు"వాఁడు కాడు తిక్కన భీముఁడు! మఱి మిక్కిలి జాగరూకతగల యుదాత్తనాయకుఁడు.

'భీముఁడు కీచకుని పరిమార్చినఘట్టమున, సంస్కృతభారతమునందు జరిగినది జరిగినట్లుగఁ జిత్రింపబడియున్నది సైరంధ్రివలె, ఆచీఁకటిలో నర్తనాగారములోపలనో, బయటనో, ఆడువేసముననున్న మనుష్యవిగ్రహము కనఁబట్టుచున్నఁగాని కీచకుఁడు లోనఁ బ్రవేశించుట కలుగదు. తిక్కనచెప్పినట్లుగాక, కీచకుఁడు ముందుగనే వచ్చి నర్తనాగారముగుమ్మమువద్ద వేచియుండును. కావున భీమునితో మఱొకఆడుది ప్రవేశించినఁ గీచకుఁడు కాంచకుండునా? కామాతురుఁడై వచ్చిన కీచకుఁడు ఆమెముందట ఆత్మస్తుతి ప్రగల్భములు వినిపించునా? కంఠధ్వనియైనను సైరంధ్రిదికానిదిగా గ్రహింపఁడేమి? భీముఁడు తన యిల్లు కానిచోటఁ గీచకునిచంపుటకుఁ బోవునప్పుడు ద్రౌపదిని వెంటఁబెట్టుకునిపోవునా? చీఁకటిలో ఆమెను ఏ తేలైనను పామైనను కఱువదా? భీమకీచకులు పెనఁగులాడునపుడు ద్రౌపది లేచివచ్చి కీచకుని బుఱ్ఱమీద ఒకపెట్టుపెట్టదేమి?' అని విమర్శలకు యాక్షేపణ. జరిగినది జరిగినట్లుగఁ జిత్రించుట చరిత్రకార్యముగాని, కావ్యంపుఁబనికాదు. ఎట్లు జరుగుట సహేతుకముగ సరసముగఁ దోఁచునో, అట్లుకదా కవి చిత్రింపవలెను.? అందులకే గదా, మహాకవులు మూలకథలకు మార్పుచేర్పులను గావించినది? కావున ఎట్లు జరిగెనో అట్లు వ్రాయఁబడినది అనునట్టి వాదము కావ్యముపట్లఁ జెల్లదు. కీచకుఁడు

ముందుగనేవచ్చి నాట్యశాల గుమ్మమువద్ద వేచియుండి నట్లును, భీమకీచకుల సంభాషణ జరుగునట్లును కాదా, జరిగెనేని కీచకుఁడు కంఠధ్వని సైరంధ్రిదిగా గ్రహించి నట్లును విమర్శన అభిప్రాయప్రకారము తిక్కనరచించిన, అది కీచకకథగాక వేఱుగాథయగును. సైరంధ్రీవేషధారి భీముఁడే తొలుత నర్తనాగారము ప్రవేశించెననియు, పిదపఁ గీచకుఁడువచ్చి యాతనిని సైరంధ్రిగ భ్రమించి సరసపల్లాపములుగ ప్రగల్భములు పల్కఁజొచ్చెననియు! అందులకు సైరంధ్రివలెనే భీముఁడుబదులుపల్కెననియు, సంస్కృతభారతమునందే యున్నది. ముఖ్యాంగములనే మార్చి మూలకథను తాఱుమాఱుచేయక, అవసరములగు సూక్ష్మవ్యత్యయముల మాత్రముగావించి యుదంతమును సహేతుక మొనర్చుట మహాకవిలక్షణము. కావున తిక్కన విమర్శకులు చూపించు పథమును ద్రొక్కలేదు. వలలుఁడు నర్తనాగారము లోపలనో బయటనోగాక, లోపలనే పాన్పుమీఁదఁ బరుండి యుండెనని మూలము. నాట్యశాల అంధకారబంధురమని మూలానువాదములు రెండును దెల్పుచున్నవి. "దుర్నిరూపము," "దుర్గమము" అదృష్టిగోచరము" అని ఆం. భా. "తమసా సంవృతం మహత్" సం. భా. వెలుతురుగల బయలినుండి వచ్చువానికి-కాముకునకుఁగాని, సన్న్యాసికిఁగాని – కటికిచీఁకటి గదిలోనెవరున్నారో, వారు పురుషులో స్త్రీలో తెలియుటయెట్లుఘటిల్లునో, ఇప్పటికిని నాకు దురూహ్యము. కీచకుఁడు విమర్శకు లనుకొనునట్లు, దూరమున నిలఁబడి ప్రగల్భములు పల్కలేదు.

"ఉద్వృత్తాంగ జోన్మాదుఁడై,
కీచకాధముండు కిమ్మీరవైరిపైఁ,
చేలుసాచి యా విశాలనయన
గాఁ దలంచి, మేను గరుపార నిట్లను
మదనఘూర్ణమాన హృదయుఁ డగుచు"

నని తిక్కనరచించినాఁడు. కావున కీచకునితీవ్రత, కామోద్రేకము ఎంతమాత్రము 'నీఁగిసింప' లేదు. కీచకుఁడు కంఠస్వరముగుఱుతింప నందులకుఁ గారణము. భీముఁడు తన గొంతుమార్చుకొని సైరంధ్రివలెనే పలికియుండునని" యూహించుట సులభము. భీముఁడు మృదురీతిఁబల్కెనను తిక్కనవాక్యమును దీనినే సూచించుచున్నది. మఱి, భీముఁడు సైరంధ్రినితోడఁ గొనిపోవుట కేల సమ్మతించె ననఁగా, భీమునకుఁ గీచకసంహార మొకయుపాయకరమగు ఘనకార్యముగఁ దోఁపలేదు. అది యతని కవలీలగాఁ గ్రీడామాత్రముగాఁ గన్పట్టెను. కావుననే తనప్రియురాలిని తోడఁగొంపోవుట కెంతమాత్రమును జంకలేదు. చీకటిలోఁ దేలో, పామో ద్రౌపదినిగఱచదాయనుటకు, సూర్యునిం దలఁచిన మాత్రమున నాతని రక్షఁబడయు మహిమగల ద్రౌపదింగూర్చి యిట్టి భయము కేవల నిరాధారము, హాస్యాస్పదము. ఆమెయే కీచకుని కన్నుతో మోదరాదాయనిన, నిజభర్తలుపుగ నిరపాయముగ నతనివధింపఁగలఁడను దృఢవిశ్వాసముగల యామెకు-ఆర్యద్రౌపదికిఁగాని, ఆంధ్రద్రౌపదికిఁగాని-విమర్శకులు గల్పు వర్తనము అనవసరము; అనుచితమును.

'ధర్మరాజు తనసోదరులను, తనను యుద్ధమునకుఁ గొంపొమ్మని విరటునిఁ బ్రార్థించుట యతని గంభీర గుణమునకుఁ దగినట్లు లేదు. విరటుఁడు తనబలము చాల దని కనుఁగొన్నవాఁడు తనయాశ్రితుల సాహాయ్యముఁ గొనుట గౌరవహీనమగునా?' అని విమర్శకాక్షేపణ. విరటుఁడు తనబలము చాలదని కనుగొన్నట్లెచ్చటనున్నది? వలలుఁడు బలాఢ్యుఁడని యెఱిఁగి యుండినమాటుఁగాక! కంకభట్టును, దామగ్రంధియు, తంత్రీపాలుఁడును రణవిద్యాకుశలులని, విరటుఁ డెట్లెఱింగెను? ధర్మరాజే నిజ సోదరులతోఁ దన్నుఁ గొంపోవుటకు విరటు నియ్యకొల్పుట విరటునివలని వాత్సల్యముచేత కావున యుధిష్ఠిరగాంభీర్యమున కిది యేమాత్రమును గొఱఁతవెట్టదు.

'రక్తాంబరము రణోచితముగా' దని విమర్శక వాదము. ఇట అంబరప్రసక్తి బృహన్నలకుఁగాని, యుద్ధసన్నాహియై తరలిన యుత్తరునకుఁ గాదు. నే నెఱిఁగి నంతవఱకు, రణమున కేగువీరులు___జర్మనులు, గ్రీకులు, గాని హిందవులుగాని___కవచధారులయినట్లు వర్ణితులే గాక, వారు దాల్చిన యుడుపుల రంగు ప్రస్తావముగాన రాదు. మఱి రక్తాంబరము రణోచితమనుటలో నాయు

ద్వేశ్యమేమన, "రక్త" శబ్దమే రణసూచకము. మఱి, ప్రాచ్యపాశ్చాత్త్యు లుభయులచే యుద్ధమున కధిదైవతము గాఁ దలఁపఁబడు అంగారకునిం (Mars) గూర్చి యిట్లు గదా మనవారు వక్కిరట. "అంగారకం రక్త వర్ణం రక్త మాల్యాంబరధరం రక్తగంధానులేపనం, రక్తాశ్వం, రక్తఛత్రం, రక్తధ్వజపతాకాది శోభితం" మఱియు, వాల్మీకిరామాయణమున, ఇంద్రజిత్తు యుద్ధమున కేగు నప్పుడు రెండుమారులును విజయార్థము హోమాగ్నులఁ గావించు తఱి నాతఁడు రక్తాంబరములు ధరించినట్లు వర్ణింపఁబడినాఁడు. కావున రక్తవర్ణము రణసూచకమని నా తాత్పర్యము.

'కీచకునకు వలపు గత్తెతో సమాగమమే కలుగ నప్పుడు, సైరంధ్రి తనయింటికి వచ్చెదననియైన నతనితోఁ జెప్పనప్పుడు, "పొడసూపినట్లైన వడిఁబట్టి సమకట్టి" పద్యమునందలి యున్మాద మెటనుండి వచ్చును?' అని విమర్శకాక్షేపణ. కీచకునిది అయోగశృంగారము. అది భావోద్రేకమునందును, కామాతురమునందును వియోగ శృంగారమున కంతమాత్రమును దీసిపోవదు. "తొలుత నుండి సైరంధ్రి తన్నువలచియే యున్నది. కట్టకడకు వాస్తవము వెలిఁబుచ్చి కూటమి కియ్యకొన్నది." అని కీచకుని భ్రమ. మనస్సంతయు సైరంధ్రివ్యక్తియందే మగ్న మయి యుండఁగా, నతనికి మదనతాపము దుస్సహమగు టయు, ఊహలు పలువిధములఁ బరువులిడుటయు భావో న్మాదము పైకొని యెటుచూచిన సైరంధ్రిరూపమే, చేష్టలే తోఁచుటయు, వెంటనే వాస్తవము స్ఫురించి నిర్భరవేదన కలుగుటయుఁ గరముసహజము. ఇట్టి రచన "మానవహృదయము యొక్క లోతునకుఁ బోయి యందలి గుట్టుమట్టును బయల్వెట్టి, తనవాగ్దర్పణంబునఁ బ్రతిఫలిం పఁజేయుట" గావి, అలంకారశాస్త్రమునుండి యెరువుఁ దెచ్చుకొనుట యెంతమాత్రమును గాదు. మఱి, పైపద్య పుఁబ్రస్తావమున నేను షేక్స్పియరు గాళిదాసాదుల స్మరించుటయే దుస్సహముగఁ దోఁచి,విమర్శకులకు నాపైఁ గినుక వొడమిన నేమనవలయును ?

'శోచ్య పాత్రము (Tragic character) న కుండు (ragic element) శోచ్యగుణము కీచకుని యందు తిక్కన యేమిచూపించెను? అని విమర్శకప్రశ్న. ఇందులకుఁ బ్రత్యుత్తరము నాపూర్వవ్యాసమున నే కలదు. "తిక్కన కీచకుఁడు ఉత్తమనాగరకుఁడు, సరసుఁడు; కాని, భావోద్రేక పూరితుఁడై, వలరాచవాని యురుల లోఁ జిక్కువడి, తన నేర్పును, రసజ్ఞతయుఁ జెడత్రోవఁ బట్టగా, గడపటికి సమూలనాశనముం గాంచును."

ఉత్తర బృహన్నలను సారథ్యమున కర్థించుచు, "పరిత్యక్ష్యామి జీవితం" అనుటయే మెఱుఁగు, హృదయం గమ మని విమర్శకాభిప్రాయము. "నావలని వాత్సల్య ము గొఅంతపెట్టెదవా?" అన్న నే మనసు కరఁగి యను కూలుఁడగు బృహన్నలపట్ల "ప్రణయాదుచ్యమానా త్వం పరిత్యక్ష్యామి జీవితం" అనుట గోఁటఁదీఁటుపనికి గొడ్డలి నెత్తుటగా నాకుఁదోఁచును.

'తిక్కనార్యుని చేతఁబడిన స్త్రీ పురుషపాత్ర ములు కేవలమిటీవలి హైందవస్త్రీలవలెఁ జేయంబడిరి గాని వేదయుగమునకుఁ జెందిన వ్యాసుని ధీరపాత్రము లు గావనియు, 'సందర్భోచిత పరిజ్ఞానమున, పాత్రపో షణమున, చరిత్ర పరిశీలనమున, తిక్కనకన్న నన్నపా ర్యుఁడే మూలమునకు మిక్కిలి దగ్గఱగానున్నాఁ'డనియు విమర్శక సిద్ధాంతము. ఈయద్భుత సిద్ధాంతముల సోదా హరణముగ నిలఁబెట్టవలసినభారము విమర్శకులపైననే యున్నది. వలసినంత యుపపత్తి నొసఁగక, యిట్టిసిద్ధాం తములకుఁ గడంగుట కేవల నిష్ప్రయోజనము, సాహసము నని తోఁచును.

మఱి 'ఆంధ్రులు అతిమాత్రముగఁ దమ్ముఁ దాము పొగడికొను స్వభావము కలవా'రనియు 'సుగుణసంపత్తి యందుఁ బ్రాచీనార్యులకు మిక్కిలి లోఁకువ'యనియు నీవిమర్శయందు ఆంధ్రజాతిమీఁదనే నిందారోపణము కలదు. ఇందులకును, నావ్యాసముదక్క వేఱుపపత్తి మృగ్యము. నన్నీతిక్కనప్రశంసకుఁ బ్రేరేపించినది జా త్యభిమానముగాని, వ్యక్త్యభిమానముగాని కాదనియు, గు ణానురాగమే, "రసప్రబుద్ధ బుద్ధి"యే యనియుఁ బ్రదికరణ శుద్ధిగఁ బాఠకలోకమునకు విన్నవించువాఁడను. మఱియు నేను చరిత్ర పరిశోధకుఁడనుగాను ; కావున, చారిత్రక దృష్టితోఁ గావ్యముల పరిశీలించుటకు నాకధికారము

లేదు. అంతేకాక, చారిత్రకపరిశోధనము వేఱు; సారస్వత విమర్శనము వేఱని వారలంపు. ఇందుల కనుగుణముగ, వాఙ్మయమున నాకుఁగల లఘుపరిచయముం బురస్కరించుకొని, కావ్యశిల్పదృష్టితోఁ దిక్కన విరాటపర్వముం బరికించి నాకుఁదోఁచిన యంత వ్రాసినాఁడను. ఇందలి గుణదోషములను సత్యైకదృక్కులగు సహృదయులే నిర్ణయింతురుగాక.

ముగింపునకు మున్నొకమాట. విమర్శయందు ఈ క్రింది వాక్యములవంటివి గొన్ని కానవచ్చుచున్నవి. "ఇక్కడ (తిక్కన) సంగతి సందర్భములను, ఉపపత్తిని గ్రహించి వ్రాసినదిగాదు." "తిక్కనయందు స్వభావానుసరణ మెంతమాత్రమును గన్పట్టదు." "తిక్కనది కేవలము తిక్కగొన్న యూహాప్రపంచము. సందర్భశుద్ధి, పరిస్థితుల యౌచిత్యము నెంతమాత్రము గమనింపలేదు." ఆంధ్రావని యందెల్లెడఁ "గవిబ్రహ్మ"యని పూజింపఁబడు తిక్కన రచనమును విమర్శించునపుడు — అభిప్రాయభేద మెంత తీవ్రముగనేని ఉండుఁగాక - పైతీఱున, మూఁడవఫారము విద్యార్థి వ్రాఁతను విమర్శించుధోరణి నవలంబించుట న్యాయ్యమా? విమర్శను మర్యాద నతిక్రమించినదను నడికి గుఱిసేయుటగాదా? యను ప్రశ్నను విమర్శకులకే వదలెదను.

తమస్విని

శ్రీ. శ్రీనివాసరావు గారు (కవితాసమితి)

నినదించునా వినూతన చకోరకగీతి
కనిపించునా సుధాకర బంధురజ్యోతి
నాయమావాస్య విహాయసమ్మున నేను?

* * * *

ఒక ఎఱుంగని వేదనోద్వేలత వహించి
వికసించి ముకుళించి బెగడు నక్షత్రాలు;
ఏదో హృదంతర బాధపడలేక విడిపోయి
కదలాడు తెరువింత కనరాక జలదాలు;

ఏ చెట్టు మసకలందోఁచరించి సమీర
వీచికలు బ్రదుకు నాతోఁ చెప్పుకొని ఏడ్చు;
నాగర్భమున రోదనధ్వానములె మ్రోఁగు

* * * *

ఏ నెఱుంగుదు ప్రేయసీ నూత్నయౌవనా
ధీనుడై ప్రియుడు వర్తిలిన వెన్నెలవేళ
తీయనై నాటి సందీప్తి తోఁచెను కాని
ఈయమావాస్యనే హెచ్చు నేవరియింతు!
నేను దట్టపుమంచు సోనలే కురియింతు!

సింహాచలేశ మహత్త్వము

శ్రీ విక్రమదేవవర్మ గారు

భర్గలింగంబుఁ జూడని వైష్ణవులకు - లింగమే బ్రహ్మ మను శైవపుంగవులకుఁ
దెలివి గలిగింప సింహాద్రి వెలసి లింగ-తను దదంతర్గతాకృతిఁ దనరు నృహరి.

నేనే అపరాధిని

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారు

'రుక్మిణీ! ఇల్లు కుదిరింది రేపు ఉదయమే మన మా యింటికి వెళ్లాలె: సామాను సర్దుకొని సిద్ధంగా ఉండు, అనినాడు గోపాలరావు యింటికి రాగనే. 'ఏమి. యిల్లు కుదిరిందా? గచ్చుయిల్లేనా? దొడ్లో బావి ఉన్నదా? బావి వంటయింటికి చేరువేనా? పాకీదొడ్డికూడ ఉన్న దేమో చూచారా? లేకపోతే యిబ్బంది. యిరుగుపొరుగు వాళ్లు మంచివాళ్లేనా?' అని గ్రుక్కతిప్పకుండ ప్రశ్నించినది రుక్మిణి.

'ఆ- ఇల్లు గచ్చుయిల్లే. బావీ దొడ్డీ ఉన్నవి. ఇరుగుపొరుగు ఆడవాళ్లు మంచివాళ్లో చెడ్డవాళ్లో నాకు తెలియ'దన్నాడు. గోపాలరావు నవ్వుచు.

'అద్దె యే మాత్రము?'

'ఎనిమిదిరూపాయలు'

'అబ్బా! ఇక్కడకంటె మూడు హెచ్చా! కష్టమే.

'అవును, ఏమిచేయను? నీవు ఈమట్టికొంప అలుక్కోలేక అవస్థపడుతుంటే చూడ లేక మతి మందు తగిలించుకున్నాను. అప్పుచేసైనా ఆడదానిని సుఖపెట్టాలెనని ఈకాలపు సామెత.'

'ఊరిక నామీద నెపం పెడతారు కాని మీకు మాత్రం యీయిల్లు బాగాఉందా యేమిటి? ఈ పందికొక్కుకన్నాలు చూచి నాకంటె మీరే ఎక్కువగా విసుక్కుంటున్నారు. మీకోసమే అనుకోరాదూ!'

'నాకేమి, పగలు పదిగంటలకు కచ్చేరికి వెళ్లితే సాయంత్రం ఏడుగంటలకుగాని కొంపకు రాను. ఈ యిల్లు ఎట్లా ఉంటేనాకేం బాధ? ఎల్లప్పుడూ ఉండే దానవు నీవూ. నీకోసమే యీయిల్లుమార్చడం. చిగురుటాకులవంటి నీ మెత్తనిచేతులతో పేడా మన్నూ పెట్టి యిల్లు అణచి అణచి అలుకుతుంటే నా చేతులతో రుద్దినట్లు నా కెంతో బాధగా ఉంటున్నది. అందువల్లనే మనకొచ్చే ఏభైరూపాయల జీతంలో పిల్లలు, మనము తిండి తినగా సెలసెలా ఎనిమిదిరూపాయలు ఎత్తియియ్యడం కష్టమైనా, నీ శ్రమ చూడలేకనే యిల్లు కుదిర్చాను. ఇంకా వేడినీళ్లకు చన్నీళ్లు తోడుగా ఏటా మాన్యంమీద రెండువందలు వస్తున్నాయి కాబట్టి ఈమాత్రం అవకాశం చిక్కింది. లేకపోతే ఎంచేస్తాము?

పెనిమిటి ప్రేమపూర్వకభాషణములకు రుక్మిణి పొంగిపోయినది.

ఆరాత్రి ఏ రెండుజాములు నిద్రపోయిరో కాని, మిగిలిన కాలమంతయు క్రొత్తయింటికి పోయే యత్నములోనే సతీపతులు గడపినారు.

తెల్లవారగనే గోపాలరావు బజారుకు వెళ్లి మూడు ఒంటెద్దు బండ్లను తీసికొనివచ్చినాడు. రెండు బండ్లలో సామాను వేసినారు. ఒకబండిలో కొద్దిగా సామాను పెట్టుకొని, ఎడబిడ్డను పక్కనూ పసిబిడ్డను ఒడిలోనూ కూర్చుండబెట్టుకొని రుక్మిణి కూర్చున్నది.

బండ్లు క్రొత్తయింటికి చేరగానే భార్యతో 'సామాను నేను యింట్లో వేయిస్తాను; వంటప్రయత్నము చేయ' మన్నాడు గోపాలరావు.

'అవును కచ్చేరిరోజుకూడాను' అని రుక్మిణి వంట వస్తువులు మాత్రము చూచుకొని వంటచేయుటకు వెళ్లినది.

గోపాలరావు సామాను యింటిలో వేయించి బండ్లవాండ్లకు బాడుగ యిచ్చి పంపివేసి పదివేలరూపాయలు కర్చుపెట్టి కట్టించుకొన్న యింట్లో ప్రవేశించినట్లుగా సంతసించినాడు. ఇల్లు అనుకూలమైనదిగా నుండుటచేత రుక్మిణికూడ చాలసంతోషించినది. బస్తీలలో అనుకూలమైన యిల్లు లభించుట నిజముగా బ్రహ్మానందకరమైన విషయమేగదా.

సకాలమున వంటజేసి పెనిమిటికి భోజనముపెట్టి కచ్చేరికిబంపి,తరువాత పిల్లలకుబెట్టి తానుగూడభోజనము చేసి, నట్టింటబడియున్న సామానులు సర్దుకొనుటకు రుక్మిణి

ఆరంభించినది. సాయంత్రము నాల్గుగంటలవరకు అదే పనిని చేయుచున్నను సర్దుబాటు పూర్తికాలేదు. కాన రేపు చేయవచ్చునని రుక్మిణి ఆ పనిని అంతటితో నాపి సందెపనులు తీర్చుకొని మడిగట్టుకొనుటకు సిద్ధమగుచున్నది.

ఇంతలో గోపాలరావు కచ్చేరినుండి వచ్చి, రుక్మిణీ! సామాను లేమి సర్దుతావు. పెట్టె సర్దుకో' అనినాడు నవ్వుచు. అదేమి టనినది రుక్మిణి. "మీ చెల్లెలు పెద్దమనిషైనదట. 'మాఅమ్మాయిని వెంటనే పంపగోరెదను. ఇంట్లో ఎవ్వరూ లేరని మీకు తెలుసును గదా' అని మీ నాయనగారు"

"ఉత్తరము వ్రాసినారా?"

"కాదు, తంతి నిచ్చినారు."

"అవును, యింట్లో ఎవరున్నారు?" అని రుక్మిణి తల్లిని దలచి కన్నీరు నించినది.

గోపాలరావుకు భార్యకన్నీరు చూడగనే జాలి వేసినది. "ఈరాత్రికి బహుశః మనిషికూడ రావచ్చును. రేపుదయమే వెళ్లుదువుగాని విచారపడకు" అనినాడు.

"వెళ్లుటకేమి, వెళ్లుతాను; అదికాదు నా విచారము. ఈ అడ్డుకూడా తీరింది—ఇక వాళ్లుంచరు. ఇక మా నాన్నే గంజి కాచుకోవాలె. మా అమ్మ మానాన్ననూ, మమ్మన్నీ గూడా పక్షులనుచేసి విడిచిపోయింది" అనినది రుక్మిణి కన్నీళ్లతో.

'చాలు చాలు నీ పిచ్చి; పదేండ్లనాడు పోయిన తల్లికోసం యిప్పు డేడుపేమిటి'

"ఎప్పుడూ ఏడుపే. తల్లికొఱత సామాన్యపు కొఱతా! తల్లి లేకపోతే పుట్టింటిసుఖమే లేదు. అందువల్లనే గదా తల్లి ఉంటే పుట్టిల్లు; పాలుంటే పరమాన్నము అంటారు!"

"అవునుగాని, పిల్లలకు అన్నము పెట్టావా?"

"ఆ, ఇందాకనే పెట్టాను."

"సామానులు చక్కపెట్టావు; తలా దువ్వుకొన్నావు; పిల్లలకు అన్నమూ వండిపెట్టావు. అప్పుడే మడికూడా కట్టుకున్నావు. నీవూ ప్రయాణ ప్రయత్నం మీదనే ఉన్నట్టున్నావు చూస్తే."

"అయ్యో, నాకేం తెలుసు, ఇట్లా టెలిగ్రాం వస్తుందని—నేను కలగన్నానా?"

"కలగన నక్కర్లేదు. మీ ఆడవాళ్లు ఎప్పుడూ పుట్టింటికి వెళ్లే ప్రయత్నములోనే ఉంటారు. ఈ విషయంలో మీకు దివ్యదృష్టి ఉన్నది."

"బాగానే ఉన్నవి మీ మాటలు" అని, రుక్మిణి పక్కున నవ్వి, "ఎక్కడ సామాను లక్కడ ఉన్నవి. ఈ యిల్లు వదిలిపోవడ మంటే నాకు ఎట్లాగో ఉన్నది. మీ రిట్లా హాస్యంచేస్తారు" అనినది.

"అవును. యిప్పుడు నీ మనస్సులో ఎట్లా ఉన్నదో నాకు తెలుసును. ఈపాటున రెక్కలుకట్టుకొని వెళ్లి మీ చెల్లెలివద్ద వాలి, ఆ పెద్దమనిషైన పిల్ల కింత చిమ్మిలి పెట్టి నీ వింత తినాలె"నని ఉన్నది.

"మీ హాస్యాలకేమి. మా చెల్లెలినీ నన్నూ చూస్తే మీ కెప్పుడూ నవ్వులే. మీతో మాట్లాడుతుంటే నాకు వంటకు పొద్దుపోతుంది."

"అవునవును—వెళ్లు. ఈ పూటైనా యింత కమ్మని కూరా, గాఢైన చారూ చెయ్యి. రేపటినుండి నా అవస్థ ఉండనే ఉన్నది, సుబ్బమ్మహోటలులో. ఉడకని ముక్కలూ, కాగనిచారూ, శుచీ రుచీలేని భోజనము."

"అవును—ఇల్లు కదులుదామంటే మీకు భోజనానికి యిబ్బందనే నాకు దిగులు."

"అవునులే కాని" అని పిల్లవాని నెత్తుకొని గోపాలరావు వాకిలిలోనికి వెళ్లినాడు.

౨

రాత్రి ఒంటిగంట బండిలో వారనుకొనినట్లే రుక్మిణిని, తీసికొనిపోవుటకు ఆమె పెదతండ్రి కొమారుడు వచ్చినాడు. ఉదయముబండిలో గోపాలరావు భార్యాబిడ్డలను పంపలేక పంపలేక పంపినాడు. గోపాలరావు చాల మంచివాడు; భార్యానురాగముగలవాడు; సరసుడు;

చమత్కారి యైనవాడు. విశేషించి హాస్యాలాపప్రియుడు. కాని కొంచెము తొందరపాటు స్వభావము కలవాడు. కాన ముందువెనుక లరయక శీఘ్రముగా కోపమును, మనోవ్యాకులమును చెందుచుండును. కాని రుక్మిణి వచ్చిన తరువాత తన సాధుప్రవర్తనముచే సమయోచిత సపర్యలచే నాతని సంతుష్టిపఱచి ఆతని ఆత్రభావమును వెలువడకుండ చేసినది. రుక్మిణి కాపురమునకు వచ్చిన ఆఱు సంవత్సరములనుండియు ఆ సతీపతు లిద్దఱిట్లే యన్యోన్యానురాగముతో సుఖమైన కుటుంబ జీవనము చేయుచున్నారు.

భార్యాబిడ్డలను రైలులోని కెక్కించునప్పటికి గోపాలరావుకు నిజముగా కనులకు నీరే క్రమ్మినది. వెన్నెలవంటి వదనము చూచి రుక్మిణి జాలిచెంది, పదిదినముల కంటె ఎక్కువ యుండనని నమ్మబల్కి రైలుయెక్కినది.

గోపాలరావు యింటికి వచ్చినాడు. భార్యాబిడ్డలు లేకపోవుటచే యిల్లు దోబూచిగానుండి విచారము గొల్పినది. అచ్చట నొక్కక్షణమైన నిలుచుటకు గోపాలరావుకు మనస్సు గొల్పలేదు. వెంటనే ఉత్తరీయమును బుజముపై వేసుకొని తలుపుకు తాళము పెట్టి యే స్నేహితుని యింటికో వెళ్లిపోయినాడు.

రాత్రిభోజనముగూడ చేసిన తరువాత తొమ్మిది గంటలరాత్రికి గోపాలరావు మరల యింటికి వచ్చినాడు. దగ్గరనున్న ఎలక్ట్రిక్ లైటు సాయముతో తలుపుతాళము తీసి లోనికి బోవగనే కాలికేదో తగిలినట్లయి గోపాల [illegible] క్కపడి చూడ అది ఒక పెద్ద కాగితపు కవరు. [illegible] పు లాంతరు వెలిగించి చూచినాడు. దానిపై [illegible] విలాసమును లేదు. లోపల బరువుగా నున్నట్లు [illegible] చే ఏమి కలదోయని చించి చూచినాడు. బి. వి. కృ[illegible]వు, స్పెషలుడ్యూటీ యిన్స్పెక్టరు, రేపల్లె, గుం[illegible] జిల్లా—అను పైవిలాసము వ్రాయబడినపదిరెండు అణాకవరులును ఒక చిన్న చీటియును నున్నవి. ఆ చీటి యందిట్లు వ్రాయబడియున్నది:—

ప్రియా,

ఈ పాడు స్పెషలుడ్యూటీ యెందుకు వచ్చినదో కాని, నిన్ను వదిలిపెట్టియుండడము నాకు చాల విచారముగా నున్నది. విధిలేక వచ్చితిని. నాకు ప్రాణమంతయు నీమీదను, బొంది యిచ్చటను నున్నవి. ఏమిచేయను? ఉద్యోగధర్మ మట్టిది. నీవు పోస్టాఫీసునుండి కవరులు తెప్పించుకొనుట కష్టముగు నేమోనని పదను అణాకవరులు పైవిలాసముగూడ వ్రాసి పంపినాను. ఇవి జాగ్రత్త పెట్టుకొని తఱుచు ఉత్తరములు వ్రాయ గోరెదను.

బి. వి. కృష్ణారావు.

ఆ ఉత్తరమును జూచి "ఎవడీ కృష్ణారావు? ఇతని ఉత్తరములు నాయింటి కెందుకు వచ్చినవి?" అని నిర్ఘాంతపోయినాడు గోపాలరావు. ఉత్తరక్షణముననే గోపాలరావు హృదయమున అనేక దుర్భావము లుదయించినవి. తన ప్రియభార్యయైన రుక్మిణి యెడల బలితంపు అనుమాన మొదవినది భ్రాంతు డైనాడు. మతి చెడినది. విహ్వలహృదయుడుతో, 'హా రుక్మిణీ! ఎంతమోసము చేసితివి! ఎంతఘాతుకమున కొడిగట్టితివి! బి. ఏ. అని ఆశించితివా! ఇన్స్పెక్టరని మోజుపడితివా! నీ మన్నన లన్నియు కపటములేనా? నీ ప్రేమప్రకటనమంతయు బాహ్యనటనమేనా? నీ సాధువర్తనమంతయు దొంగవేషమేనా? హా! నారీహృదయ మెంత అగాధము! ఎంతవిషపూరితము! ఎంత దుర్జ్ఞేయము! హంతకునిహృదయమునైన నెఱుగవచ్చును; చోరుని చిత్తమునైన గ్రహింపవచ్చును: కామినీహృదయకపటమును మాత్రము గ్రహింప నశక్యము పరపురుషాసక్తవగుటకు, రుక్మిణీ! నేను నీకేమి యపకార మొనర్చితిని? ఏమి యనాదరణ చేసితిని? నా సర్వస్వము నీవేనని నీపైగాఢానురాగము కలిగియుంటినే! నాయక్కఱలనైన తగ్గించుకొని నీకోర్కె లీడేర్చుచుంటినే. ఆ యభిమానమైన నీకు లేకపోయెగా! ఏమి నా యూహ! సుగుణశీలయగు నారుక్మిణి యిట్లు చేసియుండునా? అక్రమముగా నామెపై దురూహపడుచుంటినేమో? దురూహయెట్లు? "ప్రియా" అని ఆ దుష్టుడు చేతులార వ్రాసిన యుత్తరమెదుటనేయున్న దిగదా. "తఱుచు ఉత్తరములు వ్రాయవలెనట! ప్రాణమంతయు నిక్కడ, బొంది యక్కడనున్నదట" కవరులు పోస్టాఫీసునుండి వచ్చుట కష్టమని అణాకవరులు పంపెనట. అవి జాగ్రత్తగా దాచవలెనట, ఎంతవివరముగా వ్రాసినాడు. ఇన్ని పై విలాసములు

వ్రాసినకవరులు పెద్దకవరులో పెట్టి దానిపై పేర వ్రాసి నాడుకాదు. ఎంత దొంగముండాకొడుకు, అయ్యో! ఇంత పాపిష్ఠి ఉత్తరమును కండ్లార గాంచి నమ్మకుండు టెట్లు? ఛీ! ఇట్టి యిల్లాలి నేలుటకంటె బ్రహ్మచారిత్వము లగ్గు. సన్యాసము మేలు. మృత్యువే యుత్తమము. ఆ పాపాత్మురాలి మొగము నిక చూడరాదు. ఒక ఉత్తర మాదుష్టురాలి కిప్పుడే వ్రాసి పాఱవేసి పోయిగ నుందును. దాని పాపఫల మదియే యనుభవించును."

కోపతీవ్రతచే గోపాలరావు అప్పుడే యొక ఉత్తరమును వ్రాసి సమీపముననున్న తపాలా పెట్టెలో వేసి వచ్చెను. నూరు సుగుణము లున్నను నవి రాణించుటకు బహుకాలము పట్టును కాని యొక్క దుర్గుణ మున్న నది క్షణములో పొడసూపి కొంపలు కూల్చివేయును.

3

పగలు మూడుగంట లైనది. ఊరిలో పిలువబోవుటకై త్వరపడుచు రుక్మిణి జడవేసికొని పిల్లలకు తలదువ్వుచున్నది. ఇంతలో సమర్తపెండ్లికూతురైన సీత "అక్కయ్యా, బావవద్దనుండి ఉత్తరము వచ్చినది. నాన్న నీకిమ్మని లోపలికి బంపినా రిదుగో" అని అక్క చేతిలో బెట్టినది. "మీ బావగారికి రైలుయెక్కించినది మొదలు జాబులు వ్రాయుటే పని. నాన్నమాట కాదనలేక పంపుతారు గాని ప్రేమ లేకపోతే వారికి దిన మొకయుగము ముఖ్యముగా హోటలుభోజనము చేయలేక కొంత ఆత్రము" అని నవ్వుచు చెల్లెలిచేతిలోని కవరునందుకొని చింపుచు గదిలోనికి వెళ్లినది రుక్మిణి. తన సుఖమయసంసారమున కది యశనిపాతమనియు, తన పరమసాధ్వీత్వమున కది గొడ్డలివ్రేటనియు, తన యకల్మషచిత్తమున కది విషదగ్ధశల్యమనియు, పాపము, రుక్మిణి భావించియుండెనా? లేదు. సరసములై, మృదులములై, ప్రేమభావ భరితములై, హాస్యరసపూరితములై యెప్పుడు మనోజ్ఞశబ్దజాల శోభితంబగు ప్రాణేశ్వరుని స్వహస్తలిఖితలేఖయే యని తలచినది కాని, అది కాదు ఇది. అలనాటిలేఖ లమృతసన్నిభములు. ఇది హాలాహలతుల్యము. రుక్మిణి నిశ్శంకముగ లేఖ విచ్చి చూచినది. వెంటనే, 'అయ్యో! ఎవ డీకృష్ణారావు! కలనైన నెఱుగనే' అనుచు గాలితాకుడుకు నల్లలనాడు తీగవోలె శరీర మాపాదమస్తకము కంపింప రుక్మిణియు, నుత్తరమును నొక్కమాఱే నేలగూలినారు. ఏదియో పనితొందరలో నుండుటచే రుక్మిణిపా టెవ్వరును జూడనే లేదు. కొంతసేపటికి కెమరిశ్శైత్యోపచారములు లేకయే రుక్మిణి తెలివొందినది. తనపెనిమిటి వ్రాసినదేనా యని పరీక్షించి చూచినది. సందేహము లేదు. అతనిదే దస్తూరి. "అయ్యో! ఎట్టిదారుణాపనింద తలపై బడినది! ఇంకొకటి ఇంకొకటి గాదే. మనసుననైన తలపరాని, వాక్కుననైన నుచ్చరింపరాని, చెవినైన వినరాని యపనిందే! మొగము చిన్నబోయి, కన్నులు చెమ్మగిల్లుచుండ, నెంతయో దుఃఖముతో నిన్నగాక మొన్న, పంపలేక పంపలేక నన్నంపిన నా పెనిమిటి యింతలో యింత యనుమానమున కెట్లు లోనయ్యెను? నన్ను పరీక్షించుట కిట్లు వ్రాసియుండరు గద! రామ! రామ! ఎప్పుడును లేని పరీక్షలిప్పు డెందులకు వచ్చెను? వారికి నాపై పరిపూర్ణ విశ్వాసమే! గాఢానురాగమే! అయిన ఇట్లేల వ్రాసిరి? వారు నాపై నీవిధముగా దురభిప్రాయపడుటకు కాక తాత్కాలికముగా బలీయమగు నాధారము లేవైన జిక్కియుండవలెను. అయ్యో, చిక్కియుండవలెనని నా యూహ లేల? చిక్కినవనియే గదా వారు వ్రాసిరి! ఎట్లు లభించియుండును? అనుమానము లేనిచోట ఆధారము లెట్లు చిక్కినవి? అయ్యో! ఏమి దారి! నా ప్రాణపతికి గాని నా కీజన్మ మెందుకు? ఈప్రపంచ మెందుకు? ఈ బిడ్డలెందుకు! ఏ నూతిలోనో, గోతిలోనో పడి ప్రాణమువిడుతునా? అయ్యో! నా నిర్దోషత్వము వెల్లడించుకొనకుండనే? ఎట్లు వెల్లడించుకొందును? నా ప్రాణేశ్వరుడు నాకిక దర్శనమైన నిచ్చునగదా! ఉత్తరము వ్రాయుటకైన నవకాశ మిచ్చునగదా! ఆ ఉత్తర మెంతకఠినముగ నున్నది! కొరడాదెబ్బలు చర్మమునే నొప్పించును; కత్తివ్రేటు శరీరమునే ఛేదించును; కాని యీ యుత్తరములోని మాటలు హృదయమునే వ్రక్కలు చేయుచున్నవే! ఏమని వ్రాసినారు? మరల జూతునా!

రుక్మిణీ:—

"ఇంతకాలమునుండియు నీవు యోగ్యురాలవని నమ్మి నిన్నత్యధికముగా ప్రేమించుచుంటిని; గౌరవింపు

చుంటిని. కాని బి. వి. కృష్ణారావు అను నీప్రియుడొకడు నీకు స్వయముగా వ్రాసినయుత్తరమును, అతనికి నీవు మరల జవాబు వ్రాయుటకై యాతని పైవిలాసము వ్రాసిపంపిన పదిరెండు అణాకవరులును నేను నేడు స్వయముగా జూచితిని. ఎన్నాళ్లనుండి యీవిధముగా చరింపుచుంటివోగాని నేటికి నీతుచ్ఛత్వమును కండ్లార గాంచితిని. పాపమెన్నటికైనను బ్రద్దలు కాకమానదు. ఇక నీ యకృత్యమును నీ వేవిధముగను కప్పిపుచ్చుకొనజాలవు. నీ కపట లేఖలను నేనిక నమ్మను. నేటితో నీకును నాకును సరి. గౌతమశాపోపహతయైన అహల్యవలె అచ్చటనే పడియుండుము. ఇది కడసారి జాబు.

తా. గోపాలరావు"

"అయ్యో! ఎంతనిష్కరుణముగ నున్న వీమాటలు! అఱువత్సరములు నా సంగతినుండి నాయోగ్యతాయోగ్యతలు గుర్తించియు నీయుత్తరమును చూచినంత మాత్రమున నిట్లు నా పెనిమిటికి నమ్మకము గలుగుట నా పాపముగాని వేఱు గాదు. నా పండువంటికాపురమును భగ్నముచేయుటకు పరిచే నీలేఖలు సృష్టింపబడెనో దైవమునకెరుక. అయ్యో! ఏమి చేయుదును?చచ్చుటకును, బ్రతుకుటకును పాలుపోకున్నది. త్వరపడి ప్రాణములు విడిచిన అపనింద స్థిరపడిపోవును. బిడ్డలగతికుఱై పోదురు. ప్రాణములపై తీపిచే బ్రదికిన, భర్తకు దూరమై పుట్టినింట పడియుండెడి బ్రదుకు మరణముకంటె నధమమైనది." అని రుక్మిణి పలువిధముల తలపోయుచు సంతతధారగా వెడలెడి కన్నీళ్ల గోట జిమ్ముకొనుచు, నుత్తరముదెస చూచుచు, మరల మరల దుఃఖింపుచు, తాను పిలుపునకు పోవలసినమాటయే మఱచిపోయినది. మేళమువాయించుటకై వచ్చిన భజంత్రీలు వాకిట నిలిచియున్నారు. అరగంటయైనది. గంటయైనది. రుక్మిణి బయటికి రాలేదు. అదేపనిమీద నుండియుండునని రుక్మిణికొఱ కెవ్వరును వెదకలేదు. కాని యెంతసేపటికిని రుక్మిణి పిలుపుకు బయలుదేరమిచే తండ్రి చూచిచూచి విసిగి లోనికి వచ్చి సీతను జూచి "అమ్మా! అక్కయ్య యేదీ? పేరంటము పిలవడానికింకా వెళ్లలేదేమి" అనినాడు. అక్కయ్యా, నాన్న పిలుస్తున్నారంటూ సీత అక్కడినుండి బిగ్గరగా నఱచుచు గదిలోనికి వచ్చినది. సీతపిలుపుతో రుక్మిణికి బాహ్యస్మృతి గలిగినది. అవమానకరమైన తన పెనిమిటిజాబు నెవరును జూచుట కామెకిష్టములేదు. కాన ఆయుత్తరమును చప్పునచేతికి దీసికొని నలిపి పిడికిట బట్టుకొనినది. తన దుఃఖము గూడ సీత చూడకుండనుండవలెనని రుక్మిణి తలంచెను; కాని ఆమె కంటినీరు తుడుచుకొనులోపలనే సీత అక్కవద్దకు వచ్చెను. అక్కదుఃఖమును చూడనేచూచెను. కాన బిక్కమొగముతో "ఎందుకేఅక్కయ్యా, ఏడుస్తున్నావు" అని తానుగూడ కన్నుల నీరు నించెను. "ఏమీ లేదమ్మా, ఏమీ లేదు. ఎదో మీ బావగారు కోపంగా ఉత్తరం వ్రాస్తే కొంచెం కష్టంతోచింది, అంతే. నాన్నకు చెప్పబోకేం" అని రుక్మిణి లేని యుత్సాహమును దెచ్చుకొని లేచినది. తల్లి లేని సీతకు తానేపెద్ద. తానుపేక్షించిన సీత ముద్దుముచ్చట లెవ్వరివలన దీరును? కాని అపనిందావ్యథచే హృదయము కొండంతభారముగా నున్నను, తనదుఃఖమొరుల కెఱుకపడకుండ మొగమును చన్నీటిచే పలుమాఱు గడిగి, బొట్టుపెట్టుకొని, పెట్టెలోని మేలైన చీర నొకదానిని తీసికట్టుకొని పిలుపునకు వెళ్లి వచ్చినది. ఏదో విధముగా పేరంటమైపోయినది. ఆ రాత్రి యేదియో నెపముపెట్టి రుక్మిణి భోజనము చేయలేదు. నిద్రగూడ పోలేదు. ఏదియో వివరింపజాలని యావేదనాదుఃఖముతో నిశ గడపినది. ఆ ఒక్కరాత్రికే రుక్మిణి సగమునకు సగము చిక్కిపోయినది. క్రమక్రమముగా నామె తనూలత మఱింత శోషిల్లినది. మొగము కళాహీనమైపోయినది. కంటితడి యాఱుటే లేదు. వారముదినము లగునప్పటికి రుక్మిణిపోలికే లేదు. పూర్వపుదినములలో రుక్మిణి ఎప్పుడు చూచినను చేయనిశృంగారము, మాయని మడత. ఇప్పుడో, పిచ్చిది. సర్వదా ఏదియో యోచన. పట్టుమని పది మాటలాడుటే మానుకొనినది. నలుగురిలోనికి రావలెనని యుత్సాహమే లేదు. ఏకాంతమే ఆమె కిష్టము. తల్లి ఆదరణ తప్పవగుటచే పిల్లలుగూడ చాల చెడిపోయినారు. కాని ఆ విషయముగూడ రుక్మిణి మదికి తగులనే లేదు. కాని రుక్మిణి యిట్టి యిహబంధదూరముగా నున్నను, ఆమె నింకను నొక్క ఆశ మాత్రము పీడింపుచున్నది. ఏమన: త్రికరణశుద్ధిగా తాను పవిత్రురాలు; భగవంతుడు

సజ్జనహితుడు; తన నిర్దోషత్వ మెఱుకపఱచి యేనాటికైన తనకు భర్తృసాన్నిధ్యము కలిగింపడా యని యామె యాశ. ఆ ఆశాంకురమే యామెను మృత్యువుపాలు గాకుండ రక్షింపుచున్నది.

౪

గోపాలరావైన సుఖముగా లేడు. ఉద్యోగవశమున పగలేదియో విధముగ గడచిపోవుచున్నను, రాత్రిని గడపుట యాతనికి బహు దుస్తరముగ నున్నది. రుక్మిణి తనయెడల జూపిన భక్తిశ్రద్ధలకు సంబంధించిన ప్రేమగాథ లెన్నియో ఆతని స్మృతి పథమున నంకితములై యున్నవి. అవి మఱవరాని ప్రేమ చిహ్నములు. తనకంటె నితర దైవము లేడనునంతటి భక్త్యనురాగములతో రుక్మిణి తనను సేవించినది. అట్టి రుక్మిణి సత్ప్రవర్తనకును తా నిప్పుడు ప్రత్యక్షముగా జూచిన లేఖకును నెట్లు సమన్వయము చేయవలెనో ఆతనికి తోచలేదు. దుఃఖ మొకవంక, ఆశ్చర్య మొకవంక, కరుణయొకవంక, కాఠిన్య మొకవంక చేరి యాతని మానసమును కల్లోలపెట్టుచున్నవి. ఈ యుత్తర మెవరికో సంబంధించినదై రుక్మిణి నిరపరాధిని యైనచో, తాను వ్రాసిన జాబును చూచి రుక్మిణియెంత శోకసంతప్తయై యల్లాడిపోవుచున్నదోయని తలచినప్పు డాతని కనుకొలకులనుండి వెలువడెడి కన్నీటిధారలతో నాతని పర్యంకము తడిసి ముద్దయై పోవుచున్నది. ప్రత్యక్షముగా జూచిన దానికి నిదర్శనము లెందులకు? రుక్మిణి నిశ్చయముగా దుశ్శీలయని భావించినప్పు డాతని నేత్రములనుండి యగ్నికణములు రాలుచున్నవి. 'ఔరా! ఎంత దుర్మార్గకృత్యము నేయుచు నెంతటిసాధుచరితగా నటించి మోసపుచ్చినది!' అని తలంచినప్పు డాత డరరే, స్త్రీహృదయ మెంత యగాధమని ఆశ్చర్యముగ్ధుడైపోవుచున్నాడు. ఈవిధముగా పొడముచున్న భావపరంపరల కల్లోలముచే నాతనికి రేలు సుఖనిద్రాదాయకములగు విశ్రాంతిసమయములుగా నుండుట లేదు. భూలోకనరక మనుభవించుట కేర్పడిన కాళరాత్రులుగా నుండుచున్నవి. ఇతరులతో జెప్పుకొనిన విచారము తగ్గుటయు, సంతోషము హెచ్చుటయు నైజము. కాని యవమానభరముచే రుక్మిణిగాని, గోపాలరావుగాని తమ మనోగత క్లేశమును నాప్తులగువారితోగూడ జెప్పుకొనుటకు సాహసింపలేదు. లోలోన తపించి కృశించిపోవుచున్నారు. 'ఏమోయి గోపాలరావూ! ఇట్లా చిక్కిపోతున్నావు?' అని గోపాలరావునుగాని, "ఏమే అమ్మాయి! యిట్లా చిక్కిపోతున్నా"వని రుక్మిణినిగాని బంధుమిత్రులెవ్వ రడిగినను, ఏమీ లేదనియే సతీపతుల ప్రత్యుత్తరము.

౫

రుక్మిణి యున్మలికమునకు కారణము నెఱుగుటకు వేంకటప్పయ్యగారు (రుక్మిణితండ్రి) చాల ప్రయత్నించిరి. కాని అనమానముచే రుక్మిణి తండ్రికి నిజస్థితిని దెలుపలేదు. కాన తాను కొమార్తె నడావిడిగా పిలిపించుటచే నల్లునకు కోపమువచ్చెనేమో యని భావించెను. సీతకు చేయవలసిన వేడుకలన్నియు పూర్తియైనందునను, అల్లునికి కోపముగా గూడ నున్నందువలనను రుక్మిణిని వెంటనే పంపివేయ నెంచి, "నీభార్యాబిడ్డలను విదియ సోమవారమునాడు పంపుచున్నాను" అని మామగారల్లునకు జాబు వ్రాసెను. దానికి ప్రత్యుత్తరముగా, "పంప నక్కరలేదు" అను నొక్కటేముక్కతో అల్లునివద్దనుండి జాబు వచ్చినది. వేంకటప్పయ్యగారు గూడ కొంచెము తామసపు మనిషే కాన, 'ఇంట్లో ఆడదిక్కు లేదు కాబట్టి పిలిపించానుగాని వినోదానికి కాదుగదా. ఇంతమకే యితని కింతకోప మేమిటి? భార్య కావలసినవాడైతే తీసుకపోతాడు; లేకపోతే లేదు. నాబిడ్డ నాకు నేగా యేమిటి' అని అల్లుని యుత్తరమును రెండుముక్కలుగా చించిపాఱవేసి మాట్లాడకుండ ఊరుకొనినాడు. తండ్రి పంపునని వ్రాసినప్పుడైన పంపమని వ్రాయుడురేమోయని కొండంతయాశతో నున్న రుక్మిణి కా యుత్తర మొకపిడుగుపాటై యామెను పూర్తిగా దుఃఖసముద్రములో ముంచివైచినది. నాటినుండి యామె పూర్తిగా మనుష్యప్రపంచమునకే దూరమైనది. క్రమముగా రుక్మిణి మనోవ్యాధి శరీరవ్యాధిగా పరిణమించినది. మొదట కొంచెముగా జ్వరము; తరువాత నదియే పెచ్చుపెరిగి సంధించి తబ్బిబ్బుమాటలుగూడ పుట్టినవి. వేంక

లప్పయ్యగారు గోపాలరావుకు తంతివార్త నంపి యాతని రాక కెదురుచూచుచుండిరి.

౬

కోటు, తలగుడ్డ వగైరాలు ధరించి గోపాలరావు కచ్చేరికి వెళ్లబోవుచుండ టెలిగ్రాఫ్ బంట్రోతు టెలిగ్రామ్ తెచ్చి గోపాలరావున కందించినాడు. "రుక్మిణికి చాలజబ్బుగా నున్నది. జీవించునట్లు లేదు. వెంటనే రావలసినది" అని అందు వ్రాసియున్నది. "నన్ను రప్పించుటకిది యొకయెత్తు. వీరి పిచ్చి టెలిగ్రాములకు నేను జడిసి పరిగెత్తేవాడను గాను. పాపము! జీవించదట! జీవించకపోయిన ప్రపంచమునకు లోటు లేదు. పాపాత్ముల భారము మోయలేక పరితపించు భూదేవిభారము కొంత తీరగలదు." అని కోపముతో గోపాలరావా తంతివార్తను సావడిలో విసరికొట్టి కచ్చేరికి వెళ్లిపోయినాడు. అనుమానమువంటి అంతశ్శత్రువును, కోపమువంటి పాపగుణమును వేఱొకటి లేదుగదా! రెండును నేకమై మనుష్యసాధారణమగు కనికరస్వభావమునకే గోపాలరావును దూరముగా జేసివైచినవి. పాపము, బిడ్డలవిషయమున గూడ నాతనికి జాలి గలుగలేదు.

సాయంత్ర మైదుగంటలకు గోపాలరావు కచ్చేరి నుండి యింటికి వచ్చి మనస్సులోనున్న చిందఱవందఱచే బయటికి పోవుటకు మనసొప్పక, తలుపు దగ్గఱగా వేసికొని రెండుచేతులు మెలికవేసి మొగముపై పెట్టుకొని మంచముమీద వెల్లకిల పడుకొనినాడు.

తన తలంపు నిజమో, అబద్ధమో! రుక్మిణికి నిజముగా జబ్బుగా నున్నదో, లేక తన్ను రప్పించుటకు పన్నిన పన్నాగమో-అని వేవిధముల యోచింపుచున్నాడు. ఇంతలో బయట నెవరో 'ఎవరండి యింట్లోను' అని కేకవేసి తలుపుత్రోసినట్లు చప్పుడైనది. ఆ చప్పుడు వినగనే గోపాలరావు చివాలున లేచి వాకిలిలోనికి వచ్చి "ఎవరు నీవు?" అన్నాడు.

"నేను సాహేబును. ఇన్‌స్పెక్టరుగారి జవానును"

గోపాలరావు 'దొంగను పట్టుకున్నాను. వీడే ఉత్తరాలు నడిపేవాడై యుండాలె' అని నిశ్చయించి "ఎందుకొచ్చావు" అన్నాడు.

"మహారాజ్? ఒక తప్పొచ్చింది, క్షమించి దయసేయించాలి."

"ఏమిటి?"

"ఏమీ లేదు మహారాజ్ మా యిన్‌స్పెక్టరుగారి భార్యగారు ఇక్కడ రివిన్యూ యిన్‌స్పెక్టరుగారి యింట్లో మొన్నటిదాకా ఉన్నారు. సరకారుపనిమీద ఈ తేనాలికి పంపిస్తూ మా యిన్‌స్పెక్టరుగారు అమ్మగారి కిచ్చి మాట్లాడి ఒంట్లో ఎట్లా ఉందో కనుక్కొని రమ్మని ఒక కవరు యిచ్చారు. రివిన్యూ యిన్‌స్పెక్టరుగారు ఆ కిందటి రోజుననే యీయిల్లు వదలినారంట. ఆ ఖబరు నాకు తెల్సిందినై. ఇక్కడనే ఉన్నా రనుకొని కిటికీలోనుంచి లోపల్కి వేసి పొయ్యాను".

"తలుపు తాళంవేసిఉంటే ఎట్లా వేసిపోయినావు? అట్లా పారేస్తే తప్పుగామా?"

"నిజమే మహారాజ్! పారేయరాదు. ఆనాడు దారిలో, వాడి దుంప తెగ, ఒకడు జోస్తీ అయి కొంచెం నిషానీళ్లు తగిల్పించాడు. అందువల్ల దిల్ అచ్ఛా నహీ. కిటికీతల్పు తీసి ఉంటె వేసి పోయినాన్."

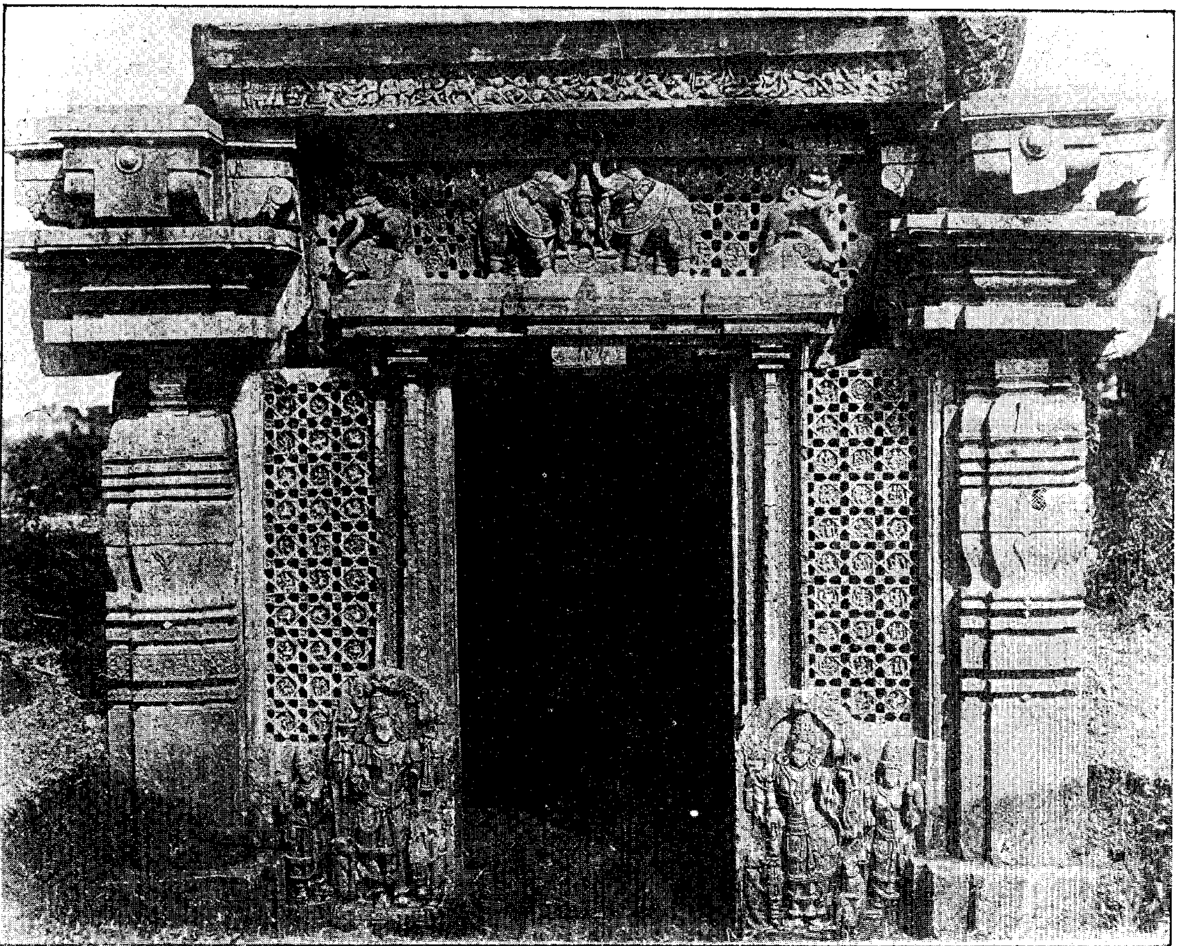
"అయితే మీ అమ్మగారు యీవూళ్లో వీరి యింట్లో యెందు కున్నదీ?"

"ఈ యిన్‌స్పెక్టరుగారి భారియాగార్కి మా అమ్మగారు పిన్నమ్మకూతురంట. అయ్యగారు రేపల్లెకు పొయ్యేటప్పుడు అమ్మగారు బయటా ఉండి కొంచెము జబ్బుగా ఉన్నారు. డాక్టరుగారు ప్రయాణంచేయరాదన్నారు. అందుకోసం అమ్మగారిని యిక్కడ ఉంచి అయ్యగారు రేపల్లె వెళ్లినారు."

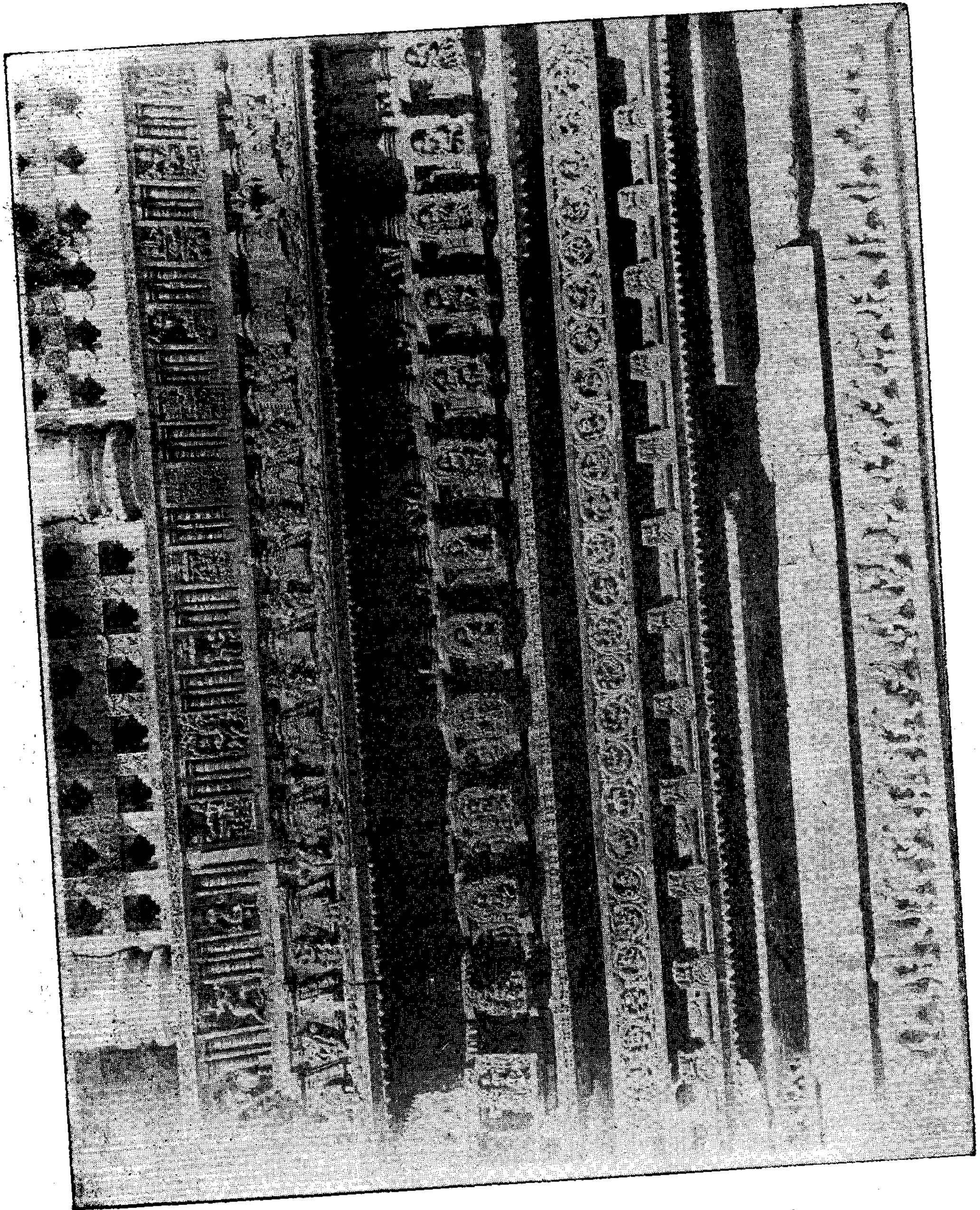
"మీ అమ్మగారి కిప్పుడు జబ్బు నయమేనా?"

"ఆ, జబ్బు నయమే. అమ్మగారు వారంరోజుల క్రిందటనే రేపల్లె వచ్చారు. కవరు అందలేదని అమ్మగారు చెప్పగానే అయ్యగారు బడా కోపం వచ్చి ఎక్కడ పారే

హొయ్సల శిల్పచిత్రములు

చిత్రము ౧
(ఇందలి చిత్రితమైన రాతిపలక-తెర గమనింపదగినది)

చిత్రము ౨
(ప్రహారీగోడపైని శిల్పము)

కావో తెమ్మని లగాలగీ చేస్తున్నారు. ఈవారంలో కచ్చేరి పని తగిలి యీ తెనాలికి రెండుమాట్లు వచ్చాను. ఎప్పుడొచ్చినా దర్వాజా బందుచేసే ఉన్నది. తమరు యోర్గీ ఉంటే యిప్పించండి మహారాజ్! తమకే వెయ్యి సలామ్‌లు చేస్తాడు యీ ఫకీర్."

"మీ అమ్మగారి పేరేమి?"

"అది యెంకమ్మ, సుబ్బమ్మ వంటి పేరు గాదండీ! మర్చిపోయినా- సెప్తా ఉండండి. ఆ! ఆ!-ప్రియా అని మా అయ్యగారంటారు. కాని అమ్మగారి అసలు పేరు ప్రియంవదమ్మగారంట."

ఆ సమయమున గోపాలరావు కెదురుగా కవి యున్నచో నాతని ముఖమున క్షణక్షణమునకు గల్గిన భావవికారములను చక్కగా వర్ణించియుండును. చిత్రకారు డున్నచో వేయిచిత్రములనైన చిత్రించియుండును. చుట్టచుట్టి విడిచిన త్రాడేవిధముగా వికృతమగునో ఆవిధముగా నా సాహేబునోటినుండి వెలువడిన యొక్కొకమాట కాతని హృదయమును చుట్టివైచిన యనుమానపాశము విచ్చిపోజొచ్చినది. రుక్మిణి నిర్దోషత్వము వెల్లడియైనందులకునుతన యనుమానము తొలగినందులకును, తనహృదయభారము తీరినందులకును నాతడొక్కక్షణకాలముమాత్రము సంతసమునుభవించెను. కాని యుత్తరక్షణముననే యాతనిచిత్తమపారచింతాసాగరమున నిమగ్నమైపోయినది. నిరపరాధిని యగు రుక్మిణిని దూషించి ఉత్తరము వ్రాయుట, సమాధానము చెప్పుకొనుటకైన నవకాశమీయకుండుట, మామగారు పంపుదునని వ్రాసినప్పుడైన పంపమని వ్రాయకుండుట, నేడు "రుక్మిణి మిక్కిలి ప్రాణాపాయస్థితిలోనున్న"దని వచ్చినతంతివార్తను నిర్లక్ష్యముగా నలిపిపాఱవేయుట- ఒకటా, రెండా! ఏపాప మెఱుగని పుణ్యశీల యగు తన యిల్లాలు ఈ యవమానపరంపరకు లోనై యెంత కుందుచున్నదో! ఒకవేళ ఇహలోకమునే వీడినదేమో! అని తలచినప్పుడు గోపాలునకు భోరున నేడుపువచ్చి కనుకొలకులనుండి కవోష్ణబాష్పములు జలజల రాలినవి. ఒక్కక్షణమైనను నిలువలేదు. నెలదినములనుండి తనకు హృదయశల్యమై బాధించిన యీ కవరు నా బంట్రోతు చేతిలో విసరికొట్టి, నేల గొట్టిన తంతివార్తను చేతిలోబట్టుకొని, యధికారికి చూపించి నాల్గుదినములు సెలవు గైకొని, అప్పుడే బయలుదేరనున్న రైలు నెట్లో ప్రయత్నముమీద నందించుకొని మామగారి యూరికేగినాడు గోపాలరావు.

౨

"అమ్మా! సీతాదేవీ! నీవు పుణ్యాత్మురాలవు. ఇద్దఱుబిడ్డలను పెనిమిటిచేతిలో బెట్టి ఆ ప్రాణేశ్వరుని ముఖారవిందం చూస్తూ ప్రాణం విడిచావు. నా కాభాగ్యం లేదు. అయ్యో! అయ్యో! ఎబ్బే, రాముడు ఏమి మంచివాడు. అంతకాలము భార్యతో కాపురముచేసిగూడ ఆమె మంచి తెలుసుకోలేకపోయినాడే? తెలుసుకున్నాడూ? తెలిసిఉంటే ఊళ్లో పామరులవాడుకు జడిసి అంత మహాయిల్లాలైన పెళ్లాన్ని వదులుతాడా? ఇదియేమి న్యాయం, నా మొఖం న్యాయం. న్యాయమే కలవాడైతే రాజ్యమే వదలి భార్యనే యేలుకోలేకపోయినాడా? పాపం! పాపం! నిండుచూలాలు అడవిలో దిక్కులేక యెంత యేడ్చింది! ఎవరు మీరు? అప్పుడే నను రమ్మని అడావుడిచేస్తారేం? మావారు రావద్దూ? మా బిడ్డలను నేనుగూడ నప్పజెప్పొద్దూ? సీతామ్మవారు యిట్లాగే వచ్చిందా? ఏరీ నా కుశలవులు? రాండి నా కన్నయ్యలూ రాండి మీ నాన్నగారికొప్పగిస్తారండి. ఒరే, ఎవరు నీవు రావణుడివా? ఛా, కాదు. రావణు డప్పుడే మాడిపోయినాడు. సీతాదేవి ఉసురుకొట్టింది. వా డెట్లా బతుకుతాడు? వాడుకాదు, వాడుకాదు. వీడు కృష్ణారావు. ఏరీ నా కుశలవులు? నాన్నలూ! నా కన్నయ్యలూ! మీరు సీతా కుశలవుల్లాగ నాన్నతో యుద్ధంచేయవద్దు. ఇదిగో ఈ కృష్ణారావును కొట్టండి కొట్టండి. హీ! హీ! బలేదెబ్బలు తగిలినాయి; చచ్చాడు చచ్చాడు. అదిగో! భూమి ఎట్లా విచ్చిపోయిందో! సీత యెట్లా లోపలికి పోయిందో! అవును, అంత మాట పడ్డాక ఇంకా బ్రతకడమేమిటి? భేష్ భేష్. పాపము! రాముడి ముఖం చూడండి ఎట్లా ఉన్నదో? కత్తివాటు వేసినా నెత్తురు లేదు. భూమి పగిలింది. నేనుగూడా సొరంగంలోకి పోతున్నా పోతున్నా" అని రుక్మిణి కహర్నిశములొక్కటే సంధిప్రలాపములు. సంధించిన

వారి ప్రేలుడు కర్థ మేమని యనుకొనినను రుక్మిణి వాక్యములందఱకాశ్చర్యమునే గొలుపుచున్నవి. ఆ వాక్యములు వినుట కూరిజనము సావడి నిండినారు. జబ్బుకు ముందు రుక్మిణి విడువకుండ జదివిన యుత్తరరామాయణమే నేడు రుక్మిణి యిట్టి తబ్బిబ్బుమాట లాడుటకు కారణమని యందఱు భావించిరి. నిజముగా గూడ రుక్మిణి పెనిమిటివద్దనుండి తండ్రికిగూడ జాబు వచ్చినతరువాత యుత్తరరామాయణమును విడిచిపెట్టలేదు. సీతా పరిత్యాగఘట్టములోని పద్యము లెన్నియో ఆమెకు కంఠస్థముగా వచ్చినవి.

పాపము! రుక్మిణి తండ్రి దుఃఖము చూడ శక్యము గాకున్నది. రుక్మిణియు, సీతయు పసినిసుగులుగా నున్ననాడు తల్లి గతించినది. నాటినుండి మరల పెండ్లిమాట తలపెట్టకుండ బిడ్డలను ప్రాణపదముగా పెంచుకొనినాడు వేంకటప్పయ్య. తనకు ఏమగడ వారే యనుకొని పంచప్రాణము లాబిడ్డలపై నిడుకొని మహాగోముగా బెంచుకొనుచున్నాడు. తల్లి లేని లోపము వారి కేవిధముగను కలిగింపలేదు. అందులో పెద్దబిడ్డ యగుటచేత రుక్మిణిపై ఆయనకు మిక్కిలి ప్రేమ. వినయ విధేయతలు గలదియు, చదువుకొనినదియు గూడ నగుటచేత రుక్మిణియం దాయనకు గౌరవభావము గూడ నధికము. మొగబిడ్డలకు నోచినవాడు కాకపోవుటచేత రుక్మిణీపుత్రుల నిరువుర చూచిన ఆయనకు మహాసంతోషము. ఆ దౌహిత్రుల నిరువురను జూచుకొని నావంటి పుణ్యాత్ముడు లేడని ఆయన యుబ్బుచుండును. అట్టి తన ప్రేమపాత్రమగు గాదిలికూతురు వేడుకనిమిత్తమై వచ్చి మృత్యువు పాలై పోవుచుండ పాప మాబ్రాహ్మణు డెట్లు భరించును?

సీతదుఃఖము చెప్పుటకే సాధ్యముకాదు. తల్లి లేనిబిడ్డలగుటచేత నాయక్కచెల్లెండ్ర కొకరిపై నొకరికి మక్కువెక్కువ. కాన అక్క మంచమెక్కిన తరువాత సీత కడుపునిండ నన్నమును కంటినిండ నిద్రయు నెఱుగదు. తండ్రియు, చెల్లెలును నిట్లన్నము నీళ్లుగానక నల్లాడుచుండ రుక్మిణి మన లోకములోనే లేదు. గోపాలరావుకు తంతి వార్త పంపిన యానాటిరాత్రి రుక్మిణికి పిచ్చిమాటలు మఱింత యెక్కువైనవి. వైద్యులకు బంధువులకు గూడ నాశ లడుగంటినవి. "ఎంత కఠినాత్ముడో పెనిమిటి రాలేదు. ఈ పిల్లప్రాణమంతయు నాతనిమీదనే యున్నది. ఆ మొగుడిని చూడడానికే జీవాత్మ నిలిచియున్న" దని యందఱనుకొనుచున్నారు.

౮

రాత్రి పదునొకండు గంటలైనది. ఇంట జబ్బు మనిషి యున్నప్పుడు తలుపులు మూసికొని సుఖముగా నిద్రించువా రెవ్వరు? కాన తలుపులు తీసియే యున్నవి. అందఱు మేలుకొనియే యున్నారు. వాగివాగి రుక్మిణికి హీనస్వరము పడిపోయినది. ఇంతలో ధణాధణామని గుఱ్ఱపుబండి వచ్చి వాకిట నిలిచినది. కోటు లేదు, పైనుత్తరీయము లేదు. పిచ్చివానివలె గోపాలరావు గుఱ్ఱపుబండిలోనుండి క్రిందకు దుమికి యెక్కయుదుటునవచ్చి రుక్మిణి మంచముపై బడి, ఆమె వక్షస్థలమున తన తలను మోపి, "రుక్మిణీ! నీవు పరమపతివ్రతవు; నేనే యపరాధిని. నన్ను క్షమించవూ?" అని బోరున నేడ్చినాడు. కర్ణపేయములగు నా వాక్కులు రుక్మిణి మహావ్యాధి కమృతగుళికలైనవని వేఱుగ చెప్పవలెనా?

గోమాత

కలిదిండి నరసింహరాజు గారు

అనాగరకుండై
ఆదికాలపు నరుండు
తరులలో
గిరులలో
చలికి వానల కడలి
తల దాచుకొను వేళ—
తినుచున్న
శునకంబు
నోటి కడ్డమువచ్చి
గాటంపు కంపుతో
కనరాని క్రిమిపుంజ
కలితంపు టెమ్మొండు
గ్రహియించి
గ్రసియించు
విపరీత
వేళలో—

పాశవోన్మదమోహ
పాశములలో చిక్కి,
స్వచ్ఛంద మగు ప్రేమ,
సంతానవత్సలత,
సౌందర్య పరిశీలనా
చాతుర్యమును, లేక
అల్లిబిల్లిగ మాట
లాడుటే కాని
పలుకు మాధుర్యంపు
చెలువ మానవంతేని
తెలిసికొని
కులుక నేర్వని
మోటు వేళలో—

అమ్మా,
గోమాత, నీవు
కనిపించినా వతనికి
జ్ఞానంపుకళిక వైనా వతనికి.

చెన్నారు పాలాను
చిన్నారి నీలేగ
మేను దువ్వుచు,
బాష్ప
మిళితలోచన వైన
నీకంటి కొనలనుండి,
మాతల్లి,
ఏ కాంతియో వెడలసాగె.

అమ్మ, ప్రశాంతహృద్యహృద
యాంశులు చక్షులం దాండవింప, దై
వమ్మువిధాన నీవు ప్రియ
వత్సముతో కనిపింపకున్నచో,
ఎమ్ములమీంది దుర్మలిన
మే పరమాన్నము కాంగ, మేము ని
త్యమ్మును కోనలందు తిరు
గాడుచు నుండెడివారమే కదా!

జయ గోమాతా
మానవజ్ఞానప్రదాత్రీ
జయ నీపూజ్యసు
సంతానమునకు
జయ హే శాంతస్వరూపిణీ
జయ హే భాగ్యవిధాత్రీ
దీర్ఘ జీవితప్రదాత్రీ
జయ్ జయ్ జయ్.

వచ్చినంత కలగంటే....

భావరాజు వేంకటకృష్ణరావుగారు

నేను తోటమాలీగా వుంటున్నాను. నెలకు ఎనిమిది రూపాయీలు జీత మిస్తారు. నేనూ, నా కుమార్తె, నా భార్యా, చిన్న మనుమడు ఆ తోటలో ఒక గుడిసెలో కాపురమున్నాము. తోటకు నీళ్లు మళ్లించడము, పూవులు పూయించడం, కూరగాయలు కాపించడం, పండ్ల చెట్లు జాగ్రతతో దోహదం చేసి పండించడం, ఏరోజు కారోజు ఆ పూవులు ఆ కాయలు పండ్లు తీసుకొనివెళ్లి మా యజమాని కివ్వడం, తోట జాగ్రత్తగా కాపలా కాయడం-యివి నా పనులు.

మా యజమానికి నలభైయైదేండ్లు దాటి వుంటాయి. ఆయన కొక కుమారుడున్నాడు. ఆయనకీ వుంటాయి యిరవైయేండ్లు. మంచి చామనచాయవంటివాడు. నూనూగుమీసము. నూత్న యౌవనము. తీరైన దేహసౌష్ఠవము. చిన్నవైనా అందాలు ఒలికే కండ్లుగల ఆయన్ని చూస్తే, మరోమాటు చూడాలని ఎవరికైనా పుట్టుతుంది బుద్ధి. ఇదివరదాకా ఆయన స్కూల్లో చదువుకుంటూవుండేవాడు. ఇప్పుడు చదువు పూర్తియైంది, యింటికి వచ్చాడు. చిన్నప్పటినుంచీ ఆయన్ని నేను యెత్తుకొని మోసి, తోటంతా తిప్పి, కావలసిన పువ్వులు, కాయలు, పండ్లు కోసియిచ్చి పెంచిన కారణంచేత నాకు ఆయనంటే ఏదో ఒకవిధమైన ప్రేమ. ఆయన యిపుడు తోటలోనికి షికారు వస్తే ఎంతేపని వున్నా ఆయనవెంటే ఏవో వూసుపోని కబుర్లు చెబుతూ తిరుగుతూ వుంటాను. నేనన్నా ఆయనకికూడా చాల ఆదరం, ప్రేమాను.

ఇలా కొన్నాళ్లయింది. నా కూతురికి పెండ్లివారు వచ్చారు. పెండ్లికొడుకు కూడా పిల్లచూపులకు వచ్చాడు. పిల్లవాడు బాగున్నాడు. పాతికేండ్లుంటాయి. మా అల్లుని తండ్రికి అయిదుగురు కుమార్తెలు, అయిదుగురు కుమాళ్లు. మా అల్లుడు నాలుగోవాడు. మా వియ్యాంకునికి ఆట్టే ఆస్తిపాస్తి యేమీలేదు. ఏమాత్రమో తక్కువగా రెండెకరాల దొడ్డి ఒకటి ఉన్నది. ఇల్లొకటి వున్నది. ఆ దొడ్డిలో కూరానారా పండించుకుంటూ కూలినాలీ చేసుకుంటూ మా వియ్యాంకుడు సంసారం గడు

పుకుంటున్నాడు. మా అమ్మాయి నిచ్చి ఆ కుర్రవానికి పెండ్లి చేస్తే బాగుంటుందని చూడ గానే సంకల్పం కలిగింది. కాని ఒక సందేహం కూడా వెంటనే పీడించింది. సందేహం కాదను కుంటాను, బాధ కలిగింది......ఒక్కటే ఒక్క పిల్ల బ్రతికివున్నది.ఎంతమందో కలిగి పోయారు. పెద్దదిచూస్తే పెండ్లిఅయి, కాపురానికి వెళ్లి, అన్నీ సలక్షణంగా జరిగి, తటాలున కళ్లముంద రే ఎగిరిపోయింది. ఇప్పటి కింకా ఆ దుఃఖము తీరనేలేదు! దాని కడుపున కాసిన ఒక కసు వున్నాడు. వాణ్ణి చూస్తూ ఈ ముసలితన ములో మా దుఃఖమును ఉపశమింపజేసుకుంటు న్నాము నేనూ, నా భార్యాను. ఇక యీ చిన్న పిల్లనుకూడా పెండ్లి చేసి అత్తింటికి పంపితే తరు వాత విడిచి ఉండడం ఎలాగని తలచుకుంటే పట్టరాని దుఃఖం వచ్చింది. ఆ రోజల్లా నేను నా భార్యా ఆలోచించుకున్నాము. ఎంతయినా కడుపుతీపునకు అంతంలేదు. చివరకు సాహ సించి మాదెంత బీదసంసారమైనా అల్లుడు ఇల్లరికం ఉంటే పిల్లనిచ్చి పెండ్లి చేస్తానన్నాను. ఆమాటనేటప్పటికి మా వియ్యంకుడు సంతో షంచేత ఎగిరి గంతువేసినాడు. ఆతనికి దారిద్ర్య భారంచేత ఒకకొడుకు సంసారభారం తగ్గినా మేలే అనుకున్నాడు కాబోలు. తన కొడుక్కి పెండ్లి అయితే చాలునని ఉన్నవాడు కాబట్టి ఇల్లరికం అంటే వెంటనే అంగీకరించాడు. ఎలాగో పెండ్లి అయిం దనిపించాము. పెండ్లి అయినప్పటినుంచీన్నీ అల్లుడు మా యింట్లోనే వుండిపోయినాడు. ఇక మరివొకమాటయినా పుట్టినింటికి వెళ్లలేదు.

మరికొన్నాళ్లయింది. మా అమ్మాయి చూపులకు నల్లనైనా అందంగానే కనుపిస్తుంది. సొగసైన దాని కండ్లు, నల్లనై నిగనిగలాడే దాని తలకట్టు, నుదుటిపై సహజంగా నాట్యం చేసే ముంగురులు, తీరైన ముఖమూ, యివన్నీ నల్లతనాన్ని మరిపించి సౌందర్యాన్ని ఇనుమ డింపజేస్తున్నాయి. అయినా నా పిల్లను నేను అట్టే పొగడుకోవడం మంచిదికాదు. నా భార్య సొగసుకత్తె కావడంచేత తల్లిపోలికలున్న నా పిల్లకూడ అందకత్తె అని చెప్పవలసినదే.అయి నా మా కులంలో అందమైనవాం డ్లుండరో? ఇపుడు యౌవనం ఆవిర్భవించింది. సహజంగా సొగసైన దేహానికి యౌవనప్రాదుర్భావము మరింత వన్నె తెచ్చింది. మేము బీదవాళ్లమైన ప్పటికి నా కూతురికి విలువైనకోకలు, రవికెలు, నగలు, నాణాలు లేకపోయినప్పటికీ అది వున్న వాటిని సింగారించుకుని ఎదుట నిలబడితే గుట క వేయక నిలబడి దాని అందం తనివితీర చూడని మగవాడుండడు. మా పిల్లను చూస్తే తెలిసిన వాడెవడైనా యీమె తోటమాలీకూతురు అని అనుకోవాలి కాని యితరులు ఎవరూ అనుకోరు.

తోటలో నేను యాతాం తోడుతూంటే నా కూతురు ఒకనాడు మొక్కలకు నీళ్లుమళ్లిం చుతూ వున్నది. సాయంకాల మవుతుం దప్ప టికి; కాని సూర్యాస్తమయం కాలేదు. ఆకా శంమీద అపుడే శుక్లచంద్రుడు సగముగూప ముతో తనకు రాబోయే మహదైశ్వర్యమును తలుచుకుంటూ కనిపించాడు. ఎప్పటిలాగే మా

చిన్నబాబుగారు తోటలోనికి షికారు వచ్చారు. తోటంతా తిరిగి పొద్దుట విడిచిన గులాబి పువ్వులను, మరికొన్ని వాసనపూవు గుత్తులను చేర్చి చెండుగా కట్టి, నడుమ నడుమ వాసన చూస్తూ, నా కూతురు నీళ్లుమళ్లిస్తున్న తావుకు వచ్చి కొంచెందూరాన నిలబడ్డారు. పువ్వుల గుత్తి వాసనచూడడంలో ఆయన నా కుమార్తె అందంఅంతా ఆఘ్రాణిస్తుండిపోయారు. ఆలాగే ఆమె సౌందర్యరసం అంతా ముగ్ధుడై గ్రోలడం ఆరంభించాడాయన. సౌందర్యతృష్ణకు పిపాసయేగాని దాహముతీరుట లేదుగాబోలు. మా అమ్మాయికూడా చిన్నబాబుగారివైపు అప్పుడపుడు చూసితనలో తాను ముసిముసి నగవులు నవ్వుకుంటూ ఉన్నది. ఆయన వెన్నెల్లో ప్రతిమలాగ చైతన్యరహితమై రెప్పయినా వాల్చకుండా ఆమెవంకే చూస్తూ ఉండిపోయాడు. ఒకరినొకరు చూసుకుంటూ వారిద్దరూ ఆ స్థితిలో ఎంతసేపటినుంచి ఉన్నారోగాని, నేను ఏతాంపైకెత్తి నడుము సాచుకొని ఒకసారి తల పైకెత్తి అటువైపు చూచునప్పటికి ఒక్క త్రుటిలో అంతా వారివైఖరిఅంతా అర్థమైపోయింది. రెండవక్షణంలో నాకేమి తోచిందో నే నిపుడు చెప్పలేను. చిన్నబాబుగారివంక ఒకసారి చూచాను. చూచినవెంటనే చూపు మరలించి ఏతాం దింపకుండా పిల్లవైపు మరియొకసారి చూచాను. అంతలో నా తలలో ఏమేమి యూహలు పొడమెనో కాని, అప్రయత్నంగా 'పిల్లా! మీయమ్మ పిలుస్తున్నట్టుంది! ఎందులకో? ఒక్కసారి వెళ్లి చూచిరా!' అని అన్న మాటలు మాత్రం నోటినుండి వెలువడ్డాయి కనురెప్ప పాటులో మళ్లీ మారుమాట చెప్పకుండా నాకూతురు చేస్తున్నపనిని యెలావున్న దానిని ఆలాగే విడిచిపెట్టి మెఱుపులా లేచి మాయమైంది. నిజంగా నా భార్య దాన్ని పిలవలేదు. కాని నా హృదయంలో వున్న ఊహాలు ఆమె ఏలాగున గ్రహించిందో!... ... ఆడవాళ్లు మగవాళ్ల మనసు ఇట్టే పసికడతారు కాబోలు!

మా బాబుగారికి నా మాటలు చెవిని పడ్డాయో లేదో గాని, ఒకటిరెండు క్షణాల వఱకు ఆయన అక్కడనే నిలబడిపోయారు. కొంతసేపటికి నన్ను చూచి నన్ను మామూలు

"ఏతాం పైకెత్తి.........అల్పమైపోయింది"

ప్రకారం పలకరించకుండా గబగబ అక్కడ నుంచి నడిచి వెళ్లిపోయారు.

*   *   *   *

మరికొన్నాళ్లయింది. వేసవిసాయంకాలపు ఎండ ఆరోజున పెందరాళే తగ్గిపోయింది. ఆకస్మికంగా ఎక్కడనుండో పెద్దమేఘం వకటి వచ్చి ఆకాశమంతా క్రమ్మేసింది. క్షణంలో అంతా చీకటైపోయింది. ఒక్కమారు భయంకరమైన పెనుగాలి కూడా వీచింది. పిమ్మట చిరువాన చిటపటమని కురిసింది. మళ్లీ వాన వెలిసేటప్పటికి, ఎక్కడిమబ్బు అక్కడికి చెదరిపోయింది. సూర్యభగవానుడస్తమిస్తున్నాడు. వేసవికాలంలో చిరివాన కురిసిన వెనుక దక్షిణానిలం చాలామనోహరంగా వుంటుంది. ఆ పిల్లవాయువులు పుష్పములలోని పరిమళమును అపహరించుకొని తమ తెఱలపై కొనిపోతూ వున్నట్టున్నవి. వర్షం వెలిసిన తరువాత ఏలాగున వున్నదో చూద్దామని తోటలోనికి వెళ్లాను.

ఒకచోట సంపెంగచెట్టు తీగెలు ముండ్లపొదలాగున అల్లుకొని ఒక నికుంజంగా యేర్పడి వున్నాయి. ఆ తావు మా పెద్దబాబుగారికి చాలా ప్రీతికరమైనది. ఆ సంపెంగపూవులు పూచినపుడు చెట్టుదగ్గర కూర్చుండి ఆ పరిమళం ఆఘ్రాణించడం అంటే ఆయనకు మిక్కిలి యిష్టం. అందుచేత ఆయన ఆ నికుంజమునకు సమీపములో ఒక్క గున్నమామిడి క్రింద చిన్న తిన్నె కూడా కట్టించుకున్నాడు. సాయంకాలము ఎప్పుడైనా వచ్చినపుడాయన ఆతిన్నెపై పరుండి నేను చెప్పే లోకాభిరామాయణం, మంచీచెడ్డా, కబుర్లూ వింటూవుంటాడు. ఇపుడా సంపెంగచెట్టువైపునుంచి, ఆ తిన్నెవైపు నుంచి మంచి సువాసనలు వస్తున్నాయి. సంపెంగ పుష్పించిందని అనుకుని మంచిపువ్వులు రెండు కోసి మా బాబుగారికి తీసుకుని వెళ్లియిద్దామని ఆ పొదవైపు మొగమై రెండడుగులు వేశాను. అంతలో ఏదో చిన్న అలికిడి అయినట్లు నాచెవికి సోకింది. ఈ సమయంలో తోటలోని కెవరు వచ్చివుంటారా అని అనుకుంటూనే పరధ్యానంగా మరి రెండు అడుగులు వేశాను. సంపెంగపూవులు వాసన వెదజల్లడమే గాని, కంటికి కాటుకపెట్టికొని వెదకినా సులభంగా కనబడవు. అందుచేత వాసన ఏవైపునుంచి వస్తున్నది అని ఆలోచించి పొదంతా వెదకడం ఆరంభించాను. తుదకు నాకు ఎడమవైపున ఒక మంచిపువ్వు కనిపించింది. దాన్ని అందుకోబోతే దాని చెంతనే మరియొకటికూడా కనిపించింది. ఈ తోటంతా పరిమళంతో నింపేస్తున్న పువ్వులీ రెండే యని నేనపుడనుకున్నాను. ఆ రెండుపువ్వులు కోద్దామని మరికొంత ప్రయత్నం చేసి, అందకపోతే దిగి మరియొకవైపునకు వచ్చి అందుకోపోయినాను. అపుడు నా కళ్ల కొక క్రొత్తవిషయం, ఎన్నడూ తలచనిది, కనుపించింది. నేను ఒక్కసారిగా నిర్విణ్ణుణ్ని అయిపోయినాను. కనురెప్పలు సారించి మరియొకసారి నిశ్శబ్దంగా ఆ

వైపే చూశాను. మా చిన్న బాబుగారి కవుగిటిలో నాకూతురు పరవశమై అరమోడ్పు కను

దోయితో, తొలగియాడెడి పెదవులతో,...... ఉన్నది. ఆ ఉభయులు తన్మయులై ఆనంద సముద్రములో తేలియాడుతూన్న ట్టున్నారు. నేను చూస్తున్నది నిజమా? కలా? అని సందేహం కలిగింది. కన్నులు మరియొకసారి నులుపుకొని అట్టే మళ్లీ చూచాను. నేను సమీపంలో వున్న సంగతి వారికేమీ తెలిసినట్లు తోచదు. నేనిలా చూడడం నాకే ఎందు చేతనో సిగ్గుచేటనిపించింది. దేహ మంతా కంపమెత్తింది. కులగౌరవమును, మర్యాదను కూలద్రోసుకున్న ఆ కాముకులను చూచేటప్పటికి పట్టరాని కోపము, జాలి కూడా ఒక్కసారిగా కలిగినవి.

దేహమంతా నాకు ముచ్చెమటలు పోసింది సంశయమూ, భయమూ కూడా ఒక్కమారుగా నా మనస్సున తట్టినవి. అంతట ఏమి చేయుటకు తోచక, కొమ్మలు నరకబడిన చెట్టు వలె స్తబ్ధుడనై పోయాను. అపుడేవో అవ్యక్తమైన స్వర మొకటి-కాదు శబ్ద మొకటి-నా నోటినుండి అప్రయత్నముగ వెలువడినది. సుఖ సుప్తులయియున్న యా రమణీరమణులు దానితో ఉలికిపడి లేచారు. నలుదిక్కులు బెదరినచూ

పులతో పరికించారు. నే నింకను వారివంకే చూస్తున్నాను. వారు మాత్రం నావైపు చూడనేలేదు. కాని యింతలో నాకొక భయంకరమైన శబ్దము వినబడింది. పిడుగువలె నా శబ్దము నా కర్ణరంధ్రములలో ప్రవేశించి హృదయ

మును చీల్చి దహించివేసింది. ఇంటి నడికప్పు విరిగి కూలినట్లు తోచింది. నాకు కన్నులు మరల మిరుమిట్లు గొలిపియుండెను. ఉత్తర క్షణములో మా చినబాబుగారు తల రెండు ప్రక్కలై, ఆయన నెత్తుటివరదలో పొరలాడుతూ వుండుట కనిపించింది. ఆచెంతనే మూర్ఛపోయిన నా కూతురుకూడా రక్తంలో పొరలాడుతున్నది. ఆ స్థితి చూచేటప్పటికి నా కన్నులు తిరిగిపోయినవి. తల దిమ్మెక్కిపోయింది. నేను నిలబడిన స్థలందగ్గరనుంచి ఒక అంగుళమైనా కదలలేక పోయాను. చేతులు, కాళ్లు, దేహము, అంతా కొయ్యబారి పోయినవి. మనసులోనిమాట మనసులో మణిగిపోయింది. నాలుకతడి యారిపోయింది.

... ...

నెత్తుటిలో పొరలాడుచున్న యా యువతీ యువకులను మరియొకసారి చూచాను. చూచి కనులు పైకెత్తినాను. వారి కవతల యమకింకరునివలె భయంకరుడై దండిపాణియై వికృత హాసముతో శవమును పరీక్షిస్తువున్న నా అల్లుడు కనిపించాడు. ఆతని వికృతిహాసము నా కదివఱకు కలిగిన భయమును ద్విగుణము చేసింది. ఎట్లో ఆతనివంక మొగమై, 'ఎంత పని చేసితివిరా! నాయనా!' అని మాత్రము అనగలిగాను. నా మాట లాలకించి ఆతడు కఱ్ఱ విసరివైచి పరుగెత్తినాడు. నే నేమయితినో-నా కేజ్ఞాపకము లేదు ఇపుడు.

౨

కొన్ని నెలలు గడచిపోయాయి. ఈలోపుగా నేనున్నూ నా అల్లుడున్నూ కలిసి మా చిన్నబాబుగారిని హత్యచేసినట్లు పోలీసువారు మాపై అభియోగము దెచ్చినారు. ఈ కేసు రావడంతో నాకొంప నట్టేట కూలిపోయింది. పరమేశ్వరుడు తప్ప నేను దోషినో నిర్దోషినో తెలిసినవా రెవ్వరూ యీ భూమిపై లేరు. తెలిసినమానవుడు నాతోపాటు ముద్దాయిగా నున్నాడు. నే నేపాపపుణ్యములు ఎఱుగనని న్యాయస్థానంలో ఘంటాపథంగా చెప్పాను. నేరస్థుడైనప్పటికి నేరంచేయలేదనే వాదంతో బయిలుదేరే న్యాయాధికారులు ముద్దాయిలు చెప్పకొనేమాటలు నిజమైనా విశ్వసించరు. అందుచేత ఇపుడు నానిర్దోషిత్వవాదంకూడా ఎవరూనమ్మలేదు. న్యాయాధి

కారి కేసుపూర్తిగావిచారించి ముగించారన్నారు. నేనూ నాఅల్లుడూకలిసి మాచిన బాబుగారిని చంపినట్లు అభియోగము ఋజువైనదనిన్నీ, యింత ఘోరమైన నరహత్య చేసినవారికి దయాదాక్షిణ్యాలు చూపించ నక్కరలేదనిన్నీ న్యాయాధికారి యెంచి మాకు ఉరిశిక్ష విధించాడు. 'నీవు నేరం చేశావు. నీకు వురిశిక్ష వేయబడినది' అన్నమాటలు వినబడినపుడు నాకు ఎక్కడాలేని భయం వేశింది. నేను నేరం చేయనప్పటికీ నాకీఘోరశిక్ష యెందుకు విధించారో తెలియకపోవడంచేత విపరీతమైన భయం వేశింది. ఉరితీయడమంటే-ఉరిమాట తలుచుకునేటప్పటికి దేహమంతా ఝంఝూమారుతములో అల్లాడిన వృక్షమువలెనే ఊగిపోయింది. ఒక్కఅడుగైనా ముందుకు పెట్టలేకపోయాను. 'బాబయ్యా! నేను ఏపాపం ఎరుగను బాబయ్యా! అన్యాయం అన్యాయం......' అని గట్టిగా న్యాయాధికారివైపు ముఖం పెట్టి అరచాను. కాని 'ఉష్'మని శబ్దము మాత్రం వినబడినది. నాకు కన్నులు ఉండి ప్రయోజనం లేకపోయినస్థితిలో నున్నవపుడు. త్రోవ తెన్నులు కనబడలేదు. నానోటనుండి మాటలు యింకా పూర్తిగా రానేలేదు. చెప్పదలచుకున్నదంతా చెప్పనేలేదు. కాని పోలీసు జవాను మాత్రం మెడమీద చేయివైచి గట్టిగా నొక్కి, 'హుం-పదరా!' అని గర్జించాడు. అసలే జీవచ్ఛవమైయున్న నాకు ఆ గర్జనతో ఉన్న చైతన్యం కూడా హరించిపోయింది.

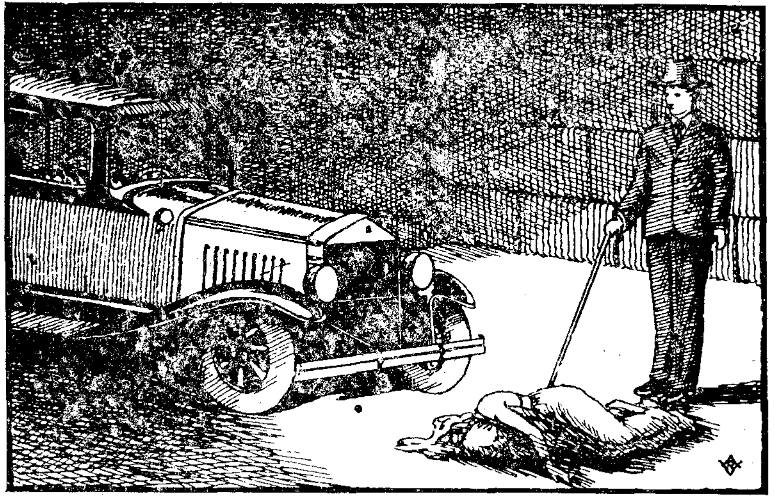
నేను కేసులో ముద్దాయిగా నున్నపుడు మా పెదబాబుగారు మాత్రం నన్ను విడిచిపెట్టలేదు. ఆయనతో జరిగినసంగతి కూడా ఏమీ చెప్పలేదు. కాని చిన్నప్పటినుంచి నా సంగతిసందర్భములు ఎఱిగిన ఆయనకు నేను దోషిని కానని పూర్తిగా నమ్మకం ఉంది. అదీ కాకుండా, చిరకాలం వారి కొలువుచేసి ఉండడంచేత నా మీద ఆయన కొకవిధమైన ప్రేమ కూడా వుంది. తన సొంతపైకం ఖర్చుపెట్టి ఆయన నాకు ప్లీడరును కూడా కుదిర్చిపెట్టినాడు. కాని దైవము వేరుగా తలుస్తున్నప్పుడు ఎవ శేమి సహాయం చేసినా ఉపచరించదు. నా కర్మం యిట్లుండగా ఆ ప్లీడరుమాత్రం యేం సాయం చేస్తాడు?

నేను ఇపుడు కారాగారంలో చెరను అనుభవిస్తూ, ఉరిదీసేరోజు ఎపుడు వస్తుందో అని రోజులు లెక్కపెట్టుకుంటున్నాను. ఉరి తీయబడేవారి బ్రతుకు పశువుల జన్మకంటె చాలా హేయతరమైనది. ఎటు చూచినను నేనొక్కడనే జీవుణ్ణి అక్కడ. నా ముందు బయలు, ఆ బయలులో నొక పెద్దరావిచెట్టు; ఆ చెట్టుమీద అప్పుడపుడు వాలే రాబందులు-ఇవి తప్ప నాకు తోడెవ్వరును ఆ చెఱసాలలో కనబడలేదు.

ఇక నన్ను ఉరితీసేదినము పదిహేనురోజులకు వస్తుంది. ఆరోజు వచ్చేవఱకు ఏదో విధంగా దృష్టిమరల్చుకొని దైవమునే ధ్యానం చేస్తూ కాలంగడిపితే బాగుంటుందని ఆలాగే

చేశాను. ఇల్లువాకిలి, భార్యాపిల్లలు, వీరి మీాదకు దృష్టి మనసు పరుగెత్తకుండా భగవన్నామస్మరణ చేస్తూ, యీారోజులలో చాలా భాగం గడిపేశాను. కాని అపుడపుడుమాత్రం నా యిల్లాలి దుఃఖం, ఆమె దురవస్థ తలచుకొని గంటలకొలది కన్నీరు కారుస్తూ వుండేవాణ్ణి. పెండ్లి ఆడినదిమొదలు యీా విపత్తువచ్చేవఱకు కష్టంలోనూ, సుఖములోనూ మేమిద్దరము ఒకరినొకరు ఒకక్షణమైనా విడిచివుండడం ఎరుగము. అందుచేత యీా ఎడబాటు—యీాఆపదతో వచ్చినఎడబాటు-భరించడానికి మాకిద్దరికి శక్యంగాకపోయింది. నా యేడ్పు విని ఒకనాడు కావలివాడు గట్టిగా యేడువవలదని నోటిమీాద రెండుదెబ్బలుకొట్టి, మరల ఏడ్పు వినబడినచో ఇంకా కఠినంగా శిక్షిస్తానని భయపెట్టి వెళ్లినాడు. దెబ్బలబాధ ఓర్చుకోకలిగినా దుఃఖబాధ ఓర్చుకోలేక పోయినాను. దుఃఖంలో వున్నప్పుడు గట్టిగా ఏడువనివ్వని ఏమి పాపిష్టిలోకమురా ఇది అని అనిపించింది.

ఒకసారికాబోలు నా యిల్లాలు నన్ను చూచుటకు వచ్చిందట. చెఱసాల కావలివాళ్లు నన్నుచూచుటకు ఆమెకు అనుజ్ఞఇవ్వలేదు. వారందరూ ఆమె యెవరిచేతనో వ్రాయించి తెచ్చుకొన్న అర్జీని పైఆరకు చూపించి సెలవు తేవడానికి అయిదురూపాయీాలు లంచం కావాలన్నారు. అయిదురూపాయీాలు కాదుగదా నా భార్యదగ్గర అపుడు అయిదు చిల్లిగవ్వలైనా లేవు. కటికి దరిద్రం అనుభవిస్తున్నది. ఇంటిలోవున్న సామానులు, ఆవును, గేదెను, అన్నింటిని వరుసగా ఆమె తెగనమ్ముకొని, నేను ఈ కేసులో తగులుకొనియున్న ఎనిమిదిమాసములనుండి జీవనం చేసింది. ఈ లోపుగా కూతురుచావు, మనుమని మరణంతో ఆమెకు జబ్బుకూడా చేసింది. కష్టాలన్నీ పరంపరగా రావడంచేత ఆమెకు మతి చలించింది. కాని ఆచలించిన మతిలో కూడా నన్ను ఒకసారి చూడాలని అనుకొని అర్జీ వ్రాయించుకొని వచ్చింది. కాని అయిదు రూపాయీాలు ఎట్లా వస్తాయి? పొట్టకే పిడికెడు మెతుకులు సంపాదించుకోలేని దుస్థితిలోనున్న నా భార్య అయిదురూపాయిలు ఎక్కడనుండి తేగలదు? దీనితో నన్ను కడసారి చూడాలని ఉన్న ఆశ కూడా తీరక మరింత బాధాకరమై పోయింది. ఆమె కావలివాళ్లను ఎంతో వేడుకొన్నది. బ్రతిమాలుకొన్నది. కన్నీరుకాలవలై పాఁగేటట్టుగా ఏడ్చి తన దుర్భరమైన సంతాపభరమంతా వెళ్లడించింది. నీటిబొట్లు పడగాపడగా రాయిఅయినా కరిగిపోతుంది గాని కఠినమైన మానవాధముల మనసు కరగబోదు. మా కావలివాళ్లమనసు కరగలేదు. అందుకు వాళ్లననవలసిన పని యేమున్నది? నాలాగున ఉరిశిక్ష విధింపబడ్డవాళ్లనూ, వాళ్ల పెండ్లాముబిడ్డలను, వారి యేడ్పులను వాళ్లిదివరకు ఎన్నిసారులు చూచియుండలేదు? వినియుండలేదు? ఇట్టికథ వారికి అలవా టయిపోయింది. నా భార్యగోడు వారికి క్రొత్తదాఏమి? అదీ కాకుండా, కఠినులు, దుర్మార్గులు, మూర్ఖులు, పాపులు అయిన నరాధముల సహవాసములో నిరంతర

మూ మెలగుతూవుండే హృదయమన్నది చంపుకుని తిన్నవాళ్లకు దయదాక్షిణ్యాములు నశించిపోవడంలో ఆశ్చర్య మేమున్నది? దయ, అంతఃకరణ, అన్న మాటలు భావాలు వారు మరిచిపోయి వుంటారు. దిక్కుమాలియున్న యీ ఆపత్కాలంలో నా భార్య దగ్గర ఐదు రూపాయలైనా లేకపోవడంచేత ఆమెదుఃఖము, విలాపము, దుస్థితి, అశ్రువులు లెక్కకు రాక పోయినవి. ఇట్లామె కావలివారికి కరుణ ఎప్పటికైనా వస్తుందేమో యని ఎన్నిదినముల వఱకో వస్తూపోతూ ఉండేది. చివరకు ఒక నాడు ఆమె దుఃఖము పట్టజాలక గోలపెట్టి ఏడుస్తూ రాత్రి ప్రొద్దుపోయేవఱకూ చెఱసాల ప్రక్కనున్న రోడ్డుపై పొరలాడుతూ ఉండిపోయింది. ఆవేళ చెఱసాలాధికారి తెల్లవాడు మోటారుకారులో నెక్కి యింటికి అతివేగంగా వస్తున్నాడు. దీపముల కాంతీ, మోటారు కారు వికారపుకూతా, ఒడలెరుగని దుఃఖించే వివశయై బాటకడ్డంగా పడియున్న నా భార్యకు గోచరంకాలేదు వినబడనూలేదు. దొర మోటారును మెల్లగా నడుపుతూ, కొమ్ముబూరను గట్టిగా నొక్కుతూ, గట్టిగా చాలాసార్లు అరిపించాడు. కాని నా భార్య కొంచమైనా చలించలేదు. పేడెత్తిన కోపంతో ఆపాటున అతడు తటాలున మోటారును ఆపి, దిగి, శవాకారంగా పడియున్న నా భార్యను సమీపించినాడు. ఆమె ఎవరో, ఎందుల కట్లా పడియున్నదో, తెలియకపోవడంచేత, దొర ఆమెను తన చేతి బెత్తంతో యిటునటూ దొర్లించడానికి ప్రయత్నించినాడు. కాని ఆమె జీవించి యున్నట్లు తప్ప స్మృతి కలిగియున్నట్లు కనుపించ లేదు. తన దగ్గరనే దీపం పట్టుకొనియున్న నౌకరుపంక చూచి ఆమెను చేతులమీద తీసుకొని వచ్చి బండిలో వేయమన్నాడు. బంగాళాకు ఆమెను తీసుకొని వెళ్లినతరువాత పాప మాదొర నా భార్యకు స్మృతి కలిగించడానికి ఎన్నో ఉపచారాలు చేయించి, ఆకలిచే సొమ్మసిలి యున్నందువలన గంజి కాపించి పోయించినాడు. తెలివివచ్చినవెనుక ఆమె గోడునంతా సావధానంగా విన్నాడు. ఆమెచెప్పిన దుఃఖభాజనమైన కథవినేటప్పటికి కన్నులవెంబడి నీరుతిరిగింది. దీని

నంతా చూస్తూ దొరకు సాయంచేస్తున్న దొర సానికికూడా పట్టరాని దుఃఖము వచ్చి వెక్కి వెక్కి ఏడువసాగింది. చిట్టచివరకు దొర గద్గద స్వరంతో నాభార్యను జూచి, "సరేలెమ్మ—నీదురదృష్టమునకు మేముకూడా చాలా వగస్తున్నాము. కడచినదాని కెవరును ఏమియు నిపుడు చేయజాలరు. లెమ్ము. ఆ మెత్తపై పండుకొమ్ము. తెల్లవారినతరువాత నీ భర్తను నీకు చూపిస్తాను. నీ యిష్టమువచ్చినంత సేపు ఆతనితో మాటలాడి దుఃఖోపశమనం చేసుకొనుటకు అవకాశ మిస్తాను. నీ దుఃఖం చూస్తే నాకే కడుపు తరుగుకొనిపోతున్నది. ఈ రాత్రి యిచ్చటనే యుండుము. ఎల్లుండి సూర్యోదయమునకాబోలు నీభర్త యీలోకమును విడిచి పెట్టవలసియుంది. దుఃఖింపకుము" అని యోదార్చినాడు.

*   *   *   *

దొర తెల్లవారకమునుపే లేచి నౌకరిని పిలిచి నా భార్య మేల్కాంచినదేమో చూచి రమ్మని పంపించాడు. వాడు కొంత సేపటికి తిరిగివచ్చి, 'సామీ! ఆమె ఎంతపిలిచినా పలకడంలేదు. ఒళ్లు తెలియకుండా వికారంగా నవ్వుతూ, కనురెప్పలు వాల్చకుండా చూస్తూ పడియున్నది. చూడగా చూడగా నాకు భయంకూడా వేసింది. తమరు ఒకసారి అక్కడకు దయచేయండి' అని అన్నాడు. ఆ మాటలాడుతూ వున్నప్పుడు వాడి మొగము మీద కత్తివేటునకు నెత్తురుచుక్క లేదు. మారుమాటాడకుండా దొర, దొరసాని వాని వెంట నడచివెళ్లినారు. పోయి చూచేటప్పటికి అంతయు సమాప్తమయియుంది. పాపము!

భరించలేని దుఃఖభారముచేత రాత్రి ఎపుడో నా భార్య అట్లే కొయ్యబారిపోయింది. రాత్రి అంతా ఆదురదృష్టవంతురాలు ఒకవంక దుఃఖబాధ, మరియొకవంక మరణవేదన ఎంతగా అనుభవించి ప్రాణాలు విడిచిందో! ఆమెను తలుచుకుంటే ఇపుడు నాలోని రక్తం గడ్డకట్టుకొని పోతున్నది. నాకు రానున్న దుర్మరణం గురించి విచారించి, భయపడి, పాపమాయిల్లాలు విభ్రాంత హాసంతో ప్రాణములు విడిచిపెట్టింది కాబోలు!

ఆమెసంగతి తెలుపుటకు వెదుకుకుంటూ దొర నాదగ్గరకు వచ్చాడు. దొర నా దగ్గర రావడం అందరికీ లాగే నాకూ ఆశ్చర్యం,

భయం కలిగించినది. సంగతిఅంతా విని యిం కా మొండినై జీవింపవలసిందేనా హతవిధీ అని అనుకుని పెద్దనిట్టూర్పు విడిచాను. కండ్ల వెంట ఎందుచేతనో కాని నీరు రాలేదు. దుఃఖప్రవాహము గడ్డకట్టుకొని పోయింది కాబోలు. కాని ఆమాటలన్నీ విన్నతరువాత నిలుచున్న మనిషిని అమాంతంగా కూలిపోయినాను. దొర నన్ను విడిచి వెళ్లిపోయినాడు. వెళ్లుతున్నపుడు, 'రేపుదయం తెల్లవారక మునుపు నిన్నురితీస్తారు; సిద్ధముగా ఉండుము. ధైర్యముతో ఉండుము. నీవుకోరేది- నేనుచేయగలది- యేమైన ఉపకారముంటే చెప్పుము, చేస్తాను. మనసును కలతపెట్టు కొనకుము. ఈ లోకములో పొందలేనిన్యాయం పరలోకంలో దేవునిముంగిట పొందగలవులే'అనియింకేవో అన్నమాటలు నా చెవిసోకినట్లయింది.

* * * *

నేను లేచి చూచేప్పటికి నాచెంతను మంటిమూకుటిలో యీగలు ముసురుతున్న అన్నము, పులుసు ఉన్నాయి. కనులెత్తి చూచినపుడు పైన దీపపుకాంతి మినుకు మినుకుమని కానవచ్చింది.

బయిటంతా గాఢాంధకారం వ్యాపించియున్నది.అపుడు నేనింత సేపూ మూర్ఛలో మునిగి వున్నానా అని ఆశ్చర్యపడ్డాను. మళ్లీ మెలకువ ఎందుకు వచ్చిందా, ఆమూర్ఛ పెద్దనిద్ర అయితే చాలా బాగుండేదే అని అనుకున్నాను. ఎప్పుడైనా చచ్చేదే కదా! ఒక పూట ముందు సులువుగా ప్రాణాలు వదిలివేస్తే బాగుండేదే అని విచారించాను. అపుడు నా భార్యయొక్క సంగతి జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఆమె చాలా అదృష్టవంతురా లనిపించింది.అంతలో లోపలి కావలివాళ్లు పండ్రెండుగంటలు కొట్టుతున్నారు. గంటలు ఒకటితరువాతఒకటి లెక్కపెట్టినాను. చావు సమీపిస్తున్నదని తోచింది. ఇక ఆరుగంటలుమాత్రమే నే నీభూమిమీద యీపాడుజీవితం గడపడంకదా అని తోచింది. ఒకవింత చలి ఆపాదమస్తకమూ నన్ను కంపింపచేసింది. వళ్లంతా ముడుచుకొనిపోయింది.కాని ఎందులకో విపరీతపు నవ్వు వచ్చింది. నేను గట్టిగా నవ్వనారంభించాను. నవ్వు ఆపుకుందామని ప్రయత్నంకూడా చేయలేక పోయినాను. నా కెందులకు నవ్వు వచ్చిందో, నేను ఎందులకు నవ్వుతున్నానో నాకే తెలియలేదు. నవ్వి నవ్వి చివరకు వెక్కి వెక్కి ఏడ్చినాను. ఇంక ఏడవలేకపోయినాను. నేను ఏడవలేక ఆలాగే సొమ్మసిల్లి పోయా ననుకుంటాను. కండ్లు తుడుచుకొని లేచి, ఒళ్లు సారించుకొని, నా గది యినుప కమ్ములు పట్టుకుని నిలబడ్డాను. కావలివాళ్లు మళ్లీ గంటలు కొట్టుతున్నారు. ఒకటి-రెండు-మూడు-నాలుగు-నాలుగుగంటలైంది, చంద్రాస్తమయంతో నా జీవములు కూడా అస్తమిస్తా యని తోచింది. నాకు నా అంతిమక్షణమునకు నడుమ ఇంకెన్నో లెఖపెట్టదగినన్ని నిముషాలుమాత్రమే ఉన్నాయి. ఇంక డాక్టరు, మేజిస్ట్రీటు, దొర - అంతా కాగడాలు వేసుకు వస్తారు. వీరే కాబోలు నా పాలిటి యమదూతలు, భగవంతుడా!

* * * *

ఇపుడు నాకు మృత్యువంటె యెందులకో అపరిమితమైన భయం పట్టుకుంది. మనసు పాదరసంలాగ పట్టుకోవడానికి వీలు లేకుండా నాలుగుదిక్కులా పరుగెత్తుతూ ఉన్నది. ఏదో భరించలేనిభారం ఒకటి మనసులో క్షణక్షణానికి ద్విగుణమైపోతూ, ఊపిరితీయడమే దుస్సాధ్యం చేస్తున్నది. నా చేతులు, కాళ్లు, అవయవములు, బుద్ధి-అన్నీ కూడా తిమ్మిరెక్కిపోయిన ట్లున్నాయి. 'అబ్బా, ఉరితీయబడజాలను. ఓహోహో! ఉరి......ఉరి......ఉరిశిక్ష నాకే?............ నే నేం మహాపాపం చేశానోకదా!' అని అనుకుని కంపించి పోయినాను.

'ఏ వీరాగ్రేసరుడనో అయివుంటే, యుద్ధరంగంలో, చావువస్తుందని ఎఱుగకుండా, సాహసంతో ప్రాణాలు వదిలివేయ గలిగియుందును గదా! ఎంత భయంకరమైనా, ఆ చావు స్వయంగా కోరితెచ్చుకొన్నది; చాలా గౌరవకరమైనది. చచ్చినా వీరస్వర్గం వస్తుం దంటారు తెలిసినవాళ్లు. ఈ చావేమిరా భగవంతుడా! కోరనిచావు! తప్పనిచావు వచ్చిందే! ఈ చావువలన ఎంతటి అగౌరవము! ఎంతటి అమర్యాద!' అని అనిపించింది.

* * * *

మరికొంతసేపటికి 'పోనీ, మా చిన్నబాబుగారి లాగున, సౌఖ్యసముద్రంలో, శ్రీమహావిష్ణువు అనంతశయనం మీద ఉన్నట్టు, ప్రియురాలి అనురాగం మీద తేలియాడుతూ, ఉత్తరక్షణంలో కలుగుతూ వున్న 'చావును తెలుసుకోకుండా, యౌవన దేవతను ఉపాసిస్తూ మహదానందములో ఉసురులు విడిచివుంటే, అదైనా కొంతమే' లని తోచింది.

* * * *

ఇంకా కొంతసేపటికి 'పోనీ, కొంతకాలం రోగగ్రస్తుడనై మంచంపట్టి, యెట్లో దేహం అంతా చివికిపోయిన తరువాత, శ్లేష్మం కంఠావరోధం కలుగజేసి ఊపిరాడకుండా చేసినపుడు తెలివితప్పిపోయి చచ్చిపోవడమైనా కొంత మేలేకాదా!' అని అనుకున్నాను.

* * * *

మళ్లీ కొంతసేపటికి 'పోనీ, అకస్మాత్తుగా రైలుక్రింద పడిపోయి చచ్చిపోకూడదూ?—కొండచివరనుంచి జారిపడిపోయి తలవని తలంపుగా చనిపోకూడదూ?— ఏ పామయినా కరవకూడదూ?—పోనీ, ఎవరైనా మందని విషమిచ్చి నా కెరుకలేకుండా ప్రాణాలను తీసివేయకూడదూ?—అబ్బా! ఏ చావయినా ఉరిచావుకంటె మేలు' అని అనిపించింది.

* * * *

భగవంతుడా! ఆత్మహత్య చేసుకునే వాళ్లు చావడానికి—బలవంతంగా చావడానికి, ఎలా నిశ్చయించుకుని సిద్ధపడి ప్రాణాలు తీసుకుంటారో కదా!

ఈలాంటి ఊహలు నామనసులో అపుడు తెంపు లేకుండా పరుగెత్తినవి. చావంటే నా కింత భయం ఎందుకు కలిగిందో!

అయ్యో! ఈ విధముగా దిక్కుమాలిన చావు చావవలసిన దేనా? చావవలసిన దేనా? ......చావలేను! చావలేను!

ఇన్నాళ్లు భూమిపై సుఖంగా కాలం గడిపి యిపుడీవిధంగా దుర్మరణం అనుభవించవలసిన దే కాబోలు! మృత్యువు కనబడకపోయినా, పేరు తలచుకుంటేనే యింతభయంకరంగావుంది. తల్లీ! సావిత్రీ! నీ వెలా ఆ కాలాంతకుణ్ణి చూచి బ్రతక కలిగినావమ్మా! నీకు భయము కలుగ లేదూ? అవును-అది నీచావు కాదుకదా!

* * * *

అబ్బబ్బా! ఏమి యీవిపరీతపు బాధ!... చావు సమీపిస్తున్నదని తెలిసినవాళ్లకు, అందులో ముఖ్యంగా బ్రతకాలని ఉన్న మానవులకు, కలిగేబాధ భరించడానికి శక్యం కాదు. అటువంటి విపరీతపుబాధ, యమబాధ, యీ ప్రపంచములో యింకొకటి ఉండబోదు.

ఈ దిక్కుమాలినచావు, చావు సమీపిస్తున్నదని క్షణముక్షణము జ్ఞాపకంచేస్తూ సమీపిస్తున్న చావు—చావవలసిన దే కాబోలు. ఉరిత్రాడు మెడకు తగిలించి వ్రేలాడతీస్తారు కాబోలు. ఉహుఁ హుఁ.........నా కెవ్వ రింక దిక్కు? ....నే నెవ్వరికొరకు బ్రతకాలని ఆశతో ఉన్నాను? నాకెవ్వరు లేరే?......... నే నెవ్వరు? ... ...

ఆకాశంమీద చంద్రుడు నాకష్టం చూడజాలనివాడువలె అస్తమిస్తున్నాడు. ఇంకొక క్షణంలో వెన్నెల సన్నగిలి చీకటి ఆకాశమంతా వ్యాపిస్తుంది. పుణ్యాత్ములు నిర్భాగ్యుల కష్టాలు చూచి ఓర్వలేక యిలాగే తొలగిపోతూ వుంటారు.

నేను ఇంకా బ్రతకడానికి ఏదైనా ఉపాయం ఉందా? లేదు. ఇం కెక్కడిది!

హృదయం పాషాణంకాకపోయినా యీ దుఃఖకష్టసమయములో పాషాణసన్నిభమయినా కాకున్న దే! కాని చావంటే నే నెందులకు ఇంత భయపడుచున్నాను? ఉరిత్రాడు మెడకు బిగించినపుడు- అపు డెంత బాధపడతానో! ప్రాణాలు పోయేటపుడు పడేబాధ ఎలా వుంటుందో! చివరకు ప్రాణాలు ఎలా పోతవో! ఈ దేహాన్ని బలవంతంగా విడవలేక విడవలేక విడిచిపెట్టిన జీవాలు ఏమవుతాయో! ...... ఈ అంతంలేని ప్రశ్నలకు నాకు జవాబు ఏమీ తోచడంలేదు.

నేను చావ కూడదని నిశ్చయించుకుంటాను. కాని ఆ నిశ్చయం కొనసాగడం ఎలాగ?

ఓ ప్రియురాలా! నీవు చాలా అదృష్టశాలివి సుమా! దుర్భరమైన నా దురవస్థను చూచి ఓర్వలేక సులువుగా తనువు చాలించగలిగినావు. కాని అంతటి మహాభాగ్యం నాకు కలుగదు. నేను చావలేకున్నాను.

అయ్యో! అయిదుగంట్లు కొట్టుతున్నారే!.........ఉరిదీసే సమయం దగ్గరకు వస్తున్నది. ఓ దైవమా! ఓ దైవమా!...... దైవ

మంటూ ఒకడున్నాడా? ఉన్నాడో లేదో, సంశయముగా నున్నది......ఉన్నాడనుకొంటాను. లేడు-ఉన్నాడు. ఉండి నా కేమి ఉపకారము? ఏం ప్రయోజనం ?

నేను నిర్దోషిని కానా?

ఏపాపం ఎరుగనివాణ్ని నన్ను కాపాడవా?

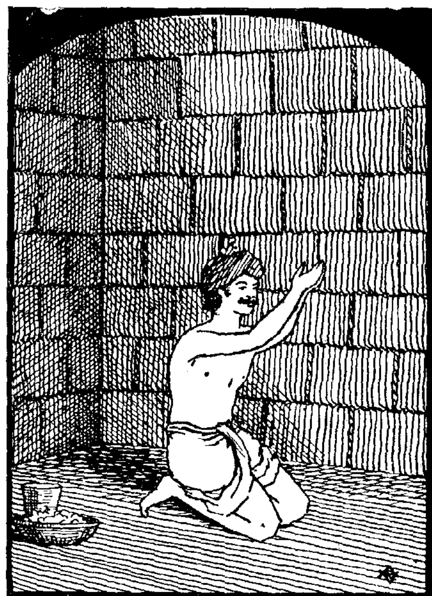
నేను నిర్దోషిని అని నీవు ఎరిగి వుండిన్ని నన్నే శిక్షిస్తున్నావు! దోషులను ఎందుకు విడిచిపెట్టుతున్నావు? ఇది ఏమి అన్యాయము?

నేను దోషిని కాను. నే నేపాపము ఎరుగను. నేను దోషిని కాను. ఓ దైవమా! నీవు నాకు లేవు. ఓమనస్సాక్షీ ! నీవే ప్రమాణమవు. దైవానికీ, లోకానికీ నీవే సాక్షివి.

*　　*　　*　　*

నాకు మెళుకువ వచ్చింది. లేచి కనులు విప్పి చూనేటప్పటికి అరుణకాంతులు ఆకాశమంతా నిండుకొనిఉన్నాయి. తొలి దిక్కున చిన్నవెలుగు పైకి వ్యాపిస్తున్నది. నా గుండెయాపై కూర్చుండి నాచిన్ని కుమారుడు ముద్దుమాటలతో నన్ను లేపుచున్నాడు; కొట్టుచున్నాడు. కన్నులు సారించి మరియొకసారి చూశాను. పూర్ణబ్రహ్మానందము పూనినట్లయింది.

నే నింతవఱకు అనుభవించింది స్వప్నగత వృత్తాంత మేనా !!!

“నేను దోషినికాను......... నీవే సాక్షివి”

సాగరసంగీతము

కొడాలి ఆంజనేయులు గారు

౧

వటకుటజకోటరకులాయపల్లవముల
　పాట చాలించి నిదురించె పావురాయి
కార్తిక తమోనిశీథి (?) భీకరతరంగ
ఘోష శాంతించి మనుమోయి కొంతతడవు!

౨

క్రమలాతూపదాంక రేఖావిభూతి
తామ్రపర్ణీ తరంగిణి తరలి వచ్చె
ప్రణయసంగీతసరణి నంబరతలమ్ము
తేటవెన్నెల మోసు లెత్తింపు మోయి!

ముడుంబ నరసింహాచార్యులుగారు

౧

కృష్ణారావును, సీతారామశాస్త్రియును బాల్యస్నేహితులు; బ్రాహ్మణ కులస్థులు. కృష్ణారావింటి పేరు కలగరపువారు. అతని నివాసస్థలము రాజమహేంద్రవరము. సీతారామశాస్త్రి యింటిపేరు పెద్దాడవారు. అతనిపితరులు తమ నివాసస్థలమగు రాజానగరము విడిచిపెట్టి కొడుకుల ఇంగ్లీషుచదువులకోసము రాజమహేంద్రవరము వచ్చి చేరునప్పటికి సీతారామశాస్త్రికి ఆరేండ్లకన్న నెక్కువలేవు. కృష్ణారావునకును సరిగా అదేవయస్సు. కలగరపువారింటి కెదురుగానే పెద్దాడవారి బస యుండేది. అప్పటినుండియు చదువులు, ఆటలు, షికార్లు, చిరుతిండ్లు, ఒకటేమిటి, అన్నిటిలోను ననుదినము కలిసికొనుచు కృష్ణారావును, సీతారామశాస్త్రియును చాలా చనువుగా నుండేవారు. వారి స్నేహము అలాగు సుమారు పండ్రెండు సంవత్సరాలు నిరంతరాయముగా సాగినది. తరువాత గ్రామాంతరములం దుండవలసి వచ్చుటచే ఏ అయిదారేండ్లో మాత్రమే వారి కెడబాటు గల్గినది అటుపిమ్మట దైవవశాత్తు వారుభయులును కాకినాడలోనే మకాము పెట్టుట తటస్థించినది. ఆ బాల్యస్నేహితు లిద్దఱును రామారావుపేటలోనే సమీపగృహములలో బసచేసినారు.

సాధారణముగా సమానపరిస్థితులలో నున్నవారికే గాఢమైన స్నేహము కుదురునని లోకులు చెప్పుచుందురు. కాని యీమాత్రము వీరివిషయములో బొత్తిగా వర్తింపలేదు. కృష్ణారావు గృహస్థాశ్రమములో ప్రవేశించి అప్పుడే ఇద్దరుబిడ్డలతండ్రి యైనాడు. ఇంగ్లీషువర్తక కంపెనీలో గుమాస్తాగానుండి నెలకు వందరూపాయలు తెచ్చుకొనుచున్నాడు. తండ్రి కొద్దికాలముక్రిందటనే చనిపోవుటచేత రాజమహేంద్రవరములోని యిల్లు అద్దెకిచ్చి అతనితల్లియు, సోదరీ సోదరులును కూడ కాకినాడలో కృష్ణారావువద్దనే ఇప్పుడు వాసముచేయుచున్నారు.

సీతారామశాస్త్రి పరిస్థితులు వేరు. అతని తలిదండ్రులిద్దరును బాగున్నారు. వారిప్పుడు తమ తక్కిన ఇద్దఱు మగపిల్లలకును ఇద్దఱు ఆడపిల్లలకును చదువు చెప్పించుకొనుచు రాజమహేంద్రవరములోనే యున్నారు. సీతారామశాస్త్రి బి. ఏ. పరీక్షకు దరఖాస్తు పెట్టియుండియు డిగ్రీ ఆశ సైతము విడిచివైచి సహాయనిరాకరణ సందర్భమున ఇంగ్లీషువిద్యకు స్వస్తి చెప్పినాడు. పిమ్మట గవర్నమెంటు ఉద్యోగములో ప్రవేశించుట కిష్టపడక తన జీవితమును దేశసేవయందే గడుప ప్రతిజ్ఞపట్టినాడు. అయినను అతనితండ్రియగు కామశాస్త్రిగారికి మాత్ర మింకను పాశ్చాత్యవిద్యావ్యామోహ మేమాత్రమును సడలలేదు. ఆయన స్వగ్రామమందలి తనగృహమును పాడుపెట్టి అద్దెయిండ్లలో పట్టణవాసక్లేశ మనుభవించుచు బిడ్డలను ప్రభుత్వోద్యోగ స్వీకారమునకు తయారుచేయుచుండెను. పరాధీన స్థితిలో నున్న భారతప్రజల కెదురుగా కనబడుచుండు బ్రతుకుతెర వొక్క ఉద్యోగస్వీకారమే గదా!

సీతారామశాస్త్రి నాలుగేండ్లపాటు ఏదో పల్లెటూరిలో మకాముపెట్టి సొంతవ్యవసాయము చేసినాడు. కాని మున్ముందు పత్రికాసంపాదకత్వము వహించి తన దేశభాషాపాండిత్యమును, ఆంగ్లభాషా ప్రవీణతయు సార్థకపడునట్లు దేశసేవచేయ నుత్సహించుచున్న యాయువకునకు పల్లెటూరి జీవనము సరిపడనందున నతడు తనమకామును కాకినాడకు మార్చి ఇంగ్లీషు దినపత్రికలకు వార్తలను, వ్యాసములను వ్రాసిపంపి కొంత ధనము సంపాదించుచు అక్కడ సుఖముగనే కాలక్షేపము చేయ ప్రారంభించెను. అతడింతవరకు వివాహమే చేసుకోలేదు. బ్రహ్మచర్యదీక్ష నవలంబించి నిరాడంబర జీవనము చేయుచుండెను. విధవరాలగు నతనిమేనత్త మాత్రమే సంరక్షకురాలై యతని గృహమునందుండెను.

గృహపరిస్థితులందే కాక మత సాంఘిక రాజకీయములందు కూడ ఈబాల్యమిత్రు లిరువురు భిన్నాభిప్రాయులే. సీతారామశాస్త్రి సనాతనమతావలంబి; కృష్ణారావు సంఘసంస్కరణాభిలాషి. సీతారామశాస్త్రి శుద్ధఖద్దరు వస్త్రధారి. స్వదేశపరిశ్రమలకు ప్రోత్సాహము కలిగించుటవలననే దేశదారిద్ర్యము తీరి, భావదాస్యముపోయి, ఆర్థికముగను, రాజకీయముగను దేశమౌన్నత్యము నొందు ననునభిప్రాయము గలవాడు. కృష్ణారావునకు ఖద్దరువస్త్రధారణదీక్ష లేదు. అతడు తరుచు మిల్లునూలుబట్టలే కట్టుచుండును. యంత్రసహాయము లేనిది మనము కేవలము చేతిపనులవలన పాశ్చాత్యులతో ఏవిషయమునను పోటీ చేయలేమని యతనివాదము.

ఇట్లీయుభయులకు గల భేదములే పోలికలకన్న నెన్నోరెట్లెక్కువగ నున్నవనుట స్పష్టము. కాని వారి యుభయుల మధ్య గాఢముగ నాటుకొనియున్న స్నేహలత దుర్భేద్యమై, నిష్కళంకమై, యనివార్యముగ సాగుచునే యున్నది. వారు దినమున కొకసారియైన తప్పక కలిసికొని సంతోషసల్లాపములచే కాలము బుచ్చుచుందురు. తరుచుగా సాయంసమయములందు షికారుపోయి యిసుకపఱ్ఱలో కూర్చుండి సాంఘిక రాజకీయాది విషయములను గూర్చి దీర్ఘప్రసంగములు గావించుచుందురు.

సీతారామశాస్త్రి యెంత సనాతనమతాభిమానిగ నుండదలంచుకొన్నను బాలవితంతువుల దురవస్థ దలచినప్పుడు మాత్ర మాతనిహృదయము చలించిపోవుట మానలేదు. వితంతుబాలికల దుస్థితినిగూర్చి వ్రాసిన గాంధిమహాత్ముని వ్యాసములును, ప్రముఖులగు బ్రహ్మమతావలంబుల వ్రాతలును ఎప్పటికప్పుడు తెచ్చి చూపి కృష్ణారావు సీతారామశాస్త్రి భావములందు మార్పు గలిగింప జూచుచుండెను. అది యట్లుండ రమారమి ఒక సంవత్సరకాలమునందే శాస్త్రి దగ్గరబంధువులలో ముగ్గురు బాలికలు వితంతువులైపోయిరి. ఆ వితంతు బాలికల దురదృష్టమును గూర్చి యీ మిత్రు లిర్వురు చాలదినములు విచారించినారు. వితంతూద్వాహములను గూర్చి యీయుభయులమధ్య నెన్నియో ప్రసంగములును, వాదప్రతివాదములును నడిచినవి. ఆవాదములందు శాస్త్రిహృదయము తామరాకుమీది నీటిబొట్టువలె సంచలింపజొచ్చెను. తనహృదయాకాశమున మెరుపువలె నప్పుడప్పుడు మెఱయుచుండు నొక పూర్వవిషయ మప్పుడు శాస్త్రిస్మృతిపథమున సాక్షాత్కరించెను.

చామనచాయ మేను. చంద్రబింబమువంటి మొగము. చారెడేసికండ్లు. మంచి చురుకుతనము గలిగి మహాలక్ష్మి యను సార్థకనామముతో నొప్పు సుమారు పదహారు సంవత్సరముల యీడుగల యొక వితంతుయువతితో నతడప్పుడప్పుడు సంభాషించియుండెను. ఆయువతి నివసించిన గృహము రాజానగరములో శాస్త్రి యింటికి పోవుదారిలోనే యున్నది. వారింటిపేరు క్రొత్తపల్లి వారు, మతనైతికసాంఘికరాజకీయాది విషయములందామెకు గల పరిజ్ఞానమును ఆధ్యాత్మికజ్ఞానార్జనమునందామెకుగల ఉత్కంఠయు దలచి తానొకప్పుడు ఆశ్చర్యముచే సమ్మోహితుడైపోయిన సంగతి యతని మనోనేత్రమున కప్పుడు గోచరించెను. అట్టి విద్యావతియగు వితంతుయువతి యందచందము లడవి గాచిన వెన్నెలయై పోవుట శుద్ధ అన్యాయమని యతనికి దోచెను. ఆమె తన్ను తప్పక కామించియున్నదనియు, దనకు వివాహేచ్ఛ యున్నను లేకున్నను ఆమెజీవితమును సౌఖ్యవంతముగ నొనర్చుటకైన తానామెను తప్పక వివాహమాడితీరవలె

ననియు నతనికి దన యంతర్వాణి ప్రబోధించుచున్నట్లు పొడగట్టెను.

మహాలక్ష్మినిగూర్చి తానెఱిగిన ముఖ్యవిషయములు కొన్ని శాస్త్రి కృష్ణారావున కెఱుకపర్చి మఱియు నిట్లనియెను. "గతపర్యాయము రాజానగరము వెళ్లినప్పుడు ఆయింటిలోనివా రందరు నాకు పరమాప్తులుగా కనబడిరి. మహాలక్ష్మి తనకు నాయందుగల పూజ్యభావమును వెల్లడించుచు నెంతోచనువుగా తనకష్టసుఖములు నాతో చెప్పుకొన్నది ఆయింట్లో నప్పుడు మహాలక్ష్మియు, ఆమెనాయనమ్మయు, మేనత్తయగు సుబ్బలక్ష్మమ్మయు, తమ్ముడగు కేశవరావును ఉన్నారు. స్త్రీలు ముగ్గురును వితంతువులే. మహాలక్ష్మికిమాత్రము వైధవ్యచిహ్నము లేమియు లేవు. ఆమె సౌభాగ్యవతివలె కలకలలాడుచు నవ్వుమొగముతోనే మాట్లాడినది. స్త్రీలోకమునంతను మాతృసమానముగ జూచుచు యావజ్జీవము బ్రహ్మచర్యమవలంబించియుండుట మోక్షప్రాప్తికి సులభసాధనమని నమ్మియున్నవాడ నగుటచే, నే నింతవరకును వివాహమునకు విముఖుడనై యుంటిని. కాని విశాలహృదయముతో యోజించిచూచినకొలది సంసారసుఖము లనుభవింపవలెననిగంపెడాసతో నువ్విళ్లూరుచుండు ముగ్ధలగు నట్టి బాలవితంతువులకునిర్బంధవైధవ్యము విధించుట నిర్దాక్షిణ్యమని నాకు స్ఫుటముగ గోచరించుచున్నది. కావున నేనిప్పుడు బయలుదేరి రాజానగరముపోయి అక్కడ కొన్నాళ్లుండి మహాలక్ష్మికిని నాకును పరస్పరానురాగము కుదిరినచో నామెను తప్పక వివాహమాడెదను. అట్టి సంఘటనము లభింపనిచో నేను యావజ్జీవము బ్రహ్మచారిగానే యుండిపోవుదును. ఇదే నానిశ్చయము."

కృష్ణారావున కతనిమాట లత్యనేకములగు నద్భుతానందములు కల్గించెను. శాస్త్రి మంచి పట్టుదలగలవాడు. కార్యశూరుడు. తాను నమ్మిన దానిని తప్పక ఆచరణలోనికి దేగలిగినవాడు. అందుచే శాస్త్రి సంఘసంస్కర్తగ మారినచో దేశమున కెంతో లాభము చేకూరగలదని కృష్ణారావు నిజముగా నుప్పొంగిపోయెను. శాస్త్రి తా నాదినముననే ప్రయాణమై వెడల నిశ్చయించు కొన్నందున కృష్ణారావు ననుమతిగొని స్వగృహమున కేగెను. పిమ్మట నతడు తనమేనత్తకోరిక ననుసరించి యామెను రాజమహేంద్రవరములో తమయింట దిగబెట్టి "వివాహార్థమై కన్యాన్వేషణమున కరుగుచుంటి" నని మాత్రము తలిదండ్రులతోను, మేనత్తతోను చెప్పి వారియొద్ద సెలవుగైకొని యతడు రాజానగరము ప్రయాణమైపోయెను.

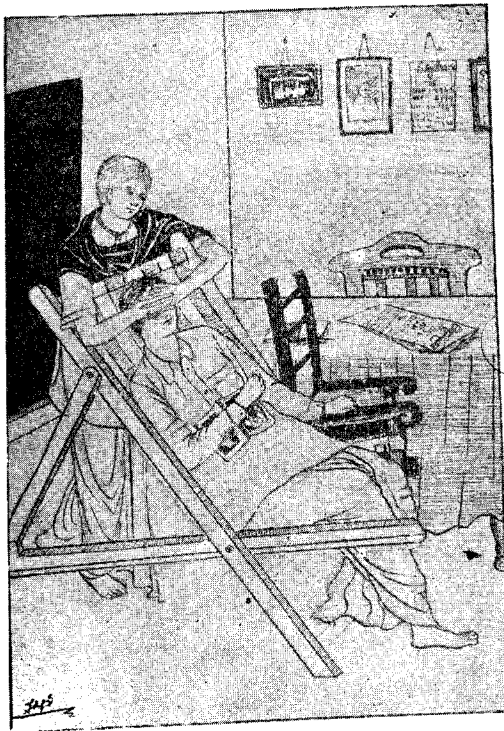
౨

సీతారామశాస్త్రి రాజానగరము పోయియుండి మూడుమాసములు కావచ్చినది. ఈలోపుగ కృష్ణారావున కతనియొద్దనుండి రెండుత్తరములు మాత్రమే వచ్చినవి. ఆయుత్తరములనుబట్టి ఒకయేడాదిక్రితమే-అనగా గతపర్యాయము శాస్త్రి మహాలక్ష్మితో మాట్లాడివెడలిన కొద్దినెలలలోనే-ఆమె తల ముండనముచేయించుకొని నాటినుండియు వైధవ్యధర్మములన్నియు యథావిధిగ నిర్వర్తించుచు విరాగిణియైయున్నదని యతనికి తెలియవచ్చెను. శాస్త్రియత్నములు తాననుకొన్నంత సులభముగ సఫలమగుసూచన లేమియు గానరావని కృష్ణారావు తలపోయుచుండెను. రాజానగరముపోయి తనకు తెలియవచ్చిన మహాలక్ష్మి విచిత్రవృత్తాంతమంతయు గన్నులార గాంచవలెనని యొకటి రెండు సారులు కృష్ణారావనుకొనెను. కాని, యాయాలోచనలు క్రియారూపము వహింపవయ్యెను.

ఒకనాడు కృష్ణారావు మధ్యాహ్నభోజనముచేసి వచ్చి తమసావడియందున్న మడతకుర్చీలో పరుండియుండెను. అది క్రిస్టమసు సెలవులప్రారంభదిన మగుటచే ఉద్యోగవ్యవహారపు తొందర లేమియు లేక అతడు నిశ్చింతగ విశ్రాంతి గైకొనదలచెను. కాని దేశమందలి రాజకీయసాంఘిక పరిస్థితులనుగూర్చిన భావపరంపర లతని మెదడునజేరి పనిచేయుచు నతని చిత్తవిశ్రాంతి కించుక భంగము కలిగించుచుండెను. ఇంతలో తపాలామనిషి వచ్చి కొన్ని యుత్తరములును, ఒకటి రెండు వార్తాపత్రికలును, భారతి మాసపత్రికయును బల్లమీద పడవైచి వెళ్లిపో

యెను. కృష్ణారావు ముందునకు వంగి బల్లమీది ఉత్తరములు తీసి చదువుకొనెను. అందులో శాస్త్రి వ్రాసిన ఉత్తరమేదియు లేనందున అతని కాశాభంగము కలిగెను. వార్తాపత్రికలు చదువుటకు బద్ధకము తోచినను చిత్రములును కథలోని బొమ్మలునైన చూచు నభిలాషతో నతడు భారతి నందుకొనెను. కాని ఇంతలో శాస్త్రి సంగతి తలపునకు రాగా నతడేమేమో యాలోచించుచు తెరచిన భారతీపత్రికను గుండెలపై బెట్టుకొని కుర్చీలో జారగిలపడి పరుండెను.

అప్పటికే అరమోడ్పుగానున్న కృష్ణారావు కన్నులకు క్రమముగా కునుకు వచ్చుచుండెను. ఆసమయములో

నెవరో వ్యక్తి మెల్లగా వెనుకనుండివచ్చి యతని కన్నులు మూసెను. హఠాత్తుగా నిద్రాభంగ మగుటచేత నతడులిక్కిపడి యెవరా అంతచనువుగా తనకన్నులు మూసినవారని యాశ్చర్యపడెను. ఆరేండ్ల యీడుగల యతని కుమార్తె తండ్రియెడ మిక్కిలి చనువుగా వర్తించు నభ్యాసము గలిగి తరుచుగా కొంటెపనులు చేయుచుండును. ఆబాలికయేమో యని యతడు చేతులు తడిమి చూచెను కాని యవి చిన్నపిల్ల చేతులు కావు. "ఎవరా మోటుతనము?" అని ఒక కేకవేసి అతడు చేతులు త్రోసివైచి వదలించుకొనెను. నవ్వు మొగముతో సీతారామశాస్త్రి వచ్చి యెదుట నిలువబడెను.

"ఓహో! నీవేనా? అప్పుడే యెట్లు వచ్చితివి?" అనుచు కృష్ణారావతనిని సంతోషముతో తనప్రక్కనున్న కుర్చీలో కూర్చుండ బనిచెను. శాస్త్రి కూర్చుండి, "నేను ఉదయము తొమ్మిదిగంటలకే వచ్చినాను. కాని వచ్చిన వెంటనే విసుగుగా నుండుటచే నిక్కడకు రాలేకపోయినాను" అనెను.

"మీ మేనత్తను రాజమండ్రిలో దిగబెట్టి నట్టున్నావే. తిన్నగా ఇక్కడికే రాక నీవు మీయింటికెందుకు వెళ్లినావు?"

"వచ్చేటప్పుడు మా మేనత్తను మఱల తీసికొని వచ్చినాను."

"వెళ్లిన పని యేమైనది? కాయా, పండా?"

"(చిరునవ్వుతో) కాయాలేదు – పండూలేదు. మోడే."

"(నవ్వుచు) మోడేమిటి? పెండ్లి లేకుండ ఇంకా మోడులాగున ఉంటా వన్నమాటా?"

"అది చాలాకథ ఉన్నది. సావకాశముగా చెప్పవలెను."

"ఇంకా సావకాశమేమిటి? ఈ వారమురోజులు మాకు సెలవులే గనుక నీయిష్టము వచ్చినంత విరళముగా మీ వాదప్రతివాదములు ప్రసర్శింతువు గాని_ముందుగా మహాలక్ష్మి నిన్ను వివాహమాడుట కంగీకరించినదా, లేదా? ఒక్కమాటలో చెప్పివెయ్యి."

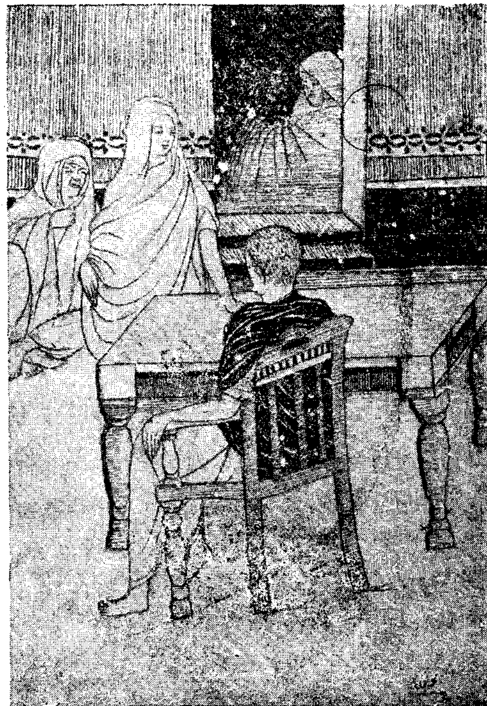
"కృష్ణారావూ! ఎందుకు నీ కా తొందర? మా వాదప్రతివాదములు సంపూర్ణముగ విన్నతర్వాత నేనవివాహితుడగా నుండిపోవుటలో నాది తప్పిదమగునో కాదో నీవే నిర్ణయింతువుగాని.

ఆమాట వినగానే కృష్ణారావు మనస్సు చివుక్కుమనెను. వేవేగ రాజానగర వృత్తాంతము విని తన మిత్రునితో వాదించుట కతనిమనస్సు ఉరుకులెత్తుచుండెను.

శాస్త్రి తనకథ నిట్లు ప్రారంభించెను:—

“నేను మామేనత్తను రాజమహేంద్రవరములో మాయింట దిగబెట్టితిని. అక్కడ రెండు అరటిపండ్ల గెలలు, కొన్ని నారింజపండ్లు కొని పట్టించుకొని వెంటనే ప్రయాణమై నేను రాజానగరము పోయితిని. ఆ గ్రామములో నాబండిని తిన్నగా శ్రోత్రపల్లివారింటిపద్దకు పట్టించినాను. నేను పండ్లువగైరా సామాను సావిట్లో దింపించి అద్దెయిచ్చి బాడివానిని పంపించివైచితిని. అవ్వగారు సావిట్లో— నే ననుకొన్నట్లే — తనమామూలుచోట కూర్చుండి యున్నది. ఆవిడకు గట్టిగా చెప్పుతేనే కాని మాట వినపడదు. నేత్రపాటవముకూడ ఇప్పుడిప్పుడే తగ్గుచున్నది. నేను దగ్గరకువెళ్లి చేతులు జోడించి, ‘అవ్వగారూ! నమస్కారము — నేను — సీతారామశాస్త్రిని — పెద్దాడ కామశాస్త్రిగారి పెద్దబ్బాయిని’ అని గట్టిగా చెప్పితిని. ‘నాయనా! పెద్దాడారబ్బాయివా? ఎప్పుడు వచ్చినావు? ఎవరెవరు వచ్చినారు?’ అని నన్నో కుశలప్రశ్నలు వేసి, ఆమె నన్ను దగ్గరగా కూర్చుండబెట్టుకొని, మీద చేయివైచి చాలా ఆదరముతో మాట్లాడ నారంభించినది. ఇంతలో సుబ్బలక్ష్మమ్మగారు చెంబుతో నీళ్లు తెచ్చిపెట్టి, కాళ్లు కడుగుకొమ్మనెను. కాళ్లు కడుగుకోగానే తుడుచుకొనుటకు గుడ్డతెచ్చియిచ్చి, మూలనున్న కుర్చీలాగి సావిడిమధ్యగా వేసి నన్నందు కూర్చుండుమనెను. నేను కుర్చీలో కూర్చుండగానే, ‘మహాలక్ష్మీ! సీతారామశాస్త్రిగారు వచ్చినారే’ అని కేకవేసెను. సంకోచ మెంతమాత్రము లేకయే ముసుగునందిమిడియున్న చందమామవంటి మొగముతో మహాలక్ష్మి చక్కవచ్చినది అక్కడనున్న బల్లనానుకొని నిలువబడి ఆమె ‘ఇప్పుడు మీరు కాకినాడలో ఉంటున్నారా?’ అని నన్ను ప్రశ్నించెను.

“నేను ఆశ్చర్యముతో, ‘నీ కెవరు చెప్పినారు?’ అంటిని. ‘ఈమధ్య మేము రాజమహేంద్రవరము వెళ్లినప్పుడు మీబసలోనికి వెళ్లి మనవాళ్లందరిని చూచి మాట్లాడినాను. మీరూ మీమేనత్తగారూ కాకినాడలో ఉంటున్నారని మీ అమ్మగారు చెప్పినారు’ అని మహాలక్ష్మి చెప్పెను. ఇంతలో సుబ్బలక్ష్మమ్మగారొకసారి లోనికి వెళ్లి వచ్చి ‘మీరు లేచి స్నానము చేయవచ్చును. వంటలు ఇందాకానె అయినవి. వేడినీళ్లుకూడా కాగి సిద్ధంగా ఉన్నవి’ అని చెప్పెను. ‘స్నానముచేయుటకు చిన్న ఖద్దరు బట్ట తెస్తాను, ఉండండి’ అని మహాలక్ష్మి చకచక లోపలికి పోయినది. ఆమె తెచ్చియిచ్చిన ఖద్దరు అంగవస్త్రము కట్టుకొని స్నానము చేయుచుండగా మహాలక్ష్మి యెనిమిదేండ్ల ప్రాయముగల తనతమ్మునిచేతికి బెంగుళూరు చందనపు సబ్బుబిళ్లయు, ఖద్దరు తువాలును ఇచ్చి అవి ఉచితస్థానములందు పెట్టించి వెళ్లిపోయెను. సుబ్బలక్ష్మమ్మగారు ఇంట్లో పీటవేసి, బొట్టుపెట్టి, చెంబు వగైరా సిద్ధముగా నుంచిరి. భోజన సమయమందుకూడ మహాలక్ష్మియు, సుబ్బలక్ష్మమ్మయు

“ఇప్పుడు మీరు కాకినాడలో ఉంటున్నారా?”

నాతో చనువుగా తమకుటుంబవిషయములు, మాకుటుంబ విషయములు ఎన్నెన్నో మాట్లాడినారు. ముసలమ్మగారు కూడ మధ్యమధ్య మాట్లాడుచు, మాపెద్దలకును, వారిపెద్దలకును గల గాఢమగు స్నేహమును విశదపరిచెను. భోజనము చేయగానే కేశవరావు వచ్చి, 'మామగారూ! తాంబూలము వేసికొనండి' అని ఆకులు, వక్కలు వగైరా తాంబూలసామగ్రిగల పళ్లెమును తెచ్చి బల్లమీద నుంచెను. వారింట్లో నందరు వైరాగ్యము బూనినవారేయై యుండగా ఏలక్కాయలు, లవంగాలు, జాపత్రి వగైరాలతో కూడిన తాంబూలమును, సుగంధపు సబ్బును వీరి కింతత్వరగా ఎట్లు వచ్చినవా యని నాకు మిక్కిలి ఆశ్చర్యమైనది. వారికి నాయందు గల ఆదరము వెనుకటికన్న నిప్పుడనేక మడుంగులు హెచ్చిపోయినందుకు గల కారణము నాకేమీ బోధపడలేదు. మాసొంత యింట్లో చాలా మరమ్మత్తులు చేయవలసిన అవసరము కూడానున్నది. ఆమిషతో రెండుమాసములు మాయింట్లో వేరే మకాం పెట్టి యుండి వీరి కుటుంబవ్యవహారములు, వీరి యుద్దేశ్యములు పూర్తిగా కనిపెట్టవలెనని నేను నిశ్చయించితిని."

ఇంతవరకును కథ చెప్పి శాస్త్రి "నాలుగుగంటలైనది. మన మిక షికారు పోవుదము. హాయిగా ఇసుకపఱ్ఱ మీద కూర్చుండియే మనము తదనంతరవృత్తాంతము చెప్పుకొందము" అనెను. అంతట వారిరువురును లేచి వయ్యాళికి జనిరి.

3

ఇసుకబయలు సమీపమున నున్న మామిడిచెట్టు నానుకొని కూర్చుండిన సీతారామశాస్త్రికిని, ఆతని కభిముఖమై సమీపముననే మరము నెచికొని కూర్చున్న కృష్ణారావునకును సంభాషణ ప్రారంభమైనది.

"కేశవరావు నన్ను తాంబూలము వేసికొమ్మని చాలా బలవంతపెట్టినాడు. నేను లవంగమొగ్గమాత్రము నోట్లో వేసికొని బ్రహ్మచర్యవ్రతమునం దుండుటచే తాంబూలము వేసికొననని చెప్పి, అతనికి మనస్సమాధానము కలుగునట్లు పూర్వకాలమునందలి బ్రహ్మచారులగు విద్యార్థుల నియమములను గూర్చియు, అట్టి నియమముల యుపయోగమును గురించియు వానికి కొంత బోధించితిని. మహాలక్ష్మి వచ్చి బహు ఆప్యాయముతో మాసంభాషణ వినెను. తరువాత నేను తెచ్చిన పండ్లన్నియు వారిద్దరిచే లోపల పెట్టించి ఇంట్లో అందరికి పెట్టుమని చెప్పినాను. మహాలక్ష్మి కొన్ని ఇంట్లో నలుగురికి పంచియిచ్చి మిగిలినవి జాగ్రత్తపెట్టినది.

"మఱునాడు మహాలక్ష్మి వర్ణాశ్రమధర్మములను గూర్చి ఆమెకు తోచిన సందేహములు కొన్ని నన్నడిగి తెలిసికొన్నది. నేను పత్రికలకు వ్యాసములు వ్రాయుచుందునని చెప్పినందున రాజకీయ సాంఘిక సంబంధములగు విశేషములు చెప్పుమని నన్నడిగె, నేను చెప్పినదంతయు మహాలక్ష్మియు, ఆమె మేనత్తయుకూడ ఎంతో ఉత్సాహముతో వినిరి. ప్రస్తావవశమున నేను 'ఇల్లు కొంచెము మరమ్మత్తు చేయించవలసి యున్నది. అందుచే

"సీతారామశాస్త్రికిని... కృష్ణరావునకును సంభాషణ ప్రారంభమైనది"

రేపటినుండి మాయింట్లో మకాంపెట్టి పనిచేయించుదును. బహుశః రెండుమూడు నెలలు ఇక్కడ కాపురం పెట్ట వలసి వచ్చేలాగున కనబడుచున్నది. కనుక నేను వేరే మకాంపెట్టుటకు మీరు అడ్డుచెప్పకూడదు. ఒకటిరెండు రోజులలో మా మేనత్తనుకూడా రప్పిస్తాను.' అని చెప్పి నాను. వా రెంతమాత్రము ఒప్పుకోలేదు. నేను చాలా సేపు వాదించినను ఏమీ ప్రయోజనము లేకపోయినది 'మీరు అటువంటి మాటలు ఎప్పుడు చెప్పబోకండి. ఇది మీసొంతయిల్లే అనుకోండి. మీ మేనత్తగారు వస్తే మరీ మంచిది' అని వారిద్దరు చెప్పిరి. అంతలో మావాదనైఖ రిని కొంచెము పసికట్టిన అవ్వగారు దగ్గరకు వచ్చి కూర్చుం డి నావీపుమీద చేయివైచి నిమురుచు, 'నాయనా! మీ అమ్మా, నాన్నగారూ వారూ కులాసాగా ఉన్నారా' అని మరల కుశలప్రశ్న చేసెను. 'ఆ_అంతా బాగున్నారు' అని నేను చాలాగట్టిగా చెప్పితిని. మహాలక్ష్మి చిరునవ్వు నవ్వుచు, 'మీరు అంతగట్టిగా మాట్లాడ నక్కర లేదు. ఆదృష్టిమీద నున్నప్పుడు ఎంత మెల్లిగా మాట్లాడినను వినబడుతుంది. ఆమె వేరేదృష్టిని ఉంటే మీరు ఎంత గట్టిగా మాట్లాడినా అవగాహనకాదు' అని చెప్పినది.

"అంతట సుబ్బలక్ష్మమ్మ అవ్వగారి కెదురుగా కూర్చుండి చేతితో సంజ్ఞచేయుచు నాకైనా స్ఫుట ముగా వినబడనంత మెల్లగా 'వీరు తమయింట్లో వేరే మకాంపెడతారట-ఇక్కడఉండమంటున్నారు-రెండునె లలు ఈఊళ్లో ఉంటారట_వారి మేనత్తను తీసికొనివ స్తారట' అని చెప్పినది. ముసలమ్మ ముసిముసినవ్వు నవ్వుచు, 'వెఱ్ఱినాయనా! రెండునెలలు కాదు, రెండుసం వత్సరాలు ఉండు. మేము మరీ సంతోషిస్తాము. నాయనా! నువ్వు తిండి తింటేనే మాకు ఖర్చు అయి పోతుందిటోయ్. నీవేమీ మొగమాటపడవద్దు. నీయి ష్టమువచ్చినవేళకు వచ్చి నీవు భోజనము చేయవచ్చును. నీ వుంటే మాకు సంతోషమే కాని యెంతమాత్రమూ శ్రమ లేదు. నీవు వ్రాసికొందుకు కలాలూ, కాగితాలూ ఏమి కావలసివచ్చినా అమ్మాయిని అడిగిపుచ్చుకో. నీచ దువూ, నీ తెలివితేటలూ, నీ మంచిగుణాలూ అమ్మా యి చెప్పినది. మాపుణ్యంకొద్దీ వచ్చినావు కాని లక్షరూ పాయ లిచ్చినా నీవంటిమంచివాడు మాయింటికి రాందుకు వస్తాడు నాయనా!' అనుచు నన్నెంతో పొగడినది.

"ఆమధ్య రెండుమూడుసార్లు మీరు వచ్చినప్పుడు మీతో కొంచెముసేపు మాట్లాడడంచేతనే ఎన్నో మం చివిషయాలు తనకు తెలిసినవని నామేనగోడలు ఉప్పొం గిపోయినది. మీదగ్గర వరుసగా రెండుమూడు మాసాల పాటు గనుక దేశమును గురించియూ, దేవునిగురించియు సంగతులు నేర్చుకుంటే తనసందేహాలు పోయి మనస్సం తుష్టి కలుగునని మామహాలక్ష్మి ఆమధ్య అనుచువచ్చినది. ఆదేవునికి మాయందు అనుగ్రహము వచ్చి మిమ్మి ఇక్క డికి పంపించినా డనుకొనుచున్నాము' అని సుబ్బల క్ష్మమ్మ ఎంతో సంతోషముతో మాట్లాడినది.

"వారిమాట యేమోకాని, నాకుమాత్ర మప్పుడు దేవుని యనుగ్రహము ప్రత్యక్షముగా గోచరించినది. ఆయింటిలోని ముర్వురువితంతువులును నిష్కపటవర్తన లనియు, పరమపవిత్రురాండ్రనియు కొద్దిరోజులలోనే నాకు గట్టినమ్మకము కలిగినది. వారిసద్వర్తనమును గ్రహించిన కొలది భగవంతుడు నాసంశయ నివృ త్తికి చక్కనిమార్గము చూపెనని నాకు పట్టరాని సంతో షము కలిగెను. బాలవితంతువునకు పునర్వివాహము చేయుట ధర్మమా? కాదా? కామమును జయించుట మానవసాధ్యమేనా? సంతానవాంఛను చంపివేయుట పాపకార్యమా? పవిత్రకార్యమా? అను సంశయవిషయ ములను గూర్చి పండితులనుగాని, సంస్కర్తలనుగాని యడుగుటకంటె వైరాగ్యభావము పూని హృదయమును భగవన్నివాస యోగ్యముగ చేసికొని, బాహ్యటవర్తనయై యొప్పు మహాలక్ష్మివంటి వితంతుయువతినే యడిగి తెలిసి కొనుట శ్రేష్ఠతరమని నాకుగల దృఢవిశ్వాసము ఫలించు టకు మంచియవకాశ మేర్పడినది.

"మాయింటిమరమ్మతు రెండురోజులలోనే పూర్తి అయినది. సుబ్బలక్ష్మమ్మగారి యభీష్టమునననుసరించి అక్కడ నున్నంత కాలము, అనుదినమును మధ్యాహ్న భోజనములై కొంచెము విశ్రాంతి తీసికొన్న తర్వాత

శ్రీమదాంధ్రభాగవతమును, రాత్రిభోజనమునైన కొంత సేపటికి శ్రీమదాంధ్ర వాల్మీకిరామాయణమును ప్రారంభించి ఒక్కొక్క గంటసేపు తప్పక చదివి ఆస్త్రీలకు వినిపించుట నాకార్యక్రమములో ఒక ముఖ్యభాగముగా ఏర్పరచుకొనవలసివచ్చినది. మొదటివారములో మాత్రము నేనే చదివి అర్థము చెప్పుచు వచ్చేవాడను గాని పిమ్మట

అవ్వగారి కోరికపై మహాలక్ష్మి పుస్తకము చదువుటయు, నేను అర్థము చెప్పుటయు జరుగుచుండేది.

"సాధారణముగా నేను ప్రతిరోజున ఉదయమును సాయంకాలమునను మహాలక్ష్మితో వివిధవిషయములనుగురించి ప్రసంగించుచు, మనదేశమందలి రాజకీయ సాంఘికపరిస్థితులనుగూర్చి నాకు తెలిసిన విశేషాంశములను ఆమెకు చెప్పుచుండెడివాడను.

వారింట్లో ఒకపెద్దబీరువానిండ విలువగల పుస్తకములెన్నోయున్నవి. అవన్నియు మహాలక్ష్మి చదువుకొనుటకై కొని తెప్పించుకొన్న పుస్తకములే. అందులో విశేషభాగము ఆధునికగ్రంథకర్తలును, మహిళామణులును రచించిన నీతిబోధకములును, భక్తిపూరితములును నగు పద్య, గద్య, పద సంకలితములగు పుస్తకములున్నవి. మహాలక్ష్మిచేతను, ఆమె తమ్ముడగు కేశవరావుచేతను నే నాపుస్తకములన్నియు తీయించి ౧. సాంఘికములు, ౨. రాజకీయములు, ౩. నైతికములు, ౪. మతసంబంధములు, ౫. సారస్వతములు నను అయిదువిభాగములక్రింద ఏర్పరచి, వానికి వేర్వేర నంబర్లు వేయించి, పుస్తకముల పట్టిక యొకటి తయారుచేయించి, ఏపుస్తకము తీయవలెనన్న ఆపుస్తకము సులభముగా తీయుటకు వీలగునట్లు చేయించితిని. కేశవరావు నే నేపని చెప్పినను వెంటనే చేయుచు నాయందెంతో భయభక్తులతో నుండేవాడు. నాకే పుస్తకము కావలసినను మహాలక్ష్మి నడిగి తెచ్చుట, నేను చదివివైచి మరలనిచ్చిన పుస్తకములు యథాస్థానమున నుంచుట మున్నగు పనులన్నియు విసుగులేకుండ కేశవరావే చేయుచుండెడివాడు. వానిలో కొన్ని పుస్తకములు నేను చాలకాలము క్రిందట చదివియుండినవే యయ్యును మరల ప్రత్యేకాసక్తితో చదువవలసినవాడనైతిని. ఆయింటిలో నాకు మొట్టమొదట పరమాశ్చర్యము కలిగించినవిషయమేమనగా, మహాలక్ష్మి ఒక్కొక్కప్పుడు తన జీవితమునందలి పరమగోప్యములైన విషయములు కూడ సంకోచములేమియు లేకుండ నాకు విస్పష్టముగ నిష్కల్మషహృదయముతో నెఱిగించుచుండెడిది. ఆసమయమున సుబ్బలక్ష్మమ్మ ఆమెప్రసంగమున కెంతమాత్రము ఆటంకము కలిగింపకుండుటే కాక మాకట్టి సావకాశము బాగుగా కల్గించుటకై తాను దూరముగ పోయి యవ్వగారితో నేవో మాట్లాడుచుండియో, ఏవో గృహకృత్యములు కల్పించుకొనియో, కాలక్షేపము చేయుచుండెడిది.

"నవయౌవనవతియగు మహాలక్ష్మి నావంటి యువకుడగు బ్రహ్మచారితో రహస్యభాషణములు చేయుచుండిన ట్లెఱుగుచుండినను అవ్వగారును, ముఖ్యముగా సుబ్బలక్ష్మమ్మయును నెట్టియనుమానములు లేక మాయందు పూర్ణవిశ్వాస ముంచ గల్గుట కేమికారణమో కొన్నాళ్లవరకు నా కెంతమాత్రము బోధపడలేదు. కాని ఆమె

పవిత్రజీవనము ప్రత్యక్షముగ కనుచుండుటచేతను, ఆమె గావించుచుండు నిరంతరప్రబోధము వలనను ఆవితంతువు లిద్దరు కూడ నిష్కల్మషహృదయులుగ సంస్కరింప బడి, యామెయందెంతో గౌరవభావము కలిగియుండు చున్నారనియు, మహాలక్ష్మి చేయు ప్రతిపనియును మహోద్దేశముతో జేయునేగాని ఎన్నడును నీచపుటూహలతో జేయదని వారికి గట్టినమ్మకము గలిగెననియు నేను పిమ్మట క్రమక్రమముగా గ్రహింపగల్గితిని."

కృష్ణా—(తొందరతో) నీవు అనవసరప్రసంగాలచే వృథాగా కథ పెంచుచున్నావు. అంత సర్వస్వతంత్రంగా వర్తిస్తూన్న ఆబాలవితంతువును పునర్వివాహానికి ఒప్పించలేని నీఅసమర్థతను వెల్లడించే కథాభాగమును వేవేగ చెప్పి నీవు చేసికొనివచ్చిన పనిని విమర్శించడానికి నాకు కొంచెము అవకాశ మివ్వవలె.

శాస్త్రి—విమర్శనాలకు నీకు కావలసినంత అవకాశ మిస్తాను. మావివాహప్రసంగాలను గురించి చెప్పుటకు ముందు ఆమెజీవితచరిత్ర కొంత నీకు వినిపింపక తప్పదు. అదివింటేనేగాని మాప్రసంగధోరణి నీకు బోధపడదు. దీపాలు పెట్టినారు కనుక మనకథ నిక కట్టిపెట్టుదము.

మఱునాడుదయమున కచ్చట జేరుటకు నిశ్చయించుకొని వారిద్వరు తమతమగృహముల కేగిరి.

౪

అనుకొన్నప్రకారము మిత్రులిద్దఱు ప్రాతఃకాలముననే ఇసుకబయలిపద్దనున్న మామిడిచెట్టువద్ద చేరి సంభాషణ ప్రారంభించిరి.

"ఒకనాడు వితంతూద్వాహములను గూర్చి ఆమె తెలిపినభావములను పరిహసించుచు, 'నీకిట్టియకాలవైరాగ్య మెట్లు కలిగిన' దని నేను ప్రశ్నింపగా, అందుకు ప్రత్యుత్తరముగా మహాలక్ష్మి తనచరిత్ర నిట్లుచెప్ప నారంభించినది:—

'మా నాన్నగారి సంతానములో నేనే పెద్దదానిని. మాఅమ్మకు తర్వాత పుట్టిన ముగ్గురును మగపిల్లలే. నేనొక్కతెనే ఆడుపిల్లను కావడముచేత మాతలిదండ్రులకే గాక నాయనమ్మకును, మేనత్తకుగూడ నామీదెంతో దయ. మాబాబయ్యగారికి భూములవల్ల చాలారాబడి వస్తుంది. మానాయనమ్మయు, మేనత్తయుగూడ వేర్వేరుగా వడ్డీవ్యాపారములుచేయుచు చాలాధనమును కూడబెట్టినారు. మా అమ్మ పుట్టింటివారు కూడ మిక్కిలి భాగ్యవంతులే. అందుచేత చిన్నప్పుడు ముద్దుముచ్చటలకు ఏమీ లోపము లేకుండ నేను చాలాగారాబముతో పెరిగేదానిని. నన్ను చిన్నప్పుడు మా యిరుగుపొరుగువారు "మహారాణీగారు" అను ముద్దుపేరుతో పిల్చేవారట. బాల్యవివాహము చేయుట మాబాబయ్యగారికి ఇష్టము లేదు. అయినను జమీందారీ సంబంధము, పోనీయవద్దని ఆడువాళ్లు పోరుకు తినడంచేతనే ఆయన నాకు ఎనిమిదవయేటనే వివాహం చేసినారు. మహా వైభవముతో జరిగిన నావివాహము నాకు బాగుగా జ్ఞాపకమున్నది. ఒంటినిండ వస్తువులు పెట్టుకొని, విలువైన బట్టలు కట్టుకొని అందముగా కనబడవలెననియు, మగనికంటె, ఎక్కువ తెలివిగలది అనిపించుకొనవలెననియు నా కప్పుడు కుబలాటంగా ఉండేది. పెండ్లినాటికి నేను రెండుక్లాసు చదువుచు కృష్ణశతకము, సుమతిశతకము మొదలైన వానిలోని పద్యములు చదువుచుండే దాన్ని. నేను వీధిబడిలో చదువుకొనేటప్పుడు ఎంత పెంకితనంగా ఉంటే అంత గొప్పతనమని తలచి చాలా అల్లరి చేసే దానిని.

'మొగమునిండా పచ్చగాపసుపుపూసుకొని,ఎఱ్ఱని కుంకుమతో పెద్ద దయ్యముబొట్టు పెట్టుకొని, ఒంటినిండా నగలతో ఘుల్లుఘుల్లుమని చప్పుడయేలాగు ఎత్తియెత్తి అడుగులు వేయుచు మహాశక్తిలాగున ఉండవలెనని కళ్లెఱ్ఱజేసి యందరివైపు చూచుచు, మొగము త్రిప్పుకొనుచు బడాయిగా నడిచేదానిని.

'నాకూ నాభర్తకు నాలుగేండ్లకన్న ఎక్కువ తేడా లేదు. విద్యావిషయమై గట్టిశ్రద్ధచేయవలసిన దని మాఅత్తవారు కబుర్లు పంపుటచేతను, మా అమ్మకుగూడ నన్ను విద్వాంసురాలిని చేయవలెనను సరదా ఉండడము చేతను నా కింటివద్ద ప్రత్యేకముగ చదువు చెప్పించుటకు

మావాళ్లు ప్రయత్నించినారు. కాని నాధాటీకి ఆగలేక ఏడాదిలో మగ్గురు ప్రయివేటు మాస్టర్లు చాలించుకో వలసి వచ్చినది. బడి చదువుకూడా మాని కొన్నాళ్లు ఇంటివద్దనే పాటలూ, పద్యాలు పాడుకొంటూ అల్లరి చేస్తూ ఉండేదాన్ని. ఇంతలో నా అదృష్టముకొలది స్వరాజ్య దీక్షితులైన మాగురువుగారు (రామ నారాయణ దీక్షితులను యువకుడు) వచ్చినారు. ఆయనకు అసలు ఈయూరేనట. కాని సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు,

"మొగము త్రిప్పుకొనుచు బడాయిగా నడిచేదానిని"

తెలుగు మొదలైనవి చదువుచు విద్యానురక్తుడై ఆయన చిన్నప్పటినుండియు విజయనగరములోనే నివసించుచుండే వారు. అవి సహాయనిరాకరణపురోజు లగుటచేత ఆయన అక్కడ చదువు మానివైచి, స్వరాజ్యదీక్ష పూని, రాజా నగరం వచ్చి, ఈ చుట్టుపట్టుల గ్రామాదులలో ఖద్దరు ప్రచారముచేస్తూఉండేవారు. మాఅమ్మ ప్రోత్సాహము చేత మాబాబయ్యగారు ఆయనను పిలిపించి మాట్లాడి, నన్ను బుద్ధిమంతురాలినిగా నొనర్చుటే ముఖ్యమని చెప్పి, నెలకు రూ. జీతముమీద ఆయనను నాకు విద్యాగురువులుగా ఏర్పఱచినారు.

'ఆయన ప్రజ్ఞ యనుపమానము. నా పెంకితనము పోగొట్టుటకు ఆయన మంచి ప్రతిక్రియ కనిపెట్టినారు. "నీవు ఈలాగున నడుచుకొనుము. అలాగున కూడదు" అని ఆయన ఎప్పుడు నీతిబోధ చేయలేదు. ఒకరు చెప్పినట్లు నడుచుకొనుట పరువుతక్కువ యని భావించెడినేను తమ మాటను తప్పక వ్యతిరిక్తముగా ఎత్తింతునని ఆయన మొదటనే బాగుగ గ్రహించినారు. అందుచేత నేనెట్లునడు చుకొనవలెనని ఆయన తలచిరో ఆప్రవర్తన యంతయు పురాణకథలలోని పతివ్రతలయెడల వర్తింపజేసి నూతన కల్పనలతో రసవంతములగు కథలు చెప్పుచుండేవారు. ఇతరులకంటె అధికురాలుగా నుండవలెనను నా అహం భావమే నా కాసమయమున మహోపకారియై ఆపతి వ్రతలను మించవలెనను నుత్కంఠ కలిగించు చుండెడిది. "ఇస్సీ! చంద్రమతి, సావిత్రి మొదలగు వారివలె జగద్విఖ్యాతి పొందలేనిచో నాబ్రతు కెందు"కని అనేకమార్లు నేను భావోద్రేకమునకు వశ మగుచుండేదానిని.

'ఆకథలు వినుటవలననే గట్టిగా అడుగులువేసి నడువకూడదనియు, పెద్దలవద్ద అణకువగా నుండవలెననియు, అధికప్రసంగములు చేయరాదనియు, సౌమ్యస్వరూపమును, సాధుభావమునుగల్గి ప్రజలచే నిగర్వి యనిపించుకొన వలెననియు నాకు దృఢసంకల్పము గలిగెనది. క్రమక్రమముగా నాప్రవర్తనమారిపోయిగురువుగారే దైవమని నమ్మి, ఆయనవద్ద భయభక్తులతోను, అత్యాసక్తితోను విద్యనేర్చు కొనుచుండేదానిని. తెలియక చేసినపాపమునకు ప్రాయశ్చిత్తమున్నది కాని తెలిసిచేసినదానికి లేదని గ్రహించిన దాన నగుటచే ఎంతలాభకరముగ కనబడినను అధర్మమగు పని చేయకుండుటకును, ఎన్ని ఆటంకములైన దాటి ధర్మమగుపనిని తప్పక చేయుటకును నేను ప్రతిజ్ఞగైకొంటిని. నాకు గల్గిన అద్భుతమైన మార్పునకు మావాళ్లంతా ఎంతో సంతోషించుచున్న రోజులలోనే పిడుగువంటి నావైధవ్యవార్త వచ్చిపడినది. మా తలిదండ్రులు మున్నగువారి విచారములకు, ఏడ్పులకు పరిమితి లేదు. నాకు కొన్నాళ్ల వరకు చాలావిచారముగానే యుండేది.

'పదిహేనురోజులు మాత్రమే నాచదువునకాటంకము కలిగినది. నిజముగా వైధవ్యదుఃఖము కన్న చదువు మాన్పింతురేమో యనుచింత నాకెక్కువగా ఉండేది. నా పట్టుదలచేతను, మా అమ్మ ప్రోద్బలముచేతను మాబాబయ్యగారు నాకు ఇంకను రెండు మూడేండ్లు చదువు సాగించుటకు ఒప్పుకొన్నారు. యథాప్రకారము పాఠములు చెప్పుటకు వచ్చిన మాగురువుగారు మొదటిరోజున నాదుఃఖోపశమనార్థము వైరాగ్యవిషయములు ముచ్చటింప నారంభించినారు. నేనప్పుడెంత తెలివితక్కువపని చేసినాననుకొన్నారు? "ఏమండీ పంతులుగారూ! భగవంతుడు సహజముగా కల్గించు ప్రతిపరిస్థితియు మానవుల మేలుకొఱకే యని మీరు చెప్పుచుందురు కదా! ఈవైధవ్యము నామేలుకే యని మీరు నిర్ధారణచేయుదురా?" అంటిని. ఆయనకు కళ్లవెంట నీళ్లు దొడదొడ కారినవి. కొంతసేపటికి కాని ఆయన తల యెత్తి మాట్లాడలేకపోయినారు. ఎరక్కపోయి ఆ మాట అన్నానని నాకు వెంటనే పశ్చాత్తాపము కలిగినది. కాని కొంచెముసేపటిలోనే ఆయన కన్నులు తుడుచుకొని మొగమెత్తి నావైపుచూచుచు, భగవంతుడు కల్గించు ప్రతికష్టమును కూడ వ్యక్తులకు తగు శిక్షణనొసంగి వారి మోక్షప్రాప్తి కెట్లు సులభసాధనమగుచున్నదో నాకు బాగుగ తెలియునట్లు రెండుమూడు కథలమూలమున నాకు బోధించినారు. నాభావిజీవితమునకుపకరించు సద్విద్యను నేర్పి రెండుసంవత్సరములలో నన్ను కృతార్థురాలినిగా నొనర్చుట కాయన వాగ్దానమొనర్చి విశేషాభిమానముతో నాకు పాఠములు చెప్పుచుండెడివారు.

'ఆంధ్రభాషలోని మంచిపుస్తకము లెన్నో మావాళ్లచే కొనిపించి సాదరముగా నవియన్నియు చదివించి విషయములను సవిమర్శనంబుగ బోధించుచుండేవారు. ఆర్యచరిత్రములు, హితచర్యలు, కృష్ణావతారతత్త్వము, శ్రీకృష్ణలీలామృతము మున్నగు పుస్తకముల మూలమున మాగురువుగారు నాకనేక మంచివిషయములు బోధించుచుండేవారు. గ్రంథకర్తయగు బ్రహ్మశ్రీ వావిలకొలను సుబ్బారావు పంతులుగారు సనాతనమతోద్ధారణమునకై యవతరించిన భగవదవతారమూర్తియే యని వర్ణించి చెప్పుచు, ఆయాంధ్ర వాల్మీకిగారి యందు నాకమితభక్తిభావము కుదురునట్లు చేసినారు. బమ్మెరపోతనామాత్యుడు, తులసీదాసు, లీలాశుకుడు మొదలగు భక్తితత్పరుల చరిత్రములు వివరించి ఆయన నాహృదయమున నిరాడంబరజీవనాపేక్షయు, భగవద్భక్తియు నెలకొనజేసిరి. దేశచరిత్రయందలి ప్రధానవిషయములు కొన్ని చెప్పి నాకు దేశభక్తి యంకురించునట్లు చేసినారు. నేనీ విద్యాభ్యాసంగములో మునిగి వైధవ్యవిచారము పూర్తిగా మఱచిపోతిని గాని, మాఅమ్మ అప్పటినుండియు మంచముపట్టి ఏడాదిలో చనిపోయెను. ఆమె పోయిన తర్వాత ఎంత కుదురుపర్చుకొన యత్నించినను మనస్సు తిన్నగానుండక ఇంగచే పది పండ్రెండు రోజులవరకును పిచ్చిపట్టిన ట్లయ్యెను.

'మాఅమ్మకు జబ్బుగనున్న దినములలోనే మీరు ఒకసారివచ్చి ఊళ్లో రెండురోజులుండి మాయింట్లో ఒక్కపూట మాత్రము భోజనము చేసి వెళ్లిపోయినారు. ఆరెండురోజులలోనే మీరు ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి, శివాజీమహారాజు మొదలగువీరుల చరిత్రములును, దుర్గావతి, రాణిసంయుక్త, మీరాబాయి, ఝాన్సీ లక్ష్మీబాయి మొదలగు మహిళామణుల వీరకృత్యములును, సిపాయికలహము యొక్క నిజస్థితినిదెలియబర్చి నాహృదయమున స్వరాజ్యవాంఛ దృఢముగ పాదుకొనునట్లు చేసినారు. తరువాత నేను మాగురువుగారినడిగి బ్రిటిష్‌వర్తకు లీదేశమున ప్రవేశించుట, మనరాజ్యము బ్రిటిష్‌వారి పాలగుట మొదలగు చరిత్రాంశములను, శ్రీగాంధీమహాత్ముని యసహాయోద్యమచరిత్రమును పూర్తిగా తెలిసికొంటిని.

'మీరు మరల ఈగ్రామము వచ్చినప్పుడు మాబలవంతముచే రోజున్నరమాత్ర మున్నారు. అప్పుడు చాలవరకు భగవంతుడు, కర్మ, మనుష్యప్రయత్నము మొదలగు విషయములను గురించి నేనడిగిన ప్రశ్నలకెల్ల మీరు మనస్సంతుష్టియగు జవాబులిచ్చినారు. అప్పుడు మీయందు నాకెంతో పూజ్యభావము కల్గినది. ఇంకా అనేకసందేహములు మిమ్ముల నడిగి తీర్చుకొనవలెనని తలచినాను. కాని సందర్భపడలేదు.

'సాంఘికపరిస్థితులు, సంస్కరణములు మున్నగు విషయములనుగూర్చి బోధించుమని నేను మాగురువుగారిని కోరగా ఆయన శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులుగారి ౧౦ పెద్దసంపుటములును కొని తెప్పించి అన్నియు చది వించి,యందుముఖ్యముగా వితంతూద్వాహములనుగూర్చిన ఉపన్యాసములును, ప్రహసనములును సమవిమర్శనముగ బోధించినారు. మఱియును బాలవితంతూద్వాహములు కావలెనని వ్రాసిన సంఘసంస్కర్తల వ్రాతలును, కూడ దని వ్రాసిన సనాతనమతకర్తల వ్రాతలును నాచే చది వించి యందలి మంచిచెడ్డలను విమర్శించి చెప్పినారు. వితంతూద్వాహములను గూర్చి మీయభిప్రాయ మేమని నేను ఆయనను ప్రశ్నించితిని. ఆయన యిట్లు చెప్పిరి: "నేను ఈవిషయమును గూర్చి ఇంకా ఒక స్థిరమైన యుద్దేశమునకు రాలేకపోవుచున్నాను. అయినను నా యుద్దేశ్యముతో నీకేమి పనియున్నది? భగవంతుడు నీకు వేరే మెదడిచ్చియున్నాడు. దానినిచక్కగ వినియోగిం చుము. నీవు చదివిన అన్నిపుస్తకములలోని సారాంశ మునుబట్టి ఆలోచించి ఏది ధర్మమని నీబుద్ధికి తోచునో అట్లే నీవు నిర్ణయించుకొమ్మ" అని చెప్పినారు.

'నాకు పునర్వివాహేచ్ఛ యెంతమాత్రము లేనం దునను, ముక్తిసాధనమగు విద్యను గ్రహించుటయందే యాసక్తి గలుగుటచేతను రజస్వలనైన రెండేడ్లపిమ్మట మావాళ్లకిష్టము లేకున్నను బలవంతముమీద వారిని ఒప్పించి నేను తలవెండ్రుకలు తీయించివైచికొని వైరా గ్యదీక్షతో సద్గ్రంథపఠనము గావించుచు కాలక్షేపము చేయ మొదలిడితిని.

'మాతండ్రిగారు భాగ్యవంతులగుటచే చాలమంది తమపిల్లల నిత్తుమని వచ్చుచున్నందున మొదట కొంచెము సంశయించియు, మా నాయనమ్మ కూడ చేసికొమ్మని చెప్పిన మీదట ఆయన ఒక పెద్దపిల్లను వివాహమాడి నారు. ఆమె నాలుగు మాసములకే పెద్దమనిషి యగు టచే వెంటనే కార్యముచేసికొని ఆయన మాతమ్ముల చదువులకోసము పెద్దాపురములో మకాంపెట్టినారు. మాగురువుగారు కూడ దేశసేవాతత్పరులై స్థలాంతరము పోవలసి వచ్చుటచే నేను స్వయంకృషివలననే విద్యాభి వృద్ధి చేసికొనుచుంటిని.' అని ఆమె తన కడచిన జీవిత చరిత్రను వినిపించెను."

అప్పటికే చాల ప్రొద్దెక్కిపోవుటచే సంభాష ణముచాలించి సాయంత్రము నాలుగుగంటలకేయచ్చోటు చేరునట్లు బయలుదేరు నేర్పాటుమీద నా మిత్రు లిర్వురు నిజగృహంబుల కరిగిరి.

౫

నాటి సాయంకాలమున మిత్రులిర్వురు మామూలు చోటకు వచ్చి కూర్చుండుటచే మరల ప్రసంగము ప్రారంభమయ్యెను.

కృష్ణా—మీ యిరువురకును జరిగిన యనవసర ప్రసంగములన్నియు నిప్పుడు విప్పక కేవల మామెను పునర్వివాహమున కొప్పించుటకుయత్నించుపట్ల మీ రొన ర్చిన సంభాషణము మాత్రమే వివరముగ చెప్పుము.

శాస్త్రి—అదే చెప్పెదను. ఇంద్రియసుఖములపై పూర్తిగ విరక్తి గల్గించుకొనినచే గాని భగవంతుని యందు నిశ్చలభక్తి కుదురదనియు, అట్టిభక్తి లేనివా రెట్టి ప్రజ్ఞావంతులైనను మోక్షము నందజాలరనియు ఆమె ప్రస్తావవశముగా చెప్పిన మీదట మాకీ క్రింది సంభాషణ జరిగినది:—

నేను—భగవద్గీతలో శ్రీకృష్ణు డర్జునునకు బోధిం చిన కర్మసిద్ధాంతమును నీవు పూర్తిగా గ్రహించి నావా?

మహా—నీధర్మమును నీవు ఫలాపేక్ష లేకుండ నిర్వర్తింపు మనునదియే భగవద్గీతయందలి సారమని నేను గ్రహించినాను.

నేను—యౌవనస్త్రీవగు నీధర్మ మేమని నీవు నిర్ణయించు కొన్నావు?

మహా—హిందూమతాచారము చొప్పున వైధ వ్యధర్మములను పీసమైన లోపము లేకుండ నిర్వర్తించుటే నా పరమధర్మమని నేను విశ్వసించుచున్నాను.

నేను—వైధవ్య మనుభవించుటకే భగవంతుడు నిన్ను పుట్టించెననియా నీయుద్దేశ్యము?

మహా—నిశ్చయముగా అందుకొరకనియే.

నేను—దాంపత్యసుఖము మాట యట్లుంచుము. హాయిగా జుట్టు పెంచి తలదువ్వుకొని, పువ్వులుముడుచుకొని, చక్కని క్రొత్తబట్టలు కట్టుకొని, మువ్వల ఒడ్డాణము, గాజులు మొదలైనవి ఘల్లుఘల్లురనగా కొన్నాళ్లయిన సుఖముగా తిరుగవలెనని ఉబలాటము నీకేల లేదు? పోనీ! ఒక్కమారు నీ వట్టివేషము వేసి నాకు చూపించి నాకనుల కృతార్థత సందింపుము. నిన్ను బతిమాలుచున్నాను. నూరేండ్లు బ్రతికెదు నీ బ్రతుకుకంతయు వైధవ్య దుఃఖముచే గృశింపజేయుట యధర్మమని నీకు తోచుట లేదా? మోకాళ్లవరకు జారెడు బారెడేసిషుగులతోను, పసుపు కుంకుమలతో మంగళప్రదమై విలసిల్లు ముద్దుమొగముతోను, లక్ష్మీకళను వెదజల్లు వెలగల నగలతోను, బంగరుబొమ్మవలె మెలగుచు గృహమును పావనముచేయ జాలు నీవు అంగవైకల్యము కలుగునట్లు ముండనము చేయించుకొని మూలమూలల నక్కుట మూఢాచార పిశాచభయముననే కదా!

మహా—ఆహా! మీవంటి దేశభక్తులు కూడ పామరులవలె నిట్టి వినరానిమాటలాడుదురని నేను కలనైన తలపలేదు. ఈపసుపులు, కుంకుమలు, నగలు, వెంట్రుకలు మొదలగునవి సౌఖ్యముగూర్చునని యడియాసలుపడి, యెండమావులవెంట పరువులెత్తి ప్రాణములబాయు మృగములచందమునను, పండని భ్రమించి దీపపుమంటను బడి చచ్చు ఱెక్కలపురుగులరీతిగను, ఎన్నికోట్లసారులు పుట్టి, చచ్చి, విసిగి, వేసారి, తుద కీపవిత్రమగు బ్రాహ్మణపుట్టువు పుట్టితినో! ఆమిథ్యాసుఖంబులకై యాసపడి నే నింకను మోక్షదూరురాల నగుదునా? నేను నాగమ్యస్థానమగు మోక్షమును బ్రాపించుటకు చేయుచుండిన కోట్లకొలది సంవత్సరములుగల ఈమహాదీర్ఘయాత్రలో ఒకనూరుసంవత్సరము లనునది చాల స్వల్పకాలమే. భగవంతుడు నాకు శిక్షణకేర్పఱచిన యీ వైధవ్యధర్మమును దీక్షగా ఆచరించినయెడల నాకు ముక్తివచ్చునను టకు వీసమేనియు సందియములేదు. తప్పక మోక్షము కల్గునను ధైర్యముండగా ఇంతకన్న వేయిమడుంగులు కఠినతర నియమములకు గూడ బూని సంతోషముతో యావజ్జీవమును వైధవ్యధర్మ మాచరించుటకైన నే నేల వెనుకాడుదును?

నేను—చిన్నప్పుడు బొట్టు, నగలు మొదలైనవానియందు అపరిమితప్రేమ చూపెడి దానవుగదా? ఇప్పుడు నీ వాప్రేమబంధమును పూర్తిగా త్రెంచుకొనగల్గితివా?

మహా—ఆ, సంపూర్తిగా త్రెంచుకొన్నాను. ఇట్టి పిచ్చిశృంగారవేషములవలన సుఖము గల్గునని భ్రమపడి ఇంతకు పూర్వ మెన్నివేలజన్మములందో మోయలేని నగలతో గంగిరెద్దువలె తిరిగియేయుందును. అయినను నేను వానియందు సుఖము లేదని తెలుసుకోలేనందున, భగవంతుడు చిన్నప్పుడు నాకు కరవుతీర పసుపు, కుంకుమ, నగలు, బట్టలు మొదలైనవి కొల్లలుగ నిచ్చి కొన్నాళ్లు గర్వముచే మైమరచునట్లు చేసి, హఠాత్తుగా అవి లాగివైచినాడు. భగవంతుడు దయతో నాకు ప్రాప్తింపజేసిన సద్విద్యచే నా అజ్ఞానాంధకారమంతయు పటాపంచలైనందున ఆదయామయుడు గూర్చిన యీసంఘటనలెల్ల సంసారసుఖములపై పూర్తిగ విరక్తి గల్గించి నన్ను తరింపజేయుటకే గదా యని నే నిప్పుడు గ్రహించితిని.

నేను—నీవంటి సౌందర్యరాశి వైధవ్య మనుభవింపవలెనని దేవు డెప్పుడును ఉద్దేశింపలేదు. నీవే లేనిపోనిశంకలు కల్పించుకొని అజ్ఞానకృత్యమును దైవకార్యమని భ్రమించుచున్నావు. నీవు సంతానవతివై సుఖింపవలెననియే భగవంతుని యుద్దేశ్యము. కావుననే తదనుకూలమగు సర్వాంగసౌష్ఠవ మాతడు నీకు దయచేసినాడు. అట్లుగాక నీవు తప్పక విరాగిణివై వంధ్యాజీవనము గడుపవలెనని తలచుచో ఆసర్వశక్తిమంతుడు నిన్నేల నపుంసకమూర్తిగా సృష్టింపకుండును?

మహా—మీరీప్రశ్నను పవిత్రభావముతో నడుగుచున్నారని నేను భావించినందున నిజము చెప్పుచున్నాను. భగవంతుడు నాకు సర్వాంగసౌందర్యము నిచ్చి వైధవ్యము విధించుట నాకు తగినశిక్షణ నొసంగుటకే

నపుంసకుడు వైరాగ్య మవలంబించుటలో ఇంద్రియజయ మేమియు లేదు. నావంటివారి వైధవ్యబ్రహ్మచర్యమే మోక్షప్రాప్తికి తగిన సుశిక్షణ మొనగూర్పజాలును.

నేను—మీతండ్రిగారు నీకు నయమున భయమున నచ్చజెప్పి పునర్వివాహము చేయుదురనుకో; నీవు చక్కగా మరల తలపెంచుకొని, పసుపు కుంకుమలుగల చక్కని ముఖముతో సార్థకముగా మహాలక్ష్మివై, మంచి సంతానమును కని, పతివ్రతామణివై, సుఖముగా కాలక్షేపము చేతువనుకో; అప్పుడు నిన్ను భగవంతుడేల శిక్షించును? జర్మనీ, ఇంగ్లండు, జపాను మొదలగు దేశములలో స్త్రీలు పునర్వివాహములు చేసికొందురు గదా. వారు దైవశిక్షణమునకు బాత్రులనియే నీయుద్దేశ్యమా?

మహా—మోక్షదూరలగుటయే వారికి శిక్ష. కాని కర్మభూమి యగు మనభరతఖండమున నున్నతజాతు లగు బ్రాహ్మణాదివంశముల స్త్రీలు పునర్వివాహము చేసికొన్నచో తప్పక అధఃపతిత లగుదురు. నే నింకను ఇంద్రియలోలనై వివాహములమీదవివాహములు చేసికొన నువ్విళ్లూరుచుండినచో, మనదేశమందలి చాకలి, మంగలి మొదలగు నిమ్నజాతులలోనో, లేక ఏపాశ్చాత్యదేశములలోనో పుట్టియుందును కాని పావనమగు బ్రాహ్మణకులమున పుట్టియుండను. ఆమెరికావంటి దేశములో కోటీశ్వరుని భార్యనైయుండి, మహావైభవములు పొందుచు వేయిసంవత్సరములు జీవించి వత్తువా యని భగవంతుడు నన్నడిగినచో, నాగమ్యస్థాన మగు మోక్షమార్గమున కది యాతంకప్రద మగుటచే నందులకు నే నెంతమాత్ర మంగీకరింపను. నిజమైన భారతదేశభక్తుడు మనదేశపు బానిసతనమును బోగొట్టి స్వాతంత్ర్యసంపాదనము సేయుట కెంతతొందర పడుచుండునో కర్మబంధములు ద్రెంపుకొని మోక్షప్రాప్తి జెందుటకు నాప్రాణి యంతకన్న నెన్నోరెట్లధికముగ తొందరపడుచున్నదని చెప్పినచో నామోక్షవాంఛ మీకర్థమగు నేమో! మోక్షసౌఖ్యము ముందర ఈప్రపంచసౌఖ్యము లన్నియు సూర్యబింబము ముందరి మిణుగురు పుర్వులవంటివని నానమ్మకము.

నేను—మాటలకేమి? ఇంతకన్న నెక్కువే చెప్పవచ్చును. కాని పరాశరునివంటి మహామునిపుంగవులే కామమును జయింపలేనప్పుడు సామాన్యమానవులు కామమును జయింతురనుట అసంభవము. అందులోను యౌవనవతియగు నీవంటిస్త్రీ యావజ్జీవము బ్రహ్మచర్యవ్రత మవలంబించి యుండగలనని చెప్పుట హాస్యాస్పదమని నాయుద్దేశ్యము. నే నిట్లు అనరానిమాట లాడుచున్నానని కోపము వహింపక దైవముఖము మాచి నిజము చెప్పుము: నీభర్తృమరణానంతరమునుండి యిప్పటివరకొక్కసారియైన నీహృదయము కామవాంఛచే కలుషితముకా లేదా?

మహా—మానవుని హృదయము చంచలమైనదే. అందుకు సందేహము లేదు. నాహృదయ మొకటిరెండుసారులు విషయసుఖములను గూర్చిన యోచనచే నించుక చలించినను నేను వెనువెంటనే పశ్చాత్తాపముచే మనఃపారిశుద్ధ్యమును జెందితిననియు, భగవత్కటాక్షమువలన నాబ్రహ్మచర్యదీక్ష కింతవరకట్టిలోపమును కలుగలేదనియు నేను ప్రమాణముచేసి చెప్పుచున్నాను. ఇంక ముందు నాజీవితములో నొకప్పుడుకూడ నాహృదయమును సైతము, పొరబాటుననైన, కామవాంఛచే కలుషితము గానీయకుండ, పరమపవిత్రముగ నుంచుకొనగల్గుటకు నే ననుదినమును త్రికరణశుద్ధిగా దైవమును ప్రార్థించుచున్నానని కూడ ప్రమాణముగా నేను చెప్పగలను.

నేను—వద్దు, వద్దు. నీవట్టిప్రార్థనలును, ప్రమాణములును ఇక కట్టిపెట్టి, నాహితోక్తులు శ్రద్ధగావిని తదనుసారము వర్తింపుము. నీవు శుభపరంపరలచే వర్ధిల్లుదువు. నీహృదయ మొకటిరెండుసారులు కామవాంఛాకలితమైనదని యొప్పుకొనుచున్నావు గదా. ఎవ్వానిని జూచినప్పుడు నీడెందమున కామవాంఛ యంకురించినదో యాపురుషుని నేను నాయావచ్ఛక్తిని వినియోగించి వెదకితెచ్చి నీకు సమకూర్తును. నీవాతని వివాహమాడి భగవంతుడు నీకుదయచేసిన సర్వాంగసౌందర్యమును సార్థకపరుచుకొని సుఖించుము. ఇందువలన నీపాతివ్ర

త్యమున కొంతమాత్రము భంగమువాటిల్లదు. నీమోక్షమా ర్గమున కెట్టియాటంకమును గలుగదు. అందుకు నేనెట్టి పూచీకత్తునైన వ్రాసియీయగలను.

"నేను ఈమాటలనగానే మహాలక్ష్మి నావైపు తేరి పారచూచినది. ఆగంభీరాకారము చూడగానే ఆమెకు చాల కోపమువచ్చియుండునని నేననుకొంటిని."

నేను — నీకు కోపమువద్దు. నన్ను నీ గురుతుల్యుని గ భావించితివి గనుక నాకు హితమని తోచినవిషయములు నీతో చెప్పుచున్నాను. నాకిప్పుడు నిష్కపటముగ జవాబిమ్మనియే నిన్ను నేను మఱిమఱి ప్రతిమాలుచున్నాను.

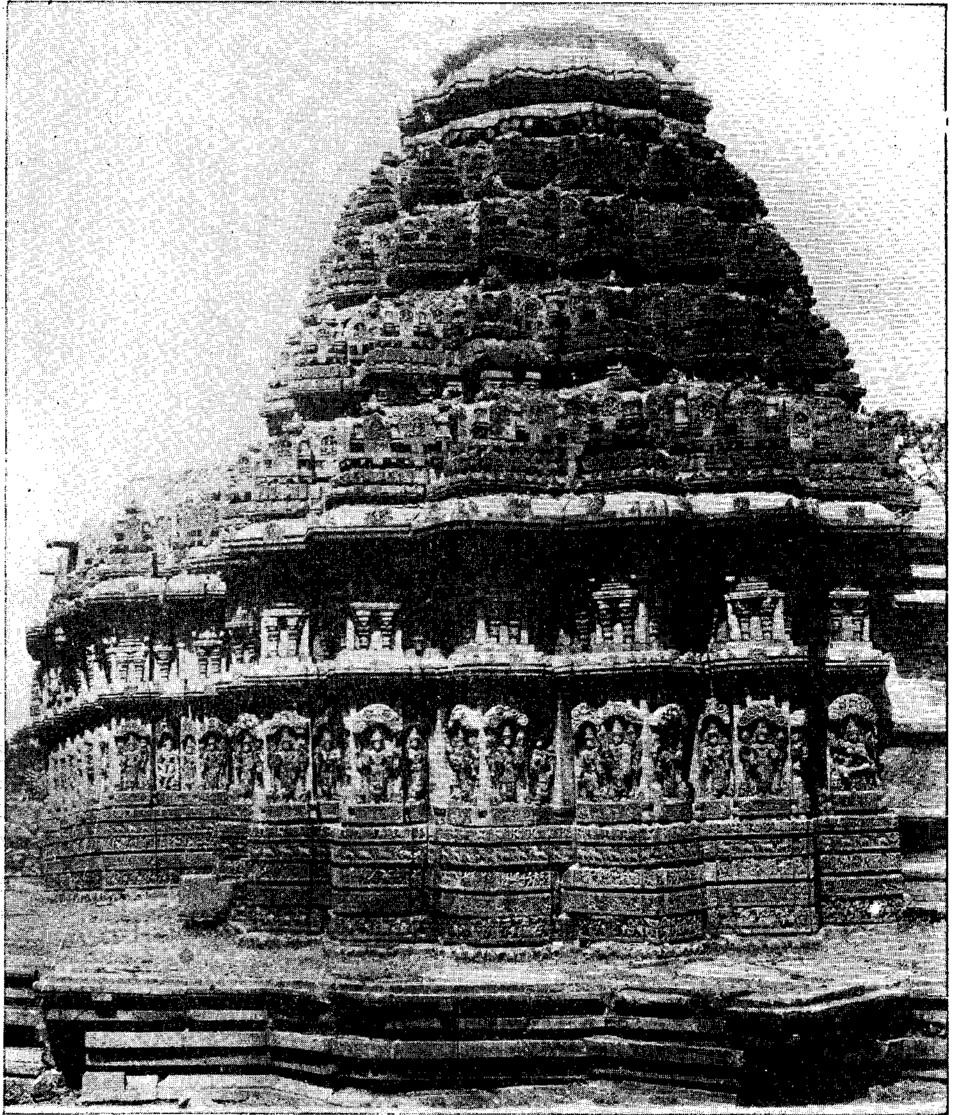
మహా — (లజ్జితయై మొగము వంచుకొని) మీరు కేవలము గురుతుల్యులే కారు. దైవతుల్యులే. మీరాడిన మాటలవలన నాకెంతమాత్రము కోపములేదు. నన్ను అంతరిక్షమార్గమున కెక్కించుటకును, అధఃపాతాళమున కణచివేయుటకును గూడ తగినసామర్థ్యము మీకు కలదని నేను భావించుచున్నాను. నాయందు దయవహించుడు. నామోక్షమార్గమును వైధవ్యధర్మచర్య కడ్డమువచ్చి నన్ను త్రుంగదీయకుడు. సామోపాయమున నెన్నిదినములు చెప్పినను బుద్ధిరాని శిష్యునకు దండోపాయమున రెండునిమిషములలో బుద్ధి తెప్పింపజూచు గురువర్యునివలె నాకనేకవేలజన్మము లెత్తినను రాని వైరాగ్యదీక్షను భగవంతుడు వైధవ్యశిక్షణోపాయమున రప్పింప దలపెట్టినాడు. ఈ ఉపాయముకూడ వృథయై నేను తుచ్ఛజీవనమునకు దిగినయెడల మరల ఎన్నికోట్ల జన్మము లెత్తినను గాని నాకిట్టి మంచియవకాశము రాదని నాహృదయము చెప్పుచున్నది.

నేను — (చిరునవ్వుతో) నీహృదయమును నీకన్న ఎక్కువ బాగుగా నేను కృషి సల్పి తెలిసికొన్నాను. వెనుక నీతో నేను రెండవసారి మాట్లాడుచున్నప్పుడు రెండుపర్యాయములు నావైపు నీవు మోహదృష్టితో చూచితివి. అప్పుడు నేను గొప్ప స్వరాజ్యదీక్షలో నుండి దేశముకొరకు ప్రాణ మర్పించివేయవలె నను పట్టుదలతో నుండుటచే చలింపలేదు కాని, లేనియెడల నేను నాయావచ్ఛక్తినుపయోగించి నిన్ను పెండ్లాడితీరియుందును. ఇట్లు మాట్లాడుచుంటినని నేను ఇంద్రియలోలుడ నగు దుర్మార్గుడనని తలపకుము. దైవసాక్షిగా చెప్పుచున్నాను: నిన్నుతప్ప నాకంటబడిన స్త్రీలోకమంతటిని నేనింతవరకు మాతృసమానముగనే చూచుచున్నాను. నీయందైనను కేవలము కామవాంఛ తీర్చుకొనవలెనను తుచ్ఛపుదలంపు నాకు కలనైనను లేదు. నీ వేనాడు నావైపు మోహదృష్టులు ప్రసరింపజేసితివో నాడే నీ వైధవ్యదశచూచి నాహృదయము కరగిపోయినది. నేను మఱి వేయిజన్మము లెక్కువ యెత్తవలసి వచ్చునంతటి మోక్షదూరుడనైపోయినను సరే, నిన్ను నాసహధర్మచారిణిగా గైకొనుట నాధర్మమని నేనప్పుడు నిశ్చయించుకొన్నాను.

మహా — నేను మీయెడల ఘోరమగు నేరము చేసితిని. నాపొరపాటునకు వెంటనే పశ్చాత్తాపముకూడ పొందితిని. మీ నిర్మలవైరాగ్యదీక్ష కప్పుడు భంగము వాటిల్లజేసిన ఈదీనురాలి యవజ్ఞతను మన్నించి యది మఱచిపోండని మిమ్మిదే నమస్కారపురస్సరముగ వినయముతో ప్రార్థించుచున్నాను.

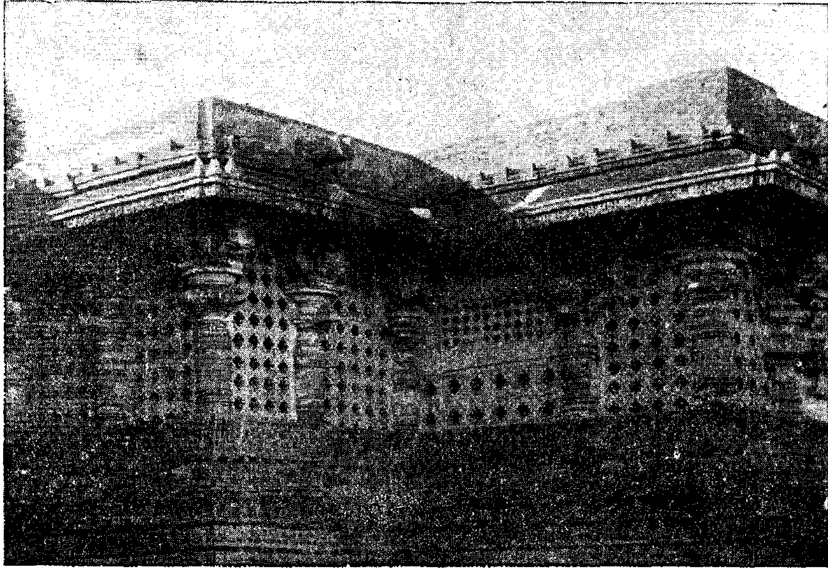
నేను — నీనమస్కారములును, ప్రార్థనలును నాకక్కరలేదు. నీకు సంతానవాంఛ లేనియెడల నన్ను వివాహమాడి బ్రహ్మచర్యవ్రతమే యవలంబించి యుండుము. నేనును యావజ్జీవము బ్రహ్మచర్యమే యవలంబించి నీదీక్ష కెట్టియాటంకము గల్గింపకయుందునని యిదే ప్రమాణము చేయుచున్నాను.

"ఈమాటలు చెప్పగానే మహాలక్ష్మి తనకన్నుల వెంట దొడదొడ కారుచున్న కన్నీళ్లను పైటచెరగుతో ఒత్తుకొని మొగము పైకెత్తి ప్రసన్నవదనముతో నావైపు చూచుచు ఇట్లనెను: 'పూర్వజన్మమున మనమిద్దరము దంపతులమని నామనోదర్పణమున నిప్పుడు ప్రత్యక్షముగ గోచరించుచున్నది. ఒకరినొకరము మోసపుచ్చుకొని చెడువర్తనులమగుటచేత నేను వితంతువుగను, మీరు బ్రహ్మచారిగను ఉండునట్లు మనకు భగవంతుడు శిక్ష విధించియున్నాడు. మనల నతిసులభముగ గట్టెక్కింప దలచి

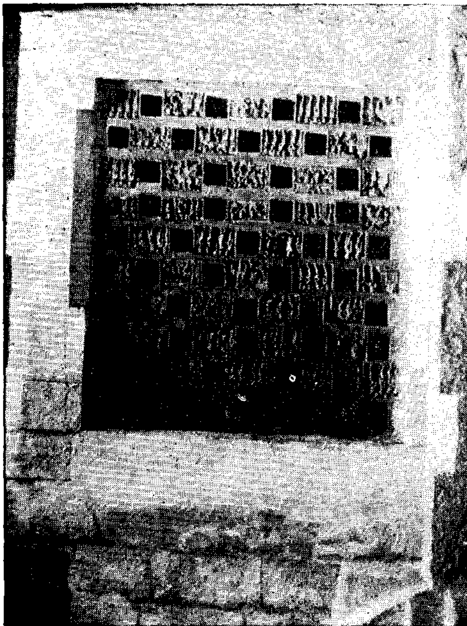

చిత్రము 3

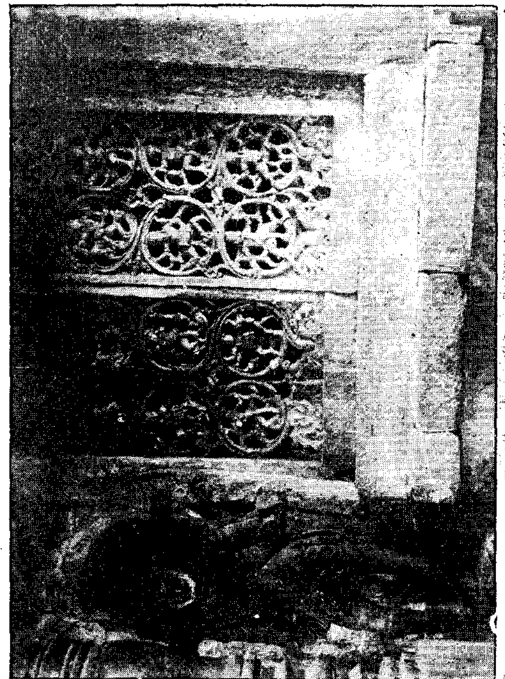
(ఇందలి గోపురము, నక్షత్రాకృతిగల కట్టడము, ఉన్నతమైన డాబా, అపారమగు శిల్పసంపద గమనింపదగినవి)

చిత్రము ౪
(చిత్రితమైన రాతిపలక-తెర)

చిత్రము ౫
(చిత్రితమైన రాతిపలక-తెర)

చిత్రము ౬
(చిత్రితమైన రాతిపలక-తెర)

విధించినయీభగవదాజ్ఞను మనమతిక్రమించి వివాహితుల మైతిమా? మనముభయులమును అధఃపతితుల మైపోవుదుము మీరుచెప్పినట్లు పెండ్లాడి బ్రహ్మచర్యవ్రతము నవలంబించి యుండరాదా యనిన, దానిచే లోకమునకు తప్పు పాఠము చెప్పి పాపమున బడిపోవుదుము.''

సంభాషణ మింతవరకగునప్పటికి చాల రాత్రి యైపోవుటచే ఆమిత్రులిర్వురును కథ ఆపివైచి యిండ్లకు బోయిరి.

౬

మఱునాటి ప్రాతఃకాలమున మామిడిమ్రానునీడను గూర్చుండి యాబాల్యమిత్రులు సంభాషణ కుపక్రమించిరి.

"మా పూర్వజన్మదాంపత్యవార్త విన్న తర్వాత కొంతసేపటివరకు నే నేమియు మాట్లాడ లేకపోతిని. పిమ్మట మనస్సు కుదురుపర్చుకొని యిట్లంటిని:

నేను—సరే, మన దాంపత్యముమాట యట్లుంచుము. మనభారతదేశమున నీవంటిపవిత్రురాలగు వితంతుస్త్రీ కోటి కొక్కతె యైన నుండదేమో అని నాసందేహము. అందులోను కేవలము బాలవితంతువు లగు వారు ఈడువచ్చినవెనుక మనస్సునిలుపుకొనజాలరనుట నిస్సందేహము. అట్టి వారికి పునర్వివాహము లవసరముకాదా?

మహా—ఈవిషయమున మీరు చాల పొరబడుచున్నారు. వైధవ్యధర్మచర్యను బాగుగ గుర్తించి కట్టుబాటులోనున్న బాలవితంతు వెప్పటికిని తనబ్రహ్మచర్యమునకు ఆటంకము కలిగించుకొనదు. మీరు స్వరాజ్యదీక్షయం దుండుటచేతనే కదా, నాపాపిష్ఠి కన్నుల యెదుట మీ రానాడు చలింపకుండ నిలువగల్గితిరి. అట్లే వైధవ్యచర్యా దీక్ష, స్త్రీస్వాభావికమగు లజ్జ, పతితుల మగుదుమను భయము, పెద్దలకట్టుబాటు మొదలగునవన్నియు జేరి కవచమువలె మనభారతదేశమందలి వితంతుస్త్రీల పావనత్వమును కాపాడుచున్నవి. అట్టి పావనమతులగు స్త్రీలు కోటికొక్కరు కాదు—నూటి కిద్దరు ముగ్గురు కన్న నెక్కువగ నుందురనియే నేను పందెము పెట్టి చెప్పగలను.

నేను—మిగిలిన నూటికి తొంభైయెనమండుగురు చొప్పున గల వితంతుస్త్రీలగతి యేమి? వారు పతితులై పోవలసిన దేనా?

మహా—మీమాట బహుబాగున్నది. లోకమున నిత్యసత్యవ్రతదీక్ష గలవా రెందరున్నారు? కోటికొక్కరైన నున్నారని మీరు ప్రతిజ్ఞపట్టి చెప్పగలరా? సత్యవ్రతమవలంబించుటదుస్సాధ్యమని, కుబద్ధమాడిన దోషము లేదని యెవ్వరైన బోధింతురా? అట్టి బోధకుల పనిని ఎవరు మెచ్చెదరు? బ్రహ్మచర్యముకూడ సరిగా అట్టిదే. సామాన్యుల కది దుస్సాధ్యము. దానిని జేరుటకును మనుజులు తమ శక్త్యనుసారమే యత్నించుచున్నారు. కర్మభూమియగు మన పవిత్రభారతవర్షమున మహానుభావులగు ఋషులు మనుష్యుల స్వభావముల కనుగుణముగ ఆయాజాతుల నేర్పాటుచేసి, యున్నతజాతులకు కఠిననియమములను, నిమ్నజాతులకు సులభనియమములను పెట్టియున్నారు. మన దేశములో వితంతూద్వాహమున కంగీకరించు కులము లెన్నియో యున్నవి.

నేను—అయితే నీయుద్దేశప్రకారము ఏదేశమందెక్కువ నిర్బంధవైధవ్య మున్నదో యాదేశమే పవిత్రతర మైన దన్నమాట.

మహా—అట్లుకాదు. వైధవ్యశిక్ష ననుభవింపవలసిన స్త్రీలు లేకుండ ఏదేశమున సతీపతులు చిరాయుష్మంతులై నిష్కల్మషహృదయముతో సత్యాదమోక్షప్రాప్తికి బ్రయత్నములు చేయుదురో అదే ధన్యదేశము. భగవంతుడు వైధవ్యము గలిగించినను దాని ననుభవింపమని భగవదాజ్ఞను అతిక్రమింప యత్నించువారు మేము దెబ్బలు తినమని యుపాధ్యాయు నెదిరించి పాఠములు చదువక తిరుగు కొంటె పిల్లలవంటివారని నాయుద్దేశ్యము.

నేను—సరే. ఈ వివాదాంశ మట్లుంచుము. ప్రస్తుతకాలమున ద్విజులలోని వితంతుస్త్రీలందరునిర్బంధవైధవ్యమువలన నానాబాధలు పొందుచు కొందఱు దుర్నీతి వర్తనలై చెడిపోవుచుండుట కన్నులార చూచు సంఘసంస్కర్తలీనిర్బంధమును వీలైనంతవరకు తగ్గించు

టకు ప్రయత్నించుచున్నారు. వారు మంచి యుద్దేశ్యముతో ఆపని చేయుచున్నారు గనుక భగవంతునిదృష్టిలో వారు అనింద్యవర్తను లనియే నానమ్మకము. నీవు దీని కంగీకరింతువా?

మహా — నా అంగీకారము జోలి మీ కేందుకు? మీ రట్లు విశ్వసించుచు తప్పని నేను మీతో వాదింపను.

నేను — తప్పైనచో వాదించి నన్ను ఒప్పింపుమనియే నిన్ను నే నడుగుచున్నాను. రహస్యముగ విటులతో వర్తింప నెంచు వితంతువుకన్న బహిరంగముగ బునర్వివాహము చేసికొని యొక్కభర్తతో నిర్భయముగ గాపురముచేయు యువతి యుత్తమురాలని నీవు ఒప్పుకొందువా?

మహా — రహస్యముగ వ్యభిచరించుచు పైకి విరాగిణివలె వర్తించువితంతువు తానే పతితురాలగుచున్నది కాని, కులమును పతిత మొనర్చుట లేదనియు, బహిరంగముగ పునర్వివాహ మొనర్చుకొను స్త్రీ కులమున కంతకును పతనము గూర్చుటవలన నెక్కువ నేర మొనర్చినదగుచున్నదనియు గొందఱు పూజ్యులగు పెద్దలభిప్రాయమిచ్చియున్నారు. కాని నాహృదయమునకు మఱియొకరీతిగా గోచరించినది. కులములో నుండి రహస్యముగ విటులతోదిరుగు వితంతువు పాపమునకు మేర లేదనియు, బహిరంగముగ పునర్వివాహముచేసికొని కులభ్రష్టయిపోవు యువతి యున్నతకులమందలి కట్టుబాటులప్రకారము వర్తింపజాలని తన యసమర్థతను బహిరంగముగ ఒప్పుకొని నిమ్నజాతికి దిగి మోక్షదూరురాలైనను పాపురాలు మాత్రము కాదనియు నానమ్మకము.

నేను — (సంతోషముతో) అవును. చక్కగా చెప్పితివి. దీనిని బట్టి ఒకరీతిగా నీవు పునర్వివాహముల కంగీకరించినట్లే.

మహా — పునర్వివాహములు చేసికొన్న స్త్రీలు కులములో నుండగోరుట మాత్రము కూడదు. అట్టి వారందరుశూద్రజాతిలోని ఒక అంతర్భాగముగ నెన్నబడుచు మనహిందూమతములోనే యుంచబడుట కెవ్వరు నభ్యంతర పెట్టరని నాయుద్దేశ్యము.

నేను — అట్టి వారిని తల్లి, తండ్రి మొదలగువారికి వెలియై పొమ్మనుట క్రూరము కాదా?

మహా — ఉత్తమకులమునకు విధింపబడిన నియమములు నిర్వహింపలేక పతనమున కంగీకరించినవారు పవిత్రులగు తలిదండ్రులతో నెట్లు కలిసియుందురు?

నేను — దుర్నీతిపరు లగువారు రహస్యముగ వ్యభిచరించుచు బహిష్కరింపబడకుండ కులములో లేరా? అట్టివారికన్న బహిరంగవర్తనలు శ్రేష్ఠులేయని మన మొప్పుకొనవలెను గదా!

మహా — కులములోనుండియు చెడ్డపనులు చేయుచున్నవారు గనుక నేవారికి పాపము కల్గును. కులమునుండి బహిష్కరింపబడుటకు వీలగునట్లు మారుమనువు కోడబడి నిమ్నజాతుల నియమమును జేకొందుమని బహిరంగముగ నొప్పుకొనువారికి పాప ముండదు. ఇంతకును సద్విద్యావ్యాప్తి గల్గించి జనులను కులధర్మములందు వర్తింపజేయువారు ఘనులుగాని కులనియమములు కఠినములని వగచుచు వాని నుల్లంఘింపుడని ప్రజలను బోధించువారు లోకోపకారులు కారు. వారు పరమదయాళులే యైనను లోకులకు వారివలన నష్టమే కాని లాభము వీసమంతయు లేదని నానిశ్చయము.

నేను — సద్విద్యవలన బాలవితంతువులకు కామము నశించునని నీకు విశ్వాసమున్నదా?

మహా — భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యములు గల్గించు విద్యవలన తప్పక కామవాంఛ నశించితీరును. ఏపనినిజేయుటకైన అహంభావయుతమగు మానవశక్తికి సామర్థ్యము లేదు. ఎవ్వరు అమూల్యమగు దైవశక్తి తమయందు నిరంతరము నెలకొని యుండునట్లు భక్తితత్పరులై పవిత్రజీవితమునకు గడంగుదురో వారికి కామము తప్పక నశించును.

నేను — అది వట్టిమాట — కామమును జయింప మునిపుంగవులకే అసాధ్యమైనది. సామాన్యస్త్రీ దానిని జయింపలేదు.

మహా — అవును, సామాన్యస్త్రీ జయింపలేదు. కాని ఉత్తమజాతిస్త్రీ తప్పక జయింపగలదు. దాని

కేమిగాని, మునీంద్రులకే అసాధ్యమగు బ్రహ్మచర్యమును మీ రెట్లు యావజ్జీవమును గడపగలమని యాశించు చున్నారు?

నేను—(చిరునవ్వుతో) నాభార్య అజ్ఞానురాలై లేని వైధవ్యమును తెచ్చిపెట్టుకొని, సిరిరా మోకాలొడ్డుచుండుటచే నేను విధిలేక బ్రహ్మచారినై యుండ వలసివచ్చినది.

మహా—దాంపత్యసౌఖ్యమునకై శాస్త్రయుక్తముగ ఒకమారు ప్రయత్నముచేసి కార్యము లేకపోవుటచే వైరాగ్యభావము వహించిన నేనే అజ్ఞానురాల నైనచో, ఏప్రయత్నము జరుగనిది అశాస్త్రీయముగ వైరాగ్య మవలంబించిన మిమ్ము ఏమనవలయునో నే నూహింపజాలకున్నాను.

నేను—న న్నేమనవలయునా?—భర్తయనుము—సంతోషించెదను.

మహా—మిమ్ము నేను భర్తగా పూజింపవలెనో, గురువుగా పూజింపవలెనో, దేవునిగా పూజింపవలెనో, నేనే నిర్ణయించుకొందును. ఆవిచారము మీకేల? మిమ్ము నేను భర్తగానే పూజింపవలసియున్నచో నాభర్త బ్రహ్మచర్యవ్రతదీక్షయం దుండవలసివచ్చుటచే ఆయనకు సహధర్మచారిణిని గనుక నేనుకూడ ఆయనతోపాటు బ్రహ్మచర్యము నవలంబించి నా ధర్మమును నెరవేర్చుకొనుచుంటి నని సంతృప్తి నందుచుందును.

నేను—అయితే నేను యావజ్జీవము బ్రహ్మచారిగా నుండుట యుత్తమకార్యమే యందువా?

మహా—నే నెట్లు చెప్పగలను? అది మీ మనస్సును పట్టి యుండును.

"ఇట్లు ఇంకను పలువిధములగు సంభాషణములు జరిగినమీదట నాబ్రహ్మచర్యమునై వనిర్ణయమేకానిస్వీయ కల్పితము కాదని నాకు దృఢనిశ్చయము కలిగినది. మహాలక్ష్మి యట్టియచంచలదీక్షయం దుండగా నేనితరవనితను భార్యగా చేకొనుట పరస్త్రీగమనముతో సమాన మనిపించినది. ఆమెవైరాగ్యబలమెట్టిదో కడసారి పరీక్షింప గోరి, 'నాఫొటో నీయొద్దను, నీఫొటో నాయొద్దను ఉంచుకొనుటవలన మనకేమైనమనస్సంతుష్టి కలుగుచుండు నేమో' యని నేనంటిని. ఆమె అందుకొప్పుకొనలేదు."

మహా—నేను పూజించునది మీరూపమును కాదు. మీరు ప్రేమించునదియు నారూపము నైయుండకూడదని నాప్రార్థన. రూపమును ప్రేమించుట కాముకుల వృత్తి. ఒండొరుల పవిత్రభావములనే మనము ప్రేమించుకొందము. అందుకై దగ్గరదూరములు కాని, చావుబ్రతుకులు కాని యెట్టి యాటంకమును గలిగింప నేరవు. మోక్షప్రాప్తి యగువరకు అనేకజన్మపరంపర లందు కలిసియుండవలసిన భార్యాభర్తలు పవిత్రజీవనులు కాకపోయినచో అది ఉభయులకును నష్టదాయకమే. అందులోను ఉత్తమజాతిస్త్రీ కులట యైపోవుటకన్న హీనకృత్యము వేరుండదు. దేశహితార్థమై రెండుమూడేండ్లు చెరసాలకు పోయిన దేశభక్తునిభార్య దుర్మార్గురాలై, భర్త తిరిగివచ్చునప్పటికి ఉపభర్తతో చరించుచుండుటఎంతదోషమో, ఉత్తమజాతిస్త్రీ భర్తృమరణానంతరము పునర్వివాహము చేసికొనజూచుట యంత నీచమని నానమ్మకము.

"ఆమెయుద్దేశములు నేను పూర్తిగ గ్రహించినందున ఇక నక్కడ నుండ నవసరములేదని తలచి యాముగ్గురు వితంతువులవద్దను సెలవు గైకొని తిన్నగా ఇక్కడకు వచ్చి నిన్ను కలిసికొంటిని."

అన్నిసంగతులు విన్నతర్వాత కృష్ణారావు ఒక్క నిట్టూర్పు పుచ్చి "ఎవరియుద్దేశములకు తగినట్లు వారికి సంఘటనలు కలుగుచుండును. నీవును వైరాగ్యము కలవాడవే యగుటవలనను, పైగా ఛాందసుడ వగుటవలనను ఆమెను వివాహమున కొప్పించలేకపోయితివి."

శాస్త్రి—నీవు వెళ్లి ఒప్పించుము. నీకు లక్షరూపాయ లిచ్చెదను. ఇదే పందెము.

కృష్ణా—నీవు రంగమంతయు చెడగొట్టితివి. ఆమెకు వైరాగ్యప్రసంగముల కవకాశ మీయక స్త్రీస్వాతంత్ర్యమునుగూర్చి భాషించుచు పౌరుషసూచకము

లగు మాటలాడి పురుషులకుగల వివాహాదిసౌకర్యము లన్నియు స్త్రీలకు గూడ నుండదగునని యామెకు తోఁపింపజేయవలసినది.

శాస్త్రి—కావలసినన్ని పౌరుషసూచకము లగు మాటలాడినాను. 'నీ మూఢభావములచే స్త్రీలోకమున కంతకు తీరనిద్రోహము చేయ నెంచుచున్నావు' అని లేనికోపమును తెచ్చుకొని ఘాటుమాటలాడినాను. కాని కాలహరణభయముచే నవియన్నియు నీ కిప్పుడు చెప్ప లేదు. ఇంతకును ఆమెదృక్పథము వేరుగ నున్నది.

కృష్ణా—నలుగురుబిడ్డలు గల జనతండ్రి పునర్వివాహమును ఆమె యెట్లు సమర్థించినది?

శాస్త్రి—ఆవిషయమై మహాలక్ష్మి చెప్పినమాటలివి: 'ఆయన వివాహమును జూచిన మీదటనే నా వైరాగ్యదీక్ష మరింత దృఢతర మయ్యెను. దయామయుడగు భగవంతుడు కల్పించుపరిస్థితు లన్నియు ఎండమావుల వంటి విషయసుఖములయందు విరక్తి కలిగించి మానవులను ముక్తిమార్గమునకు గొంపోవు దగ్గరదారులని నాకు కన్నులకట్టినట్లయినది. ఇంట్లో ముగ్గురు వితంతువులు మోక్షాసక్తలై పరిపూర్ణవైరాగ్యముతో సత్కాలక్షేపము జేయుచుండుటను భగవంతుడు నాకు కనబఱచి, కామమును నశింపజేసికొనిననే కాని నీకు ముక్తిలేదని సామమున బోధించినను నాకు బుద్ధి రానందున ఆజగదీశ్వరుడు నాకు శిక్షగా ఈవివాహము కల్పించెననియు, నిట్టిదాంపత్య మనుభవించుటకన్న నరక మనుభవించుట చాల నయమనియు మా బాబయ్యగారు అనుదినము ఎంతో లోలోన అలమటించుచున్నారు. పైకికూడ విలపించుచున్నారు. మాపిన్ని మా బాబయ్యగారిని చీటికిమాటికి నిందించుచు, ఏడ్చుచు, తిట్టుచు, అనేక విధముల విసుగు కలిగించుచున్నది. సహజమార్గమున ఆయనకు వైరాగ్యభావ ముదయింపనందున జగద్రక్షకుడగు భగవంతు డాయన శ్రేయస్సును గోరియే యిట్టి కఠిన శిక్షోపాయము బూనవలసివచ్చెను'. మున్నగు తన మామూలు వైరాగ్యగ్రంథమే విప్పినది.

కృష్ణా—అయితే ఆమెతో సంభాషించిన తర్వాత బాలవితంతూద్వాహములను గూర్చి నీయభిప్రాయమేమైన మారినదా?

శాస్త్రి—నా అభిప్రాయము కొంత చలించినది కాని మారలేదు. అందుకు విరోధము గాని యొక మధ్యమార్గ మేర్పర్చుకొని మనస్సమాధాన మొనర్చుకొంటిని. స్వరాజ్యప్రాప్తి చేకూరినపిదప దానిని గూర్చి ప్రచారము చేయ నిశ్చయించినాను.

కృష్ణా—ఆమధ్యమార్గ మేది?

శాస్త్రి—బాలికకు ఎనిమిదేండ్లు దాటినతర్వాత మంచి సంబంధమును చూచి తలిదండ్రులే వివాహము నిశ్చయము చేసి ప్రధానమువంటి చిన్న ఉత్సవము చేయవలెను. అప్పటినుండి వారు వధూవరులేయై రాకపోకలు జరిగించుచు పరస్పరానురాగము సంపాదించుకొందురు. స్త్రీ రజస్వలయైన రెండు సంవత్సరములకు కాని (పునస్సంధానము) నిజమగు వివాహము జరుగరాదు. ఈ లోగా బాలికకు సనాతనమతధర్మానుసారముగా భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యములు గఱపించు మంచి విద్యయంతయు చెప్పించవలెను. పునస్సంధానము జరుగుటకు పూర్వము ప్రధానపురుషు డొకవేళ గతించినచో ఆమె యిష్టానుసారమామెకు మఱియొక పురుషుని నిరభ్యంతరముగా వివాహము చేయవలెను. ఆమెకు వివాహేచ్ఛ లేనిచో వైధవ్యవ్రతము నవలంబించుటకును, స్త్రీ విద్యాలయములం దధ్యాపకురాలుగ నుండుటకును మంచి యవకాశములు కల్పించవలెను.

కృష్ణా—ఈ యేర్పాటునకు మీ మహాలక్ష్మి యొప్పుకొనునా?

శాస్త్రి—ఆమె తన విశ్వాసమునుండి నలుసంతైన కదలదు. 'మీపద్ధతి "నీయెడమ చెయ్యి తియ్యి, నాపుఱ్ఱచెయ్యి పెట్టెద" నన్నట్లున్నది' అని ఆమె పరిహసించినది. కాని ఈ కలికాలములో నిరక్షరకుక్షులగు బాలవితంతువుల యెడల నిర్బంధవైధవ్యము విధించుట మహాక్రూరత్వ మనియే నాతలంపు.

కృష్ణా—సరే. నీవును, మహాలక్ష్మియు నిరంతర కృషి చేసి హిందూబాలవితంతువులకు భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యములను గల్గించు సద్విద్యనేర్పెడు గొప్పవిద్యాలయములను స్థాపించుట కేల ప్రయత్నింపరు? కార్యరూపమున బుజువుపర్చిన కాని విద్యవలన వితంతువులను పవిత్రురాండ్రగా నుంచవచ్చుననుట సంభవ మని నేను దలపను.

శాస్త్రి—మహాలక్ష్మి తన కట్టిసంకల్ప మున్నదనియు, అందుకు నా సహాయ మత్యావసరమనియు కూడ చెప్పినది. కాని 'స్వరాజ్యము రానిదే యిట్టి పవిత్ర కార్యములు నిర్విఘ్నముగాకొనసాగవు. కాబట్టి తొలుత స్వరాజ్యసంపాదనకే నాసర్వస్వమును, అవసర మైనచో నాప్రాణమును కూడ నర్పింప దలచితిని. నీవాంధ్ర రాష్ట్రమందలి స్త్రీలలో స్వరాజ్యవాంఛను ప్రబలంజేసి, త్రివిధబహిష్కారములకును, నిర్మాణ కార్యక్రమమునకును బూనుకొనునట్లు వారిని ప్రోత్సహించుట ప్రస్తుత కర్తవ్యము' అని నే నామెతో చెప్పి ఒప్పించితిని.

కృష్ణా—సరే, రావలసిన మార్పులు భగవదిచ్ఛవలన రానే వచ్చుచున్నవి. మనము కాళ్లు విరుగ ద్రొక్కుకొని పరువు లెత్తుట యనవసరము.

శాస్త్రి—అవునవును. స్వరాజ్యముకొఱకు ప్రయత్నించుట యనినచో నీకుకుద్ధ అనవసరముగా కనబడును. వితంతూద్వాహము లన్నను, వర్ణాంతరభోజనము లన్నను మాత్రము నడుము కట్టుకొని తయా రగుదువు.

కృష్ణా—సరిలే. ఎవరివెఱ్ఱి వారి కానందము.

కథ ముగియుటచే మిత్రు లిద్దరును నవ్వుకొనుచు లేచి, జగన్నాటక మందలి విచిత్రపాత్రముల వైఖరి నెన్నుకొనుచుఁ జని తమతమ గృహములు చేరు కొనిరి.

ప్రియపాఠకులారా! మన మహాలక్ష్మివంటియు, సీతారామశాస్త్రివంటియు జితేంద్రియులగు పావన మూర్తులు మనసార పూనుకొన్నప్పుడే యేయుద్యమమైన నిర్విఘ్నముగ ఫలవంతమగుననుట మాత్రము మీ రందరేకగ్రీవముగ నంగీకరించినచాలునని కథకుని ప్రార్థన.

రామచంద్రప్రభు శతకము

కూచి నరసింహము గారు

శ్రీల న్మేలగుచేలల న్నగల నర్పింపంగ లే, కింక నే
వేళ న్నామతి శాంతి కడ్డముగ నావిర్భూతమౌచుండు ను
ద్వేలాంతఃకరణప్రవృత్తులను భక్తి న్నీకు మత్తేభశా
ర్దూలాకారపుఁ గానుకబొమ్మలుగ నిత్తు న్రామచంద్రప్రభూ!

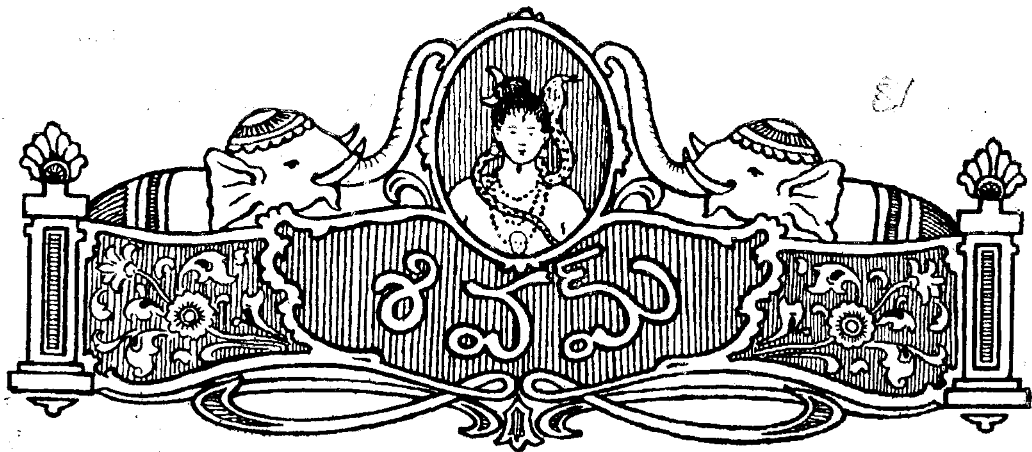
శతకంబు న్రచియించి తొల్తఁ బిదప న్సామర్థ్యముం బట్టి తా
మితరగ్రంథముల న్బొనర్తు రిలలో నేరేనియు; న్గాని త
ద్వ్యతిరిక్తంబుగ నర్వదేండ్లపయి రెండౌ వెనుక నేఁ జిక్కితిన్
శతకం బొండు రచించి నీ కొసఁగు కాంక్ష న్రామచంద్రప్రభూ!

వృకసందోహము పొంచియుండి పొలమం దేకాకిగా నుండు వృ
ద్ధకకుద్మంతము పైకి దూఁకుగతి, దుర్దాంతాధులు న్వ్యాధులున్
జకితస్వాంతత నుండు న న్నజిమి యేఁచన్జొచ్చె, గోపాలనా
మక! రక్షించుట కీవె శక్తుఁడవు రమ్మా! రామచంద్రప్రభూ!

ఎన్నె నున్నవి నామరూపములు నీ కెన్నో చరిత్రంబులున్,
గన్నారం గని వీనుఁగార వినితి న్గ్రంథంబుల; న్గాని యే
తన్నామాకృతి దివ్యవృత్తములు హృత్తాపంబుఁ జల్లార్చి నా
కెన్న న్రాని ముదం బదేమొ యిడుఁ దండ్రీ! రామచంద్రప్రభూ!

వంతం బెట్టెడు చిత్తవృత్తులను జంప న్నీశుభాఖ్యోత్కరం
బెంతో శ్రద్ధ జపింపఁజూడ, నకటా! యేయొక్కెడ న్నిల్వ, కీ
స్వాంతం బన్కపి యిచ్ఛ వచ్చినటు సంచారంబుఁ గావించెడున్,
శాంతిస్థైర్యము లిమ్ము దానికి రమేశా! రామచంద్రప్రభూ!

(సశేషము)

సోమంచి అన్నపూర్ణేశ్వర శాస్త్రిగారు

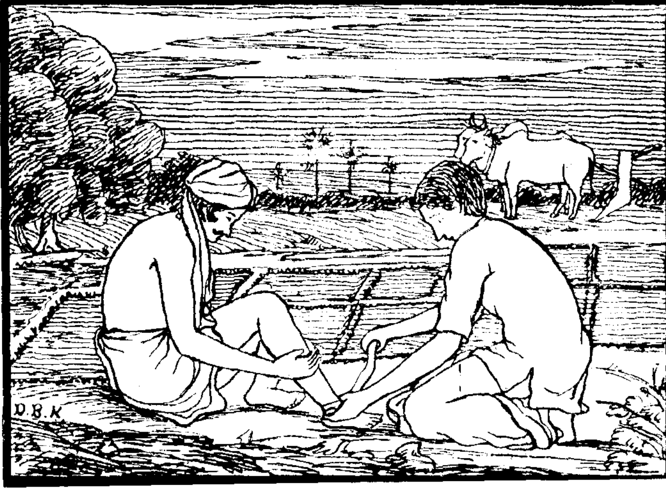
విశ్వేశ్వరు డొక స్వచ్ఛమైన బ్రాహ్మణ కుటుంబమునకు జేరినవాడు. పెద్ద ఆస్తి పరుడు. ఆతని చిన్నతనమందే తలిదండ్రులు గతించుటవలన నాతడు తన పినతండ్రిచెప్పు చేతలలో నుండవలసి వచ్చెను. ఆతనివంశమున నందఱును పండితులైనప్పటికిని, తండ్రి లేకపోవుటవలన నాతని విషయమై యెవ్వరును శ్రద్ధతీసికొనక పోవుటవలన నాతనికి విశేషముగ చదువు రాలేదు.

ఆతడు తన యిరువదవయేట దనపల్లె యందున్న పాఠశాలయం దుపాధ్యాయుడుగ గుదిరెను. ఆత డా పాఠశాలయందు రెండేండ్లు పనిచేసి, తరువాత నా పనిని మానుకొని యసహాయోద్యమమున బ్రవేశించి, దానియందలి నిర్మాణ కార్యక్రమమున తీవ్రముగ బనిజేయ బ్రారంభించెను. కాని యాకార్యక్రమ మంత మొందగానే యాతడు జాతీయ మహాసభా సభ్యుడుగనుండుటమాని నిమ్న జాత్యుద్ధరణము నందు తన శక్తినంతయువినియోగింపబూనెను.

విశ్వేశ్వరుడు తన యూరనేయుండిన బంధువులతోడ మాలవారిని ముట్టుకొనవలయు ననియు, నందువలన దోషము లేదనియును, నీచముగా జూడబడుచుండిన వారి నుద్ధరించు టావశ్యక మనియును, వారును తమవంటి మానవులే గనుక వారికిగూడ సంఘమందు మంచి చోటీయవలయు ననియును, ప్రతిమానవుడును భ్రాతృత్వతత్త్వము నర్థముచేసికొని నడచికొనవలయు ననియును, చెప్పుచు వచ్చెను. కాని విశ్వేశ్వరుని బంధువు లందఱును ఆతని దిట్టుచు వచ్చిరి.

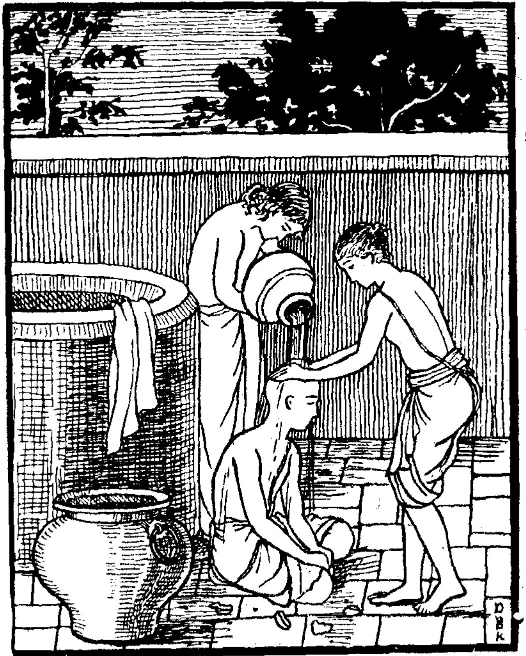
విశ్వేశ్వరు డిక నూరిలో నుపన్యసింప బ్రారంభించెను. ఆతనితో చాలమంది వాదించుచుండిరి. కొందఱాతని తిట్టుచుండిరి. ఆతని వాదనలను జూచి యాయూరివా రందఱు నాతనిని పిచ్చివా డనజొచ్చిరి. కాని యాత డధీరుడు కాలేదు. వారిని లక్ష్యముచేయుటలేదు. తన కిచ్చ వచ్చినట్లే యాచరించుచు, దనయూరి మాల లందఱకును సహాయము చేయుచుండెను.

ఒకనా డాతడు తనపొలమం దొకమాల వాడు దున్నుచుండగా నాగలిక ఱ్ఱుమాల వానికాలు చీల్చివై చెను. విశ్వేశ్వరు డామాలని

ముట్టుకొని యాతని గాయమునకు కట్టుగట్టి సేవచేయు టాతని పినతండ్రి చూచెను. ఆత డింటికి పోగానే యాతని పినతండ్రి విశ్వేశ్వరు నితో జందెమును తీసివేయవలసినదని చెప్పెను. కాని విశ్వేశ్వరుడు వినలేదు. ఆతని కాదినమున పినతండ్రి భోజనము పెట్టలేదు. అందుచేత నాతడు తన పినతండ్రితో మాట్లాడుట మాను కొనెను. ఆయూరిలోనున్న పండితులందఱు గలసి యాతని కాంతు నిచ్చిరి. ఆతనితోడ నందఱును మాటాడుట మానిరి.

ఇట్టి పరిస్థితులలో గూడ విశ్వేశ్వరుడు ధైర్యము వీడలేదు. ఆతడు ప్రతిదినమును పెద్ద లందఱును గలసికొను దేవాలయము నొద్దకు జని, యీ నిమ్నజాతుల నుద్ధరింపకపోవుటవల ననే బ్రాహ్మణులందఱును చెడిపోవుచుండి రని యును, వారికంటె నీచు లనుకొనబడువారి నుద్ధరించిననేగాని వారు వారి కర్తవ్యముల నెఱి వేర్చుకొనువారు కారనియు, నీ కర్తవ్యమును మఱచియుండుటం జేసియే బ్రాహ్మణులకు గౌరవము పోయినదనియు చెప్పుచు వచ్చెను. విశ్వేశ్వరునియం దీ యాకస్మిక మానసికపరివర్తనను జూచి, రెండేండ్ల క్రిందట నేమియు లేకయుండిన యాతని కేమైన పిచ్చియెత్తిన దేమోయని వారు భయపడి, యొకనాడు విశ్వేశ్వరుని పట్టుకొని యాతనితల గొఱిగించి నిమ్మపండ్ల రసమున దల మర్దించిరి ఇదియంతయు

నుజూచి విశ్వేశ్వరుడు మొదటనవ్వుకొనెనుగాని

వారందఱును దన్ను హేళనము చేయునపుడు మాత్ర మాతనికోప మాగలేదు. అతడు వారి మూర్ఖతకు వారిని మొదట దిట్టజొచ్చెనుగాని యట్లు చేయుట తప్పని యాత డూరకుండె.

ఆత డాదినమున నాపలెదగ్గరనే యున్న యొకకొండమీది కెక్కి, యొక సెలయేటి ప్రక్కను కూరుచుండి తన స్థితినిగూర్చి విచారింప నారంభించెను. ఆతని కేపని జేయుటకు తోపకపోయినందున నాదినమున నాతడుమాల పల్లెకు పోలేదు. ఆత డాదినమంతయును విచారించుచు గడపెను. ఊరిలోనివారందఱు నాతని పిచ్చివా డనుచుండి రేమి?—వారు పిచ్చివారు కారా? వారికేమైన తెలివితేటలున్నవా, లేవా? పిచ్చితన మనుకొనబడుచున్న దియేయుత్కృష్టమగు ధీశక్తియేమో! ఈప్రశ్నకు సమాధానమిచ్చు టెట్లు? సాధారణమానవుడుసాధారణముగ రాత్రియం దెపుడో కాంచు దృశ్యముల నొక పిచ్చివాడు పగలే కాంచుచు, నాదృశ్యములందొకానొక యద్భుతమహత్త్వమును గనిపెట్టుచు, సాధారణమానవుడు సాధారణముగ నర్థము చేసికొన జాలని యొకగొప్ప సూనృతము కనుగొనుచుండు నేమో! —కొంతకొంత యైనప్పటికిని పిచ్చివాడు కేవలము నీ ప్రపంచమందందఱు తీసికొను చెడ్డనే జేరదీసికొనక, వారెన్నడు దెలియజాలని మంచిసంగతులనే కనిపెట్టుచుండు నేమో!

విశ్వేశ్వరు డట్లు తలచుచు నాసెలయేటి దగ్గర కూరుచుండిన సమయమున నాతని కొక ధ్వని వినవచ్చెను. ఆత డాధ్వని యెచటనుండి వచ్చినదో తెలిసికొనుటకు తన చుట్టుపట్టుల వెదకెను, గాని యాతని కెవ్వరును గాన్పింపలేదు. ఆ ధ్వని మరల వినవచ్చెను. అది "ఆర్యా! మీ రిటుల మానవులకొఱకు పాటుపడుచున్నారు! మీకు దీనివలన గలుగు లాభ మేమి?" యని విశ్వేశ్వరుని ప్రశ్నించెను.

విశ్వే—నా యాత్మకు సంతసమే!

ధ్వని—అట్లయిన మీరు చనిపోయినతరువాత మీయాత్మ సంతసించు టెటులు?

విశ్వే—నా యాత్మ యింకొక లోకమునకు పోయి, యచట నెవరైన కష్టజీవు లున్న యెడల వారికి సేవచేయును.

ధ్వని—ఇంకొకలోక మనగా మీ యభిప్రాయము?

విశ్వే— బహుశః నరకమని—

ధ్వని—మీరు చాల పొరబడుచుంటిరి. మీరు నరకమున కెట్లు పోవుదురు?

విశ్వే—ఈయూరనున్న పండితులందఱు నే నేదియో పాపకార్య మాచరించుచుంటి నని నన్ను వెలివేసినారు. నేను పాపకార్య మొనర్చిన, నాకు నరకప్రాప్తియే గదా ఫలము!

ధ్వని—అయ్యో! మీ రటులే నమ్మితిరా? ఇట్టి మహత్కార్యము నొనరించుచున్న మీరు నరకమున కెట్లు పోవుదురు: మీరు స్వర్గమునకే పోవుదురు.

విశ్వే—అయ్యో! అదియే నిజమా? అట్లయిన
యెడల నేను చనిపోయిన తరువాత నిక
కష్టజీవులకు సేవచేయుటకు వీలు లేదా?

ఆ ధ్వని మరల వినరాలేదు. విశ్వేశ్వరు డెప్పుడో ముందు సంభవింపబోవుదానినిగూర్చి విలపింప నారంభించెను. ఆకొండమాత్ర మాతని రోదన ధ్వనినే ప్రతిధ్వనించుచుండెను గాని యా ధ్వనిమాత్రము తిరిగి వినరాలేదు.

దీనిమూలమున విశ్వేశ్వరునకు సుఖము పోయినది. ఆతడు తన కర్తవ్యమును మఱచిపోయెను. విచారపడుచుండెను. ఈ విచారమునకు లోనై యాత డుచ్చరించు పరాకుమాటలవలన ప్రజలందఱు నీతనికి తప్పక పిచ్చియెత్తిన దని నమ్మి, చిన్నవారును, పెద్దవారునుగూడ నీతనిని హేళనము జేయ ప్రారంభించిరి. ఆతడు దానికై విచారపడుచుండెను. తన మనసులో నున్న విషయములను విమర్శించుకొనజాలకుండెను. ఆతని కప్పు డాధ్వని వినవచ్చినప్పటికి పూర్వ ముండెడి మానసికశక్తియును, తార్కిక ద్రఢిమయును పోయి, ప్రతిదానియందును సందేహము, నిరాశ, యపనమ్మకము, అందువలన గలిగిన యుపేక్షయునే యాతని మానసిక ప్రపంచమును పాలించుచుండెను.

ఆత డిట్లనవసరముగ బాధపడుచుండెను.

ఏవిధముగను పూర్వపుసంతస మేర్పడుట లేదు. అదివఱ కాతడు తనపని జేయుచున్నపుడు గలుగుచుండిన నిస్తులానంద మిపుడు మాయమైపోయినది. ఇటులు దినము లెటులో వికలత్వముతో గడపుచుండెనుగాని విశ్వేశ్వరుడు తన మనసునకు విశ్రాంతినీయ బ్రయత్నింపలేదు.

విశ్వేశ్వరు డొకనాటి సాయంకాలమున నా ధ్వని వినవచ్చిన చోటికి పోయి, యచట కూర్చుండి, "ఈ బాధ పడు టెందులకు? నాకీ విచార మేల?——నాకీ జీవిత మెందులకు కష్టము గలిగించునదిగ తోచుచున్నది?——ఇట్టిస్థితిని భగవాను డెందులకు నాకు తెచ్చిపెట్టినాడు?" అని విచారించుచుండి, కొంతశాంతి యలవరచుకొన నగునని తలచి దేవుని ప్రార్థింప మొదలిడెను. ఇట్లాత డీశ్వరుని ప్రార్థించుచుండ నొక వ్యక్తి యాతని పలుకరించినటు లయ్యెను. విశ్వేశ్వరుడు తల పైకెత్తి చూచుసరి కాతని

యెదుట నొకముదుసలిజడదారినిలిచియుండెను.

విశ్వేశ్వరు డాతని చూచి యొక నిట్టూర్పు విడిచెను. విశ్వేశ్వరుని ముఖమున నపుడు దుఃఖమే రాజ్యము చేయుచుండెను. నిరాశ మాత్రము మంత్రిత్వమును స్వీకరించెను. విశ్వేశ్వరు డట నా జడదారిని జూచుచు నేమియు బలుకక, దీర్ఘముగ జింతించుచు కన్నుల నీరు గార్చుచుండెను. ఆ జడదారి యాతని ప్రేమ పూర్వకముగ వీక్షించి, "ఓయీ! నీవిటు లుండుటకు కారణమేమి? నీ వనుభవించు కష్టమేమి ?" యని కరుణగదుర నాతని ప్రశ్నించెను. విశ్వేశ్వరుడు తన స్థితిగతులు చెప్పి, యా ధ్వనిసంగతి గూడ చెప్పి, యా జడదారితో "అయ్యా! నేను నాయావచ్ఛక్తియును విని యోగించి నిమ్నజాతుల నుద్ధరించుటకై పాటు పడుచుంటినే!—అట్టియెడ నేనేమి యపరాధ మొనర్చితినని భగవాను డిట్లు నామీద నిర్దయు డైనాడు?—నే నందఱను హెచ్చుతగ్గులు లేకుండ ప్రేమించినందులకు నా కీ నింద యేనా ఫలము?" అని పలికెను. అపు డాజడదారి చిఱునవ్వునవ్వి, విశ్వేశ్వరునితో "నాయనా!—చనిపోయిన తరువాత నరకమునకు పోయెదవో, స్వర్గమునకు పోయెదవో యన్న గొడవ యెందులకు?—నీ కర్తవ్య మేమియో నీ వీ ప్రపంచమున నున్నంతవఱకును నెఱవేర్చికో వలసినదే!—దానికి కారణ మడుగ కూడదు. ఫల మాసింపరాదు.

"అది గాకపోయినను, మానవునకు మానసమే యీ జగత్సృష్టి కాధారభూతము. కనుక నదియే యీప్రపంచము నంతయును సృజించుచుండును. లయ మొందించు చుండును. కనుక నదియే విశ్వతత్త్వాలాలనకు కారణము. కష్టసుఖములు దానినిబట్టి వచ్చు చుండును. అందుచేత నే మానవు డీప్రపంచమున తన మనోవృత్తి ననుసరించి కష్టసుఖములు మానవ జీవితమునందు చూచుచున్నాడు.

"అట్టి మానవుని మానవత్వమునుండి నీవింకను విడివడలేదని నేను తెలిసికొంటిని. అదియునుగాక, నిన్ను నీయహంకారమే యిటుల దీనునిగ జేయుచున్నది —నీ కొక చిన్న కథను చెప్పుచున్నాను వినుము.

"పూర్వ మొక రాజుండెడివా డట. ఆత డొకనాడు తన ప్రధానితో 'నేను నాభోజన పదార్థములందు విషమును జూచితిని. నా కనేక శత్రువు లున్నటుల తోచుచున్నది. నీవు వారి నందఱిని పట్టుకొని నావద్దకు తీసికొని రావలయును' అని చెప్పెను.

"ఆ మరునాడు ప్రధాని తొంబదితొమ్మిది మంది మనుష్యులను సంకెలలతో తీసికొని వచ్చి రాజునెదుట నిలువబెట్టెను.

"రాజు—ఇపుడే వీరినందఱిని చంపివేయుడు.

"మంత్రి—అందఱినా? రాజా!

"రాజు—అందఱను! నిశ్చయముగ.

"ఒకవిషయము. ఆ రాజు నాదేశపుప్రజలు ప్రేమించుటలేదు. ఆతనికుండు నధికారమత్తత,

గర్వము, అహంకారము, ద్రవ్యాపేక్ష, కఠినత మొదలగునవి ప్రజలను వానియెడల నహితు లుగ జేసివై చెను.

"మంత్రి—సరియే! రాజా!

"రాజునొద్ద సెలవుదీసికొని ప్రధాని సైన్యా ధ్యక్షునితో కొలదిసేపు మాటాడెను. తరు వాత కొంతమంది విలుకాండ్రు వచ్చి నేరస్థుల వెనుక నిలిచిరి. రాజు ముందున నుండెను. విలు కాండ్రందఱును సంతోషమును బట్టజాల కుండిరి.

"రాజు—వీరినందఱి నొక్క త్రుటిలో చంపి
వేయవలయును. సిద్ధముగ నుండుడు.

"సేనాని—సైనికులారా! మీపని కానీయుడు.

"విలుకాండ్రు తమ యధ్యక్షుని యాజ్ఞను వినిరి. మొదట చంపబడినవ్యక్తి యా రాజేం ద్రుడే!

"అనగా నారాజునట్లు ప్రతిమానవుడును తనలోననే యుండిన శత్రువులను జయింపజా లక, పైశత్రువులను జూచి వారిని దండింప దలచి, తాను బాధపడుచున్నాడు. కనుక తనలో నున్న శాత్రవుల నెవ్వరుజయింతురో యట్టివారే యీప్రపంచమునంతయును జయిం తురు. అపుడే కష్టసుఖముల కెంతయును వారి మీద హక్కుండదు.

"అందుచేత, నీయహంకారము—'నే నే దియో మానవులకు సేవ చేయగల' ననెడి యహంకారము—ఆ సేవయే యెప్పుడును చేయవలెననెడి యాశమూలముననే గదా నీ కిట్టిస్థితి గలిగినది. దీనికి నిన్నేమియు నన నవస రము లేదు;—ప్రపంచమంతయు నిట్లే యు న్నది!

"మానవు డొకప్పుడు సుందరుడు; చిదా నందుడు; దయామయుడు; శాంతివాది; నిర్మల జీవ ప్రతిమ: ఒకప్పు డా సర్వలక్షణలక్షితుడై యుండిన మానవుడు—ఈ సకలప్రపంచము నందలి చరాచరములందును విశేషగుణవిశిష్టు డయ్యు నిర్విశిష్టుడై యుండగలిగిన మానవుడు, ఈపాంచభౌతిక సముదాయమున కతీతుడై 'శివోహ'మ్మని చెప్పగలిగిన మానవుడు— ఇపుడు నిర్జీవపాషాణ ప్రతిమ. దురాత్ముడై, యరిషడ్వర్గజితుడై, యీాషణత్రయీావ్యధి తుడై మనుచున్నాడు. ఆ మానవశ్రేష్ఠుడేనా యీా నిర్జీవపాషాణప్రతిమ?—" అని పలికెను.

విశ్వే.— (జడదారి పాదములపై బడి). తండ్రీ! నీవే నిజమగు మిత్రుడవు—నా యజ్ఞా నాంధకారమును దొలగద్రోచిన జ్ఞాన భాస్క రుడవు. నా కిపుడు జ్ఞానమును ప్రసాదించితివి. నాకిపుడు నాస్థితి యర్థమైనది. దయామయు డగు నాపరమేశ్వరుడే సకలమును చేయవల యునుగాని, మనము కర్తల మగుదుమా? ఆతడే మనల సుఖుల జేసినను, దుఃఖభాజనుల జేసినను. లోకరక్షణదక్షుడగు పరమేశ్వరునిలీల లనంత ములు! మానవుడు సాంతుడను సంగతి మఱ వక, నాయనంతుని కెల్లప్పుడును జోహారు చేయుచుండవలసినదే!

జడదారి—ఓయీ! ఇది యొక మహత్తర తత్త్వప్రకారము పొరపాటు!—నీమానసమే

యన్నియును చేయుచున్నది. నీవు దేనిని చేయ బూనుదువో, యట్టిపనిని నీవే నిమేషకాలములో చేయజాలుదువు—నీవే యీసకలప్రపంచ స్రష్టవు! నీవే యనంతశక్తుడవు! అది యగుట నీలోననే యున్నది. ఇదియే యద్వైత రహస్యము నాయనా!—ఇదియే యొక్కొకపుడు ప్రతిమానవునకును నిజమని తోచుచుండును. నీకే భౌతికజ్ఞానమున్నదియో యదియే సృష్టికర్తయని తెలిసికొనుము. తానే యీశ్వరుడను స్థిరమైన నమ్మకముచేతను, మననముచేతను మానవుడీశ్వరుడగుటకు సమర్థుడగుచున్నాడు. తన్నే ప్రతిరూపమునందు నారోపించుచున్నాడు గావుననే సర్వమయుడగుచున్నాడు. ఇదియే రహస్యము నాయనా! ఇదియే మనజ్ఞాను లందఱును కష్టపడి తెలిసికొన్న మహత్తర తత్త్వము.

విశ్వే.—తండ్రీ! నేనే సర్వమయుడ నగుదునని చెప్పియుంటివిగదా! అందుచేత, నేనే పనిని చేయనక్కఱలేదా? నే నేమానవునకును సేవ జేయనక్కఱలేదా? సర్వమును దైవమయమే యైనపుడిక పరిచర్య యేమి?

జడదారి.—నాయనా! మరల నీవు పొరబడుచుంటివి—నీ వెపుడు పరులనియు, మానవజాతియందు నీచులనియు తలచి వారి నుద్ధరించుటకు తలపెట్టితివో యపుడే నీకీ యద్వైత జ్ఞానము నశించినది. అందుచే నెంతకాలము నీ మానసికవృత్తి నిమ్నజాత్యుద్ధరణమునందు నెలకొనియుండునో యంతకాలము నీకది యున్నది. సంఘసేవయందే నీకు సుఖమున్నది. కాని యొకటి: నీ మనోవృత్తి నింతకంటె ఘనముగ జేసికొనుటకొకమార్గమున్నది. నీ వెట్టికర్మను జేయుచుండినను, ఆ కర్మఫల మపేక్షింపక, స్థిరముగ నెప్పుడు కర్మను కర్మకొఱకే చేయుదువో యపుడే నీ కెన్నడును లేని సుఖ మలవడును; చిదానందమొదవును. అట్లు నీ వెపుడు చేయుదువో యపుడే నీకు నీ యాత్మస్వరూపము వ్యక్తము కాగలదు.

విశ్వేశ్వరు డీయుపదేశమును విని, యా జడదారిముందఱ మోకరించి, ఖిన్నుడై "దేవా నే నేమియు నెఱుగను. సంతతమును నే నేదియో గొప్పకార్య మొనరించుచున్నా ననెడి యహంభావము తోడను, యూరివారెల్ల నావంటివానిని సైతము పిచ్చివానిని జేసినందులకై కలిగిన కోపముచేతను నిజముగ పిచ్చివాడనైతిని. ఇది వారి తప్పు గాదు! అంతయును నా లోపమే! నే నెపుడీ విశ్వాత్త్వరహస్యములను కనిపెట్టజాలకుంటినో యంతకాలము నీ యరిషడ్వర్గమునకు లోబడి యుండవలసినవాడనే! కనుక నిపుడు కేవలము పరమేశ్వరునియందే నమ్మక ముంచి, యాతడే నన్నీప్రపంచమున నడపుచున్నాడని నమ్మి, యీ సంఘవ్యవస్థ కతీతుడనై, నా కాపరమేశ్వరునిచే నేర్పరుపబడిన పనిని నిష్కాముడనై నెఱవేర్చుటయే శ్రేయమని తోచుచున్నది." అని సాగిలబడి మ్రొక్కెను.

విశ్వేశ్వరు డట్లు మ్రొక్కి తల పైకెత్తుసరి కాతసి కా జడదారి కానబడలేదు. తాను మాటాడుచున్నపు డాత డెటకేని పోయియుం

డేనా? లేక మాయమయ్యెనా? విశ్వేశ్వరుడా చుట్టుపట్టులనంతయు వెదకెను. కాని యా ముదుసలిజడదారి జాడ మాత్రము కానరా లేదు. విశ్వేశ్వరు డాతని నే పరమేశ్వరుడని నమ్మి, యచటికి పోయి ప్రతిదినమును ప్రార్థించుచుం డెను. ఆత డాముదుసలి—ఆ విశ్వేశ్వరుపాలిట విశ్వేశ్వరుడు—చెప్పినమాటలందలి నిశ్చయా ర్థమును గ్రహించి సంతసించి, తన మనమున నొకవిధమగు శాంతి నెలకొల్పెను. విశ్వేశ్వరు డిపుడు స్వర్గీయానంద మనుభవించుచుండెను. ఇది యేనా యాతనికి మంగళము? ఆజడదారి మాటలందలిసత్య మాతనికి స్ఫురించెనా? విశ్వే శ్వరుడు తరువాత తన కర్తవ్యమును ధీరుడై నెఱవేర్చుచుండెను. ఎవ రేమి యనినను కోప గించుకొనుట మానెను. తన యాస్తినంతయు ను మాలలకు పంచియిచ్చి వారిస్థితిని బాగు చేసెను. తన జీవనమునకు మాత్రము కొలదిగ నుంచుకొనెను. ఆతడా జడదారి బోధించిన చోటనే యొకపర్ణశాల నేర్పఱుచుకొని యందు ననే నివసించుచుండెను. తనశక్తినంతయు ధార వోసి మానవజాతికై పాటుపడుచుండుటయందే యాతనికి నిస్తులానంద మలవడుచుండెను. ఆ జడదారిమాటలే విశ్వేశ్వరునికి మంగళప్రదము లైనవి! శివమ్!

అ జం తా చి త్ర ము లు

౨. రురు జాతకము

బోధసత్త్వుడు మృగజన్మమును బొందియుండినకాలమున కాశీరాజుచేపట్టుబడి కాశీనగరమునకు రథమునగొంపోబడుట

(వేదాంతి) చిట్టిగాడు

ముద్దా విశ్వనాథం గారు

ఒకరోజున ధర్మారావుదొరగారు స్వారి బయలుదేఱినారు. దారిలో పువ్వులు కోస్తామని దిగినారు. ఆయన తిరిగి వచ్చేసరికి గుఱ్ఱం హుడాయించింది. "ఆగు, ఆగు, పంచకల్యాణీ" అంటూ పేరుపెట్టి గట్టిగా కేకలు వేశారు. దొరగారు. ఆగినట్టుండేది, ఆయన తీరా దగ్గఱకు వచ్చేటప్పటికి ఇట్టే పరుగెత్తేది. కొంత సేపటికి ఆపక్కన పొలంలో వున్న చిట్టిగాడు యిదంతా చూచి, గబుక్కున వెళ్లి కళ్లెం పట్టుకుని గుఱ్ఱాన్ని ఆపి, యజమానికి వప్పచెప్పాడు. ఈకుఱ్ఱాడి సులక్షణాలు చూచేటప్పటికి మహాసంతోషమయింది ధర్మారావు గారికి. "అబ్బాయీ! మంచి తెలివితేటలతో పట్టుకున్నావోయి, మాగుఱ్ఱాన్ని. చాలా సంతోషించాం. నీ కేం బహుమానం ఇయ్యగలం?" అని జేబులో చెయ్యి పెట్టినాడు.

"నాకేమీ వద్దండీ" అన్నాడు, చిట్టెయ్య.

ధ—వద్దా? మరీ మంచిది. ఇల్లాగ ఎవరూ అనడం వినలేదు. సరే, నువ్వు పొలంలో ఏం చేస్తుంటావు?

చి—నేను పంపలు తవ్వుతున్నాను. గొఱ్ఱెలను కాస్తున్నా.

ధ—నీ కీపని సరదాగా వుంటుందా?

చి—ఓ.

ధ—పోయి ఆడుకోరాదూ?

చి—నా కీపని కష్టంగా లేదండీ, ఆటకంటె ఎక్కువ కులాసాగా వుంది.

ధ—నిన్నెవరు ఈపనిలో పెట్టారు?

చి—మాబాబు.

ధ—అతగాడేడీ?

చి—అల్లదుగో, ఆ చెట్ల మరుగున గుడిసెలో వున్నాడు.

ధ—అతని పేరు?

చి—కిష్టమ్మ.

ధ—నీపేరో?

చి—చిట్టిగాడంటారు, బాబూ.

ధ—నీ వయస్సు?

చి—రేపు సంకురాత్తిరికి ఎనిమిదేళ్లు వెళతాయండి.

ధ—ఈపొలంలో ఎంత సేపటినుంచి ఉన్నావు?

చి—పొద్దుట ఆరుగంటల కొచ్చానండి.

ధ—మరి, నీకు ఆకలి వెయ్యటంలే?

చి—కాస్సేపుండి, గంజి కెళ్తానండి.

ధ—ఒరే కుఱ్ఱాడా! నీదగ్గఱ ఇప్పుడు అరణా లుంటే ఏం చేస్తావు?

చి—నాకు తెలవదు బాబూ ఇదివఱ కెప్పుడూ నాదగ్గ అంతసొమ్ము లేదండి.

ధ—నీకు ఆటవస్తువు లేమీ లేవ్వా?

చి—ఆటవస్తువులా? అవ్వేంటి బాబూ?

ధ—గోళీకాయలు, బంతులు, బొంగరాలు, అలాంటివిరా.

చి—లేదండి. చెల్లికే కొన్నది మా మామ్మ, మొన్న తీర్థంలో, గెంతులేశేకప్ప, నొక్కితే కూశే పిట్టలు, లక్క సామానులున్ను. నాకు ఆడుకుందికి ఒక గుజ్జంబొమ్మ వుండేది. అది విరిగిపోయిందండి.

ధ—అయితే నీ కేమీ వద్దూ?

చి—వద్దండి, దొరగారూ! రోజల్లాగొడ్లని మేపుకు వచ్చేటప్పటికే సరిపోతుంది. ఇదే నాకు సరదాగా వుంటుంది, ఆడుకోవడం కంటేను.

ధ—సరే, నీదగ్గఱ డబ్బుంటే పళ్లూ, అప్పచ్చులూ కొనుక్కోకూడదూ?

చి—అక్కఱలేదండీ, నాకు కావలసిన వన్నీ మా అమ్మ యిస్తుంది. అవ్వే చాలు.

ధ—పోనీ, పుల్లలు కోసుకునేందుకు ఒకచిన్న కత్తి వద్దూ?

చి—నాదగ్గఱ ఉందే? ఒకటి. మా అయ్య ఇచ్చాడు.

ధ—అయితే చూడు, నీచెప్పులు బొత్తుగా పాడైపోయిన ట్టున్నాయి. ఒకజత కొనుక్కోమ్మా.

చి—ఇంటిదగ్గఱ మరొక టుందండీ, పండుగల్లో వాడుకునేందుకు.

ధ—ఒరే చిట్టీ! నీతలగుడ్డంతా చినిగిపోయిందే?

చి—ఇంకా పాడైపోయిన తరువాత నెత్తి మాడుతుంది, బాబూ. అప్పుడు కొత్తది కొనుక్కుంటా.

ధ—అబ్బాయీ! వర్షం వస్తే ఏం చేస్తావురా?

చి—అల్లా మంచెకిందికి పోయి కూచుంటానండీ, వాన వెలిసేదాకా.

ధ—ఇంటికి వెళ్లకముందు ఆకలి వేస్తే ఏమిటి చేస్తావు, చిట్టెయ్యా?

చి—ఒక్కొక్కప్పుడు దుంప తింటానండి.

ధ—అదీ దొరక్కపోతేనో?

చి—నాకేం పరవా లేదండి, ఆ గొడవే తల పెట్టను.

ధ—మరివొచ్చి, ఈ వేసంగిలో నీకు దాహం వెయ్యదట్రా?

చి—ఆ చెలమలో ఉన్న నీళ్లు చాల్నండి.

ధ—హోరి చిట్టిగా! ఎంత వేదాంతివిరా?

చి—అయ్యా?

ధ—నువ్వు వేదాంతివి అంటున్నానురా-అంటే యేవిటో నీకు తెలియదు కాబోలు.

చి—తెలవదు బాబూ, తెలవకపోతే యిబ్బంది లేదుగదా?

ధ—లేదు, లేదు. (నవ్వును.)సరే, చిట్టెయ్యా! నీ కేమీ అక్కఱలేనట్టుంది. నీకు అవసరం కలిగించేందుకు సొమ్ము యేమీ యివ్వను లే.అయితే,నువ్వు బళ్లోకి వెళుతున్నావా?

చి—లేదండి. కోతలయిన తరువాత ప్రవేశ పెట్టిస్తా నన్నాడండి, మా అయ్య.

ధ—మఱి, నీ కప్పుడు పుస్తకాలు కావాలె కాదూ?

చి—అవునండి, బళ్లో అందఱికీ పేర్లు పుస్తకమున్ను, ప్రార్థనపుస్తకమూ వున్నాయండి

ధ—సరే, నీకు నేను ఆపుస్తకాలు రెండున్నూ కొనియిస్తాను. నువ్వు సంతుష్టి గలకుఱ్ఱవాడివని సంతోషించాను. ఇల్లాగని మీబాబుతో చెప్పు. పో, నీ గొఱ్ఱెలు కాసుకో.

చి—చిత్తం, బాబూ, శెలవు తీసికొంటానండి.

ధ—మంచిది.

అజంతా చిత్రము

3. బింబిసారుని అంతఃపురము

పంచవన్నెల చిలుక

సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

౧

ఇంబడరు శక్రచాప ఖండంబువోలెఁ
దైలబిందువు పడినట్టి తరఁగవోలె
రంగురంగులపువ్వుల రాశివోలె
సరస వనలక్ష్మికిం బ్రాణసఖియుఁ బోలె
భావశబలతఁ గైకొన్న స్వాంతమువలె
వివిధవర్ణభూషలు దాల్చి ప్రియునికొఱకు
నుత్సహించుచుఁ గూర్చున్న యువతివోలె
సృష్టి సౌందర్య మంతయు నేకవస్తు
గతము గావింపఁబడిన పద్ధతిని మిగుల
ముద్దులను మూటగట్టెడు మూర్తితోడ
మోదమున మున్గి తేలెడు మొగము తోడ
నయన పర్వంబుఁ జేయుచున్నావు నాకు
స్వాగతము నీకు నో పంచవన్నె చిలుక!

౨

అమరలోకంబునందు నిత్యము వసించు
చుండి వాహ్యాళికోసమై యుర్వి కరుగు
దెంచు కిన్నరకన్యవో! యని తలంతు
నమ్మఁగాఁ జాలఁ బక్షిమాత్రమ్మ వగుట
నే సువర్ణఖండమున జన్మించినావొ?
ఏమహర్షి వరంబుల నెలసినావొ?
అహహా! ఏపుణ్యనదిఁ దీర్థమాడినావొ?
పంచవన్నెల చిలుకా! వచించు మమ్మ!

౩

వాహనంబుగఁ గైకొని పంచశరుఁడు
నిన్నుఁ గల్యాణమూర్తిని నిలుపఁ బట్టి
కాక త్రైలోక్య విజయి యై క్రాలఁగలఁడె?
లాఁతి పులుఁ గైనచో నంత ఖ్యాతిఁ గనునె?
నీదు చక్కఁదనమ్మును నిశ్చయముగ
నపహరించెనో యేస్వల్పమైన రతియుఁ?
గానిచో నట్టి యందంబు గలుఁగు టెట్లు?

నిన్ను యాచించి నీరామణీయకంబు
నెరవుఁ గొని పోవుచుందురో సురతరుణులు,
మునుల తపములు సెఱచెడు పనుల కొఱకుఁ?
గాక మోహింపఁగాఁ జేయఁ గలుగు టెట్లు?

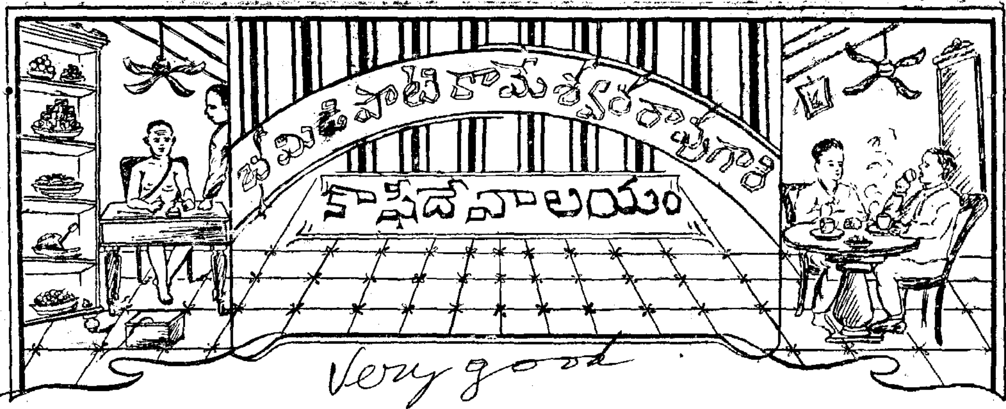
౪

పండ్లరసమును ద్రాగుటఁ బట్టి యేమొ
అంత మధుర బుగా మాటలాడఁ గలవు.

అంత సుందరమూర్తివి యగుట నేమొ
అంతముద్దులు గులుక మాటాడఁగలవు.

ఉల్లమున నంత యుల్లాస మూఱునేమొ!
అంత శ్రావ్యంబుగా మాటలాడఁగలవు.

ఆననమె కాదు నీదు ప్రత్యంగ మరయ
నమృతము స్రవింపఁగా మాటలాడుచుండు.

"ఎక్కడిదాకా?"

"దేవాలయానికే! మీరూ అక్కడికేనా?"

"మరెక్కడికి?"

"అయితే పదండి, మరి!"

అని కాఫీహోటల్కి వెళ్ళేవారు అనుకుంటున్నారు. అంటే "కాఫీహోటల్" అనడానికి చాలమంది అప్రయత్నంగా కాఫీదేవాలయం అనేస్తున్నారు. కాఫీదేవాలయంలో కేవల కాఫీయే కాక అనేక ఇతరవస్తువులు దొరికినా, ఆయొక్క కాఫీ పేరే ఆలయమొత్తానికి రావడంలోనే కాఫీయొక్క ఘనత వెల్లడి అవుతోంది. "టీ" నీరు ఒకటీ, "కోకో" ఒకటీ — ఈ రెండూ మహాగొప్ప వైనట్టు కాఫీతో దెబ్బలాటకొస్తాయి. కాని, ఈప్రాంతాల్లో కాఫీద్రావకం తేనీరుని '"చా" పోవే', అంటుంది; కోకోని "కోకో! కం!" అంటుంది. పైగా కొన్ని విందుపార్టీలు జరుగుతూంటాయి "టీపార్టీ" లంటూ. నిజంపడితే వాటిని కాఫీపార్టీ లనాలి. అడ్డమైనదానికి కాఫీ పేరు పెడితే కాఫీకి దిష్టికొట్టి పోతుందని ఇతర పేర్లు చూసుకుంటున్నారుగాని, ఎక్కడైనాసరే మూడుపాళ్లు కాఫీయే. కాఫీలోకుడా తాగడం అనేది ఉన్నా, స్పృహపోవడం లేకపోబట్టి పిన్నల్ని తీసుకుని పెద్దలుసయితం దీనికి ఎగడుతున్నారుగాని, అలవాటు విషయంలో ఇదీ తత్తుల్యమే!

ఏది? అన్ని అలవాట్లకిమల్లేనే కాఫీ అలవాటూనూ! ఓగడుసువాడు ఓమెత్తటివాణ్ణి చూసి బలవంతంగా ఊరికే ఇప్పిస్తాడు. తరవాత, వీడు, ఒకరోజున తనభోజనానికి ఆలస్యం అవుతుందని తెలిసి ఓమాటు దేవాలయానికి వెళ్లి సంగతి సందర్భాలు చూస్తాడు, "ఓహోహో!" అనుకుంటాడు. మొన్నాడు వీడుపొరుగూరువెళ్లి అక్కడ తనపని పెందరాళే కాదేమో అనే భయంచొప్పున (అసలు పనే ఉండదుగామరీ, అంచేత!) కాఫీహోటల్కి పోనీ అని వెడతాడు. నాలుగోనాడు భోజనం ఆలస్యం కాదని తెలిసినా, తనకి డబ్బులక్ష్యం లేదని ప్రకటించడానికి వెనక తనికి ఇప్పించిన వాణ్ణి దేవాలయానికి కొట్టుగెల్లి, వారికి గురుదక్షిణగా వార్ని మేపుతాడు. పదపడి "మనం (అనగా తనే) ఎప్పుడు మానాలంటే అప్పుడే మానాం. అల్లాంటిది లేదు. (అని నాలికచప్పరించి) కాని, ఏమిటో!" అంటూ మధ్యాహ్నం, సాయంత్రంకుడా వెళ్లి సంధ్యావందనం పూర్తిచేస్తాడు. అక్కణ్ణించి కాఫీ తాగితే గాని "మోషన్" కాదంటాడు, కాకూడ దంటాడు. తాక్కపోతే తలనొప్పి, తోచకపోడం, పిచ్చిపిచ్చిగా ఉండి మెదడు పనిచెయ్యకపోడం, కాళ్లు పీకడం — లాంటివి ఉద్భవిస్తాయి అంటాడు. కాబట్టి, కాలక్రమాన్ని బలవంతం, కక్కుర్తి, దర్జా, ప్రతిమర్యాద, మొహమాటం, అలవాటుకాని అలవాటు, అలవాటులాంటిది, అలవాటే, అభ్యాసం, అవసరం, ఉండలేనితనం, వ్యసనం, తప్పనిసరి తద్దినంలోకి దిగుతుంది వ్యాపారం. అందుకని, నిర్బంధంగా కాఫీకోసమున్నా, ఐచ్ఛికంగా ఇతరతినుబండాల కొరకున్నా, ఇంటిదగ్గిర రేవుపెడితే ఇంటిల్లపాదికీ అలవాటవుతుందని భయంవల్లనైతేనేమి, ఎన్నాళ్లు ట్రెయినింగుపొందినా తమకిగాని, ట్రెయినింగు ఇచ్చినా తను ఆడంగులకి కాని కాఫీలో పాళ్లు అవగాహనకానందువల్లనై

తేనేమి, జనులు దేవాలయానికి వెడుతూంటారు. కాఫీ హోటలుధర్మమా అని కొందరు పెద్దలకి పెందరాళే నిద్ర లేవడం, కొందరు పిన్నలకి పొద్దెక్కకుండా స్నానం పడుతున్నాయి. ఇటీవల కొందరు పట్టుదల విద్యార్థులు ఝామున్నతెల్లారకట్టే లేచివెళ్లి, హోటల్ మేనేజర్ని లేపుతున్నారు—అతడు ఒకవేళ తనకి డబ్బొచ్చేమాట మరిచిపోయి ఆలస్యంచేస్తాడేమో అని. ఒక కాఫీదాసు ఉద్దేశం తను కాఫీ సేవించకపోతే ఎల్లాగని. ఒకాయనవూహ, తను కాఫీపుచ్చుగోకుండా సూర్యోదయం అంమా ఒకటా? అని. ఒక ఆసామీ నమ్మకం తను వీలైనంత త్వరగా కాఫీ తాక్కపోతే ప్రపంచపు "సివిలిజేషన్" "హాల్ట్"వుతుందనే. ఒక పెద్దమనిషి తను కాఫీపుచ్చుకున్న సంగతి నలుగురుతో ఏేనా అంటేనేగాని అక్కడికి కసితీరదన్నాడు. ఆయనే ఒకవేళ కర్మవశంచేత కాఫీతాగడం లేటయితే, "ఏమండీ, లేటయిందేం ఈవేళ?" అని ఎవరేనా అడిగినప్పుడు "అబ్బే, రెండోమాటులెండి!" అని అబద్ధం ఆడడం ధీరలక్షణం అని రాసిస్తానన్నాడు. ఒక ప్రముఖుడు కారణాంతరంవల్ల పల్లెటూరిలో పది రోజులు ఆగవలిసొచ్చి, అక్కడికి అయిదు మైళ్లలో ఉన్న బస్తీ బండీమీదవెళ్లి అనుదినమూ కాఫీమాత్రమే పుచ్చుగుని వచ్చి, ఆకాఫీయేనా బాగుండలేదని స్నేహితులతో విచారంగా చెబుతూ, వాళ్లనికూడా ఏడవమంటాడు. ఒక కర్మిష్ఠితనతండ్రితద్దినంనాడు "ఈవేళ కాఫీ ఎల్లా తాగను మరీ, చూసిచూసి" అనుకుని, బ్రాహ్మలొచ్చేవరకూ పడుకుని, ఎల్లాగో తద్దినంకానిచ్చి,పిండాలుగంగలోకలిపి ఇంటికివచ్చేటప్పుడు దార్లో కాఫీహోటలికి వెళ్లి, రెండు మూడు కప్పులుతాగి, ఇంట్లోపడి తలకి పట్టేసుగుని నిద్దరపోయి సాయంత్రానికి లేచి అప్పుడు రెండు మెతుకులు కొరికేవాడు. ఒకపితృభక్తుడు కాఫీప్రియుడైన తన తండ్రిగారి ఆబ్దికం అయిపోయి బ్రాహ్మలు ఇక వెళ్లిపోయేటప్పుడు వాళ్లిద్దరిచేతా చెరోమరచెంబుడు కాఫీ తాగింపించి మరీ వాళ్లని సాగనంపేవాడు.

ఇంతాచేసి కాఫీ అనే ద్రావకంలో మిళాయించేవి ఏవి? అనగా, పాలు, పంచదార, కాఫీగింజల చూర్ణంతాలూకు సారం. ఈసారం కుంకుడుపులుసు, సీకాయిపులుసు, చింతగింజల చూర్ణపురసం, హాలాహాలం వీటికిమల్లే నల్లగాఉరుకుంటుంది తెలుగులో ఈసారాన్ని "డికాక్షన్" అంటారు. (సంస్కృతంలో కషాయం అనచ్చు). "సుబ్బరంగా పాలే పుచ్చుకోకూడదా రాజాలాగ, డికాక్షన్ అంటూ అహోరించకపోతే!"అని కొందరు కూకలేస్తూంటారు. తెల్లగా ఉండే క్షీరానికీ నల్లగా హాలాహలంలా ఉండే డికాక్షన్కీ పొత్తు ఎక్కడ ఏడిసిందని వారి ఉద్దేశం. కాని, వాటిసంబంధం సముద్ర మథనకాలం నాటినించీ వస్తూనే ఉంది. ఈ రెండూ కలిపేసరికి దీని తెల్లవర్ణమూ దాని నల్లవర్ణమూ కూడా పోయి మధ్యవర్ణం ఒకటి ఛాయపడుతుంది. అనగా క్షణక్షణమూ కాఫీహోటళ్లలో ఆయొక్క వర్ణసంకరం ప్రత్యక్షం అవుతూంటుంది. ఆమధ్యవర్ణానికి ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వం, విశేషఖ్యాతీకుడా ఏర్పడ్డాయి. "మీరు ఈమాటు మెద్రాసు వెళ్లినప్పుడు నాకు టీకాఫీకలర్ స్టిక్కు తెచ్చిపెడుదురూ!" అని పెద్దమనుష్యులు తమ స్నేహితులకి జ్ఞాపకం చేస్తూంటారుకూడాను. అంతేకాక ఆరెండూ కలపడంలో సొగసుంది! కలపడం అంటే తెలుగువాడి కలపడం కాదు. తెలుగువాడికి కలవడం ఎంత తెలుసునో కలపడంకూడా అంతే తెలుసు.కలిపినా వేరుచేసినా అరవలది ఆనేర్పు. అందులో రప్తుదేరిన అరవ అయ్యరు కాఫీకలపడం చూస్తే మెడ నెప్పెట్టిపోతుంది. ఎవరో ఒక కొత్త కాఫీదాసు వీథులో నడుస్తూ, 'ఈకాఫీహోటలు బ్రాహ్మలదేనా?' అని కనుక్కని, వచ్చిన సమాధానం తనకి నచ్చినతరవాత లోపల ప్రవేశిస్తాడు. అప్పుడే ఎవరూ కనిపెట్టకుండా, దొంగపోటుగా తనమొహం అద్దంలో ఎల్లా ఉంటుందో చూసుగుని మెచ్చుగుని, 'ఓకప్పు కాఫీ ఇవ్వండి' అని ఆర్డరు జారీచేసి, ఒకబల్లదగ్గర ఉండే ఖాళీకుర్చీ ఈడ్చుకుని కూర్చుంటాడు-ప్రపంచంలో సహాంవ్యాపారాలు తనతో ఉన్నట్టు. ఈపాటికప్పిడే అయ్యారు ఒక కప్పులజోడీ లాగిపుచ్చుగుని, ఒక 'స్పూను'పంచదార లోపలి గిన్నెలో గిరవటేసి, 'ఎన్నాసార్, కప్పా, అరకప్పా' అంటాడు. అని,జబాబు ఏమైనా సరే, సాధారణంగా కప్పే కలుపుతాడు. ఆమట్టున అతడు లోపలికప్పు కుడిచేత్తో పైకితీసి,

గుబ్బపుమొహంవాళ్లు తగిలేవరకూ పైకెత్తి, ఎడంకప్పు కుక్కమూతివాళ్లకి అంటుగునేదాకా కిందికిపెట్టి, అంత ద్రావకమూ హడిలిపోయి జవజవలాడి పేకదారంలా అయేటట్టు తొణక్కుండా సాకంతీస్తాడు. ఈలోపుగానే కాఫీకొచ్చినవాడు తన ఎదటిబల్లమీద కప్పులూ, కాఫీమరకలూ, ఏరేసిన మిర్చిముక్కలూ చూసి, 'ఈబల్ల కొంచెం తుడవాలండి' అని కేకేస్తాడు. ఆపళంగా కప్పులు లాగే కింకరుడు హాజరవుతాడు. కొండొకచో ఈపనికి ఒక మలయాలీ ఉంటాడు. అతడికి జుట్టు రేవునెత్తిమీద మాత్రమే ఉంటుంది, నశికుప్పమీద పెంకులున్నట్టు! అతడు గబగబా ఓ బాల్చీలాంటిది తెచ్చి దింపుగుంటాడు. దింపుగుని కప్పులు దాన్లో పారేసి, ఒకవేళ రూల్సు ఎరగని వాళ్లు పోసిననీళ్లు విస్తారం ఉంటే గుడ్డతోనే (అదిసాధారణంగా తెడవదు, కాలదు) బాల్చీలోకి తోసుగుంటాడు. పిదప తనగుడ్డతో బల్లంతా శుభ్రపరిచే సంకల్పంతో పాముతాడు. దాంతోటి ఒకచోటి మాలిన్యం సర్వత్రా సర్దుకుంటుంది—ఒకడి తప్పు అనేకమందిని వెంటాడించినట్టు! పైపెచ్చు ఆగుడ్డకి సంబంధించిన గంధద్రవ్యాలు బల్లకే అంటుగుని ఒకవిధమైన కొత్తవార్నీసు తయారై ఈగల్ని ఆకర్షించి వాటిని మరివదల్దు. తెక్కిన ఈగలు ఈసంగతి కనిపెట్టి, మనుష్యులమీదగాని వాలడం మానేస్తాయి. కప్పులమించి ఆవిరి వస్తూంటే కాఫీ తాగడంలో సర్వీసు లేనివాడు 'అబ్బా వేడిస్మండి' అని అది చల్లారేవరకూ కప్పు ముట్టుగోకుండా ఆగుతాడు—కాఫీహోటల్లో అస్పృశ్యతగురించి పట్టింపులు లేవని తెలిసీకూడాను! అది చల్లారింతరవాత, చక్కెర ఎక్కువగా వేయించుగుని, ఆకప్పు పైకెత్తి గడగడా పానకంతాగినట్టు పీల్చేస్తాడు. కాని, కాఫీద్రావకం సాంప్రదాయానుసారంగా తాగనేర్చిన శిష్టులు నెమ్మదినెమ్మదిగా ఊదుకుంటూ, చప్పరించుగుంటూ, మాటలుచెబుతూ, కాస్తకాస్త చొప్పనే కాఫీ కతుకుతారు. ఒకొక్క పెద్దమనిషి పెద్దకప్పు బల్లమీదే వొదిలేసి చిన్నకప్పుని మూతివగ్గిరికీ, బల్లమీదికీ మళ్లీ మూతివగ్గిరికీ—ఇలాగ్గా సెకనుకి రెండుసార్లు బదలాయిస్తూంటాడు. ఆసమయంలో బల్లమీది పెద్దకప్పుయొక్క ఉపయోగం పూర్తి అయింది కావు సనుకని కప్పులకింకరుడు దాన్లో ఇంకా కొంతకాఫీ ఉండగానే కప్పుని బాల్చీలోకి దిగలాగుతాడు—కొన్నిప్రాణాలుండగానే మనిషిని పాడిమీదికి లాగేసినట్టు. ఈవిషయంలో కొందరు కుశాగ్రబుద్ధులైన కాఫీదాసులు దూరం ఆలోచించి, తమరు తమ కుడిచేతితో చిన్నకప్పులోంచి కాఫీ ఆరగించేటప్పుడు, బల్లమీది పెద్దకప్పు ఎడంచేతితో వడేసి, రాయల్గా పట్టుగుంటున్నారట! వాళ్ల ఊహ కప్పుల కింకరుడొచ్చి బల్లమీది కప్పు లాక్కుపోబోతే తనూ, ఆయమకింకరుడూ తద్విషయం కుస్తీపట్టొచ్చుగదా అని!— సత్యవంతుడు ప్రాణాన్ని 'పోవుచున్నాడే!' అంటూ సావిత్రి ఇటూ, 'పో, బాల!' అంటూ యముడు అటూ పొడుతూ లాగినట్టు!

కాఫీదేవాలయం ఎల్లకాలమూ హడావిడిగానే ఉంటుంది (హర్తాలు రోజుల్ని తప్ప). కాని అందులో ఉదయం, ఒంటిగంటకీ, సాయంత్రం టైముల్లోమాత్రం ఊపిరిసలపకుండా ఉంటుంది. ప్లేట్లు, చమ్చాలు, గ్లాసులు వగైరాల చప్పుడు వినిపిస్తుంది. అందిచ్చేవాడికి చాకచక్యం చాలా అవసరం. అందివ్వడంలో కూడా అరవలే ఘట్టు. అందులో ఒకొక్కడు అష్టావధాని. "ఏంకావాలండీ, మీకు! మీకు!" అని చదుగుడి ఆడుతూ కనుక్కుంటూనే, వెళ్లిపోయే ఇద్దరు ఇవ్వవలసిన డబ్బుగురించి మేనేజరుతో "ఎక్స్ట్రీణా, రెండుబేర్" అంటూనే, బల్ల తుడవమని అప్పుడే ఎవరో కోరగా, "బల్ల తుడవరా ఎధవా" అని తుడిచేవాణ్ణి కసురుతూనే, "నాకు పెసరట్టండోయ్" అని అప్పుడే ఎవరో కోరగా లోపల వండేవాడికి "పెసరట్ రోస్ట్" అని కబురు అందిస్తూనే, దొడ్లో కప్పులు కడిగేవాణ్ణి "కప్పు లెవిరా, బేగి!" అని పళ్లు బిగించి లోపల తిడుతూనే, లోగడ దరఖాస్తుచేసుగున్న ఎనమండుగురికి ఎనిమిది ప్లేట్ల సరుకు ఏకకాలమందే ఎడంచేతిమీద గోపరంలా పేర్చుగువచ్చి టకటకా ఇస్తూనే, వారికే ఎనిమిది కప్పుల కాఫీ ఓకే సారి ఎడంచేతివేళ్లతో నొక్కితెచ్చి, ఒకొక్కరిముందు ఒకొక్క కప్పు పెట్టి, ఒకధరినించి ఒకొక్క సెకనులో ప్రతికప్పులో కాఫీనీ ఒకొక్కసారిగా "డెవలపర్సు" సాగదీసినట్లు పిలకసాగదీసి కూచోబెట్టి చక్కాబోతూం

టూను. 'గంటైంది చెప్పి, ఇంకా నాకు ఉప్మా అందలేదు' అని కొందరు మేనేజరుతో ఫిర్యాదు చేస్తూంటారు. "ఒక అరకప్పు కాఫీ తెస్తూ బాబూ! నేను కారుకి పోవాలి" అని కొందరు విసుక్కుంటూంటారు. "ఈవేళ ఇడ్లీలోకి సాంబారా, పచ్చడా?" అని కొందరు అడుగుతూంటారు. ఏవృత్తిలో ఉండే జనం అయినాసరే. కాఫీ పుచ్చుగోందే పళ్లోకి త్రికరణశుద్ధిగా దిగదు, బండీవాడి మొదటికిరాయి డబ్బులు కాఫీకి, పూల్లవాడి మొదటిపుట్టి డబ్బులు కాఫీకి, మంగలిచేసే మొదటి క్షౌరం డబ్బులు కాఫీకి. అందుకని కొందరు ఘరానారకం వీధికొట్టు వొదిలి లోపలికి జొరబడుతూంటారు—గర్భగుడిలోకి జొరబడ్డట్టు. కొందరు తమ మాట వడ్డనవాళ్లు ఎంతసేపటికీ వినిపించుకోకపోతే, చనువుచేత తమరే వెళ్లి పెసరట్టు వగైరా వేసుగుంటారు—స్వహస్తపాకుల్లాగ. ఒకొక్క పట్టింపు పెద్దమనిషి పాలూ, డికాక్షనూ వేరే వేరే తెమ్మని అవి తనే మిళాయించుగుంటాడు, మహా. ఒకొక్కడు ముందు ఒక అరకప్పు తాగి, మాట్లాడుతూండి మళ్లీ అరకప్పు తెమ్మని, కప్పురేటు ఇస్తాడు—ఈపద్ధతి తనకి కాస్త రాహితు కాకపోతుందా అని. మర్యాణ్ణించి మేనేజరు ఇందుకు ఒప్పుగోడు. "ఇంత మంది వచ్చి ఇన్ని రకాలుగా ఫలారాలు చేస్తున్నారు గదా ఎవడు ఎంత ఇవ్వాలో సరిగ్గా చెబుతారండీ, ఈ వడ్డనవాళ్లు! ఏమి మేధండీ, వీళ్లది!" అని కొందరు వడ్డనవాళ్లని మెచ్చుగుంటూంటారు. కొందరు వడ్డనవాళ్లతో లెక్కల్లో తేడాలొచ్చి మేనేజరుదగ్గర పేచీల్లో ఉంటూంటారు. ఈలోపుగా మేనేజరుగారి చిరపరిచయులు చక్కావస్తారు. దాంతో మేనేజరు "చూడా! పంతులుగారొచ్చారు, ఏం కావాలో కనుక్కో! నాలుగు ఇడ్లీ ఇయ్యి సాంబారేసి" అని వడ్డనవారితో అని, "ఈవేళ సాంబార్ చాలా నైస్‌గా ఉందండీ, సార్" అని బలవంతంచేస్తాడు. "అత్తారింట్లోకంటేకూడా ఏం బలవంతం చేస్తున్నావోయ్! ఎటొచ్చీ నువ్వు బిల్లుచేస్తావు! నీసొమ్మేం పోయింది" అని లోపల అనుకున్నా, చుట్టుపక్కల అనేకమంది ఘరానామనుష్యులు (అనగా కాఫీదాసులంతా ఘరానామనుష్యులే!) వింటూండగా తాను అక్కర్లేదనడం తన ఆత్మగౌరవానికి మిక్కిలీ భంగం అనుకుని, నలుగురి ఎదటా తను పిసినిగొట్టు కానట్టు ప్రకటించుగోడానికికూడా అనుకూలసమయం అదే అనుకుని, "సరే, తెమ్మను" అని నసుగుతాడు. విడి విడిగా వచ్చినవాళ్లల్లో కొందరు డబ్బు ఇచ్చేస్తారు, కొందరు రాసేస్తారు, (ఈరాతలన్నీ మేనేజరుకి ముట్టితే అతడు కుబేరుడవుతాడు) కొందరు పరిచయులు ఇంతా అని చెప్పేస్తారు, కొందరు ఇంకా ఘరానావారు బరాబర్‌గా చక్కాపోతారు. పదపడి ఎవరో ఒకాయన అయిదారుగురు అతిథుల్ని తీసుకుని తయారవుతాడు. అతిథులు సాధారణంగా కోర్టు సాక్ష్యాలకి వచ్చినవారో, డబ్బున్న కుర్రాణ్ణి ఉబ్బేసి వాణ్ణి గ్రంథంలోకి దింపి వెంటపడి వచ్చినవారో, ఎవడికేనా ఎందులోనేనా లాభం రావడంవల్ల వాణ్ణి మొహమాటపెట్టితోలుకొచ్చినవారో, బస్తీస్నేహితుణ్ణి చూసొచ్చిన బంధువులో అయి ఉంటారు. సమూహంగా వచ్చినవాళ్లలో కొన్ని విశేషాలు జరుగుతూంటాయి. కొందరు నిర్మొహమాటస్థులు కలిసివస్తారు. ఓడిచేత మరొకడు పెట్టించాలని ప్రతీవాడు యత్నిస్తాడు. అందుకని వారిలో ప్రతివాడూ (ఎంతైతే తనకేమి!) తెగ ఆర్డరు ఇస్తూంటాడు. వీరిలో గడుసువాళ్లంతా ఘనపదార్థాలు గబగబా నమిలేసి, చివరికి ద్రవపదార్థాల్లోకి వచ్చి కాల్తూన్న కాఫీ అయినా సరే నోట్లో పోసేసుగుని వీధుల్లోకెళ్లి నిలబడతారు. మిగిలిపోయిన చాదస్తుడు ఉసూర్న బిల్లు చెల్లిస్తాడు. కాని, ఒకసారి ఇద్దరు తమాషాస్నేహితులు ఒక కాఫీదేవాలయం ఎదట కలుసుగుని, "ఇదుగో, మీకోసమే చూస్తూంటూ, రండి!" అంటే, "ఇహనేం, నే వెతికేదీ మీకోసమే!" అని ఒకర్నొకరు ఆహ్వానించుగుని, ఆలయంలో ప్రవేశించారు. ఒకడు కాస్తంత పెద్దమనిషి, రెండోవాడు ఆకాస్తంతే చిన్నమనిషి. కాని, లోపల అభిప్రాయాలుమాత్రం తిండిఖర్చు వీడికి రుద్దాలని వాడూ, వాడికి రుద్దాలనివీడూ.

పెద్ద—చూస్తారేం? తెమ్మనండీ!

చిన్న—తమరు పెద్దలు! తమరే ఉపక్రమించండి.

పె—ఎవరైతేఏముంది? మీకు చాదస్తంగాని

చి—అందుకనే నండి నే అన్నదీను.

పె—(వడ్డనవాడితో) నాలుగేసి ఇడ్లీ సెయ్యేసి తేండి!

చి—(కాస్సేపు ఆగి) నాలుగేసి పెసరట్లు కూడా తేండి ఇంత అల్లం పారేసి!

పె— (పదార్థాలు గబగబా బొక్కుతూ) రెండేసిప్లేట్లు సేమియా!

చి—(ఓప్లేటు సేమియా మందుచ్చుగున్నట్టు ఒకే సారి గొంతిగలో పోసుకుని) నాలుగేసి తైర్‌వడే! పెరుగేసి!

అంటూ చెరోసారి ఆర్డరు చేస్తూ మొత్తం అణాతక్కువ రెండురూపాయిలు తిన్నారు. ఇంతలో చిన్నవాడు మూతి కడుక్కుంటూంటే, పెద్దవాడు, వీథిలో సైకిల్ మీద పోయే ఒకాయన్ని కలుసుగోవలసిన పనున్నట్టు మిష పెట్టి, ఆయన్ని కేకేస్తూ, చివాల్న లేచిపోయాడు. చిన్నవాడు కంగారు లేకుండా, చెయ్యి కడుక్కుని పెద్దాయనకంటె మరోఆకు చదివే ఉన్నవాడవడంచేత, బల్ల మీద సిద్ధంగాఉన్న కిల్లీలు రెండు నములుతూ, మరో రెండు చేతపుచ్చుకుని, ఆపెద్దాయనకాతా పేజీ తీసి రెండురూపాయలూ అందులో రాసి చక్కాపోయాడు. వీటిల్లో ఎవరు నెగ్గుతారో చివరదాకా తెలియదు.

మరోతరహావా రున్నారు. వారు కలిసేవచ్చి, తిని, కాఫ్యాదులు తాగి, మొత్తపుఖర్చు ఇవ్వడానికి ప్రతీవాడూ తలో మనీపర్సూ పెల్లగిస్తాడు (అందులో ఉన్న డబ్బుసంగతి వేరుమాట!) కాని వారినాయకుడు "పుచ్చుకోకండి, నిజంగానే!" అని మేనేజరుతో నిక్కచ్చిగా చెబుతాడు. అంతమట్టు కొచ్చినా కూడా అతిథుల్లోఒకొక్కడు (చివరకితనని ఎల్లానూ ఇవ్వనివ్వరు గదా అనే ధైర్యంకొద్దీ) "చిల్లర నాదగ్గర ఉందిగా!" అంటాడు—(కాఫీహోటల్లో చిల్లరికి కరువొచ్చినట్టు!) అటువంటప్పుడు ఆనాయకుడు మొహమాటస్తుడైతే "నాదగ్గిరా ఉంది!" అని తనే. చెల్లిస్తాడు. నిర్మొహమాటస్తుడైతే, "సరే, అల్లాయితే!" అని ఊరుకుంటాడు. ఆపళంగా ఆ అతిథి లోపల, అడ్డంగా మాడి, చచ్చినట్టుయీవత్తుసొమ్ము దాఖలుచేసుగుని, "అన్నన్నా! మనకి వెధవతొందరస్మీ" అని ఒక్కడూ ఉన్నప్పుడు పక్కకి తిరిగి వేలు కొరుక్కుంటాడు. ఒకడు తనుతిన్న ఖర్చుసొమ్ము తనస్నేహితుడు చెల్లిస్తూంటే, రావిఆకులా ఊరుకుని, ఇవతలపడ్డ తరవాత ఆడబ్బులు వాడికి ఇవ్వచూపుతాడు, (ఏమొహంపెట్టుగుని వాడు పుచ్చుగో వచ్చాడని!). వాడు "ఆ, పోదురూ!" అని బెట్టు చేసినప్పుడు, "పోనీలెండి, అధమం కిల్లీ లేనా నన్ను కొననియ్యండి!" అని ఆఖర్చు తనుఅచ్చుగుని, "మీరు సిగరెట్లు కాల్చరనుకుంటాను!" అంటాడు. అంటే రెండోవాడు "కాల్చకేంలెండి, ప్రస్తుతం అక్కర్లేదు" అని అనేస్తాడు. కొందరు పెద్దకండువాలు వేసుగుని ఉండీకూడా స్టిక్కులూ, కొత్తజోళ్లూ, తాంబూలం వెయ్యాలనే ఊహతో అవి దొరకపుచ్చుగుని, ఒకవేళ మేనేజరిక్కి గాని, ఆవస్తువు యజమానికి గాని దొరికిపోయి నప్పుడు, "మీదా? మీదే?" అని ఆశ్చర్యపోయి, నవ్వుతూ, "అచ్చంగా నాదే అనుకున్నాను సుమండి!" అని అది అక్కడ వొదిలిపెట్టి జారిపోతారు. ఒకరొచ్చి, "కప్ కాఫీ, స్ట్రాంగ్, ఎస్సెన్స్" అంటాడు. "స్ట్రాంగ్" అనడం ఎందుకంటే, కాఫీ తను పూర్వాన్నించి ఎరుగున్నదే అని నలుగురికీ తెలియాలని, ఎంత తక్కువ పంచదార, ఎంతఎక్కువ. డికాక్షన్‌తోనూ కాఫీ తాగగలిగితే అంత నాజూకుమనిషి అనుకుంటారని, కేవల డికాక్షన్ (అనగా హాలాహలం) అస్ఖలితంగా స్వీకరించి శివుడంతవాడు కాదలచిన తన ఆదర్శం నలుగురూ గ్రహించాలని. ఇంకోరొచ్చి, "కోదండపాణీ! నువ్వే ఇవ్వవోయ్, ఓకప్పుకాఫీ!" అంటారు. అనగా వారిఉద్దేశం, "ప్రతీఎల్లయ్యా తక్కినవి వడ్డించగలడుగాని, కాఫీ కలపలేడు! కాఫీలో పాలుమాత్రమే కాక పాళ్లుకూడా ఉన్నాయి! (అవి ఏమాత్రం చెడ్డా డబ్బులు శుద్ధదండగ!) ఆపాళ్లు నీకే తెలుసు! అదోక ఆర్టు! ఆ ఆర్టు నువ్వేకానీ!" అని. కొందరు, ముందు డికాక్షన్ తక్కువనీ, అది పోసింతరవాత పాలుతక్కువనీ, (విసుక్కుని) వడ్డనవాడు కాసిని పాలచుక్కలు రాల్చిం

తరవాత మళ్లీ డికాక్షన్ తక్కువనీ అనేవా రుంటారు! కాని, వాళ్లు రోజుకి ఓ కాఫీహొటలికి వెళ్లాలి, వెడతారు.

కాఫీ దేవాలయాల్లో విశికాన్లు లగాయతు వంద రూపాయల నోటుదాకా చలామణీ అవుతాయి. "నాకు కాఫీఖర్చు జోరైపోతోందండీ! ఇక మానాలి!" అంటూనే ఉంటారు కొందరు. కొందరు జబ్బుచేసి పడిపోయి కుదిరేవరకూ మానారు. కొందరు జబ్బులో, డాక్టరుగారి అనుమతిని మరోకప్పు పుచ్చుగుంటారు. కొందరు ఎల్లానేనా మానాలని, ఆ టైముకి, కాఫీప్రత్యామ్నాయి వేడినీళ్లో, చారో ఊదుకుని కొద్దికొద్దిగా పీలుస్తారు. కొందరు మానినవాళ్లు, ఆ టైముకి, ఇంతఉప్పేసి మజ్జిగే దేశవాళీ కాఫీగా భావించి పుచ్చుగుంటారు. ఒకొక్కడు ప్రాణాలు ఉగ్గపెట్టుగుని పదిరోజులపాటు కాఫీ మానేసి, పదకొండోనాడు తెల్లారకట్టనించి పూటకి మూడు కప్పులు మింగి లోగడబాకీ కూడదీసుకుంటారు ఒకాయన తనపక్క ఒక దారుణరోగి కూచుని కాఫీ తాగుతూండడం అసహ్యించుగుని కాఫీ మానేశాడుట—ఆపూటకి! కాఫీ మానేసి, కొందరు అస్మదాదులు కాఫీహొటళ్లకి వెడుతూనే ఉన్నారు. "మానేశావుగదా, ఇక ఎందుకయ్యా!" అంటే "క్లైమేట్" కోసం అని చెబుతున్నారు.

బస్తీజనం తప్పనిసరిగా ప్రతీరోజూ, అవాంతరాలు జరిగితే తప్ప, కలుసుగునేచోటు కాఫీ దేవాలయమే. ఇల్లాంటి సంస్థలు లేకపోతే ఎవరిపన్లో వారుంటారు గనక ఒకరొకరికి పరిచయమే ఉండదు. మరీ గొప్పవారు కానివార్ని ఎవర్నేనా పొద్దున్నగాని, ఒంటిగంటకి గాని కలుసుగోవాలంటే, ఆయనకి మామూలైన దేవాలయం కనుక్కుని వెడితే సరి! ప్రయాణాల్లో ఎవరైనా "మిమ్మల్ని ఎక్కడో చూసినట్టుందండీ!" అని ఇంకోర్ని హెచ్చరించినప్పుడు వీరూ వారూ జ్ఞాపకశక్తులు కలబోసుగుని ఆరాలు తియ్యగా, ఆకలుసుగోడం ఏదో కాఫీదేవాలయంలోనే అయిఉంటుంది. వార్తలు పుట్టడానికీ, ప్రకటన చెందడానికీ కాఫీదేవాలయం మిక్కిలి వీలు. లండన్‌లో, నానాజాతుల కాఫీ దేవాలయాలు గల ఒక ఘంటాపథంలో, రాజాధిరాజుల కాఫీహొటలికి ఎదురుగుండా వీరాస్వామినాయుడుగారి హిందూ కాఫీహొటలు అనేక పరికరాలతో ఉందట. కాఫీవిషయంలో హిందువులు తీవ్రంగానే పనిచేస్తున్నారు.

వెన్నదొంగ కృష్ణునిపై

జనమంచి వేంకటరామయ్య

౧

వెన్నదొంగను విడిచిపుచ్చకు, పెనఁచి నీభుజలతికలన్
సన్నుతాంగిరో, పొదివిపట్టుము సందిటన్ బిగియారఁగా.
సాఁగనిచ్చుట యాగడంబుల సాఁగనిచ్చుటయే యగున్
వేగలే మిఁక వీని విడిచిన వేగ లేమియె తలకొనున్.

కుదురుకొనియెదు నట్లు నీకొనగోర గోరంట క్రొవ్విరుల్
చిదుమునట్టులు మెఱుఁగు బుగ్గలు చిదిమి చేతులఁ బెట్టవే.
అది పొసంగక యుండినన్ భవదధరపల్లవ పుటమునం
దొదుఁగు పలువిరి మొగ్గమొనలను ఒత్తి యొత్తిడిఁ బెట్టవే.
పెడమొగం బిడి పెనఁగులాడఁగఁ దొడఁగునేనియు సుదతిరో,
యెడమచెక్కిలి చిక్కనిచ్చిన యొదు పెఱింగి మెలంగవే.
చెఱకు విల్తుని కఱకుఁదూపుల చుఱుకుగల నీబెళుకువాల్
చుఱుకుఁ జూపులఁ బరఁగఁజేయవె, పోలి తూలి తపించెదన్;
వ్రాలి నేలను నీదమ్రోలను పలికొమ్మని వేఁడెదన్.
జాలి దంచుట కదియ యదనని బేలతనమును బూనుచున్
ముద్దు వెట్టఁగఁ బోయెదవుసుమి ముక్కుముంగర యూడెదన్!
బుద్ధి వచ్చెడి దనుక దిద్దక దొద్దకానిని నమ్మిరే?
నమ్మఁదగ దీ యెమ్మెకాని విభ్రమనటనల బ్రమయుచున్;
నమ్మినను సర్వస్వముం గొనుఁ జుమ్మి! యవ్వల శుద్ధమో
క్షమ్మొసుమి కడతేఱఁగా మనకాఁపురమ్ములు కొమ్మరో!
మెఱిమి మెఱుముల, నుఱిమి యుఱుముల మేఘమాలిక పోలికం
గురియఁదగు నవ్వెనుకఁ జల్లని సరసవృష్టి సుతుష్టిగా;
అపుడు తెయ్యని యాడఁజొచ్చెడు నాడుచుండఁగఁ బించియం
బిపుడు చిక్కఁగఁ బోవు సామియు నింటఁ బెంపుడునెమలి వై.
వీనినడతలు వింత గొలిపెడుఁ, బిలువఁ బలుకక యుండుఁ, గ
న్నానఁ జొచ్చెడు, వెడలెడును గుమ్మానఁ—దెలియవు రెండునున్.
కంటఁ గన్నిడి చూడకున్న సుఖంబు భద్రము లే విఁకన్;
వెంటఁ బెట్టుక వెడలఁజెల్లదు అంటఁగట్టక కొంగునన్.

౨

వెన్నదొంగను జాఱవిడిచితి వెదకిపట్టియుఁ జెలియరో,
వెన్నఁ బో విడనాడి యక్కట వ్రేలు నాకుట యయ్యెనే!
పట్టవచ్చునె యునికిపట్టనునట్టి దొక్కటి లేని యా
జెట్టి నేరికినైనఁ దానయి పట్టువడకుండినఁ గృపన్.

పట్టువడె నొకపట్టునం గృపం, గట్టువడె మెడంజుట్టి తా
కట్టువెట్టిన జాజిదండల యట్టి నామృదుబాహులన్.
త్రొక్కులాడుచు సిగ్గువెఱపులు నొక్కుచుండంగ నో రెటో
చిక్కితివి నీవంటి నే నిదె దక్కితిని నీకంటినిన్.

మగువ కెంతటి తెగువరా! యని నగుమొగంబున ననుం గనన్
మొగము నెత్తంగ నోడి కను లర మూసి మూంపున డాంచితిన్.
పట్టియును నేం బట్టువడిన ట్లిట్టు లుండంగ నన్నుం జే
పట్టె మంచునం దోంగు క్రొంజివురట్టి నాకెంగేలి వ్రేల్

వట్టి యభయం బిచ్చి; యంతటం బ్రక్కకును ననుం దార్చి తా
నిట్టు లనియెం గృపామరందము లుట్టిపడం గనుదమ్ములన్:
"వెన్నదొంగిలినాండ వని నను వెదకిపట్టంగ వచ్చి యా
వెన్న యిడ్డ సువర్ణపాత్రయు వేడ్క నా కిపు డిచ్చితే!

ఏమి నీయుచితజ్ఞతాక్రమ మేమి నీసరసత్వ మో
భామ, యే మనువాండ నింక, నీప్రేమభంగు లపూర్వముల్!
మోము డాంచియు ముద్దు లీయంగం బూను నీచతురత్వ మో
కోమలీ, పువు డాంచి వలపులు గొలుపు లతికనె తోంచెడున్.

అనఘమగు నీ ముఖమెసుమి కళ్యాణభాజన మింక నీ
యనుపమానవచోమృతమెసుమి యందుం గల యమృతంబునన్;
ముద్దుమో మొకయింత యెత్తవె, మూంగనోము సడల్పవే,
యెద్ది నీకు హితంబొ వేండుమి యిచ్చితిని నిను మెచ్చితిన్."

అనుచు ని ట్లుపలాలనము సేయంగను నే మొగ మెత్తి య
ల్లన వచించితి: "సామి, నీకృపం గని కృతార్థతం గంటి; మ
ద్వదన మేటికిం? దద్వినిస్సృతవచన మేటికిం? గేవలము నా
హృదయ మిది—నవనీత కోమలహృదయ మిది—నాజీవితమె నీ

యదిగం జేయుదు, నదికదా కళ్యాణభాజన మదికదా!
నీదువెలుంగున నిలుచుటయును, నీదుపదములం గొలుచుటయును

సాదరంబుగ నిడవె నాథ, మహాప్రసాదము నా కగుఁ.”
ముదితరో, యిటు లంటి నాథునిపదము లంటి; విభుండు “నీ
హృదయవాసుని రమణి, నను నీ వెపుడు చేసితి వపుడె నా
హృదయవాసిని వైతి” వని న న్నెత్తి యెదఁ గదియించిన
ధన్యమయ్యెను నాదుజన్మము, మాన్యనైతిని గన్యలం
దన్య మేటికి నాకు వే ఱొక పుణ్య మేటికి సకియరో!
నల్లమబ్బును గౌఁగిలించిన నలువునం గడుఁ జల్లనై
జల్లుమనియెను నా యొడల్ నిలువెల్లఁ గడిమి బెడంగునన్!
ఏమి సెప్పుదు నప్పుడో చెలి, యేమి సెప్పుదు! డెంద మా
శ్యామసుందరు వగలు గని, యా ప్రేమసాగరు పొత్తు గని, తా
నేమి యయ్యెనో యెందుఁ బోయెనో యెఱుఁగనే చెలి యెఱుఁగనే!

మఱచితిని నా బాధ లెల్లను, మఱచితిని నీ బోధ లెల్లను,
మఱచితిని విశ్వంబు, నను నే మఱచితిని, మైమఱచితిన్!
వెఱచితిని వెఱపింపఁబోయి వివేకహీనత సామినిన్,
బఱచితిని నే నెందులకొ, అది స్వర్గమో అపవర్గమో!
పారవశ్యము—నిరవధికసుఖపారవశ్యము—దక్క నే
వే ఱెఱుంగను సామితో నొక వే ఱెఱుంగని పొత్తునన్.
కన్ను మూసితిఁ గన్నగానిని గట్టిపెట్టితినో యనం
గన్ను మూయుట తలుపు దీయుటకన్నఁ దప్పిద మయ్యెనే!
గడియ కడచెనో, గంట కడచెనో, కడచె నొక నిముసంబుగా,
విడిచె ననుఁ బయికొన్నమ బ్బటు వెడలుచుండఁగ రవి దివిన్.
కలయఁ జూచితి దిక్కులెల్లను, గలఁగి డెందము తొట్రిలన్,
గలయ యయ్యెను నాదుభాగ్యము కరఁగి పాఱె యదేడనో!

యమున కోర్కులు నించెనో, తదుపాంత బాలతమాల కుం
జములఁ బెంచెనో, గాఢమోహతమమున నన్నిటు ముంచెనో!
కనులఁ బెట్టిన చలువకప్రపుఁ గాటుకట్టులు కరఁగి పా
ఱెనుగదే చెలి, నాదుభాగ్యము కనులు విచ్చి కనుంగొనన్!

ఇతిహాస లేఖకులకు విజ్ఞప్తి

శ్రీ విక్రమదేవవర్మ గారు

ఇప్పుడు మన దేశముయొక్క యితిహాసము పూర్ణాంగమయి యుండలేదు. కాని అందులకై ప్రబల ప్రయత్నములు చేయఁబడుచున్నవి. ప్రయత్నకారులలోఁ బ్రప్రథములు పాశ్చాత్యపండితులు. వారు మన దేశమందలి ప్రాచీనగ్రంథములను, శిలాతామ్రశాసనములను, మఱికొన్ని విషయములను సాధ్యానురూపముగా విమర్శించి మన దేశచరిత్రాంశములను గొంతవఱకుఁ దెలిసికొని వానిని బత్త్రికలయందును, బుస్తకాకారముగాను బ్రకటించి యున్నారు; మఱి ప్రకటించుచున్నారు. అట్టి ప్రకటనములకొఱకు సంఘములు సైతము స్థాపింపంబడియున్నవి. ఇప్పు డిప్పుడు మన దేశమందలి కొందఱు పండితులు వారి ననుకరించుచున్నారు. కాని మన పండితుల ప్రయత్నావళియొక్క బాల్యదశ యింకను బాయలేదు. దాని ముఖ్యకారణము ధనలోపమే యగును. మనదేశపండితులు ప్రాయశః ధనవంతులు గారు; ధనవంతులు ప్రాయశః పండితులు గారు. ధనికు లట్టిపనులకొఱకుఁ దమ ధనమును వెచ్చించుట కిచ్ఛగింపకుండుట దుఃఖకరవిషయము. అందువలనఁ బనులు లెస్సగా నెఱవేఱకున్నవి. ధనికు లితిహాస ప్రయోజనమును బాగుగా నెఱిఁగి, తన్నిర్మాణముకొఱకు నిజధనమునుండి కొంత వెచ్చించుట సముచితము.

ఇతిహాసము జనసంఘముయొక్క బాగోగులను దెలుపుచు దేశవాసులను సుచరిత్రవంతులుగాఁ జేయును. ఇతిహాసము లేని దేశము సుసభ్యదేశములలో వాసికెక్కఁజాలదు. భారతదేశము ప్రాచీనచరిత్రహీన మయినదని కొందఱందురు. కాని ఆవాక్యము సత్యమయినదిగాదు. సమగ్రభారతదేశముయొక్క ప్రాచీనేతిహాస మేకాకృతిగా రచింపంబడకున్నను, దదంతర్గత విభిన్నప్రదేశముల ప్రాచీన చరిత్రాంశములు వేదములందును, ధర్మసూత్రములందును, అర్థశాస్త్రములందును, బురాణములందును, గావ్యనాటకాదులందును, శిలాతామ్రశాసనాదులందును వర్ణింపంబడి యున్నవి. వాని నన్నింటి సత్యార్థములను సమీచీనముగా గ్రహించి మన దేశముయొక్క సాంగేతిహాసమును రచించుట కష్టతమకార్యము. ఇతిహాసలేఖకులు పైని బేర్కొనంబడిన గ్రంథములనే కాక మిస్టరు స్మిత్తు, మిస్టరు హంటరు మొదలయిన పాశ్చాత్యదేశస్థుల యొక్కయు శ్రీయుక్త రమేశచంద్రదత్త, హీరాలాల, వెంకయ్య మొదలయిన స్వదేశస్థులయొక్కయుఁ బొత్తములను, యవనుల యితిహాసములను, బౌద్ధజైన ధర్మగ్రంథములను జక్కగాఁ జదువవలెను. ఈదేశముయొక్క యితిహాసమును గాలానుసారముగాను, బరిపాలనపద్ధతి ప్రభేదానుసారముగాను బురాణయుగ మనియు,

శాసనయుగ మనియు, యవనయుగ మనియు, నాంగ్లయుగ మనియు నాలుగు భాగములుగా విభజించుట యుక్తము. ఆయాయుగములందలి ప్రదేశముల స్థితిగతులు, పరిపాలకుల రీతినీతులు జనుల యాచారవ్యవహారములు, భాషల యున్నతి నతులు, మతముల జననప్రచారములు మొదలగు సకలోపాదేయవిషయములు నాయా భాగములందు నుండవలెను.

వేదమునకు "త్రయీ" యను పర్యాయపద ముండుటవలన ఋక్కు, యజుస్సు, సామమనునవి మూడే వేదములని కొంద అందరు. కాని అథర్వము నాలుగవ వేద మయి యుండుట వలనను, వేదశబ్దము చతుస్సంఖ్యావాచకప్రసిద్ధిని గాంచుటవలనను వారినుడి సరియయినది గాదు. మంత్రభాగమును, బ్రాహ్మణభాగమును, ఉపనిషద్భాగమును గలిగియుండుట వలన వేదమునకుఁ ద్రయీశబ్దము పర్యాయపదమయ్యెను. కాని ఆపస్తంబసూత్రమునందు "మంత్రబ్రాహ్మణయో ర్వేదనామధేయ"మని కలదు. ఆపస్తంబమతానుసారముగా నుపనిషద్భాగము బ్రాహ్మణభాగాంతర్గతమని యెఱుంగనొప్పును. ఋక్కనఁగాఁ బద్యమనియు, యజుస్సనఁగా గద్యమనియు వేదపరిభాష. మంత్రభాగము గొంత పద్యాత్మకముగాను, గొంత గద్యాత్మకముగాను నున్నది. గద్యపద్యాత్మకమయిన సమగ్రమంత్రభాగము పూర్వ మేకముగా నుండెననియు, దానిని యజ్ఞముకొఱకు వేదవ్యాసమహర్షి ఋక్శాఖ, యజుశ్శాఖ, సామశాఖ, అథర్వణశాఖ యను నామములతో లోకంబునఁ బ్రవర్తింపఁజేసెననియును బురాణప్రసిద్ధము. యజ్ఞమునందు హోత పఠించు భాగమునకు ఋగ్వేదమనియు, అధ్వర్యుఁడు పఠించు భాగమునకు యజుర్వేదమనియు, ఉద్గాత పఠించు భాగమునకు సామవేదమనియు, బ్రహ్మ పఠించుభాగమునకు నథర్వవేదమనియును వ్యవస్థ గలిగెను. అట్లయ్యు నొక వేదమందలి మంత్రభాగ మింకొకవేదమునందుఁ గన నయ్యెడిని. సామవేదముయొక్క సమగ్రమంత్రభాగము, నథర్వవేదముయొక్క రమారమి సగము మంత్రభాగమును ఋగ్వేదమంత్రభాగమునుండి గ్రహింపంబడెను. యజుర్వేదము ప్రాయశః శ్రౌతసూత్రమట్లు యజ్ఞకరణవిధానగ్రంథమే యగును. కనుక ఋగ్వేదముయొక్క సమగ్రమంత్రభాగమును, ఋగ్వేదమునందు లేని యథర్వవేదమంత్రభాగమును నిర్దుష్టమంత్రభాగమను టొప్పును. ఈమంత్రభాగకథిత విషయావళినిగూర్చి బ్రహ్మాండపురాణ మిట్లు నుడువుచున్నది:

శ్లో. మంత్రా నవవిధా ప్రోక్తా
ఋగ్యజుస్సామలక్షణాః,
స్తోత్రం నిందా ప్రశంసా చా
క్రోశ స్తోష స్తథైవచ,
ప్రశ్నానుజ్ఞా తథాఖ్యాన
మాశాస్తి ర్విధయో మతాః.

ఈ శ్లోకార్థము సుబోధము. దీనివలన వేదమంత్రభాగము కేవలము యజ్ఞప్రతిపాదకమే కాదనియు, దానియందలి స్తుతినిందాప్రశం

పాదు లైతిహాసికుల కుపాదేయవిషయము లని యును దెలియనగును.

ప్రత్యేకశాఖ యేకాధికబ్రాహ్మణయుక్త ఋక్శాఖయొక్క మైత్రేయ, కౌషీతకి యను రెండుబ్రాహ్మణములుమాత్ర మిప్పుడు గనఁబడుచున్నవి. యజుశ్శాఖయొక్క బ్రాహ్మణములు రెండు—శుక్లయజుశ్శాఖయొక్క బ్రాహ్మణము శతపథము; కృష్ణయజుశ్శాఖయొక్క బ్రాహ్మణము తైత్తిరీయము. సామశాఖయొక్క యెనిమిదిబ్రాహ్మణములలోఁ దాండ్య బ్రాహ్మణము ప్రధానమయినది. దానిని గొందఱు పంచవింశబ్రాహ్మణ మందురు; మఱి కొందఱు మహాబ్రాహ్మణ మందురు. అథర్వణ శాఖయొక్క బ్రాహ్మణనామము గోపథము. కృష్ణయజుశ్శాఖయొక్క తైత్తిరీయబ్రాహ్మణమునందు మంత్రభాగము సైతము మిశ్రమమయియుండుటవలన దానిని కేవలము బ్రాహ్మణ మనుట యనుచితము. ఈ బ్రాహ్మణములందు సైతము చరిత్రాంశము లున్నవి. కనుక వాని నన్నింటిని విమర్శించి చరిత్రాంశములను గ్రహింపఁదగును.

ఉపనిషత్తులు సంఖ్యాతీతములు. అందు నూటయెనిమిదిమాత్ర మిప్పు డీదేశమునందుఁ గనఁబడుచున్నవి. అందుఁ గొన్ని బ్రాహ్మణతుల్యములు; కొన్ని బ్రాహ్మణప్రతిపాదకములు; కొన్ని యోగశాస్త్రబోధకములు; కొన్ని మంత్రశాస్త్రజ్ఞాపకములు; మఱికొన్ని సన్న్యాసధర్మప్రతిపాదకములు. ఆ యుపనిషత్తులను బరిశీలించి వానినుండి చరిత్రాంశములను గ్రహింపఁజనును.

సూత్రగ్రంథములు సైతము శాఖాభేదానుసారముగా నున్నవి. అవి సూత్రాత్మకములయి యుండుటవలన వానిని సూత్రము లందురు. బ్రహ్మాండపురాణమున సూత్రశబ్ద నిర్వచన మిట్లున్నది:

శ్లో. అల్పాక్షర మసందిగ్ధం
సారవ ద్విశ్వతోముఖం,
అస్తోభ మనవద్యంచ
సూత్రం సూత్రవిదో విదుః.

సూత్రమనఁగా నల్పాక్షరమయియు,నసందిగ్ధార్థబోధకము నగు ననవద్యవాక్యమని పైశ్లోకము యొక్క తాత్పర్యము. సూత్రచయరచిత గ్రంథము సైతము సూత్రనామవ్యవహృతము. యజ్ఞాదికథితగ్రంథమునకు శ్రౌత సూత్ర మనియు, గృహ్యకర్మవిధానకథితగ్రంథమునకు గృహ్యసూత్రమనియు, వర్ణాశ్రమధర్మవిధాన కథితగ్రంథమునకు ధర్మసూత్ర మనియు వాడుదురు. వానిని యాజ్ఞవల్క్య, ఆపస్తంబ, ఆశ్వలాయన, గౌతమప్రభృతి ఋషులు రచించిరి. ఆసూత్రగ్రంథములను విమర్శించి చరిత్రాంశములను గ్రహింప నొప్పును.

శుక్రకౌటిల్యాదుల యర్థశాస్త్రములందును జరిత్రాంశములు గలవు. వానిని గ్రహించుట సమంజసము.

పురాణ మనినంతనే ప్రాచీనగ్రంథ మని సూచితమగును. పురాణశబ్ద నిర్వచన మిట్లున్నది:

శ్లో. సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ
వంశో మన్వంతరాణిచ,
వంశానుచరితం చేతి
పురాణం పంచలక్షణం.

జగత్తుయొక్క సృష్టివర్ణనమును, దాని నాశన కథనమును, రాజవంశమహర్షి వంశ కీర్తనమును, మన్వంతరముల వివరణమును, వంశానుచరిత రూపకోపాఖ్యానమును గల గ్రంథమునకుఁ బురాణ మందురు. నిర్వచన మిట్లున్నను, ఇప్పటి పురాణములందు నుపరికథితవిషయ పంచక మించుమించుగా నుండి, నదీక్షేత్ర వ్రతాదుల మహిమములును, శ్రాద్ధకల్పమును, పితృఉపాఖ్యానమును, పూజావిధానములును, మంత్రోద్ధారాదినానావిషయములు నుండును. అంతేకాక, కొన్ని పురాణములందు విష్ణుమహిమప్రతిపాదకకథలును, గొన్నింటియందు శివమహిమప్రతిపాదకకథలును, గొన్నింటియందు దేవీమహిమప్రతిపాదకకథలును, మఱికొన్నింటియందు నన్యదేవతామహిమప్రతిపాదకకథలును జేర్పఁబడియున్నవి. మతబాహుళ్యమునుబట్టి గ్రంథబాహుళ్యము కల్పితమయ్యెను. కేవల చరిత్రాత్మక ప్రాచీన పురాణాంశనిచయము న్యూనాధికముగాఁ గలిగియుండుటవలనఁ బురాణములయొక్క నామములందును, కర్తృత్వమునందును మార్పు గలుగలేదు. అది నిక్కముగాఁ బురాణముల ప్రామాణ్యమును వృద్ధిపఱచెడిని. పురాణములకంటెను బురాణాఖ్యాన మతిప్రాచీనము. అది గురుశిష్యసంవాదరూపముగాఁ జాలఁ గాలమువఱకుఁ బ్రవర్తించెను. పురూరవచక్రవర్తికాలమునందుఁ గాఁబోలు, వాయుఋషి నైమిషారణ్యవాసులకుఁ బురాణాఖ్యానమును బ్రప్రథమమునఁ జెప్పెను. సంవాదరూపకాఖ్యానము మహాభారతయుద్ధసమయమందు సంహితానామముతో గ్రంథాకారమును ధరించెను. పురాణాఖ్యానరచయితయు, మహాభారతముయొక్క మొదటిగ్రంథమయిన యజ్ఞసంహితారచయితయు బాదరాయణవ్యాసుఁడు. ఇతఁడు పరాశరపుత్త్రుఁడు. ఈ వ్యాసుఁడు వేదవ్యాసుఁడు గాఁడు. వేదవ్యాసునకు నితనికి నించుమించు నూటయేఁబదిసంవత్సరములయంతరముండును. ఇతఁడు పురాణసంహితను రచించినట్లు వాయుపురాణమున నిట్లున్నది :

శ్లో. ఆఖ్యానైశ్చాప్యుపాఖ్యానై
ర్గాథాభిః కల్పజోక్తిభిః,
పురాణసంహితాశ్చక్రే
పురాణార్థవిశారదః.

వ్యాసమహర్షి తన యైదవశిష్యుఁ డయిన సూతునకు నుక్తసంహితను జెప్పెను. దానిని సూతుఁడు తన శిష్యషట్కమునకుఁ జెప్పెను. ఆయార్గురిలో ముగ్గురుమాత్రమే సంహితాకర్తలయిరి. ఆ సంహితాచతుష్టయమే పురాణముల జననకారణ మయ్యెను. వానియందు వేదశాఖలందుఁబోలెఁ బాఠభేదములు గలవు. మఱియు నా నాలుగును బైని బేర్కొనఁబడిన యైదులక్షణములతో నొప్పుచున్నవి. ఆ సంహితల యాధారముచేతఁ బదునెనిమిది పురాణములు రచింపఁబడెను. ఆ పురాణముల

పేరుల మొదటియక్కరములతో నీ క్రింది శ్లోకము చమత్కారముగా రచింపఁబడి యున్నది :—

శ్లో. మద్వయం భద్వయం చైవ
బ్రత్రయం వచతుష్టయం,
అనాపలింగకూస్కాని
పురాణాని పృథక్పృథక్.

౧. మత్స్యపురాణము; ౨. మార్కండేయపురాణము; ౩. భవిష్యపురాణము; ౪. భాగవతపురాణము; ౫. బ్రహ్మపురాణము; ౬. బ్రహ్మాండపురాణము; ౭. బ్రహ్మవైవర్తపురాణము; ౮. వరాహపురాణము; ౯. వామనపురాణము; ౧౦. వాయుపురాణము; ౧౧. విష్ణుపురాణము; ౧౨. అగ్నిపురాణము; ౧౩. నారదపురాణము; ౧౪. పద్మపురాణము; ౧౫. లింగపురాణము; ౧౬. గరుడపురాణము; ౧౭. కూర్మపురాణము; ౧౮. స్కందపురాణము. వీనిలో మత్స్య బ్రహ్మాండ వాయుపురాణములందు సంహితాభాగ మధికము. భాగవత విష్ణుపురాణాదులయందు సంహితాభాగము రూపాంతరముగాఁ జెప్పఁబడెను. అగ్ని గరుడపురాణములయందు సంహితాభాగము గనంబడదు. అంతేకాక యగ్నిపురాణమునందు నామలింగానుశాసనముయొక్క కొంతభాగమును, సుశ్రుతముయొక్క కొంతభాగమును,నలంకారశాస్త్రము యొక్క కొన్నియంశములును గలవు. గరుడపురాణమునందు మంత్రశాస్త్రవిషయము గొంత గలదు. భవిష్యపురాణమునందు రాజపుత్రస్థానముయొక్క కొందఱు వీరుల చరితములును, శంకరరామానుజకబీరాది మతప్రవర్తకుల జీవితములును, యవన చక్రవర్తుల చరిత్రములు, నింక నితరాధునికవిషయములును వర్ణింపంబడెను. పురాణము లిట్టి ప్రక్షిప్తవిషయములనుగలిగి కలగూరగంపలట్లుండుటవలన వానియందు సంహితాభాగము గనంబడదు. అయినను పురాణముల కర్తృత్వము వ్యాసునియందు న్యస్తమయి "అష్టాదశ పురాణానాం కర్తా సత్యవతీసుతః" అని చెప్పఁబడెను. ఉపపురాణ మను పేరుతో సైతము కొన్ని పొత్తములు గలవు. కనుక సకల పురాణోపపురాణకథితవిషయములను బాగుగాఁ బరిశీలించి చరిత్రాంశములను స్వీకరించు టొప్పును.

ప్రాచీనార్వాచీన కవుల కావ్య నాటకాదులయందుఁ గొన్ని చరిత్రాంశములు సూచితములయి యున్నవి. మన దేశమందలి కొన్ని పుస్తకములు నామమాత్రావశిష్టము లయినవి. మఱి కొన్నింటి పేరుల నయిన నెఱింగినవారు లేరు. ఐతిహాసికు లనాదరమును జూపకయున్న, కావ్యనాటకాదులను గూడఁ జక్కగా విమర్శించి విషయగ్రహణము సేయఁజనును.

మన దేశమందలి శిలాతామ్రశాసనములలో నింక నెన్నియో కనఁబడనున్నవి. అందు కొన్ని పెట్టెలయడుగునను, కొన్ని ఘోరారణ్యమధ్యములందును, మఱికొన్ని భూగర్భమునందు నుండవచ్చును. శాసనములను

ఏల మీరు కామినియాతైలమునుమాత్రమే వాడవలెను?

(రిజిష్టరు చేయబడినది)

ఎందుకనగా:

కామినియాతైలము వెంట్రుకలకు చాలలాభకరమైనది

కామినియాతైలము వెంట్రుకలు ఊడిపోవుటను ఆపును

కామినియాతైలము వెంట్రుకలు పొడవుగాను, దళము గాను కాంతిగాను పెరుగుటకు తోడ్పడును.

కామినియాతైలము సువాసనతైలము మాత్రమే కాదు. అయితే వెంట్రుకలు పెరుగుటకు కావలసిన ఓషధులు ఇందులో గలవు.

కామినియాతైలము పుర్రెకు చల్లదనమును గలిగించి మెదడుకు విశ్రాంతి నిచ్చును.

చదువుడు, ఆలోచింపుడు, ఆర్డరును పంపుడు.

కలకత్తాలోనున్న ఫార్వర్డుపత్రిక తెలిపినది:—"ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీవారిచే పంపబడిన అత్తరులు, వాసనతైలములు విభజింపబడి, పరీక్ష చేయబడుటవలన అందులో హానికరమైన వస్తువులు లేదని రుజువుపరచబడినది. కామినీయా వాసనతైలమునందు మనోహరమైన అత్తరు చేర్చబడినది. మెదడుకు చలువను గలిగించును."

సి. యు. ఆర్. కార్వెల్లో, ఎస్. ఏ. సర్జను, పెరా ద్వీపమునుండి వ్రాసినది.— "కామినియాతైలము మిక్కిలి మంచిదనియు, తృప్తికరమైనదని నిస్సందేహముగా కనుగొంటిని. ప్రత్యేకముగా చుండుకు, పుర్రెకు త్వరలో గుణమును గలిగించును. ప్రస్తుతము వాడుచున్న నా రోగులకందరికిని దీనిని శిఫార్సుచేసితిని."

బుడ్డి 1 కి ధర రూ. 1_0_0	వి. పి. ఖర్చులు రూ. 0_6_0
బుడ్లు 3 కి ధర రూ. 2_10_0	,, ,, ,, 0_12_0

హెచ్చరిక:—ప్రతిపట్టణమునందును, గ్రామమునందును యున్న సుప్రసిద్ధమైన దుకాణములందు కామినియాతైలము విక్రయించబడుచున్నది. మీరు అడుగునట్టి దుకాణమునందు దొరకనిచో అతని పేరును మాకు తెలుపుచూ, ఆర్డరును మాకు నేరుగా పంపుడు. కొందరు వర్తకులు ఎక్కువలాభమునకై ఆశపడి పేరులేని వస్తువులు గలవి, తక్కువరకమువి "శ్రేష్ఠమైనదని" తెలుపుదురు. గనుక అట్టి తంత్రములను నమ్మి మోసపోకుడు. ఎల్లప్పుడును కామినియాతైలమునే పట్టుపట్టి తెప్పించి వాడుడు. ఇతరమైనవాటిని తెప్పించవద్దు.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ.

285, జుమ్మామసీదు, బొంబాయి.

విమర్శనపూర్వకముగాఁ జదువవలెను. శాసన నిర్మాతలు ప్రాయశః విద్యావంతులయి యుండరు. ఉదాహరణమునకై "వానిని బంపించి" యని చెక్కవలసిన దానిని భ్రమించి బాకుఁదలకట్టు దగిలించినచో "వానిని చంపించి"యై గర్హితార్థ మిచ్చును. పాఠకుఁడు నైతె ముచితజ్ఞుఁడై యుండవలెను. "రాముని కుక్క"యను దానిని బఠించునపుడు "రామునియొక్క కుక్క" యని గ్రహించుట యుక్తమో, కాక "రామునకు ఉక్క" యని గ్రహించుట యుక్తమో పాఠకుఁడు నిర్ణయింపవలసి యుండును గదా!

ఉపరికథితపుస్తకములను, శాసనములను జదివినంతనే యితిహాస లేఖకులు గాఁజాలరు. వారి బుద్ధి విశదమయి యుండవలెను. విశదము కాని బుద్ధి గలవారి లేఖనము యథార్థముగా నుండదు. భాషాపాండిత్యమును, భాషాస్వాతంత్ర్యమును, ఊహోదారత్వమును, సంకుచితత్వరాహిత్యమును, పూర్వసంకల్పసిద్ధాంతబుద్ధిహీనతయు, అనిర్ధారితసిద్ధాంతసహితప్రవర్తనమును, మతాభిమానహీనతయు, తథర్మాభిమానరాహిత్యమును, అప్రతిహత తర్కవాదమును, అపవాదభీతిత్యాగాదులును విశదబుద్ధిమంతుల లక్షణములని తెలియందగును.

నా యీ వ్రాఁతయందు నించుకంత సార ముండునేని దాని నితిహాస లేఖనోద్యములు గ్రహింతురుగాక.

కీ. శే. బ్రహ్మశ్రీ కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రి గారు*

గోదావరీమండలంబున మార్కండేయ క్షేత్రంబున కుత్తరదిక్కునందు గవ్యూతిత్రయ దూరంబున ములున్న మండపాటి రాజసంస్థానమునకుం జెందిన, "మునిగుళ్ళ" యను పేరం బ్రసిద్ధికెక్కి యిప్పుడు ముగ్గుళ్ళయని వ్యవహరింపఁబడు బ్రాహ్మణాగ్రహారంబునఁ గల్లూరి వారను భూసురోత్తము లొప్పుచుండురు. అందుఁ గామ సోమదేవీ వేంకటశాస్త్రు లను దంపతులకు శాలివాహన

కీ. శే. బ్రహ్మశ్రీ కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రి గారు

శకము 1779 సంఖ్య నొప్పునట్టి పింగళనామ సం॥ర భాద్రపద బ ౧౩ జయవారమునఁ దెల్లవారుజామున నాశ్లేషా నక్షత్రయుక్త కర్కాటలగ్నమందు కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రి గారు జన్మించిరి. ఇమ్మహాపురుషుని గర్భోత్పత్తికి ముందొక్కనాఁ డాయనతల్లి గారి స్వప్నములో నీశ్వరుండు పొడకట్టి నీగర్భమున నొక్కమహాతేజస్వి పుట్టునని యానతిచ్చినట్లుఁ, బిమ్మట నామె గర్భవతియై శాస్త్రిగారిం గన్నయట్లును జెప్పుదురు. ఆరూఢ కర్కాట జన్మలగ్నములయందుఁ జంద్రశుక్రు లుండుటయును వారియుచ్చస్థితిం జెప్పుచున్నది. "ప్రజ్ఞాన కర్మ విజ్ఞానం బుధేనైవ విచింతయేత్". అను ప్రమాణంబు ననుసరించి ప్రజ్ఞాకరుండైన బుధుఁ డుచ్చస్థుండై యుండుటయే వీరి ప్రజ్ఞాప్రభావము వేనోళ్ళఁ గొనియాడఁబడుచున్నది. రాజ్యమందుఁ బృహస్పతి యుండి వాగ్విద్యాస్థానములను జూచుచుండుటచేత వారికి విశేష విద్యావైశద్యము కలిగిన దని వ్రాయు టతిశయోక్తి కాఁజాలదు.

విద్యాభ్యాసము

వీరి కైదువత్సరములు వచ్చినప్పుడు వీరి మేనమామ గారగు బ్రహ్మశ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీపతి సోమయాజులు గారిచే నక్షరాభ్యాసము చేయింపఁబడి నాఁటి నుండియు విద్యలయం దపారాసక్తి గలిగి పదిరెండు వర్షముల ప్రాయము వచ్చునప్పటికే బ్రహ్మశ్రీ బొడ్డపాటి గౌరీపతి శాస్త్రులవారియొద్దఁ గావ్యనాటకాలంకార సాహిత్యజ్ఞానము సంపాదించి జనస్తుతికిం బాత్రమైరని విని యుంటిని. వీరు కావ్యములు చదువునప్పుడు, "ప్రతిదినము రెండు మూఁడు శ్లోకములచొప్పున జదువుము. పాఠము చెప్పుకొనుటకుఁ బూర్వము క్రొత్త శ్లోకములు సమన్వయము చేసికొని ర"మ్మని గురువుగా రాజ్ఞాపింపఁగా మనశాస్త్రిగా రామరునాఁడు 90 శ్లోకముల గల సర్గ మంతయుఁ సమన్వయించుకొనుటయే గాక కంఠపాఠమును జేసికొని వచ్చిరనియు, ఇట్లే ప్రతిదినమును పాఠము చదివి గురువు మెప్పులకుం బాత్రమై ప్రసిద్ధిం గాంచి రనియుఁ బెద్దలు చెప్పుదురు.

*బాలవ్యాకరణ గుప్తార్థప్రకాశిక యను గ్రంథమున శ్రీకవిరాజ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు వ్రాసిన దానినుండి. దీనిని ప్రకటనార్థము శ్రీయుత పాలకోడేటి సూర్యప్రకాశరావుగారు పంపిరి.

శాస్త్రపాండిత్యము

ఇట్లు సాహిత్యజ్ఞానము గలిగిన పిమ్మట 13 వ సంవత్సరమున తాళ్ళపూడి యను కుకునూరు వీరభద్రపురా గ్రహారంబునకుం జని యటఁ గాశీపురవాసులగు జగదీశ పండితులవారియొద్ద శిష్యులును, భాష్యాబ్ధిమథన సంగృహీత సుధీభావులును, కల్లూరివంశ ముక్తామణులును, నిరుపమానులైన బ్రహ్మశ్రీ నరసింహదీక్షితులుగారి శిష్టాచారమార్గగతి విశిష్ట చరణారవిందంబులయొద్ద శిక్షితులై వ్యాకరణ మహాభాష్యాబ్ధి పారంగతులైరి. (సూత్రభాష్యము, గీతాభాష్యము, మహాభాష్యము, ననుభాష్యత్రయమును జదివిరి). బ్ర॥ కల్లూరి వీరావధానులు గారి యొద్ద వేదవేదాంగ వేదాంతజ్యోతిషధర్మశాస్త్రాదులయందపార పాండిత్యము సంపాదించిరి. మఱియును నైయాయిక సార్వభౌము లనిపించుకొనుటయే గాక కుశాగ్రబుద్ధి ప్రభాగరిష్ఠులనియు, సాహిత్య చక్రవర్తులనియుఁ బ్రఖ్యాతిం గాంచిరి.

ఉద్యోగము

క్రీ. శ. 1885 మొదలుకొని రాజమహేంద్రవరమున టౌన్‌స్కూలునందు శాస్త్రులుగారు సంస్కృతోపాధ్యాయులుగా నుండి పిమ్మట బోధనాభ్యసన పాఠశాల (ట్రైనింగుకాలేజి) యందును, సర్వకలాశాలయందును సంస్కృత ప్రధానోపాధ్యాయులై ప్రసిద్ధిగాంచిరి. పాఠశాలలయం దుపాధ్యాయత్వమును నిర్వహించుచు వ్యాకరణాది శాస్త్రావలోకనము, ఉభయభాషా కవిత్వతత్త్వవిచారము చేయుచుండుటయే గాక స్వయం కృషిచే మాసత్రయంబులో మిడిల్‌స్కూలు పరీక్షయందుఁ గృతార్థులైరి! కళాశాలాధికారులగు నాంగ్లేయులును, హిందువులును వీరి నెంతో ప్రేమాతిశయంబునం జూచుచుండిరి. వీరి కిచ్చిన యోగ్యతాపత్రములే యిందులకు నిదర్శనములు. రాజకీయకళాశాలలనుండి వీరు విశ్రాంతి నొందినతరువాతఁ గొవ్వూరు సంస్కృతకాలేజీ ప్రధానోపాధ్యాయులుగా దాదాపు రెండు సంవత్సరము లుండిరి. వీరి యొద్ద నభ్యసించిన విద్యార్థులు పెక్కురు శిరోమణియం దుత్తీర్ణులైరి. ఇయ్యది వీరి బోధనాప్రభావంబుననే కలిగిన దని పాఠశాలాధికారులు ప్రస్తుతించిరి.

గౌరవబిరుదములు

1920 సం॥రము జూన్ 5,6 తేదులందు బరంపురమున సమావేశమైన 5 వ ఆంధ్రసారస్వత మహాసభ వారు వీరికి శ్రీమన్మహోపాధ్యాయ బిరుదము నొసంగిరి.

గ్రంథరచనము

వీరు సాత్త్వికబ్రహ్మవిద్యావిలాసనికసన మను గ్రంథమందు వంశముక్తావళి యను నొకగ్రంథమును కాళిదాస మేఘసందేశమున కాంధ్రీకరణమును, జార్జిముక్తావళి యనుగ్రంథమును, కోటిలింగేశ్వర శతకమును, చతురాస్యము లోనగు మఱికొన్ని గ్రంథములును రచించిరి. శైలిం జూపుట కొకొక్క పద్యము:

మ. తనచంద్రోపమకీర్తితోడ నెలయం దన్మండలం బెల్లహా, యనముల్ కొన్నిగతింపఁగా సదరమీనాభిఖ్యఁదై యొప్పుచో, జనులెల్లం బొగడంగఁ దేల్చె శ్రుతులన్ సంతోషనీరాకరం, బునఁ దాఁ బుణ్యజనాత్మహారి యగుచున్ మూర్తిప్రభావంబునన్.

"వంశముక్తావళి"

ఉ. తమ్ముఁడ మేఘుఁడా! తిథులఁ దద్దయు నెన్నుచు సాధ్వి మన్నెడుం, జమ్మి నిజంబుగా వదినఁ జూచెదు పోగమనంబు సార్థమా, నెమ్మిని నిండి పువ్వుపరణిన్ విరహంబునఁ దీగ బోండ్లజీ, వ మ్మపు డూడఁ జూడ సుమబంధము నైఖరి నాస నిల్పఁగా.

"మేఘసందేశము"

మ. పొగ కార్ముబ్బులు మంటచా ల్మెఱుపులున్ బంగారు కన్నీటియే, టిగ మున్ సల్పిన దాండయాత్రికుల ధాటీదృష్టు లేచ నమ్మహా, యుగమై తోఁచిన దుర్దినాళి బహుదుర్యోగంబు మాయించి బల్, సుగముం గూర్చెదు నాంగిలేయవిజయజ్యోతిశ్శ రచ్చంద్రికల్.

"జార్జిముక్తావళి"

శ్లో. అలంకృత్వా వానం జలధిహృదయస్థాంగలమహా
నృణా మత్రత్యానాం నయనతిమిరం హంతు ముదితః,
చిరా దాస్మాకీనా త్సుకృతపరిపాకా త్సముచితా
జ్జయశ్రీమాన్ జార్జి ర్వ్రజతి విదితం డిల్లినగరం.

"జార్జిముక్తావళి"

మ. విను నీవే దలిదండ్రులిద్దఱును గావే యర్ధనారీశ
మ్మూర్తిని విశ్వంబు సృజించి ప్రోచియు నయారే
నేహనానాస్తి కిం, చన యన్నట్టి శ్రుతిప్రకారమున
నీజాగ్రల్లలాటంతపా, క్షీని సర్వంబు లయింప సాక్షివి
గదా, శ్రీకోటిలింగేశ్వరా!

"కోటిలింగేశ్వర శతకము"

గుప్తార్థ ప్రకాశిక

మఱియు శ్రీ వేంకటరామశాస్త్రిగారు చిన్నయ సూరికృత బాలవ్యాకరణము గంభీరార్థ సందర్భము కలదయై సర్వజనసుబోధము కాకుండుటంజేసి కొందఱుమిత్రుల ప్రబోధనంబునఁబై పేరున దానికి వ్యాఖ్యానము లక్ష్యలక్షణ సమన్వితముగా నతివిపులముగా వ్రాసియున్నారు. "బాలవ్యాకరణ గుప్తార్థప్రకాశిక" అనఁగా బాలవ్యాకరణములోని రహస్యార్థమును ప్రకాశింపఁజేయునదియని యర్థము. గుప్తార్థము దాఁచఁబడిన యర్థము. బాలవ్యాకరణములో ననేకస్థలములం దర్థము గుప్తమై యున్నదనుట నిశ్చయము. దానిని ప్రకాశింపఁ జేయునది గావుననే దీనికి "గుప్తార్థప్రకాశిక" యను పేరు సార్థకమగుచున్నది. వీరీ ప్రకాశికలో ననేకవిషయములు పేర్కొని సప్రమాణముగా నుదాహరించినారు. బాలవ్యాకరణ మర్మము కానివారికిని, అందలి సందేహములం గూర్చి చర్చించుచుండువారికి నిది దర్పణము వంటిది. ఇది చదివినపిమ్మట నేవిషయమందు నెవ్వరికి నెట్టి సందేహములును బుట్టవని నానమ్మకము.

మఱియొక్క విషయము మాత్రము చెప్పుచున్నాను.

"వివిధకళాప్రవీణు లతివిశ్రుతవైభవసాంద్రు లెంద ఱీ భువి మును బుట్టి గిట్టి రొకపూరుషులైన నొకండెఱుంగునేఁ, కవులగు తొంటివారలు జగత్త్రియ సందిపురుమా ఎసింతురా, శివకరులైనవారు మృతజీవులు కీర్తిశరీరులెన్నఁగన్" అని చెప్పినట్లు వారిపాండిత్యమునకుం దగ నేదేనొక్క మహాగ్రంథము రచించియుండవలసి యున్నది. అట్లు చేసినవారు కారు. కొందఱు మనశాస్త్రిగారిని సూర్యసిద్ధాంతము నాంధ్రీకరింపుఁడని కోరిరఁట; వారును మంచి పద్ధతిని దానిం దెనిఁగింప నిశ్చయించిరఁట: కాని యది యును గొనసాగినదికాదు. నేను వారిదర్శనము చేసినప్పుడు సర్వదా "మీరు సర్వాలంకారగ్రంథములం గోడీకరించి తెలుఁగున నొక యలంకార శాస్త్రగ్రంథము రచింపవలయు" నని కోరుచుండువాఁడను. వారును "నేను నీవు చెప్పిన ట్లలంకారసర్వస్వ మను పేరితో నొకలక్షణగ్రంథము వ్రాయుదు" నని చెప్పినవారేకాని చెప్పినట్లు చేసినవారు కాకపోయిరి. వారి కావిషయమునఁ గుతూహలము లేక పోలేదుగాని కాల మలంఘ్యముకదా! ఉపకారవేతనము నొందినది మొదలు వారి కేవో యనివార్యములైన పనులు తటస్థించుచు నే వచ్చినవి. అంత నాల్గుసంవత్సరములు మహారోగము. తరువాతఁ బరమపదయాత్రయుఁ దటస్థించినది. వారి యుద్యమము నెఱవేఱి లోకము ధన్యము కాలేకపోయినది. అట్లయినను వారి గ్రంథములలోని "గుప్తార్థప్రకాశిక" పరమోత్తమమైనది. అదియే వారికీర్తి నాచంద్రతారార్కముగాఁ బ్రకాశింపఁ జేయుటకుం జాలునని సంతసించుచున్నాను.

ప్రజ్ఞావిశేషము

మఱియు వీరు పెక్కు కృతివిమర్శనములు, హాస్యకుసుమాకరములు, శాస్త్రచర్చలు పెక్కులు చేసియుండిరి. ప్లవ సం॥ర ఆషాఢమాసనిర్ణయమున జరిగిన పండితమహాసభలో మూఁడుదివసంబులు వరుసగా నిరర్గళధారాప్రవాహంబుగ నుపన్యసించి పండితమండలికచ్చెరువు గలిగించిరి. అర్ధోదయ మహోదయ నిర్ణయము, వినాయకచతుర్థీ నిర్ణయము మున్నగు ధర్మశాస్త్రీయ జ్యోతిష విషయములం గూర్చి అప్పుడప్పుడు విపులముగాఁ జర్చించి నిర్ణయపత్రికలు వ్రాసి లోకపూజ్యతం గాంచిరి. రౌద్రి సం॥ర పుష్కరనిర్ణయ విషయమై పలువురు పలువిధములఁ దగవులాడ రాజమహేంద్రవరపురమున నొకసభ గావించి సందర్భవశమున నలికాయంత్రముం గూర్చి చర్చించుచు శ్రావణశుద్ధ తృతీయా భానువారమే పుష్కరారంభ మని నిర్ణయించి ప్రఖ్యాతిం బడసిరి.

జ్ఞాపకశక్తి

వీరి జ్ఞాపకశక్తి యత్యద్భుతము. ఏదేని యొకశబ్దమందు సందేహము గలిగి వీరి నడిగినప్పుడు దానిసాధుత్వ

సాధుత్వములు నిర్ణయించుచు, నిది యీపుస్తకము లలో నాయాయాశ్వాసములలో నిన్నియిన్నవపద్యము లలో నున్నదని చెప్పి యీపుస్తకములు తెప్పించి రుజువు చేయుట నేననేకపర్యాయములు చూచియున్నాను. వా రాపద మెప్పుడు చూచియున్నారో, అది యెట్టి జ్ఞాపకశక్తియో చెప్పుటకు శక్యము కాదు; అది యమానుష శక్తి యని చూచినవారికిఁ దోఁపక మానదు. ఈలో వీరి కపస్మారరోగము వచ్చినప్పుడును నీశక్తిపోలేదు. మఱియు నేజాతకచక్రమేని యొక్కమాఱు చూచినచో దాని మఱచుట వీరెఱుంగరు. 30, 40 సం॥లకైన నాజాతకుఁడు వచ్చి నాజాతకము చెప్పఁగలరా యని యడిగినప్పుడు చూచినవానివలెఁ జెప్పుట నే నెఱుంగుదును. ఈజ్ఞానము రోగకాలమందును నిలిచియున్నది. ఇట్లే వీరు బాల్యము నుండియుఁ జదివిన శ్లోకములు మొదలగునవి జ్ఞాపకమున నున్నవని చెప్పు టతిశయోక్తి కాఁజాలదు.

దైవభక్తి

వీరు ప్రతిదినమును స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానము నిర్వర్తించి పార్థివలింగపూజ గావించి వెనుక లలితా మంత్ర జపముం జేయుచుండువారని తెలియుచున్నది. వీరు ప్రత్యహంబును శతరుద్రీయపారాయణము, ఉపనిషత్పారాయణము, భగవద్గీతా పారాయణము, రామాయణ పారాయణముం జేయుచుండెడివారు. బాల్యమున విద్యాభ్యాసము నిమిత్తము కాశీక్షేత్రమునకుం బోఁదలంచియు, దల్లిగారి యాజ్ఞ జేసి యది లభింపమింజేసి సర్వదా కాశీక్షేత్రమును, విశ్వేశ్వరుని మనంబున నిలుపుకొని ధ్యానించుచుండువారని తెలియుచున్నది. 60 సంవత్సరములు వచ్చువఱకును బ్రతిసాయంకాలమందును శివదర్శనము చేయక భుజించువారు కారు.

ఆర్థికము

వీరికిఁ బితృపితామహార్జితమైన భూములవలన సాలుసకు 7, 8 నూర్లరూప్యములు వచ్చును. ఉపాధ్యాయ పదమునం దుండునపుడు నెలకు 30, 40, 50, 60 చొప్పున సాలునకు 5, 6 నూర్ల రూప్యములుమాత్రమే వచ్చుచుండును. ఈధనంబునఁ గుటుంబ భరణము చేసికొనుచుఁ గొడుకులకుఁ గూఁతులకుం బెండ్లిండ్లులోనగు శుభకార్యములు చేసికొనుచు గౌరవము చెడకుండఁ గాలక్షేపముచేసినారు. వీరు జ్ఞానమువచ్చినది మొదలుకొని యెప్పుడు నెట్టియిక్కట్టు వచ్చినప్పుడు నొరులవద్ద ఋణపత్రము వ్రాసియుండలేదు. "ఋణేశుచిం" అనున్యాయంబున వీరెప్పుడును ఋణము చేసియున్నవారు కారు గావున సర్వజన నమస్కారపాత్రమైనవారు. ఇట్టివారు లోకములో కొందఱు మాత్రమే యుందురు. ఎంతవాఁడు నెప్పుడైన ఋణముచేయక తప్పడు. వీరు ఋణముచేయలేదని ముమ్మాటికినిం జెప్పవచ్చును.

చరమదశ

వీరు కాలధర్మము నొందుటకు మున్ను రోగగ్రస్తులైరి. ఆకాలములో నేను 2, 3 తడవలు పోయి చూచితిని. తన్ను, నెదిరి నెఱుంగక పిచ్చిమాటలు పలుకుచుండువారు. ఆరోగ మప్పటికి నివృత్తిం గలిగింపలేదు గాని మరల భూమిపై నడుగుపెట్టి నడువనీయలేదు. సర్వదా పల్యంకమే శరణము. అప్పు డప్పు డింటిలో మనుష్యసాహాయ్యంబున నడయాడుచుండువారు. అప్పుడు మిక్కిలి దౌర్బల్యము నొందినవారయ్యును గ్రంథపరిశీలనము మాత్రము మానలేదు. ఆమరణము జ్ఞాపకశక్తి యొక్కమారిదిగానే యున్నది. అట్టివీరు విభవ సం॥లో నుత్తరాయణమున జ్యేష్ఠమాసములో శుక్లపక్షమున నేకాదశీదినమునఁ బగలు పదునాల్గుఘటికలమీఁద దక్షిణకాశి యనం జను మార్కండేయ క్షేత్రాంతర్గత కోటిలింగ క్షేత్రంబునఁ బుత్రపుత్రికాది సమస్త బంధుసముదాయ సన్నిధానంబున భౌతికశరీరమును విడిచి పరంధామంబు నొందిరి.

మల్లికామారుతము

వడ్డాది సుబ్బారాయఁడు గారు

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

నిడుపులు శ్వాసముల్, చెమట నెమ్మొగమందు, శ్రమంబు మేన, నుం
దొడలను గంపముం, దొగకనుంగవ మో, డ్పను నీవికారముల్
వెడవిలుకానిపీడను బలెం బరిఖేలనఖేదమందు నో;
నొడళుల నెల్లఁ దోఁచు పులకోద్గమ మొక్కఁడు భేదకం బిటన్.

చెమ్మటను దొప్పదోఁగిన చెలువసుంద-రాంగకములఁ బ్రతిఫలించు చాతఁడు త్రుటిఁ
దొగచెలి తదీయలావణ్య దుగ్ధజలధి-యలలమధ్యంబునం దీఁదునట్లు దోఁచె.

మాధవమరుత్తు ననుఁగుఁగుమారుఁ డితఁడు-ప్రీతి గుంభోద్భవుఁడు పెంపఁ బెరిఁగినాఁడు;
నిన్నుఁ గనఁగోరు నీతని కిన్నరనుత-గుణము లాలించి యుత్కంఠఁ గూరితిగద.

మునుపె గాఢానురాగంబు వినికినైన;-దపుడు సంప్రాప్తుఁ గని మోహనాంగి యతని
తనువునను దమ్మిపూవులదండవోలె-మాన్మథవిలాసవీక్షాళి మరలఁ జిమ్మె.

మోముఁదమ్మితావి మూఁగించు చళులను-గప్పురంపురజము గుప్పినట్లు
దశనకుట్మలాగ్రధవళదీధితిపుంజ-మొలయఁ దేనె లొలుకఁ బలికె నతఁడు.

హృదయము సౌహార్దంబున-సదమలమై యున్కి, చూడ్కి సంతోషంబున్
వెదచల్లుట, సత్సత్కృతి;-యదనము సర్వంబు లౌకికాచార మగున్.

దాన హర్ష మొంది, తనకేల నతఁ డిచ్చు-స్రజము భృంగగీతసద్గుణంబు
నంది, సకియు [illegible]గామె కగ్రామ్యకాకువా-క్ప్రిపితదృష్టి కునిచెఁ గంఠమునను.

వేగ మంతలోన విద్యాధరేంద్రుని-సచివుఁ డైన జనకుశాసనమునఁ
బిలుచు కంచుకులను గలిసి యంగజపీడఁ-దిరిగితిరిగి కనుచుఁ దరుణి యరిగె.

వనిత గృహంబు చేరి, ఫణివల్లభ భోగసమాన దీర్ఘబా
హుని సుకుమారమైన తనయుల్లమునం దతనిన్ వహించి, పా
యని మదనజ్వరంబునఁ గృశాంగకముల్, శ్లథనీవిబంధ మై
యనయము వెచ్చనూర్చు చవశాత్మత వాలిచె నొయ్య శయ్యపై.

మొలకవెన్నెలను బోని ముద్దొలుకుమేన-నొలసె, బిసకాండసోదర మొందుచాయ
కమలినట్లగు, నిట్టూర్పుగాలిఁ, గెంపుఁ-దునుక తులకింపు గల మోవి దొండపండు.

సఖియు, చిరోపగూఢమును సాంద్రము నౌ తనమీఁదివాని ర
క్తి కనుట, రెట్టి యైనస్మరతీవ్రత, ప్రాణము వచ్చినట్టులై,
ప్రకటవియోగపాండుమధురత్వతదాకృతి వ్రాసి పైటపై,
సకలవిధుప్రభాధవళ చారుసరంబు లిఖించెఁ బేరెదన్.

అరుగు చింటికి మూఁగెడు నళులఁజోపు-కైతవమున మరల్చి త్రికంబు సఖుల
నడుమ నరగంట నేకస్తనంబు దోఁపఁ-దనుఁ గనిన తన్వి దలఁచు నతండు దమిని.

ఆగిరీంద్రము, నచ్చటి యాస్రవంతి-యాలతాసద్మమును, బంతియాటవలన
నలసటను గన్న యాచకోరాక్షి నామె-యఱుత నాపుష్పమాలయు నతఁడు వ్రాసె.

నిద్దురను బుల్గులబలఁగము సద్దండగు-నద్దరే యిటఁ గన్నుల నశ్రు లలమఁ
గర్ణములకు నాయుష్యము, కరుణ, మొకవిలాప మాలించె నతఁడు దూలంగఁ దాల్మి.

అకట మాత! హా చంపక! హా లవంగి!-యయ్యొ మాలతి! హా మల్లి! హా కురంగి!
హా మరాళి! హా కేకిని! హా చకోరి! - యయితి స్మర్తవ్య; మీసఖి హా! గతించె.

జగములను గన్నజననీ!- భగవతి! భక్తానురక్త! భద్ర! భవానీ!
యగుతన్ మరుజన్మంబున-మగండు నా కల మనోజ్ఞమారుతసుతుఁడే.

ఆ యువ, దివ్యమాల్య మురమందు ధరించినదాని, బాష్పపుం
దోయమునన్ ముఖాంబుజము దోఁగినదాని, స్మరాస్త్రవేదనన్
హా యనుదాని, వాడిన మృణాళము పోలినదానిఁ, గంఠమం
దాయత మైన వల్లి యురియా జవరాలిని గాంచె నొంటరిన్.

మానుము మానుము, సాహస-మానకుమీ సుందరీ! మఱొక జన్మమునం
దేనిని వరుఁగ వలచి తెం-దానం బ్రార్థించి, తట్టి దాసుఁడ నేనే.

కన్నియల కభిసారము కాని దంచు-వచ్చె నర్పింప నుసులు భవాని కబల;
వానిఁ గని లజ్జ వణఁకుచు వాంచి మోము - కాలి బొటవ్రేల వ్రాయుచు నేల నిలిచె.

ప్రియమిత్రుఁగాని, యా-కన్నియగానీ, కాన రెదుర; నేలను బడు ము
ద్దియ చూడామణి, మఱి య-ప్పయిదలి ప్రియు వ్రాసికొన్న పయఁటఁ గని రటుల్.

సంతతిని గోరు మద్భక్తజనుల కిలను - బిడ్డ లగుదురు గావుత వీర లిరువు
రంత నన్యోన్య దత్తంబు లగుత వారి - సహజమౌక్తికహారపుష్పస్రజములు.

కాముని గెల్చు లచ్చి యలకన్యయె మల్లిక యీమె యామెకుం
బ్రేమనిధాన మాపవను బిడ్డఁడు మారుతుఁ డీవె నెయ్యురం
దా మెయి నేఁడు గూలె భ్నగు వం దొకరుం డల ప్రాణమిత్రునిం
గా మది నెంచుకొమ్ము కలకంఠసమాఖ్యను గాంచు నీతనిన్.

నీకై దువ నిహతిం గని-రాకాసితనంబు వోయి ప్రాణసఖుండై
యాకసమున నేఁగిన యా-మాకంగునిఁ దెలిసికొనుము మఱియొక సఖుఁగా.

నీయెడఁ బాడమి యెదిగి యటు-నా యనురాగంబు ముట్టినం గొట్టకొనన్
బ్రేయసి యిపుడు నవీకృత-మై యగపడుఁ బ్రాగ్జని తలఁపయ్యెడు నాకున్.

కందుకఖేల నభ్రములఁ గన్జిగి నింగి విసీల మాటయున్,
దండిరియానతిన్ జనెడుదారిని నన్ వెన్నుద్రిప్పి గాంచుటన్,
మెండుగ సాహసించు నిసి నే నురితీవలఁ ద్రెంప లజ్జయున్,
గొంతోకభీతి, హర్షమును గూరిన మోమున నిల్చు టొంచెదన్.

వెలుఁగుల విజ్జఁ జిమ్ముచు, భువిం దిగు చంద్రమసుండొ, పక్షముల్
మొలచి విహారమున్ సలుపఁబూనిన తారధరాధరంబొ; హా!
తెలిసె, నిజధ్వజాగ్రనిహితప్రచలజ్జలదోచ్ఛ్రయంబు, ని
ర్మలవియదంబురాశివిచరత్సితనౌక, విమానరాజ మా.

వెలిగొడుగువాఁడు, రత్నకుండలధరుండు-స్వర్ణభాస్వత్తనుండు, సచామరుండు,
వరునిఁ గొమరితఁ జూడ విశ్వావసుండు-నాదు చెలికాఁడు వచ్చుచున్నాఁడు నేఁడు.

జనకునకుఁ దనయతోడను-జనియించును శోకరూపశంకువు హృదిలోఁ
దనయంత నడలి చను నది-ననుకూలవరుండు దొరకె నా కన్నియకున్.

ఇచ్చె శేషుండు దీని మహేంద్రునకును;-దైవతాధిపుఁ డొసఁగె విద్యాధరాధి
నాథునకు సాదరంబుగా! నాకు నమ్మ-హాప్రభుండు ప్రసాదించె నమితకరుణ.

కొమరితమై శిరీషసుమకోమలకేసరపేశలంబు; నం
గముజిగి, జాళువాకదళికందళపుందళుకున్ హసించుఁ; గం
ఠము నెలుఁగున్, రసాలవననవ్యకుహూమధురంబు; సుందర
త్వము నతులంబు; నన్ని యవె, వానికి నెక్కుడు నంచు నెంచెదన్.

హర్ష నిశ్చలోన్మిషాక్షి పక్ష్మవిమిశ్రి-తాశ్రుమంథరంబు, హసితకోక
నదసమానమైన వదనంబు మల్లిక-వంచుకొనియె లజ్జవలన లలన.

ఇతఁడు పవమానదేవున కెట్టివాఁడొ-తాదృశుఁడ యయ్యెడును బ్రహ్మదత్తునకును
నీకె విశ్వావసుఁడవగు నీకు నెట్టి-యదియొ, విశ్వవసున కిప్పు డట్టిద యగు.

ఈపె నిజభర్తృవార్తా-ప్రేషిత నమితాననాబ్జ నేఁ గాంచితి; నా
కీపుత్రికతోఁ బొడమిన-పూపకునోరథము నేఁడు పూర్ణం బయ్యెన్.

నయనానందమృగాంక! కైకొనితి కన్యన్ మల్లికన్, గట్టి దు
ర్ణయు వ్రేలం దరుశాఖశంబరకు; నానందించితిన్ మారుతా!
చెయిపట్టెన్ రమయంతికిన్ స్మరజయశ్రీ, విష్ణురాతాత్మజన్
నయమారం గలకంఠుఁడున్, గదిసి తన్మందాకినీవేషతన్.

లలనన్ నేఁ జిరకాంక్షితాసుప్రభఁ గల్యాణిం బ్రియం బొందితిన్
గలబంధుల్ ముద మొంది రందఱు ద్విజన్మప్రాప్తు; లీమిత్రుఁడౌ
కలకంఠుండును మోద మొందె దయితం గైపట్టి; మాకందునిం
జెలికానిన్ మరలంగఁ గంటిఁ; బ్రియమున్ జెప్పంగ నా కేదిఁకన్.

అయిన నిట్లగుఁగాక (భరతవాక్యము)

భద్ర మయ్యెడుఁగాక ప్రపంచమునకు-భక్తి హరియందొ, హరునందొ ప్రజల కౌత;
శ్రౌతమార్గంబు గాంచుత సతము జయము;-మఱియు విద్వాంసులెల్లఁ శ్రీమంతు లగు!త

అచ్యుత దేవరాయల విజయములు, భాషాసేవ

డాక్టరు యన్. వెంకటరమణయ్యగారు

౧

శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు క్రీ. శ. ౧౫౨౯లో మృతి నందెననియు, నతనియనంతరము అచ్యుత దేవరాయలు సింహాసనము నధిష్ఠించెననియు చరిత్రకారులు పల్కుచున్నారు. విజయనగరసామ్రాజ్యచరిత్రమును ప్రథమమున రచించిన సూయల్ గారు అచ్యుతరాయడు పందయనియు శత్రువుల నెదుర్కొనుటకు దగినధీరము లేనివాడనియు వ్రాసియున్నారు.

"(ఈ) క్రొత్తరాజు కృష్ణదేవునిచే (దన పిమ్మట సామ్రాజ్యపదమునందుటకు) నియమింపబడెనని నూనిజ్ చెప్పుచున్నాడు. ఇది నిజమగునేని యీనియామకము అనర్థకరమైనది. ఏలన, అచ్యుతుడు పంద; అతనిరాజ్యకాలమునహిందూసామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నముగాజొచ్చినది."
(Forgotten Empire, p. 165.)

ఇట్టియభిప్రాయ మనేకచరిత్రకారులకు గలదు. ఇట్టియభిప్రాయములకు వ్యతిరేకముగ రాజనాథడిండిమ కవిపర్యుని అచ్యుతరాయాభ్యుదయమునందు అచ్యుతరాయడు మహాశూరుడనియు దిగ్విజేతయనియును జెప్పబడియున్నది. అందు అచ్యుతరాయల దిగ్విజయయాత్రలు సంపూర్ణముగ వర్ణింపబడియున్నవి. మొదట దక్షిణదేశము జయింపబడెను. చెల్లప్పయను సామంతరాజు చక్రవర్తిపై దిరుగబడి యతనిదండనాథులచే పరాజితుడై చేరసీమజొచ్చి యాదేశపురాజు నాశ్రయించి పాండ్యరాజును తద్రాజ్యమునుండి వెడలగొట్టెను. పాండ్యుని రక్షించి యతని పాండ్యరాజ్యమునందు పునరుద్ధారణము సేయుటకు అచ్యుతరాయలు దండువెడలెను. అచిరకాలమున చంద్రగిరింజేరి యచట కొంతకాలమాగి, తిరుపతి వెంకటేశ్వరుని కాళహస్తీశ్వరుని సేవించి, యచటినుండి బయలువెడలి సైన్యముతోగూడ కంచి తిరువణ్ణామలలమీదుగ శ్రీరంగమును జేరెను. అచట కొంతకాల ముండి, శత్రువుపై బోవ నుద్యమించగా, సలకరాజకుమారుడు చెల్లప్పవంటియల్ప సామంతునిపై మహారాజు దండువెడలనవసరము లేదనియు, తన్నాకార్యమునకు నియోగించినదాను కార్యమును సాధించెదననియు పల్కెను. మహారాజందు కంగీకరించగా సలకరాజకుమారుడు మధురాపురిని దాటి తామ్రపర్ణీతీరమున విడిసి, చేరరాజగు దిరువడిపై కొకదండనాథు నంపెను. అతడు దిరువడిని యుద్ధమున నిర్జించి యాతని జోళరాజుతోగూడ పట్టి తెచ్చెను. పిమ్మట సలకరాజపుత్రుడు పాండ్యుని పిత్రార్జితమగు రాజ్యమున నిల్పి అనంతశయనము సేతువు మొదలగు స్థలములకుబోయి,కడపట శ్రీరంగమున విద్వత్కవివర్యుల గోష్ఠిని కాలము గడుపుచున్న యచ్యుతదేవమహారాయలను సందర్శించెను. అతడును అపరాధియగు చేరరాజును శిక్షింపను, పాండ్యునిపిత్రుపైతామహంబగు రాజ్యమున ప్రభుత్వము సేయనుముదలయిడి యచటినుండి బయలువెడలి కావేరీతీరమున బయనము సాగింపుచు కర్ణాటకదేశమందలి శ్రీరంగపట్టణమును జేరెను. సామంతరాజులొసగిన కానుకలనుగొనియచోటు వాసి యుత్తరాభిముఖుడై బయనముసాగించి స్వరాష్ట్రపుహద్దులను మీరి హయపతిరాజ్యముం జొచ్చి యాతని సైన్యముచే రక్షితమైన ముదుకల్లుదుర్గమును ముట్టడించెను. ముట్టడివార్త విన్నంతటనె ముదుకల్లునందు ఠాణాయున్న దండుకు సాయముగ నడిల్ షా గొప్పసైన్యము నంపెను. అచ్యుతరాయలసైన్యములకును, బీజపురమునుండి క్రొత్తగావచ్చిన సైన్యమునకును ముదుకల్లుసమీపమున యుద్ధము జరిగెను. అందు యవను లోడి పారిపోయిరి. అచ్యుతరాయలు యవనరాజుయొక్క గుఱ్ఱములను, ఏనుగులను గయికొని కృష్ణానదీతీరమునకు బోయెను. అచ్చట సుల్తాను గొప్పసైన్యమును జేర్చికొని యుద్ధసన్నాహములు సేయుచుండెను. అప్పుడు కృష్ణ కవ్వలిగట్టున తురకసైన్యమును,ఇవ్వలిగట్టున రాయలసైన్యమును యుద్ధప్రయత్నము సల్పుచు కొంతకాల ముండినవి. అంతట సుల్తానొకనాడు కృష్ణను

దాటి రాయలశిబిరమునకు వచ్చి అచ్యుతరాయనికి నమస్కరించెను. అట్లు శరణుజొచ్చిన సుల్తానునకభయమిచ్చి నిజరాజధానియగు విజయనగరమునకు రాయలుదరలెను. (Sources of Vijayanagar History, pp. 158-169.)

౨

పై విషయము లందఱకును చిరపరిచితములే. ఈ విషయములను ఆంధ్రమున విజయనగరచరిత్రమును వ్రాసినవారు కొందరు తమ గ్రంథములందు జొన్పియున్నారు. కాని వీనిని చక్కగ సమన్వయపఱచి అచ్యుతరాయల చరిత్రమును విపులముగ వ్రాయరైరి. ఈ సందర్భమున మే మాపనికి బూనొక్కనుట లేము. ప్రస్తుతము కృష్ణరాయనిచే రాధామాధవకవి యను బిరుదును గొన్న చింతలపూడి యల్లయకవివర్యుని తారక బ్రహ్మరాజీయమున మేము గుర్తించిన యొండు రెండు నూతన విషయములను వర్ణించుచున్నాము. పై గ్రంథముయొక్క పీఠికయం దీపద్యము గలదు:—

చ. తిరుపతిగెల్చి పాండ్యనరదేవునిపట్టముగట్టి యుత్కలే
శ్వరు గరుణించి మ్రొక్కిన సవాయికిదానభయం బొ
సంగి పెం, పరుదుగ గీర్తిజేకొనిన యచ్యుతరాయల
మంత్రిరత్నమై, తిరముగ నున్ననంజనిభు తిమ్మరు
సుం దగ బ్రస్తుతింపగన్.

పై పద్యములోని తిరుపతియే యచ్యుతరాయాభ్యుదయములోని చేరరాజను ఓరుపడి. అతని గెల్చియే కదా అచ్యుతరాయల సేనాని సలకరాజపుత్రుడు "పాండ్యనరదేవుని"కి బట్టముకట్టినది. "మ్రొక్కినసవాయి" బీజపురపుసుల్తాను. ఇతడు అచ్యుతరాయలకు నమస్కరించి యాతని యనుగ్రహమునకు బాత్రుడయ్యెనని డిండిమకవి వల్కియే యున్నాడు గదా! కావున నీరెండు విషయములయందు గ్రొత్తయేమియు గాన్పించదు.

మఱి క్రొత్తవిషయ మేదియన, "ఉత్కలేశ్వరు గరుణించి" యనునదియే! ఈ విషయ మెచ్చటను ఎవ్వరిచేతను చెప్పబడి యుండలేదు. అచ్యుతరాయలు గరుణించిన యుత్కలేశ్వరు డెవ్వడు? గజపతియనుట నిక్కము. అట్లైన ఏగజపతి? యను విషయమును నిర్ణయించవలసి యున్నది. కృష్ణరాయ నిర్యాణానంతరము గజపతి కర్ణాటముపై దండు వెడలెననియు, అల్లసాని పెద్దన యీక్రిందిపద్యమును జెప్పి యాతని వెనుకకు మరల్చెననియు నొకయైతిహ్యము కలదు:

సీ. రాయరావుత మిండ రాచయేనుగు
వచ్చి యారట్లకోట గోరాడు నాడు
సంపెటనరపాల సార్వభౌముడు వచ్చి
సింహాద్రి జయశిల జేర్చునాడు
సెలగోలు సింహంబు చేరి ధిక్కృతి గంచు
తలుపుల గరుల డీకొల్పు నాడు
ఘనతర నిర్ఝర గండపెండేర మిచ్చి
కూతు రాయల కొన గూర్చు నాడు
ఒడ లెఱుంగవొ చచ్చితో యుర్వి లేవొ
చేరజాలక తలచెడి జీర్ణమైతొ
కన్నడం బెట్లు సొచ్చెదు గజపతీంద్ర
తెఱచినిలు కుక్క సొచ్చిన తెఱగు దోప.

ఇట్లు కృష్ణరాయల మరణానంతరము కర్ణాటముపై నెత్తివచ్చినది ప్రతాపరుద్ర గజపతికుమారుడని బ్ర. వే. వేటూరు ప్రభాకరశాస్త్రి గారు వ్రాసియున్నారు: "కాని కృష్ణరాయల తర్వాత ప్రతాపరుద్ర గజపతి కుమారుడు గాబోలును మరల కన్నడము మీదికి రాగానో, రాబోవగానో, పెద్దనామాత్యు డీక్రింది (అనగా పైనుదాహరించిన) పద్యము జెప్పి యాతని సిగ్గిల జేసెనట!" విభవసంవత్సరాది సంచిక (పుట ౧౭౪).

శ్రీ శాస్త్రిగారు పొరపడినారు. పద్యమును జాగ్రత్తగ జదివియుండిన కృష్ణరాయ నిధనానంతరము గన్నడము పైనెత్తివచ్చినది ప్రతాపరుద్ర గజపతియే యనియు అతనికుమారుడు గాడని వారు తెల్లమైయుండెడిది. పైపద్యమున కృష్ణరాయల మరణానంతరము విజయనగరముపై వెడలిన "గజపతీంద్రుడు" "ఘనతరనిర్ఝరగండపెండెర మిచ్చి కూతు రాయల కొనగూర్చి"న వాడట. అట్లు కృష్ణరాయలకు గూతు నిచ్చినవాడు ప్రతాపరుద్రగజపతియే గాని యన్యుడు గాడని తెల్ల-

మగు చున్నది గదా. గజపతి కన్నడముపై నెప్పుడెత్తి వచ్చెను? కృష్ణరాయని మరణానంతరమునను, అచ్యుత రాయల సింహాసనారోహణమునకు పూర్వమున నని పైపద్యముయొక్క కనిష్ఠపాదమువల్ల దెలియుచున్నది. గజపతి దండయాత్రనాటి కర్ణాటకస్థితి యెట్టిదన, తలుపు దెఱచిన గృహమువంటిది. తలుపు దెఱచియుంచిన యింటిలో బ్రవేశించు కుక్కకు అడ్డమేమియు లేనట్లు, కర్ణాటకమును జొచ్చుశత్రువు నడ్డగించు నాథుడెవ్వడును లేకుండెను. అనగా పైజెప్పిన గజపతిదండయాత్ర జరిగినప్పుడు విజయనగర రాజ్య మరాజకస్థితియందుండెను. దేశమును గాపాడుప్రభువు కాన్పింపకుండెను. కావుననే కన్నడము తెఱచిన యింటివలెనుండెనని పెద్దనగారు హృదయవిదారణ మగునట్లు వాపోయిరి. అప్పటి రాజకీయ పరిస్థితులను కొ. వి. లక్ష్మణరావుగారు ఇట్లు వర్ణించు చున్నారు:—

కృష్ణరాయలు పరమపదించగా "విజయనగర రాజ్యమును ఆక్రమించుకొనవలయునని అతని కుమారుడైన తిరుమలరాయడును, అల్లుడైన రామరాయలును, తమ్ముడైన అచ్యుతరాయలును ప్రయత్నించుచుండినట్లును, ఎవరికి వీలయినప్పుడు వారు శాసనములు వేయించుట, కొళ్ళిచ్చుట మొదలైనపనులు చేయుచున్నట్లును, ఈకాలమునందు నెవరియధికారమును స్థిరపడనట్లును దోచుచున్నది." (వ్యాసావళి పుట ౫౩.) రాజ్యములో చేరండిన నాయకులు లొండొరులతో నిట్లు పోరాడుట చేత అరాజకత్వము మెండై, ఎల్లప్పుడును వేచియున్న శత్రువులకు గన్నడముపై నెత్తివచ్చుటకు అవసరమైనది. ఇట్టి కన్నడరాజ్య సంక్షోభమునకు సంతోషించి సపాదుడు తత్పూర్వము కృష్ణరాయలకాలమున గోల్పోయిన ముదకల్లు రాయచూరు దుర్గములను మరల సాధించెను ఈ విషయమునుగూర్చి ఫెరిష్టా యిట్లు వ్రాయుచున్నాడు.—

ఈ సుల్తాను (అదిల్‌షా)...తనసైన్యము తరల్చెను, ఉమ్మాద్‌షా అమీర్ బరీదు లనువారు స్వసైన్యములతో నాతనివెంట జనిరి. హీమ్రాజు మరణానంతర మతనిపుత్రుడగు రామ్రాజు అధికారములోకి రాగా, అనేకరాజు లాతనిపై తిరుగుబాటు చేయుటచేత విజయనగరరాజ్యమునందు బుట్టిన సంభ్రమమువల్ల, అతనిదాడి నడ్డుపెట్టువారు లేకైరి. మూడునెలలు ముట్టడివేసి, (అంతకుపూర్వము) పదిహేడు సంవత్సరములుగ కాఫరుల స్వాధీనమునందున్న రాయచోర్ ముద్కాల్ దుర్గములను లొంగిపోయిన శత్రువులకడనుండి స్వాధీన పఱచుకొనెను."—Sewell: Forgotten Empire p. 166

కృష్ణరాయలకు దనరాజ్యములోని విశేష భాగమును కూతుతో సమర్పించుకొన్న ప్రతాపరుద్ర గజపతి కిదియేగదా మంచితరుణము పగతీర్చుకొనుటకు. అట్లెత్తివచ్చిన గజపతిని క్రీ. శ. ౧౫౩౬ సంవత్సరము నుండి యుదయగిరి రాజ్యము నేలుచుండిన అచ్యుతదేవరాయలోడించి యుండవచ్చును. ఈవిషయమునే రాధామాధవకవి "ఉత్కళేశ్వరు గరుణించి" యన్నమాటచే దెల్పినాడు.

3

మఱియు నింకొకవిశేషము. నరసరాయలు అనేకాంధ్రకవులను బోషించి వారిచే గ్రంథముల వ్రాయించి యంకితము జేయించుకొనెను. ఆంధ్రభోజుడగు కృష్ణరాయల విషయము జెప్పవలసినదే లేదు గదా. అష్టదిగ్గజములే గాక యితరులగు సంస్కృతాంధ్ర ద్రావిడకర్ణాకవు లాతని యాస్థానమున నుండిరని యందఱెఱిగిన విషయమే. అచ్యుతరాయల పేర నొక్కగ్రంథమైనను తెన్గున రచింపబడినట్లు కాన్పించదు. కృష్ణరాయ నిర్యాణానంతరము అతనిసభ నుండిన కవులలో పెక్కురు విద్యానగరమున నివసించుచుండినట్లు నిదర్శనము లున్నవి.*

---

* కర్ణాటకదేశజులగు కవులుమాత్రమే కాదు. కళింగదేశజులగు కవులును పండితులును నాకాలమున విద్యానగరమున నుండినట్లు నిదర్శములు గన్పించుచున్నవి. సంగీతసూర్యోదయ గ్రంథకర్త లక్ష్మీనారాయణుని తండ్రియగు విట్ఠలామాత్యుడు లొల్ల లక్ష్మీధర పండితునివలె కటకమునుండి విద్యానగరమునకు వచ్చినట్లు తెలియుచున్నది. అతడొక గొప్ప విద్వాంసుడు. స్వపాండిత్యప్రకర్షముచేత కటకాధిపుడగు గజపతిని మెప్పించి కనకఘంటలు గొనెనట. ఈవిషయము లక్ష్మీనారాయణునికి భానుకవి యంకితమిచ్చిన 'పంచతంత్రి' యందిట్లు చెప్పబడియున్నది.

"గజపతి మెప్పించి కనకఘంటలుగొని విద్యాప్రవీణత వినుతికెక్కి"

ఇందువల్ల రెండువిషయములను మనమెఱుగుచున్నాము (౧) లక్ష్మీనారాయణుని తండ్రి గజపతి నాశ్రయించియుండిన విద్వాంసుడు (౨) లొల్ల లక్ష్మీధర, విట్ఠలామాత్యాది పండితబృందముచే నిరంతరము సేవితుడైన గజపతి "ప్రతాపరుద్రుడు" కృష్ణరాయలతో సముడగు విద్వత్ప్రభువు.

వారెవ్వరును అచ్యుతుని కొక్క గ్రంథమునైనను నంకితము నేయకుండుటకు గారణమేమో! రాజానుగ్రహము చేదగుటవల్లనా? లేక రాజునకు భాషయం దభిమానము లేకపోవుటవల్లనా? ఈ రెండును కారణములు గావని యచ్యుతాభ్యుదయములోని,

శ్లో. కర్ణాటయుష్మస్మన్నిభిః కావ్యబన్ధైః
కాలక్షేపం కల్పయన్తం కవీంద్రైః॥

అను శ్లోకపాదములవల్ల తెలియుచున్నది. ఇట్లు కవీశ్వరుల గోష్ఠియందు కాలక్షేపము సేయగోరు ప్రభువు కవీశ్వరులను గ్రంథములను రచించుడని ప్రోత్సాహము సేయకుండునా? ఈ ప్రశ్నకు దగుసమాధానము నిచ్చుటకు రాధామాధవకవి గొంత దోడ్పడుచున్నాడు. తారకబ్రహ్మ రాజీయములోని యీ క్రింది వచనమునుదిలకింపుడు.

వ॥ "అమ్మహీశ్వరుండు (నంజవిభు-తిమ్మరుసు) ఒక్కనాడు చతుస్సముద్రముద్రిత మధ్యభూభువనసింహాసనాధీశ్వరుం డగునచ్యుతదేవరాయలకొలువు చేసివచ్చి నిజనివాస భాసుర చంద్రశాలాప్రాఙ్గణ మణిమంటపంబున విజయనగర రాజధానిం గలబంధువర్గంబులును విద్వత్కవీంద్రులును వందిమాగధవారకామినీ నికరంబును సముచితప్రకారంబున సేవింప సుఖగోష్ఠిం బ్రవర్తింపుచు నిజస్వామి యగునచ్యుతదేవరాయలు ప్రతిసంవత్సరంబు శ్రీవెంకటేశ్వరునకు సత్కావ్య ప్రబంధపుష్పాంజలిసమర్పించుచు గీర్తిసుకృతంబుల నిర్వహించుకొనుచున్నవాడు తదనుమతంబు నవ్విభునకు నాకు నభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధియు జతుర్విధపురుషార్థసిద్ధియు నగునట్లుగా నాయిష్టదైవంబగు శ్రీరామవిభునకు నంకితంబుగా నొకపుణ్యప్రబంధంబు చెప్పింపవలయునని".

ఇందువల్ల కృష్ణరాయలవలె నచ్యుతరాయలును కవిజనతోషకుడును పోషకుడునై యుండెనని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈమహారాజు పదునాలుగేండ్లు రాజ్యము జేసెను. పదునాలుగు "సత్కావ్యప్రబంధ" ములను వ్రాయించెను. అందొక్కదానినైన దనకంకితముజేయించుకొనక పరమభక్తాగ్రేసరుడగుటచే నాయుద్గ్రంథంబులనుదాగొల్చిన శ్రీ వేంకటేశ్వరునకు నంకితముజేయించి, సత్కావ్యప్రబంధపుష్పాంజలి సమర్పించితృప్తినందినాడు. వెంకటేశ్వరులకు సల్పినట్లె, ఆంధ్రభాషామ తల్లికిని సేవలు సల్పినాడు. అట్టి వాడాంధ్రులకు చిరస్మరణీయుడుగదా!

మార్చినెల భారతిలోని 'రామస్తవము' నందలి సవరణలు :

---

1. 'రామా! నిన్నెదకోటలోనిలిపి' అను పద్యములో 'రోమాంచద్వాయ' 'రోమాంచావ్యాయ'గా దిద్దుకొనుడు.

2. 'శివు డారాముడు నేనటంచు' అను పద్యములో, మూడవ చరణము తుదిని 'నీ' అను అక్షరమును జేర్చుకొనుడు.

శారదాకాంచిక షష్ఠకింకిణి—ఆంధ్రవ్యాకరణసర్వస్వతత్త్వము

కళాప్రపూర్ణ, మహామహోపాధ్యాయ, వేదము - వేంకటరాయశాస్త్రి గారు

అవతారిక

ఆంధ్రవ్యాకరణ సర్వస్వమను పేర ఆంధ్రప్రపంచమునను విక్రమసింహపురంబున ఇప్పుడు కనుపట్టిన చెట్టును శాంతిచేయవలసి వచ్చినది. గ్రంథకర్తను అప్రియము గావించుట మదీప్సితము గాదు. ఆంధ్రవిద్యార్థిలోకమునకును, తన్మూలముగా ఆంధ్రభాషాదేవతకును ఇంత యెగ్గు గలిగించు వ్రాఁత ఇంతవట్టును మఱియొకటి లేనందున దీని యీవిమర్శచేత ఆంధ్రభాషాదేవతను సేవించుచున్నాఁడను.

ఈ వ్యాకరణము క్రమము తెలియకయు, ఆవశ్యకానావశ్యక వివేచనంబును, సాధ్వసాధు భేదజ్ఞానంబును లేకయు, పూర్వవ్యాసకర్తల బుద్ధిప్రభావమును గననేరకయు, గ్రంథకర్త సంకలనము జేసినట్టిది. 'సర్వస్వ' నామముచే నీసొత్తము అష్టాధ్యాయివంటిదని భ్రమగలుగుచున్నది; ఇందు హలంతప్రకరణమును సర్వనామప్రకరణమును ఇట్టివి ఎన్నియో లేవు. అట్టి దీనిని సర్వస్వమనుట వట్టి యాడంబరము. దీనికి ఇంగ్లీషునం బెట్టిన పేరు ఇంతకన్న ఉచితముగా నున్నది. ఏలయన, ఇందు మౌలికవిషయములకు ఇంచుకంత దిక్ప్రదర్శనము కలదు. ఇట్లు పరస్పరవిపరీతార్థములయిన పేర్లు రెండు భాషలయందు దిడుకొనుట పటమున ఒక ప్రక్కను సింగము నరుని జీల్చుచున్నట్లును, రెండవప్రక్కను నరుఁడు సింగమును మడియించుచున్నట్లును, చిత్రించిన చమత్కారముం దెలపించుచున్నది. ఈ సర్వస్వమును కష్టపడి విశ్వాసపూర్వకముగా పఠించు విద్యార్థులకు ఇఁక నీజన్మములో తెనుఁగున జ్ఞానము పుట్టదు. ఈశ్వరకృపచే అసాధారణ కారణములు కలిగినందప్ప దీనివలనం గలుగు దోసఁగులు సమయవు.

"కర్తా కారయితా చైవ ప్రేరకశ్చానుమోదకః;
సుకృతే దుష్కృతే చైవ చత్వారః సమభాగినః"

అనెడి యభియుక్తోక్తిబట్టి ఈ గ్రంథమును విద్యార్థులకు పఠనీయముగా నియమించు విద్యాధికారులును, దీనిని నేర్పెడి యొజ్జలును, ఉపకారము చేయంగడంగి యపకారము చేసినవారగుదురు. త్రికరణశుద్ధిగా విద్యాపోషణ గావింపలేని విద్యాధికారులు 'విద్యా + అధికారులు' గాక 'విద్యా + అధిక + అరులు' అగుదురు. కావున అట్టివారెల్ల నా కావించుచున్న యీ సేవ నంగీకరించి నన్ను కృతార్థుం జేయుదురు గాక.

మదీయ విమర్శమే పొరఁబాటై, ఈ వ్యాకరణమే సాధువైనయెడల అట్లనుటయే నాకు కరము సంతోషకరము. అట్లుగాక వారి గ్రంథమే పొల్లయి నా విమర్శయే సాధువగునేని అది నా తప్పిదము కాదు గావున అందులకై వ్యాసకర్తగారు నాపై గంటు వహింపకుందురు గాక.

ఈ విమర్శగ్రంథమును ఆస్థతో గ్రహించి ధరించు విద్యార్థులు ఆంధ్రవ్యాకరణ విషయమున ప్రమాణపదవి నలంకరింతురనుటకు సందేహము వలదు.

---

* దీనిని వెనుకటిసంచికయందు ప్రకటించిన వ్యాసభాగమునకు పూర్వము చేర్చుకొనవలెను.

—సంపాదకుడు. భారతి.

ప్రాచీనాంధ్ర వార్తాపత్రికలు (1849—1875)

నిడుదవోలు వేంకటరావు గారు, బి. ఏ.
[ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్య సమ్మేళనము]

౧. వర్తమానతరంగిణి—క్రీ. శ. 1849 లో నీపత్రిక చెన్నపురమునఁ బ్రకటింపఁ బడుచున్నట్లు బ్రౌను దొరవారు తమ మిశ్రనిఘంటు 1 నం దిట్లు వ్రాసియున్నారు: "గిన్నెకాసు...A gold coin formerly in use worth (Rs. 17—8—0) five pagodas. See వర్తమానతరంగిణి, newspaper of 4th January, 1849, in a list of coins.

పై బ్రౌనుదొరవారి వ్రాతయే గాక 'ఆంధ్రభాషాసంజీవని' 'వివేకవర్ధని' మొదలగు పత్రికలు వర్తమానతరంగిణి నెంతయుఁ బ్రశంసించినవి. కావున నాంధ్రదేశమున మిక్కిలి వ్యాప్తిని జెందిన ప్రాచీనపత్రికలలో నీపత్రిక యొకటియని తెలియుచున్నది.

౨. శ్రీయక్షిణి—ఇయ్యది బళ్లారిపురమునందలి పక్షపత్రిక. దీనిశైలి మనోహరముగ నున్నదని వివేకవర్ధని పత్రికాధిపతులు వ్రాసిరి. ఈ పత్రికను క్రీ. శ. 1868 సంవత్సరమున 'తత్వబోధిని' 2 పత్రిక పేర్కొనుటచే నంతకుముం దీపత్రిక వ్యాప్తిలో నున్నట్లూహింపఁదగును.

3. హితవాది:—ఈ పత్రిక బందరుపురమున రివరెండు షర్కీదొరవారివలనఁ బ్రకటింపఁ బడుచుండెను. ఈ దొరవారు సుప్రసిద్ధ క్రైస్తవమతాచార్యుఁడును, నోబిలుకళాశాల సంస్థాపకుఁడును నగు నోబిలుదొరవారికి సహాయుఁడుఁగా నుండి, ఆంధ్రభాషాపాండిత్యము సంపాదించి, యీపత్రికకు సంపాదకుఁడయ్యెను. ఈయఁడు క్రీ. శ. 1867 లోఁ గీర్తిశేషుఁడైనకతన నీపత్రిక యంతకుముందే ప్రకటితమగుట నిశ్చయము. ఈ పత్రికను 1868 న తత్వబోధిని పేర్కొనుటచే నిదియు కొంతవఱకు వ్యాప్తిలోనున్నట్లు తెలియుచున్నది. మఱియు క్రీ. శ. 1872 వ సంవత్సరమున దీనిఁ బునరుద్ధరించినట్లు తెలియుచున్నది. 3

౪. తత్త్వబోధిని—ఈపత్రిక క్రీ. శ. 1865 నుండి చెన్నపురి వేదసమాజమువారిచే మాసమునకొకతూరి ప్రకటింపఁ బడుచుండెను. ఇయ్యది ప్రథమమున వేదసమాజప్రదర్శికగ నుండి యాపై బ్రహ్మసమాజప్రదర్శికయైనది. ఇందు ఋగ్వేద సంహిత కొంతభాగము స్వరయుక్తముగ నాంధ్రభాషా వివరణసమేతముగ ప్రకటింపఁబడియున్నది. మఱియు 'పరమాత్మస్వరూపము, పరిశుద్ధాస్తిక మతస్వరూపము' మొదలగు వేదాంతవిషయికోపన్యాసములును, 'శతావధాన వివరణము' మొదలగు భాషావిషయికోపన్యాసములును నిందు ప్రకటింపఁబడినవి. ఈ పత్రికయందలి స్త్రీ పునర్వివాహవిషయకోపన్యాసములు తనకెంతయో యుపయోగించినట్లును, నీపత్రికశైలి 'రుచిరఫణితి' నున్నట్లును కీ. శే. వీరేశలింగము పంతులవారు వ్రాసియున్నారు.

౫. సుజనరంజని (1865). ఈ పత్రిక సుప్రసిద్ధ పండితులగు శ్రీమాన్ వింజమూరి కృష్ణమాచార్యులు గారు, బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు గారు మొదలగు వారలచేఁ జెన్నపురమున రెండేండ్లు ప్రకటింపఁ బడెను. ఈ పత్రికాప్రాముఖ్యము తత్వబోధినియందలి యీక్రింది వాక్యములచేఁ దెలిసికొనవచ్చును: "ఇది యింగ్లీషునందు జర్నల్ ఆఫ్ ఎడ్యుకేషను వంటిదైనను భాషాపరిజ్ఞానము నభివృద్ధిని బొందించుటయందు దానికంటెఁ బలుమడుంగులు మేలుగా నాంగ్లమందు ఈ సుజనరంజని యొప్పుచుండెను. దీని విశేషప్రయోజనము ఆపత్రికను జూచువాండ్రకెల్లఁ దెల్లంబు గనుక నిట దానిం బట్టి వక్కాణించుట యావశ్యకంబు గాదు. ఇది యీలాగు నిలిచిపోవుట త్రిలింగదేశస్థుల దౌర్భాగ్య మనుకొనవలయునుగాని వేఱుగాదు. ఇటువంటి పత్రికను మరల నే పుణ్యాత్ములైనఁ దలయెత్తనిచ్చి లోకులు హర్ష మొందనుద్ధరించిరేని వారికీర్తి యాచంద్రార్కతారకంబై వెలయును. మనబోంట్లందఱు నాయుష్పర్యంతము కృత

---

1. Dictionary of Mixed Telugu—C. P. Brown (1854), page 25.
2. తత్వబోధిని విభవసం॥ వైశాఖ బ ౧౫, ౩వ సంపుటము 7 వ సంచిక 20 పుట.
3. మచిలీ బందరునరిత్రము-మామిడి సారంగపాణికృతము, 21st May, 1879, బందరు, స్వధర్మప్రకాశినీ ముద్రాక్షరశాల, pages 74 & 102.

జాలె మెలంగుదుము." మఱియు నీపత్రికను సముద్రిత గ్రంథచింతామణి పత్రిక పేర్కొనినది.

౬. దినవర్తమాని: ఇయ్యది చెన్నపురమున క్రైస్తవమతాచార్యులచే వారమున కొకతూరి, యనఁగాఁ బ్రతి శనివారము సాయంతనమునఁ, బ్రకటింపఁ బడుచుండెను. ఇది క్రీ.శ.1868 నుండి క్రీ.శ.1872 వఱకు నాలుగేండ్లు వర్ధిల్లిన ట్లాంధ్రభాషా సంజీవనివలనఁ దెలియుచున్నది.

౭. స్వదేశజనప్రసిద్ధాభిప్రాయము: ("Native Public Opinion) ఇదియును జెన్నపురి పత్రికయే. ఇదియంతయు నాంగ్లేయభాషలో నున్నను రెండుపుటలు మాత్రము తెలుగుభాషను వెలువడు చుండెడివి. ఆరెండుపుటలుగూడ క్రీ.శ.1870లో నాపివేయబడినవి.

౮. గోదావరి విద్యాప్రబోధిని—ఈపత్రిక క్రీ.శ. 1870 వ సంవత్సరమునకుఁ బూర్వము వ్యాప్తిలో నున్నట్లు వీరేశలింగం పంతులువారు వివేకవర్ధనిలో వ్రాసినారు. మఱియు నీపత్రిక వీరేశలింగ కవిచరిత్రమునఁ బేర్కొనం బడినది.

౯. ఆంధ్రభాషా సంజీవని—ఆంధ్రవార్తాపత్రికలకు సంజీవని యని చెప్పఁదగిన యీపత్రిక, మహామహోపాధ్యాయ కొక్కొండ వేంకటరత్నము పంతులవారిచేఁ జెన్నపురమున క్రీ. శ. 1871 నవంబరు తే 28 ది నుండి ప్రకటింపఁ బడినది. పంతులవారీపత్రికను ప్రథమున 1883 వఱకును పండ్రెండేండ్లు ప్రకటించి, తిరిగీ క్రీ. శ. 1892 లోఁ బునరుద్ధరించి క్రీ. శ. 1899 వఱకును ప్రకటించిరి. ఈపత్రికఁగూర్చి వారు తమ బిల్వేశ్వరశతకము నందిట్లు చెప్పియున్నారు:—

మ. ధరణిన్సజ్జనులెల్ల మెచ్చ ననవద్యంబౌ ప్రజోత్పత్తి వ
త్సరమందు న్విజయాదిరాఘవకృప న్సంజీవనీనామవి
స్ఫురితం బే నిడ మాసపత్రిక యదింపుం బెంచి పం
డ్రెండు వ
త్సరము ల్నిండఁగనంతరించె జగదీశా బిల్వనాదేశ్వరా.

శా. శ్రీమన్నందనవత్సరాదిగ వికారి న్భాద్రమంతంబుగా
దామోదమ్మున వెండియుంజిగిరిచెన్ ద్వైవారసంజీవనీ
నామాఖ్యంబదిమాసపత్రిక సుధీనంద్యంబుత్రైలింగభా
షామాన్యంబుత్వదీయసన్మతిహిమశాబిల్వనాథేశ్వరా.

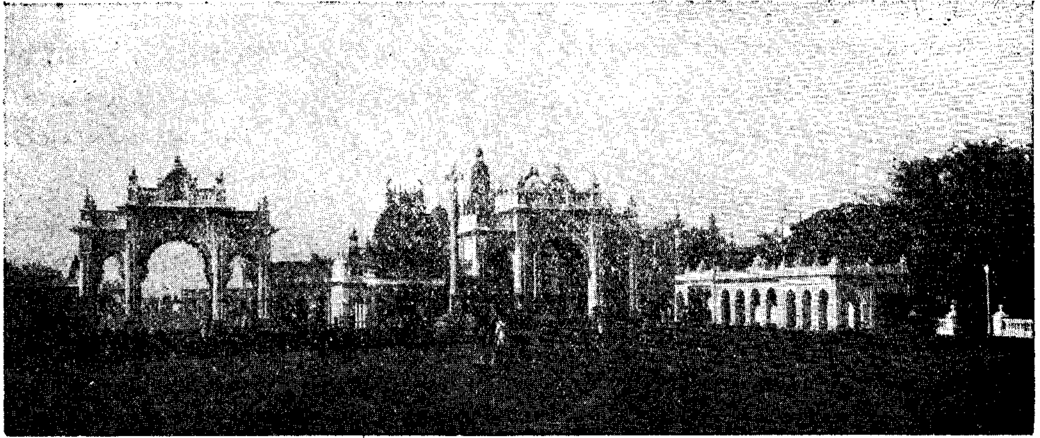
ఆంధ్రదేశమున నీపత్రిక కత్యధికవ్యాప్తి గలిగినకతన నీపత్రికయే వార్తాపత్రికలలోఁ బ్రథమమని మనవారిలో నభిప్రాయములు పొడసూపినవి. మఱియు నీపత్రిక వలననే ప్రాచీనాంధ్రవార్తాపత్రిక లెన్నియో మనకుఁ దెలియుచున్నవి. వాని నీక్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాఁడను: ఇవియన్నియు సంజీవని తరువాతివి—

నంబరు	పేరు	స్థాపితసం॥	వెలువడిన స్థలము
౧	పురుషార్థప్రదాయిని	1872	బందరు.
౨	స్వధర్మప్రకాశిని	1873	బందరు.
౩	లోకరంజని	1874	చెన్నపురి.
౪	బ్రహ్మాండరంజని	1874	చెన్నపురి.
౫	వివేకవర్ధని	1874	రాజమహేంద్రవరము.
౬	సుధీరంజని	1874	కాకినాడ.
౭	విద్వన్మనోహారిణి	1874	నరసాపురము.
౮	సకలవిద్యాభివర్ధని	1875	విశాఖపట్టణము.
౯	స్వదేశి	1875	బరంపురము.
౧౦	భారతి	1875	బళ్లారి.

పైపత్రికలలో పురుషార్థప్రదాయిని, స్వధర్మప్రకాశిని, వివేకవర్ధని, సుధీరంజని, సకలవిద్యాభివర్ధని మొదలగు పత్రికలు మిక్కిలి వ్యాప్తిలో నుండి భాషావాఙ్మయాభివృద్ధి కెంతయో తోడుపడినవి. వీని నొక్కొకదానిఁ గూర్చి విశేషించి వ్రాయదగి యున్నను విస్తరభీతిచే విరమించుచున్నాఁడను.

సమగ్రమగు నాంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రమును రచించుటకుఁ బ్రయత్నములు జరుగుచున్న యీకాలమునందు వాఙ్మయము నందలి వివిధశాఖల చరిత్రములను తొలుదొలుత తెలిసికొనుట యత్యావశ్యకము. అధునాతనాంధ్ర సారస్వతమునందలి ముఖ్యాంగమగు నీవార్తాపత్రికలఁ గూర్చి వ్రాయువారికి పైని వివరించిన పట్టిక కొంతవఱకైన నుపకరింపక పోవదనుతలఁపున దీని వ్రాసినాఁడను. విజ్ఞులు నెఱసు లున్న క్షమించెదరని నమ్ముచున్నాఁడను.

మైసూరు పురాతన శిల్పకళ

"సౌందర్యము శాశ్వతానందము"

౧

మైసూరు చరిత్రములో, క్రీ. శ. పండ్రెండు పదుమూడు శతాబ్దములు రెండును 'శిల్పయుగము' అని చెప్పవచ్చును. హోయిసలరాజులు తమ రాజ్యమునందంతట—నేటి మైసూరు రాజ్యమున చాలభాగము హోయిసలరాజ్యము—జగద్విఖ్యాతములగు దేవాలయముల నెన్నిటినో గట్టించిన కాలమిదియే. అసాధారణమగు శిల్పసౌందర్యము గల యీ దేవాలయములు హిందూదేశపు మధ్యమయుగ శిల్పప్రపంచమున నగ్రస్థానము బడసినవానిలో జేరినవై యున్నవి. హోయిసలులకు బూర్వమీ ప్రాంతము బాలించిన చాళుక్యుల కాలముననే ద్రావిడ బౌద్ధ శిల్పములు పెంపందుచుండినవి. ఈ రెంటిసమ్మేళనముచే నేర్పడి, యీ రెంటియొక్క సారమై, ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము గలిగియుండిన మరియొక శిల్పమునకు జెందినవి మన యీ మైసూరు దేవాలయములు. ఈ మూడవ శిల్పమునకు చాళుక్యశిల్పమని ఫెర్గూసన్ పేరిడియున్నాడు. కాని యతని తరవాతి చరిత్రకారులు ఈ యభిప్రాయముతో నేకీభవింపలేదు. ఏకీభవింపక పోవుటకు దగినకారణముల కవకాశమున్నది కూడను. 'హోయిసలశిల్ప' మని ప్రత్యేకముగ దీనిని బిలువవలెనని వారి యభిప్రాయము. అట్లే నేడది యెల్లరచే నంగీకరింపబడుచున్నది.

ఈ హోయిసల శిల్పము భారతదేశములోని యితర ప్రాంతముల శిల్పముతో గొంతవరకు పోలికగలిగియున్న మాట నిజమే. అట్లయ్యు దానికి విస్పష్టములగు ప్రత్యేక లక్షణములు గలవు. ఈ ప్రాంతముల నివసించెడి కన్నడుల విజ్ఞాన సంప్రదాయములతో, ప్రజ్ఞావిశేషముతో దానికి ప్రత్యక్షసంబంధము కలదు. హోయిసల శిల్పమునకు కన్నడదేశమే జన్మస్థానము; కన్నడదేశమే నివాసస్థానము. అందుచే దానిని గర్ణాటక శిల్పమనియు బిలువవచ్చును.

ఈ హోయిసలపద్ధతిని గట్టబడిన దేవాలయములన్నియు—ఇంచుమించు నూరువరకుండును—మైసూరు రాజ్యములోనే యచ్చటచ్చట నన్నిప్రాంతములయందును గలవు. వీనిలో గొన్ని శైవాలయములు, కొన్ని వైష్ణవాలయములు, మరికొన్ని జైనదేవాలయములు. ఇవి యన్నియు హోయిసల శిల్పముయొక్క ఆయాకళలను విశదపరచుచున్నవి. కాని వందలకొలది యేండ్లు నిర్దయమగు కాలచక్రము క్రింద బడి, నిర్దళితమై కాలచక్రమునకు మాన

వుడు గూడ తోడైనాడు.—శిల్పము నలిగిపోయి, నేడా యాలయములు చాలవరకు శిథిలములై చెల్లాచెదరుగ బడి యున్నవి. లేక చాల భాగము రూపుమాసి యున్నవి. ఇంక, శుభ్రముగ బాగుపరచుటకు దగినవి, ఆ శిల్పమున కుదాహరణములుగ నుండ దగినవి, యే కొద్దిగనో మాత్ర ము కలవు. ప్రపంచమునందలి యసమానములగు శిల్పవస్తు వులలో జేరినవని ఫెర్గూసన్ మూలమున పాశ్చాత్య ప్రపంచమునందెల్ల విఖ్యాతిగడించిన యీ దేవాలయ ములు హోయిసలులచే నిర్మింపబడినవి. హోయిసలులు మొదట జైనులుగ నుండి యటుపై వైష్ణవులైనారు. కాని వారి కాలముననే నిర్మింపబడి ఆయాదేవతల కంకిత ములై యున్న యీ దేవాలయము లన్నియు హోయిసల రాజుల పరమతసహనమును స్పష్టముగ జాటుచున్నవి.

ద్వారసముద్రము(హళెబీడు)లోని హోయిసలులు మొదట రాష్ట్రకూట, చాళుక్యరాజులకు సామంతులుగ నుండెడివారు. శశకపురము, లేక, సొసెవుర్ వీరి యాది మ నివాసస్థానము—ఇదియే పడపటికనుమలలోని అంగది యని నేడు తలపబడుచున్నది. 'శలుడు' అనునత డీ హోయిసలరాజవంశమునకు మూలపురుషుడు. హోయిసల నామమును గూర్చి యీక్రిందికథ ప్రచలితముగనున్నది. "తన కులదేవతయగు వాసంతికాదేవిని సేవించుటకై శలు డొకనాడు శశకపురారణ్యమున నున్న యా దేవియాలయ లమునకు బోయెను. ఆసమయమున నొకపులి యడవినుండి వెలువడిభీకరగర్జారవములతో నాలయము దెసకు లంఘించి పడెను. ఇంతలో నచ్చటి యర్చకుడొక 'శలాక' (ఇనుప కడ్డీ)దీసి కన్నడభాషలో 'హోయ్, శల' (ఓశలుడా! పొడువుము.) అని చెప్పుచు దాని నాతని కొసంగెను. శలుని ప్రయోగనైపుణిచే నాపులి యాక్షణము నేల గూలినది. అటుపై నతడు 'హోయిసలు'డని తనపేరు మార్చుకొనెను." అనంతర మాతని వంశము హోయిసల వంశమయినది. నాటినుండి హోయిసలుల పతాకచిహ్న ము పెద్దపులి. హోయిసలుల రాజధాని యగు ద్వారసము ద్రమును 1010 సం. (?) శలుడే కట్టించెను. అందుం డియే యతని వంశమువారు మూడువందలయేండ్లకు పైగ రాజ్యమేలిరి. హోయిసలులలో నెల్లగొప్పవాడు విష్ణువర్ధ నుడు. నామమాత్రముగ నతడు చాళుక్యుల చక్రవర్తిత్వ ము నంగీకరించినను పూర్తిగ స్వతంత్రుడయ్యెనని యే చెప్పవచ్చును. తాను జైనమతము వీడి వైష్ణవము స్వీక రించినట్లు తెలియజేయుటకై యతడు క్రీ. శ. **1117** సం॥ న బేలూరులోని కేశవదేవాలయమును గట్టించెను. దొడ్డ గొడ్డవల్లిలోని లక్ష్మీదేవి యాలయము బహుశః ఇతడు కట్టించిన యాలయములలో మొదటిదై యుండవచ్చును. ఇది క్రీ. శ. 1113 సం నాటిది. ఇతని యేలుబడి తుదిదిన ములలో, క్రీ. శ. 1133 సం న గట్టింపబడినది హళెబీడ్ (Halebid) లోని 'పార్శ్వనాథబస్తీ' యను జైనదేవా లయము. క్రీ. శ. **1141** సం॥లో నిర్మింపబడిన హళె బీడ్‌లోని హోయిసలేశ్వరాలయము విష్ణువర్ధనుని కుమా రుడు, నతని తరువాతి యేలికయు నగు మొదటి నరసిం హుడు కట్టించినది. నరసింహుని కుమారుడగు వీరబల్లాలు డు (ఇతడే రెండవబల్లాలుడు) కేదారేశ్వరాలయమను మరియొక దేవాలయము దనరాజధానిలో గట్టించెను. తన తాతయగు విష్ణువర్ధనునివలె నతడును మిగుల బరాక్రమ శాలి. ఇతని కాలమున హోయిసలరాజ్యము చాళుక్య సామంతత్వము బూర్తిగ ద్రోసివైచి స్వాతంత్ర్యము సంపాదించినది. సోమనాథపురములోని కేశవాలయము క్రీ. శ. 1268సంవత్సరములో మూడవ నరసింహునిచే గట్టింపబడినది.

౨

ఈ పద్ధతికి జెందిన దేవాలయములు శిల్పప్రపంచ మున, అల్పాంశములలో గూడ, సమగ్రమగు కళాప్రా చుర్యము గలిగియున్నవిగ జేరందినవి. వివిధములగు కళావిశేషములు, విస్పష్టమగు నొకసాంధికయు గలిసి యొక యద్భుతకళాకోశ నిర్మాణమునకు దోడుపడినవి. ఈ యాలయములపై జిత్రింపబడిన విగ్రహములు, పుష్పా దులగు నలంకారచిత్రములు "అన్నియు రాతిచెక్కడము లన్నిటిలో సాటిలేని సౌందర్యము గల"వని చెప్పవ చ్చును. శిల్పశాస్త్రప్రామాణికుడగు ఫెర్గుసన్, ఇట్లు చెప్పుచున్నాడు.

"తమ సమగ్ర సౌందర్యముచే ప్రపంచమునందెల్ల నత్యుత్తమములుగ జెప్పదగిన శిల్పనిర్మాణములు భారత

దేశమున ననేకములు గలవు. కాని భావనావిశేషమును బట్టియు, చిత్రణస్వాతంత్ర్యమును బట్టియు బేలూరు, హాలెబీడ్ దేవాలయములు వానిని గూడ మించుచున్నవి."

చాలవరకీ దేవాలయములు ఇంచుమించుగ ఐదడుగుల యెత్తున నున్న నక్షత్రాకారము గల యున్నత ప్రదేశముపై నిర్మింపబడుచుండును. అందమైన యీ పై కట్టడము గూడ సాధారణముగ క్రిందిదాని యాకారముననేయుండి చుట్టును, ౧౧, ౧౫ అడుగుల ప్రాంగణముతో నొప్పుచుండును. కట్టడమునకు నలువైపులనుండు నాలుగు ప్రధానద్వారములును తక్కినవానికన్న బెద్దవి. వానిలో మూడు పెద్దపెద్దతలుపులు గలవి. నాల్గవది సింహద్వారము. ద్రావిడశిల్పము ప్రకారము కొన్నికొన్నిచోట్ల స్తంభములపై పెద్దపెద్ద క్రూరమృగములు చిత్రింపబడి యుండును. ఈ దేవాలయముల యందలి స్తంభములట్లుకాదు. వీనిపై చాలవరకు చెక్కడపుబని తక్కువగనే యుండును. ఐనను, పనితనమును బట్టి యవి చిత్రితములైనరీతినే కన్పించుచు మిగుల స్నిగ్ధములై యుండును. సాధారణముగ నీ స్తంభములు జంటలు జంటలుగ జెక్కబడి ద్రావిడపద్ధతి ననుసరించి నాల్గుకలిసి యొకచోట నేర్పరుపబడి యున్నవి. భిన్నభిన్న స్వరూపములుగల యిట్టి స్తంభములను పెక్కింటిని మన మొక్క దేవాలయములోనే చూడగలము. సుందరములగు నీయాలయములకు అద్భుతావహము, నసామాన్యమునగు మరియొక లక్షణమున్నది. చిత్రితములగు రాతిపలకలు ఆలయపు గోడలలో నమర్చబడి యుండును. లోపలిభాగములకు వెలుతురు నిచ్చుటకివి కిటికీలవలె నుపయోగించుచున్నవి. "సుందరమగు నారేఖాసమ్మేళనము, ఆకృతిచిత్రణము, అలంకరణనైపుణి గోథిక్ (Gothic) శిల్పప్రపంచమున నప్రతిమానము. ఇట్టి సౌందర్యసమావేశనము మధ్యయుగమందలి శిల్పకళాభిజ్ఞుల కేరికి సాధింపరాని దానిని హాళెబీడ్ నగరమందు సమగ్ర స్వరూపమున బ్రదర్శింపగలిగినది."

హోయిసల దేవాలయములు పాలరాయి యంతటి నునుపు గలిగిన యొకవిధమగు నాపరాతితో గట్టబడినవి. గనిలోనుండి తీయునప్పు డీరాయి మిగుల మెత్తపడి యుండును, కాని, బయటికి రాగనే శీఘ్రముగ గట్టిపడిపోవును. రాళ్లను గాలిలో బాగుగ నారబెట్టిన పిమ్మటనే వానిపై చెక్కడపుబని నిర్వహింపబడి యుండుననుట స్పష్టము. సాధారణముగ మలచిన గొగ్గిరాళ్లతో నీ కట్టడములు నిర్మింపబడెడి వనియు ఆ నిర్మాణము పూర్తియైన వెనుకనే వానిపై బొమ్మలు చిత్రింపబడెడి వనియు దెలుపు సూచనలు నేటికి నెన్నియో గలవు. అతివిశాలమై, క్లిష్టమై, మిగుల సున్నితమైనశిల్పము ఈ యాలయములయొక్క వెలుపలిగోడల యలంకరణము నందును, లోపలనుండు గుమ్మటముల బోలిన శిఖరముల సరంబీలయందును ఎక్కువగ గానవచ్చును.

ఈ హోయిసల శిల్పమునకు జేరిన దేవాలయములను నాలుగు రకములుగ విభజింపవచ్చును. ఈ విభాగము అయా యాలయముల ప్రధానభవనము మంటపముల సంఖ్యను బట్టియుండును: ఏకమంటపములు, ద్విమంటపములు, త్రిమంటపములు, చతుర్మంటపములు. ప్రతిమంటపములోను ఒక గర్భగృహము, ఒక ముఖమంటపము నుండును. బేలూరిలోని చెన్నకేశవస్వామి యాలయము పైనజెప్పిన ఏకమంటపాలయముల కొక యుదాహరణము; హాళెబీడ్‌లోని హోయిసలేశ్వరాలయము ద్విమంటపము; సోమనాథపురపు కేశవాలయము త్రిమంటపము; దొడ్డగడ్డవల్లి యందలి లక్ష్మీదేవి యాలయము చతుర్మంటపము. మొత్తముమీద హోయిసల దేవాలయములలో చాలవరకు త్రిమంటపములు, తరువాత ద్విమంటపాలయములు. ఏకమంటపములు, చతుర్మంటపములు చాల తక్కువ.

ఇప్పుడు మరికొంచెము విశేషముగ నీకట్టడములనుగూర్చి విచారించినచో, హోయిసలశిల్పమును గూర్చి యింతకన్న బాగుగ దెలిసికొనుట కవకాశము లభించును.

పశువు - దేహనిర్మాణము

యేజెళ్ల (శ్రీ) రాములు చౌదరిగారు.

పశువుశరీరమును ఒక యింటితో సరిపోల్చ వచ్చును. ఇండ్లు కట్టుటకు మట్టి, ఇసుక, రాళ్లు, సున్నము, పెంకులు, కలపసామానులు, స్తంభములు, దూలములు, తలుపులు, కిటికీలు, మరియు ననేకవిధములగు సామాను లుపయోగ పడుచున్నవి. రక్తము, మాంసము, కండరములు ఎముకలు, కీళ్లు, చర్మము మొదలగునవి పశువు శరీరమునందుండు వివిధభాగములై యున్నవి. శరీరముయొక్క భారము మోయుటకు పైసామగ్రి యంతయు కావలయును. లేనియెడల పశువు నిలువ జాలదు. ఏబరువైనను మోయ జాలదు. అందుకొరకే పశుశరీరము నిలిచి యుండుటకై లోపల నొక యెముకలగూడు గలదు. ఈయెముకల చుట్టును మాంసకండరము లమర్పబడియున్నవి. ఇంకను శరీరభాగములు కదలగలుగుటకు నక్కడక్కడ కీళ్లును గలవు. ప్రతిమానవుడును, పశువు దేహమందలి ముఖ్య అవయవములను వానియుపయోగములను తెలిసి కొన వలెను.

కన్ను

కండ్లు ఇంద్రియము లన్నిటిలో ప్రధాన మైనవి. ఇవి పశువుముఖమునకు దిగువను, ముక్కురంధ్రములకు రెండు ప్రక్కల నుండు ఎముక గూళ్లలో (కనుగుంటలలో) అమర్పబడియున్నవి. వస్తువులయొక్క రూపమును, పరిమాణమును, రంగును, స్థానమును తెలిసికొనుట కుపయోగించు ఇంద్రియ మిదియే. ఇది మిక్కిలి మృదువైన ఇంద్రియ మగుటచే పశువు అజాగ్రత్తగా నున్నయెడల దీనికి భంగము కలుగును ఇది యొకసారి చెడిపోయినయెడల బాగుచేయుట దుర్లభము. కావున దీనిని కాపాడుటకు సృష్టియందే కొన్ని యేర్పాటులు చేయబడియున్నవి. కనుబొమ్మలు, రెప్పల చివరనుండు వెండ్రుకలు, కనురెప్పలు, నేత్రమును గాపాడును. కనుబొమ్మలు పశువు నొసలుక్రిందగను, కంటికి పైపైపునను, ఏర్పడియున్న వెండ్రుకలవరుసలు. ఇవి ముఖమునకు అందము నిచ్చుటయేకాక నొసలునందు పుట్టు చెమటను కండ్లలోనికి రానీయకుండ కండ్లను కాపాడును. కనురెప్పలు కంటిలోనికి వెలుతురు చొరకుండ జేయుటకును, కంటికి దెబ్బ తగులకుండ గ్రుడ్లను మూయుటకును, కంటిలో దుమ్ము, పురుగులు మొదలగునవి రాకుండ చేయుటకును ఉపయోగించుచున్నవి.

ముక్కురంధ్రములు

ముక్కురంధ్రములు వాసనను తెలిసికొనునట్టి ఇంద్రియములు. వీని పై భాగము ఎముకతో చేయబడియున్నది. పశువుముక్కురంధ్రములయొక్క లోపలి భాగము మిక్కిలి మెత్తని తడిచర్మముతో కప్పబడియున్నది. సాధారణముగా పశువులు పీల్చుకొనుగాలి ఈ భాగమందలి తడిచర్మమునకు తగులు

చుండును గాన బలమైన వాసనలు వానికి సులభముగా గోచరమగును. కాని అవి బలహీనముగా నున్నపుడు గాలిని లోపలికి గట్టిగా పీల్చినగాని వానికి వాసన తెలియదు. కుక్కలు ఇట్టిరీతిని పసిపట్టును.

నోరు

పశువుతిను ఆహారము నెత్తురుగా మారు పనియొక్క మొదటి భాగము నోటిచేత చేయబడుచున్నది. నోరు తినినదానిని గ్రహించి సులభముగా మ్రింగుటకును, జీర్ణమగుటకును అనుకూలముగా నమలి కడుపులోనికి త్రోయుచున్నది. ఈ కార్యము చేయుటకు పండ్లు, దౌడలు, నాలుక, ఉమ్మి, నీరు ముఖ్యసాధనములు.

నాలుక

ఇది కండరములతో నిర్మింపబడి దౌడలకు మధ్య నమర్చబడియున్నది. దీనియందు ఎముకలు లేవుగాన అనేకవిధముల త్రిప్పుటకును చాపుటకును, ముడుచుటకును పశువునకు వీలగుచున్నది. గడ్డిమొదలగు పదార్థములు పశువు నమలునపుడు ఆయాపండ్లకు తగినపదార్థములను తన గరుకైననాలుకతో క్రింద పడ త్రోసికొనుట కనుకూలమైన సాధనమైయున్నది. నమలినవెనుక నోటనున్న ఆహారమంతయును నాలుకయే ఒకటిగా కలిపి గొంతులోనికి త్రోయుచున్నది. రుచిని తెలిసికొనుటకు ఏవస్తువైనను నీటిలో కరగవలసియున్నది. కనుకనే పశువునాలుక ఎల్లపుడు తడితో నిండియుండును.

పండ్లు

పశువులు తిను ఆహారము కొఱుకుటకును, చించుటకును, నమలుటకును, తగిన రూపపరిమాణము గలవియై మిక్కిలి దృఢమైన సాధనములుగా చేయబడియున్నవి. ఈ పండ్ల సహాయమున మేతను నమలుతటి ప్రక్కదౌడలయందును, నాలుకక్రిందను నున్న ఉమ్మిగ్రంథులు వెలువరించు నుమ్మినీటితో నామేత తడియును. పశువు నమలునప్పుడు పండ్లనడుమనుండి బయటకు బడినవస్తువులను నాలుక తిరిగి పండ్లసందులలోనికి త్రోయును. ఈయుమ్మినీటివలన ఆమేత తడిసి త్వరలో మెత్తబడును. మరియు ఆతడిలో నుండు పిండి పదార్థములలోని గంజి వంటి భాగములు చక్కెరగా మాఱి జీర్ణమగును. ఆతడిముద్దయును సులభముగ ఆహారకోశములోనికి జారిపోవును. నెమరువేయు జంతువులకు మునిపండ్లు క్రింద తావుననే యుండును. ఎనిమిది పండ్లుండును. మైవైపున మునిపండ్లు లేకుండుటచేత నది తన యాహారమును క్రిందిపండ్లతోను, పైయిగుళ్లతోను బట్టి మెసవును. అందువలన పశువు మేయునపుడు తల నాడించుచుండును. పశువు శరీరమునందుండు ఎముకలకంటె పండ్లు మిగుల కఠినమైనవి. ఇవి ఒకదానితో నొకటి రాచుకొనుటచేత అఱిగి పోకుండునట్లు చిగుళ్లకు పైన ఒకవిధమైన పూత గలిగియుండును. పశువునకు క్రిందను, మీదను 24 పండ్లు మాత్రముండును. ఈపండ్లను బట్టియే పశువు వయస్సు కనుగొనవచ్చును.

ఆహారకోశము

నెమరు వేయుజంతువులయం దన్నాశయము నాలుగుతిత్తులు గలదిగ నుండును. మొదటిది పెద్దతిత్తియందురు. పశువు అట కొంటగ మ్రింగినమేత మొదటి తిత్తిలోనికి బోవును. ఈతిత్తియొక్క లోపలిభాగమున ఒక విధమైన పొర లుండును. దీనిచేత తినినమేత ముక్కలుముక్కలుగా నగును. తరువాత నది రెండవ తిత్తిలోనికి జేరును. ఈతిత్తిలో చిప్పల వంటిగోతు లుండుటవలన మేత యంతయు నుండలుండలుగ నేర్పడును. పశువు నెమరు వేయుటకు కావలసిన ఆహారరసము దీనిలో చేరియుండును. ఇది పైతిత్తికంటె దళసరిగ నుండును. ఇంకను రాళ్లు, ఇనుపముక్కలు మొదలగు అన్యపదార్థములు ఈతిత్తిలో చేరి యుండును. పశువు తీరిక యైనప్పుడు మరల పై యుండల నొకటొకటిగ నోటిలోనికి దెచ్చుకొని మెత్తగ నమలి మ్రింగగనే మూడవతిత్తి లోనికి బోవును. ఈమూడవ తిత్తిలోనిభాగము కాగితములవలె పొరలుపొరలుగా నుండును. ఈపొరలకు ఒకవిధమైన సూక్ష్మజీవు లంటియుండును. పూర్తిగా నెమరు వేయబడిన మేత ఈ తిత్తిలో జేరి బాగుగా జీర్ణమగును. తరువాత నాల్గవతిత్తిలోనికి బోవును. అచట నీమేత జీర్ణమగుట కారంభించును. ఈ తిత్తిలోపలిభాగమునందు ఎఱుపు రంగుగల ముడతలుండును. ఇచ్చట జఠరరసము ఉత్పత్తి యగుచున్నది. ఇది పుల్లగ నుండి రుచిగలిగించును. ఇంకను నీరు మొదలగు ద్రవపదార్థములు పశువు మ్రింగినవెంటనే ఈతిత్తిలోనికి జేరును.

ఆహారనాళము

ఇది గొంతుక ఎడమప్రక్కన నుండును. ఇది జాలరు సంచివలె నుండును. మేతనీరు దీని గుండా పొట్టలో చేరును. ఈనాళమునకు లోపలి పొరలో జిగురువంటి ద్రవమొకటి వెలువడు చుండుటచేత పశువు మ్రింగినఆహారము సులభముగ నీనాళము పొడవునను దిగజారి పోగలుగుచున్నది. మరియు నీనాళములో నక్కడక్కడ కొన్ని గ్రంథులు గలవు. వానిలో నుండి జీర్ణక్రియ కనుకూలములైన రసము లూరుచుండును. వీనితో గలియుటచేతనే పశువు తినునట్టి యాహార ద్రవ్యములు జీర్ణములగుచున్నవి. మరియు పశువు ఈనాళముగుండనే నెమరు తెచ్చుకొనును. దీనికిస్పర్శజ్ఞాన మధికము.

కాలేయము

పై ఆహారనాళమునకు సంబంధించి జీర్ణపద్ధతి కనుకూలించు నవయవములు గలవు. దానిలో నొకటి కాలేయము (కార్జము) పైయున్నది. ఇది పశువుకుడిడొక్కలో కుడివైపున నుండును. ఇది తెలుపు రంగు కలిగి, దీని పైన కఠినమైన పొర క్రమ్ముకొనియుండును. ఇది రక్తమును గ్రహించి దానిలోనుండి పైత్యరసము అను ద్రవమును వెలువరించును. ఈ రసము పసుపురంగు గలిగిన ఆకుపచ్చగ నుండును. ఇది పులుపు పదార్థములకు వ్యతిరేక గుణములను కలిగియుండును. ఈకాలేయము చేయుపని ఇంక నొకటి కలదు. విషపదార్థములను పశువు మ్రింగినపుడు ఇది కాపాడి అట్టి పదార్థములు రక్తములో జేరకుండ నాశనము చేయును.

ప్లీహము

దీనినే నెరడిగుండెయని చెప్పుదురు. ఇది కాలేయమునకంటె పలుచగ నలుపుగ నుండును. దీనిపైన బిగువైన తెల్లనిపొర క్రమ్మియుండును. ఇది డొక్కలో ఎడమవైపున నుండును. ఇది మెత్తగా నుండి స్పంజివంటి పదార్థముచేత చేయబడియున్నది. పశువునకు దొమ్మ ప్లేగు మొదలగు విషసంకటములు సంభవించినపుడు ఆవిషము దేహమున కపాయము చేయకుండ ఇది కాపాడును. ఈకారణముచేతనే విషజాడ్యము తగిలి చనిపోయిన పశువు ప్లీహము ఉబ్బియుండును.

ఊపిరితిత్తులు

ఇవి పశువులోపలిభాగమున కుడివైపున ఒకటియు, ఎడమవైపున ఒకటియు, పశువు ఎదలో నుండి పీకె రెండుగా చీలుచోట కలిసి ద్రవముతో కూడిన తెల్లని పొరచేత క్రమ్ముకొని యుండును. పశువు గాలిని లోనికి బీల్చుకొనినపు డూపిరితిత్తులు పొంగి పెద్దవగుచున్నవి. తిరిగి యవి ముడుచుకొనునపుడు వానిలోనిగాలి బయటికి బోవుచున్నది, పశువు ఏదైనపని చేయునపుడు ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు అతివేగముగా జరుగుచుండును. గాలిని లోపలికి పీల్చుట ఉచ్ఛ్వాసమనియు, బయటికి విడిచివేయుట నిశ్శ్వాసమనియు చెప్పబడును.

మూత్రపిండములు

ఇవి వెన్నుపూసలకు, నడ్డిపూసలకు నడుమగ వెన్నెముకకు ఇరుప్రక్కలను, అనగా కుడివైపున నొకటియు, ఎడమవైపున నొకటియు, నుండును. ఈపిండములు మూత్రమును తయారుచేయును. మూత్రనాళములు మూత్రమును మూత్రపిండముల నుండి మూత్రాశయమునకు కొనిపోవుచుండును. మూత్రాశయము మూత్రమును కూడబెట్టి కొన్నిసమయములందు బయటకు పంపును. మూత్రనాళములు మూత్రాశయపు గోడగుండ ఏటవాలుగా ప్రవేశించును గాన మూత్రము ఎల్లపుడు బొట్లుబొట్లుగా ఉచ్చబుడ్డ లోనికి జారుచుండును. మూత్రములో కనబడు అనేక పదార్థములు రక్తములో నున్నవే. ఇవి నీటితో కలసి మూత్రముగా మారుచున్నవి.

చర్మము

జంతువుల శరీరము మీఁది చర్మములకు తోళ్లని పేరు. ఈచర్మమే దేహమునకు ఆకారము నిచ్చుచున్నది. చర్మముక్రింద క్రొవ్వు గలదు. ఇది శరీరమునకు నునుపు గలుగజేయుచున్నది. చర్మములో రెండు పొరలు గలవు. పైపొర చాల పలుచనిదైనను లోపలి పొరను భద్రముగా కాపాడుకవచము వంటిది. చర్మము రక్తమునందలి మలినపదార్థములను వెలుపలికి పంపివేయును. దీనికి రబ్బరువలె సాగెడి శక్తి అధికముగా కలదు. పశువుచర్మము నునుపుగానుండును. భూతదర్పణముతో దీనిని పరిశీలించిన దాని మీఁద అనేకములగు రంధ్రములు కనబడును. ఈరంధ్రములగుండ పశువు కష్టపడి పనిచేసినపుడు చెమట పైకుబుకుచుండును. ఆరోగ్యమగు పశువు చర్మము అంత కఠినముగను, అంత మృదువుగను ఉండక దృఢముగా నుండును. ఇంకను అది వెచ్చగను, కొంచెము తేమగను, నున్నగను, మెత్తగను నుండును.

కిష్కింధ పంచవటి స్థలనిర్ణయము

ఇంనునుగురించి భారతి మాఘసంచికయందు నేను వ్రాసినదానిని విమర్శించుచు గొ. రామదాసుగారు చైత్ర సంచికలో వ్రాసియున్నారు.

కిష్కింధ నర్మదానదికు త్తరమునగల వింధ్యపర్వతముల నడుమనుండునని నేను వ్రాసియుంటిని. వింధ్యపర్వతములకు కూడ నుత్తరమున గలదని వారు వ్రాసియున్నారు. భేద మతిస్వల్పము. వారియభిప్రాయమే సరియైనదిగా కన్పించుచున్నది

పంచవటి కిష్కింధకు త్తరమున గలదని వారు వ్రాసినది యీక్రింది రెండుకారణములను బట్టి పొరబాటనియు తిరుగ విమర్శింపుడనియు వారిని కోరుచుంటిని.

కారణములు

1. పంచవటి గోదావరీతీరమున గలదని అరణ్యకాండయందు మూడుచోటుల చెప్పబడియున్నది. వింధ్యమునకు దక్షిణమున గల గోదావరి కిష్కింధకు కూడ నుత్తరమున నెట్లుండును? పంచవటిగోదావరీ తీరముననే యుండవలయును.

2. రామదాసుగారు వ్రాసినటుల రామలక్ష్మణులు పంచవటినుండి గాని, క్రౌంచాటవినుండిగాని పంపనుండి గాని కేవలము దక్షిణమున కరిగి రనుట రామాయణమున కానరాదు. పంచవటి నుండి నైఋతిగా 3 క్రోశములరిగి క్రౌంచాటవిని, అటనుండి తూర్పుగా 3 క్రోశములరిగి కబంధుని, అటనుండి పడమరగా నరిగి పంపనూ కనిరని రామాయణమున కాన్పించుచున్నది. పంచవటి నాసిక ప్రాంతమందలి గోదావరీతీరమైనయెడల పై దిశలవివరణము నిందు కనుగుణముగా సమర్థింప వీలుపడును.

[కొచ్చర్లకోట వెంకట్రామయ్య]

డా. బాల్

బెర్లినులోని మొదటి స్త్రీ 'న్యాయాధిపతి.' ఇటీవలనే యీపదవిని గాంచినది.

విమర్శచంద్రిక

౧

నంద్యాలపురమున జరిగిన ఆంధ్రమహాసభలో శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారికి ఆంధ్రచరిత్రచతురానన బిరుదము నొసంగి, ఆంధ్రులు సుప్రసిద్ధచరిత్రకారుని సత్కరించి, తాము ధన్యులైరి. శ్రీ వీరభద్రరావుగారు తమ ప్రథమచరిత్రగ్రంథమైన 'జీర్ణకర్ణాటరాజ్యచరిత్రము వ్రాసి ఇప్పటికి ముప్పదేండ్లయినది. నాఁడు మొదలు వా రాంధ్రచరిత్రమునకు రాచబాటవైచి, దుర్గమమగు చరిత్రనిబంధనమార్గమును సుగమమును జేసిరి. ఆంధ్రోద్యమమునకు, ఆంధ్రపత్రికతోఁబాటు వారి ఆంధ్రుల చరిత్రయుఁ జేయూత నొసంగెను. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము రాధాకృష్ణయ్య, వెంకటరత్నము నా

యుండు, వెంకటరాయశాస్త్రిగార్లను గౌరవించి, వారికి సద్విరుదములనొసంగెను. శ్రీ వీరభద్రరావు గారిని, చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి గారిని, మఱచినది. ఈ సంవత్సరమున జరుగఁబోయెడి పట్టప్రదానోత్సవము సందైనను నీ కొఱంత నాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము తీర్చుకొనును గాక.

౨

వీరికి పుట్టిన బిడ్డవే, వెక్కి వెక్కి యేడ్చుచుంటివను లోకోక్తి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునకు వర్తించును. పుట్టిన జన్మనక్షత్ర ఫలమేమో ఆవిర్భవించినది మొదలు ఈ మురిపెంపు బిడ్డను ఆల్లారుముద్దుగాఁ బెంచుటకు దత్తమండలమువారు ఉత్తరసర్కారువారు ఒకరితో నొకరు పెనగులాడుచుండిరి. కానక కన్నబిడ్డ గావున, తుట్టతుదకు కానక కన్నబిడ్డయే యయ్యెను. ప్రభుత్వము వారికి సవతితల్లిప్రేమ. ఈ బిడ్డను దీసుకొనిపోయి విశాఖపట్టణం సముద్రతీరస్థ పర్వతమాలికపై నుంచి, ఉగ్గును బాలునుబోసి పెంచుటకు నిశ్చయించిరి. ఈ బిడ్డ జోక్యము మాకక్కరలేదని దత్తమండలము వారు తప్పుకొనిరి. ఆంధ్రదేశజులందఱు విద్యాలయ కేంద్ర సమస్య పరిష్కరించుకొనలేక, తమ బుద్ధిమాంద్యమునకు సిగ్గును జెందక, నింకను తత్కేంద్ర విషయ నిర్ణయమునకై కయ్యమున నొకరితో నొకరు కాలును ద్రవ్వుచున్నారు.

3

దేశభాషలలోఁ దెలుఁగు లెస్స. ఆంధ్రము భరతఖండములో నధిక సంఖ్యాకులచే మాట్లాడబడు భాషలలో మూఁడవది. మాధుర్యమునకు వన్నెగాంచి, 'Italian of the East' అని పేర్గాంచినది. ఆంధ్రులమై ఆంధ్రమాతాపితలకు జన్మించి, ప్రారబ్ధముచే పరాధీనజీవనము చేయవలసి, అన్యభాషాభ్యసనమోహముచే, మాతృభాషను మఱచిన మనకు గతులెక్కడివి? భరతఖండమునందలి విశ్వవిద్యాలయములు రాష్ట్రనామమునుగాని తత్కేంద్రస్థ నగరనామమును గాని దాల్చుచున్నవి. మనవిశ్వవిద్యాలయము రాష్ట్రభాషను నిర్దేశించుచున్నది. అట్టి విద్యాలయము దేశభాషలో విద్యగరపుటకు నిశ్చయించుకొనలేదు. దేశనాయకులందరు దేశభాషలో విద్యగావలెనని మొత్తుకొనుచున్నారు నాగపూరు (Nagpur University) విద్యాలయమువారు దేశభాషలోనే విద్యను గఱపుటకు తీర్మానించిరి. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము దీనికైనను నోచుకొనలేదు. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము మాతృభాష మూలకముగ విద్యనొసంగనిచో, నట్టి విద్యాలయము వలన లాభమేమి?

౪

ఆంధ్రులెప్పుడును ఉద్రేకపూరిత హృదయులు. వీరికి కార్యోత్సాహము పాలపొంగువంటిది. కార్యదక్షత గగనకుసుమము. గోదావరీ, కృష్ణా, పినాకినీ, తుంగభద్రానదీ తోయములం ద్రాగెడి యాంధ్రలోకము, కావేరీ సలిలములంగ్రోలెడి, ద్రావిడ జన సంఘమునకు, పలుకుబడిలోనేమి, పట్టుదలలోనేమి, పనిపాటలలోనేమి, స్వార్థపరత్వములలోనేమి, వెనుకంజ వేయుచున్నది. తమిళనిఘంటువు ప్రచురింపబడుచున్నది. సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు పవ్వళించియున్నది. ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము తన్నామప్రారంభాక్షరమునకైనను వెలువడలేదు. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు కాకినాడలో గాఢ సుషుప్తియందున్నది. రాజమహేంద్రవరమునందలి ఆంధ్రపరిశోధక మండలివారు కళింగ సంచికనుఁ బ్రచురించుచున్నామని చెప్పి యిప్పటికి మూడేండ్లయినది. కడుపుతో నున్న కాంత కనకమానదని యెప్పటికైనను బిడ్డ బయటపడునేమో?

౫

నేటికాలపు కవిత్వమని చెప్పి యొక సుప్రసిద్ధ పండితుఁడు 'నవీనపద్యకావ్యముల' యందలి కవిత్వ ధోరణిని విపులముగా విమర్శించి, యాంధ్రలోకమునకు మన నూతన కవికుమారులనుజూచి మోహించిన కావ్యకన్య నవలావణ్య విలాస సంపదను బట్టబయలు గావించెను. పద్యకావ్యముల మాట యటుండనిచ్చి, తెనుఁగు భాషలో నిప్పుడు వెలువడు గద్యకావ్యముల గతి యేమి? మన యాంధ్రభాష కొక ముప్పు ఘటిల్లెననిన విషాదమును జెందవచ్చును. మనకు కోర్టుభాష, రైలుభాష, బైబిలు భాష, తమిళదేశ సంపర్కముచే సంభవించిన సంకర భాష, ఉద్యోగమునందున్న దాస్యజనకోటి వాడుభాష, ఇట్టివెన్నో భాషలు కలసి, మన యాంధ్రభాష తుట్టతుదకు 'తురకజ్వారా తురకభాష' యన్నట్లయినది. కాలప్రవాహము నరికట్టు వారెవరు?

చంద్రమౌళి

సాభిప్రాయ విశేషములు

సైమనుకమిషను పరాజయము

సర్ జాను సైమనుగారికి స్వదేశమునందును నల్ల జెండాలు, ప్రతిఘటన ఘోషలు, ప్రత్యక్షము లైనవి. ఆంగ్లేయులు, హైందవులు ఏర్పాటుచేసిన ప్రతిఘటన ప్రయత్నములకు లండనుపోలీసు జూపిన దురాగతములు బ్రిటిషు ప్రభుత్వ నిరంకుశత్వమును వెల్లడిజేయుచున్నవి. స్వాతంత్ర్యప్రియులైన బ్రిటిషుప్రజలు ప్రతిఘటన ప్రదర్శకులకు దౌర్జన్యమును చూపుట బ్రిటిషుప్రజల నావహించిన భయభ్రాంతులకు నిదర్శనముగ నున్నది. నల్ల జెండాలను చించివేయుట, ప్రేక్షకులను బలవంతముగ నెత్తుకొనిపోవుట, కొట్టుట మొదలగు దుష్కార్యములు, లండను నగరమునందు సైమను స్వాగత సమయమునందు సంప్రాప్తమగుట బ్రిటిషు రాజ్యాధికారుల దౌర్బల్యమును చాటుచున్నది. రక్షకభటులు అధికారుల ఆజ్ఞలను నిర్వర్తించుచున్నటుల వ్యక్తముచేసిరి. అధికారుల ఆజ్ఞలకు భయభ్రాంతులుగాక వేరు కారణములు దురూహములుగ నున్నవి. పాపము సైమనుకమిషను ఏ దుర్ముహూర్తమున నేర్పడినదో గాని భరతఖండము నందును, బ్రిటిషు ద్వీపములందును బహిష్కరణ ప్రదర్శనములు ప్రత్యక్షమైన విధము కమిషను ప్రయోజనమును నిరర్థకము జేయుచున్నది. సర్ జాన్ సైమను గారు స్వాగత ప్రగల్భములను ప్రకటించినను యథార్థస్థితిని ప్రాజ్ఞులు గ్రహించుచున్నారు. సైమనుకమిషనుమీద పక్షపాతము గల లండను టైమ్సుపత్రిక సైతము యథార్థస్థితిని గ్రహించుచున్నది; భారతవిద్యాధికులు బహిష్కరించిన కమిషనువలన ప్రయోజనము గలుగదని వ్రాయుచున్నది. ఈ తెలివి ఆరంభమునందే యుండియుండిన కొంతయైనను ప్రయోజనము కలిగియుండును. ఇప్పుడైనను పశ్చాత్తాపము గలుగుట శుభసూచకముగ నున్నది. లండను టైమ్సు సైమనుకమిషనుకును, భారతీయనాయకులకును, సాహచర్యావసరమును విశదము జేయుచున్నది. సైమనుకమిషనునకును భారతీయనాయకులకును సాహచర్యము గాగలవిధమును కాలము తెలుపవలసి యున్నది. సర్ జాను సైమనుగారి ప్రసంగములు మాత్రము నిరాశను సూచించుచున్నవి గాని, ఆశను సూచించుట లేదు. భారతీయనాయకులును పార్లమెంటు ఉపసంఘమును కలిసి రాజ్యాంగవిధానమును యోచించుటయే సాహచర్యమునకు సాధనము. నెహ్రూ నివేదికను భారతీయనాయకులును, కాంగ్రెసును నామోదించిన విధము భారతజాతీయాభిప్రాయమును విశదము చేయుచున్నది. బ్రిటిషు ప్రభుత్వాభిప్రాయము మాత్రమే వ్యక్తము గావలసి యున్నది.

*   *   *   *

సైమనుకమిషను — బట్లరుకమిషను

సర్ జాను సైమను వారి ప్రసంగమువందు స్వాగతములను, బహిష్కారణములను నిర్లక్ష్యము జేయుచు స్వధర్మనిర్వాహణము జేయునటులు ప్రకటించుట విశ్వసనీయము గాకున్నది. ఆంగ్ల రాజకీయపక్షము లన్నియును భారతీయరాజ్యాంగసమస్యలను ఎన్నికలయందు వినియోగింపజనదను సర్ జాన్ సైమను హితోపదేశములు నిరర్థకములై యున్నవి. బ్రిటిషు రాజ్యాధికారు లేపక్షమువారైనను భారతీయరాజ్యాశయములకు సమానాదరణముశే చూపుచున్నారు. బాల్డ్వినుగారైనను, లాయడ్జార్జిగారైనను రామ్సే మాక్డొనాల్డుగారైనను, హిందూదేశముమీద సమానాదరణమునే చూపుచున్నారు. నాయకుల ఎన్నికల ప్రకటనలందు భారతీయసమస్యలు లేవని వార్తలు తెలుపవలసిన యవసరము లేనేలేదు. సర్ జాన్ సైమనుగారి హితోపదేశమునకు అవకాశము లేదు. స్వహస్తగతమైన విషయములను నిర్లక్ష్యము చేయుట ప్రకృతి ధర్మము. దౌర్భాగ్యస్థితియందున్న భరతవర్షమును యోజింపవలసిన అవసరము బ్రిటిషు రాజకీయపక్షములకు గలుగజాలదు. లాయడుజార్జిగారును, రెడింగుప్రభువును సర్ జాన్ సైమనుగారును వారు చేసిన ఘనకార్యములకు సన్యోన్యప్రశంసలను జేసుకొనుటయందు విచిత్రము గనుపడదు. కావలసినది ఆత్మశ్లాఘనమును, భారతదాస్యమును గాని స్వధర్మనిర్వాహణము గాదు. కమిషను నిర్ణయములు సామాన్యరూపమును దాల్చునని వదంతులు వ్యాపించియున్నవి. బట్లరుకమిషను నిర్ణయములు సైమనుకమిషను నిర్ణయములకు ఛాయ యని గ్రహింపదగి యున్నవి. భరతఖండమునందలి స్వదేశసంస్థానములను ప్రత్యేకింపదలచిన రాజ్యాంగనీతిజ్ఞులు భరతఖండమునకు స్వరాజ్యప్రదానము చేయుట యసంభవము. బ్రిటీషు రాజ్యనీతి భేదదండోపాయముల మీద నాధారపడియున్నది గాని సామదానోపాయములమీద నాధారపడి యుండలేదు. హిందూమహమ్మదీయ విభజనకన్న బ్రిటీషు స్వదేశవిభజనము బ్రిటీషు ప్రాబల్యమునకును భారతీయపరాధీనతనకును పరమప్రయోజనకరముగ నుండగలదు. సంస్థానాధీశులు దేవతను గోరితే దయ్యము ప్రత్యక్షమైనది. సంస్థానాధీశులు స్వదేశప్రజలకును మాతృభూమికిని స్వప్రయోజనార్థము చేసిన మహాపకారము స్వప్రయోజనములను సయితము మూలచ్ఛేదము చేసినది. బ్రిటీషు రాజ్యనీతిజ్ఞులకు గలిగిన యానందమును వారి వ్యాసములు విశదము చేయుచున్నవి. బ్రిటీషు రాజ్యాధికారుల రాజ్యాంగ వ్యూహములు దుర్భేద్యములుగ గనుపడుచు మాతృభూమికి తరణోపాయ మవశ్యము యోచింపదగి యున్నది. ప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న దండనయాత్ర ప్రజానాయకులకర్తవ్యము నిరుమడింప జేయుచున్నది.

* * * *

నిర్బంధవిధానము

దేశమునం దంతటను నిర్బంధవిధానము వ్యాపకమును గాంచుచున్నది. 90 దినముల క్రితము సాంబమూర్తిగారు నిర్బంధింపబడిరి. క్రమక్రమముగా నిర్బంధవిధానము వ్యాపకమును గాంచుచున్నది. శ్రీయుత సింగారవేలుగారు, సర్కారుగారు మొదలగువారు దారుణమైనశిక్షననుభవించుచున్నారు. పంజాబునందు కుట్రకేసునకు ప్రజలు నిర్బంధింపబడుచున్నారు. అస్సెంబ్లి బాంబు నిర్బంధములకు మహావకాశములను గలుగజేసినది. ఉత్తర హిందుస్థానమునం దంతటను నిర్బంధములు సాగినవి. సుప్రసిద్ధ హిందూనాయకులు సత్యపాలుగారుసైతము రాజద్రోహమునకని నిర్బంధింపబడిరి. అఖండమైన నిర్బంధప్రస్థాన మతి వేగముతో వ్యాపింపగల విధమునకే నిర్బంధములు నిదర్శనములుగ నున్నవి. మొదట నిర్బంధములును అనంతరము సంస్కరణములును నిర్ణీతమైన రాజ్యనీతి. ఆ నీతియె యిపుడునునవలంబింప బడుచున్నది. ఒకచేతనిర్బంధములును రెండవచేత సంస్కరణములును ప్రసాదింపబడునపుడు సంస్కరణము లేపాటివైనను నిర్బంధముల యుపసంహారమునకై యంగీకరింపబడుట సహజము. వర్తమాన నిర్బంధప్రస్థాన మిందుల కేర్పడినదని యూహింపదగి యున్నది. బ్రిటిషు ఎన్నికలయందు కన్సర్వేటివుపక్షమునకే విజయము గలిగిన, నిర్బంధప్రస్థానమే విజయమును బడయునని యూహింపదగియున్నది. భారతరాజ్యాంగ సంస్కరణముల విషయమై వివిధపక్షముల వారును పూనిన యుదాసీనభావ మిందులకు నిదర్శనముగ నున్నది. బ్రిటీషురాజ్యనీతిజ్ఞులేమిచేసినను భారతీయులు పరస్పర వైషమ్యమును స్వప్రయోజనపరాయణత్వమును బూని కలుగజేయుచున్న సంక్షోభము దేశదౌర్భాగ్యస్థితిని విశదము చేయుచున్నది. వర్తమాన విషమస్థితియందు ప్రజానాయకులు నిర్వహించవలసినభార మపారమైనను ప్రజాహృదయమునందు సంచలనము గలుగకపోవుట భారతజాతీయహృదయము నావరించిన మహామాంద్యమును వెల్లడి చేయుచున్నది. ముప్పదిమూడుకోట్ల ప్రజల నావరించిన మాంద్యము పోయినపుడు సంకల్పసిద్ధి సులభసాధ్యము కాగలదు. ప్రజాహృదయమునందు ప్రబోధమును, ప్రత్యభిజ్ఞానమును గలుగుటకు కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన కార్యవిధానమును, గాంధిమహాత్ముని యుపదేశములును సాధనములుగ నున్న విధమును మహాత్ముని యాంధ్రదేశ సంచారము విశదము చేయుచున్నది.

* * * *

గాంధిమహాత్ముడు—ఆంధ్ర దేశ సంచారము

గాంధిమహాత్ము డాంధ్రదేశ సంచారమును ప్రారంభించి ఒకమాసము దినములు గడిచినవి. గాంధిమహాత్మున కాబాలగోపాలము సమర్పించినసన్మానస్వాగతము లాంధ్రుల భక్తిని కార్యాసక్తిని విశదము చేయుచున్నవి. వేలకొలదిప్రజలు స్త్రీలు, పురుషులు, బ్రాహ్మణులు, బ్రాహ్మణేతరులు, కాంగ్రెసు పక్షము

వారు, జస్టిసుపక్షమువారు, రయితులు, రాజులు మహాత్మునకు సన్మాన స్వాగతంబుల నొసంగి ప్రజాహృదయము నావరించిన స్వరాజ్యాను తాపమును విశదముచేసిరి. కృష్ణా, గుంటూరు, పడమరగోదావరి, విశాఖపట్టణము, తూర్పు గోదావరిమండలములందు సంచారము ముగిసి నది. ఈమండలములందు ఖద్దరునిధికి దరిద్ర నారాయణులసహాయార్థము రూ 2,00,000 లు సమర్పింపబడినవి. గాంధిమహాత్ముని సందర్శించుటకై ప్రజలు చూపిన యుత్సాహము, ప్రజల భక్తివిశ్వాసములను విశదము చేయుచున్నది. పెదపాడునందు బాల వితంతువు శ్రీ సత్యవతమ్మ గారు సమర్పించిన 1500 రూప్యముల నగలును ప్రజా ప్రవృత్తిని విశదము చేయుచున్నవి. ప్రజ లవసర మేర్పడినపుడు మహాత్యాగమును జేయుటకు సంసిద్ధులైయున్న విధమును ప్రజలు సమర్పించిన పూజానిధులు చెప్పక చెప్పుచున్నవి. గాంధిమహాత్ముని సందేశము శాంతిసందేశము త్యాగసందేశము, సత్యసందేశము, ఆధ్యాత్మిక సందేశమును. ఈసందేశముయొక్క యనుష్ఠానము స్వరాజ్యసంపాదనమునకు సాధనముగ నున్నది. ముక్తికి, భుక్తి మూలాధారముగ నున్నది. దరిద్రనారాయణులకుభుక్తిలేనంతవరకును, హిందూ మహమ్మదీయ సంయోగము గలుగనంతవరకును, అస్పృశ్యు లుద్ధరింపబడనంతవరకును, ప్రజలు ఖద్దరుధారులై స్వరాజ్య దీక్షను బూననంతవరకును స్వరాజ్యము దుర్లభము. గాంధిమహాత్ముడు రెండు నిమిషములు మాటలాడినను, 40 నిమిషములు మాటలాడినను ప్రజల కీసందేశమునె వెల్లడిచేసెను. ప్రజ లీసత్యమును గ్రహించి మహాత్ముని ధర్మ సందేశమును సార్థకముచేయుట ప్రయోజన కరము.

మహాత్మునిసంచారము కేవలము ధన సంపాదనమునకే మాత్రమే కాక ప్రజా ప్రబోధమున కేర్పడినది. ఈ సంవత్సరాంతము నందు స్వరాజ్యప్రస్థానమును చేయుటకు ప్రజలకు గల యధికారమును సంస్కారమును గాంధిమహాత్ముడు స్వయముగ గనుగొనగోరుచున్నాడు. స్వరాజ్యప్రస్థానము సర్వతోముఖమైన ప్రస్థానము గాని సామాన్యప్రస్థానము గాదు. ఆప్రస్థానమునకు ధనబలమువలె ధర్మబలము నవసరముగ నున్నది. ధన బలమును ధర్మబలమును సమకూర్చుటకు మహాత్ము డుపదేశించిన సాధనములు సామాన్యములైనను సకలజనానుష్ఠేయములుగనున్నవి. సత్యశౌచదయానసత్యములు సకలార్థసిద్ధికిని సాధనములుగ నున్నవి. అస్పృశ్యత, మద్యపానము, జాతిభేదములు, మతభేదములు ధర్మార్థసిద్ధికి ప్రతికూలములై జాతీయసత్త్వమును నిర్వీర్యము చేసినవి. జాతీయసత్త్వమును నిర్వీర్యముచేసినదుర్గుణములనునిర్మూలముచేయుటకును, ప్రత్యభిజ్ఞానము గలుగుటకును, ఖద్దరు ధారణము పరమసాధనముగ నున్న విధమును నిత్యానుభవమువిశదము చేయుచున్నది. సర్వ కాలములందును సంశయాత్ములు ప్రత్యక్షముగు

చుందురు. ముఖ్యముగా నాంగ్లసంస్కారులైన భారతీయులు సంశయాత్ములు; స్వధర్మమును విడిచిపరధర్మాచరణమున కధికారులు గాజాల కున్నారు. ఆపండితులు మహాత్ముని యుపదేశములను సావధానచిత్తులై మనన ధ్యానములు చేసి కృతార్థులగుదురు గాత! వృద్ధాప్యమునందు, దుర్బలదశయందు, మండువేసవియందు గాంధిమహాత్ముడు చేయుచున్న అనంతమైన దేశసేవ, ధర్మసేవ, దైవసేవ, దురభిమానపరాయణులకు జ్ఞానోదయమును గలుగజేయుటకు భగవంతు డనుగ్రహించుగాత! ఆంధ్రుల విషయమై మహాత్ముడు చేసిన హితోపదేశముసర్వజనామోదమును బడయదగియున్నది ఆంధ్రుల బుద్ధివైభవము,నమ్రస్వభావము, ఉత్సాహము, విశ్వాసము, సంయోగ సాహచర్యములు గలుగక నిరర్థకమగుచున్నవిధమును నిత్యవ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ మిందులకు ప్రబలనిదర్శనము. మహాత్ముని యాంధ్ర దేశసంచారమాంధ్రత్వాభివృద్ధికి వినియోగపడునటు లాంధ్రమహాజనములు పాటుపడి భగవదనుగ్రహమునకు పాత్రులగుదురు గాత!
